

www.stiltij.nl

Dat Mahatma's en Meesters niet perse in afzondering leven en ook niet automatisch beroemde leraren en autoriteiten behoeven te zijn, maakt dit boek ons duidelijk. Het verhaal speelt zich af rondom de boeiende en ietwat geheimzinnige persoonlijkheid die Justin Moreward Haig wordt genoemd.

In deel I wordt zijn leven in Londen beschreven, alwaar hij in alle lagen van de bevolking vele mensen ontmoet en tevens vele gesprekken met hen voert. Naarmate deze gesprekken, waarin fundamentele waarheden op een boeiende en fascinerende wijze worden geformuleerd, vorderen, vormt zich een steeds duidelijker beeld wat deze man vertegenwoordigde. Om goede redenen, zoals ook in het boek wordt uiteengezet, heeft hij zijn ware identiteit verborgen gehouden.

In deel II verhaalt de auteur een - in de ware zin van het woord - geïnspireerd reisverslag.

Cyril Scott schreef zijn boeken in het begin van deze eeuw en men zal kunnen vaststellen dat ze ook nu in deze tijd zeer actueel zijn.

Van dezelfde auteur verscheen ook:
'De Visie van de Nazarener'

ISBN 90-74484-04-2

De Ingewijde Schets van een grootmoedige ziel - Cyril Scott
Fairway

De Ingewijde

Schets van een grootmoedige ziel

Cyril Scott

Oorspronkelijke titel: The Initiate-Some impressions of a great Soul.
Uitgegeven door Samuel Weiser Inc. 1971

Nederlandse vertaling: Ad van Dun; met dank aan Mirjam, en aan A. v.d. Linde.

CIP- GEGEVENS KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Scott, Cyril
De ingewijde: schets van en grootmoedige ziel/Cyril Scott:(samenst./red., bew.: Esther van den Broek; vert. uit het Engels: Ad van Dun). - Oudendijk : Fairway.III. Vert. van The Initiate ; some impressions of a great soul.- Maine : Weiser, 1971. - Oorspr. uitg.: London: Routledge & Kegan Paul, 1920. - Oorspr. Nederlandse uitg.: Theosofische Uitgeverij, 1920. ISBN 90-74484-04-2 NUGI 614/626 Trefw.: filosofie/esoterie.

C)Oorspronkelijke uitgave 1971 Samuel Weisser Inc.
C)Nederlandse vertaling 1994 FAIRWAY - Oudendijk.

Zetwerk: Schuurman-Vreeker - Avenhorn
Druk: Krips Repro - Meppel

Uit deze uitgave mag niets worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van fotocopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Illustratie omslag: schilderij ter beschikking gesteld door
Dea Monteiro
© Dea Monteiro 1994.

D E I N G E W I J D E

Schets Van Een Grootmoedige Ziel

door CYRIL SCOTT

Colofon

Uitgave: Fairway, Oudendijk 1994

Oorspronkelijke uitgave: *The Initiate; Some Impressions of a Great Soul*. Routledge and Kegan Paul, 1920

Vertaling: Ad van Dun; met dank aan Mirjam, en aan A. van de Linde

Aan
Die Grote Ziel Wiens Identiteit Schuilgaat
Onder De Naam
JUSTIN MOREWARD HAIG
zijn deze indrukken in dank en liefde opgedragen.

INHOUD

TER INLEIDING	1
DEEL I: JUSTIN MOREWARD HAIG	3
HOOFDSTUK I DE MAN ZELF	4
HOOFDSTUK II DE WIJZE ONNOZELAAR	6
HOOFDSTUK III DE TWEEDE ONTMOETING	9
HOOFDSTUK IV DE GEWOONTEN VAN MEVROUW DARNLEY	12
HOOFDSTUK V HET TUINFEEST	15
HOOFDSTUK VI DE GESTALTE IN DE KAMER	18
HOOFDSTUK VII DAISY TEMPLEMORE'S AFWIJZING	23
HOOFDSTUK VIII DE ONCHRISTELIJKE VROOMHEID VAN AARTSDIAKEN WILTON	27
HOOFDSTUK IX DE FILOSOFIE VAN DE DOOD	31
HOOFDSTUK X HET VERDRIET VAN MAJOOR BUCKINGHAM	34
HOOFDSTUK XI DE TRIOMF DER GROOTMOEDIGHEID	40
HOOFDSTUK XII DE VREEMDE VERANDERING IN JUSTIN MOREWARD HAIG	44
HOOFDSTUK XIII DE BRIEF VAN MIJN ZUSTER	48
HOOFDSTUK XIV HET WEERZIEN TUSSEN GORDON EN GLADYS	50
HOOFDSTUK XV DE ZELFGEVANGENSCHAP VAN MEVROUW BURTON	55
HOOFDSTUK XVI DE TRANSFORMATIE VAN FLOSSY MACDONALD	61
HOOFDSTUK XVII DE INLEIDING OP HET VERHAAL	66
HOOFDSTUK XVIII HET VERTREK VAN JUSTIN MOREWARD HAIG	70
DEEL II: EEN TOCHT VOL OMWEGEN	73
Noten	118

VOORAF

Omdat het risico niet denkbeeldig is dat potentiële geïnteresseerden een verkeerde indruk krijgen van deze uitgave of niet goed weten wat hen wordt geboden (roman, biografie, leerboek?), bij dezen een korte verantwoording.

De titel "De Ingewijde" kan misleidend werken.

Dit is geen boek over geheime genootschappen.

De werkelijke band die de mensen in dit boek samenbrengt, is een universeel menselijke: de drang naar liefde, geluk, wijsheid.

Dit is geen boek over "de meester".

Wel over meesterschap: het vermogen om onvoorwaardelijk innerlijk geluk te verwerkelijken en toe te passen in de realiteit van alledag.

Dit is geen boek over rituelen.

"Inwijding" is hier geen uiterlijk gebeuren; zie het als een innerlijke variant van de naar buiten gerichte term "toewijding".

Het bijzondere van dit boek is dat het zo **gewoon** is: een uiterst accuraat, humoristisch en integer verslag van ons dagelijks leerproces.

Met dien verstande dat het proces **bewust** is, en dat het onderwerp van het proces **wij zelf** zijn.

In de bloeiende tuin van het Nieuwe Tijds-denken is dit werk een levend onkruid: even eenvoudig, ongecultiveerd en onuitroeibaar als de waarheid zelf.

De vertaler / de uitgeefster.

TER INLEIDING

Over ingewijden, geschoolden en meesters

Het verhaal - indien men dat al zo kan noemen - van Justin Moreward Haig is waar gebeurd; zo'n persoon bestaat werkelijk, maar - zoals ik later zal uitleggen - er zijn allerlei redenen die mij dwingen om zijn identiteit verborgen te houden. Ik leg hier de nadruk op zijn daadwerkelijk bestaan omdat er een aantal mensen zijn die misschien twifelen aan de mogelijkheid om de graad van volmaaktheid te verwerven die hij onmiskenbaar aan de dag legde; en daarmee zou de indruk kunnen ontstaan dat mijn woorden meer aan de fantasie dan aan de feitelijkheid zijn ontleend. En toch staat hij geenszins alleen op dit niveau van de spirituele ontwikkeling; niet alleen leven er vele anderen als hij op dit moment in ons midden, maar als de waarheid enig verband houdt met de wereldgeschiedenis, dan hebben er in het verleden vele honderden bestaan die even groot of groter waren dan hij. Het is een feit dat het zogenaamde verlichte denken van onze twintigste-eeuwse beschaving probeert de ongewone krachten van deze mensen te ontkennen of weg te redeneren, maar de denkers die dieper gaan en de moeite nemen om door te dringen achter de dekmantel van het oppervlakkig denken, komen tot de conclusie dat de oude gemeenplaats "geen rook zonder vuur" hier van toepassing is: dit ontkennen en wegedeneren door de zogenaamde beschaafde wereld komt niet voort uit werkelijk inzicht, maar uit onwetendheid. In dit verband moeten we ook de bijdragen die de literatuur van oudsher heeft geleverd in beschouwing nemen. Van de tijd vóór Kalidasa tot aan de meest recente fictie kennen we romans, verhalen en theaterstukken waarin geheimzinnige en wonderbaarlijke wezens figureren die haast even ver van de "gewone man in de straat" staan als de mens van het dier. En roept dit gegeven dan niet de vraag op, of de verbeelding van het creatieve talent zijn oorsprong niet ergens in de waarheid moet vinden? Kunnen al die dichters, toneel- en romanschrijvers dat fantastisch web werkelijk uit niets anders dan fabeltjes weven? Als dat al zo zou zijn, waarom volharden ze daar dan nog steeds in, nemen ze de spot van de wetenschappelijke wereld voor lief en blijven ze zodoende de publieke geest voeden met leugen en ledigheid? Het antwoord op deze vraag is dat zij, bewust of onbewust, de waarheid vertellen; hun subjectieve geest is zich bewust van feiten die hun objectieve geest ontgaan. Want ingewijden, wijzen en meesters bestaan echt en hij die weet hoe hij moet zoeken, kan hen vinden en zich zo voor eens en voor altijd overtuigen van hun werkelijkheid.

Hoewel ik hiermee gesteld heb dat de literatuur in principe niet dwaalt, blijft zij, waar het gaat om de details, heel vaak in gebreke of werkt zij op zijn minst heel misleidend, doordat symbolische en feitelijke beschrijvingen dooreenlopen waardoor de scheidslijn tussen beide vervaagt. En voor de duidelijkheid: deze grote geschoolden in de spirituele wetenschap zijn helemaal niet zo mysterieus als literaire en zelfs feitelijke definities ons willen doen geloven. Ik ben weliswaar op de hoogte van het feit dat twee van dergelijke meesters (of Mahatma's, zoals zij vaak worden genoemd) verblijven in de ver afgelegen bolwerken van Tibet, maar het zou niet juist zijn te veronderstellen dat zij dat allemaal doen. Ik weet bijvoorbeeld dat er op dit moment verschillende meesters in Engeland wonen, alsook in Amerika en in bijna alle landen van de wereld. Zij blijven ook niet op één plek maar reizen vaak van plaats naar plaats, zoals elke normale sterveling dat kan, en zij zijn naar hun uiterlijke verschijningsvorm volkomen menselijk, of liever, volkomen normaal. Zij maken wellicht geen zeiltochten rond de wereld in een schitterend jacht, zoals Marie Corelli ons heeft willen doen geloven (als dat al haar oogmerk was), noch zijn het de "moreel uitgedroogde mummies" wier prototype in de persoon van Mejnour wordt geschilderd door Bulwer Lytton in zijn occulte roman Zanon. Maar aangezien de literatuur zich, niet ten onrechte, enig "literair" overdrijven veroorlooft, mogen wij van haar schrijvers geen nauwkeurigheid verwachten, net zo min als wij dat verwachten van impressionistische schilders.

Ik heb gezegd dat deze geschoolden naar alle *uiterlijke* verschijningsvormen volkomen normaal, volkomen menselijk zijn; maar dat geldt slechts voor de uiterlijke waarneming, en niet voor het dieper inzicht dat toeneemt naarmate de relatie groeit met henzelf, hun geest en hun vermogens. Behalve hun ongewone gezondheid, kalmte, waardigheid en kracht, is er niets dat iemand die toevallig met hen kennis maakt, doet vermoeden dat zij beschikken over krachten waarvan hij geen enkel benul heeft. Deze mensen dossen zich niet uit in een buitenissige dracht en leven niet in spookkastelen; zij willen op geen enkele wijze de nieuwsgierigheid of bewondering van hun medemensen wekken, en proberen zich zo gewoon mogelijk te gedragen voor de terloopse waarnemer. Velen van hen wenden zelfs een of andere onschuldige gewoonte van hun medemensen voor - roken bijvoorbeeld - teneinde nog normaler te functioneren naar wereldse maatstaven. Maar dat geldt inderdaad slechts voor de wereld, want

degenen die hen opzoeken om op basis van vereiste geschiktheid occulte wijsheid bij hen te vinden, worden iets heel anders gewaar: een schitterende persoonlijkheid, welke naar ieder ander toe naarstig wordt geloofend. Om te kunnen vinden is het van essentieel belang dat we weten hoe we moeten zoeken. Enkel degene die aan de eis van deze stelregel voldoet, is in staat de waarheid te ontdekken; en de kern van de echte literatuur fungeert op basis van die waarheid. Met andere woorden: de buitenwereld weet niet waar ze moet zoeken en vindt derhalve niets, of op zijn best een beetje. We zullen ons dus voor een beschrijving van een geschoolde of ingewijde moeten wenden tot de leerling of volgeling, en niemand anders; zijn verlangen naar verborgen wijsheid immers heeft hem het recht gegeven de meesters te leren kennen zoals ze werkelijk zijn in hun hele goddelijke potentieel.

Laten we eens proberen ons een voorstelling te maken van een menselijk wezen dat de zwakheden en beperkingen van een gewoon persoon niet kent; een wezen dat gevoelens van eigenbelang, ijdelheid, jaloezie, kwaadheid, haat en andere aanverwante "ondeugden" volledig achter zich heeft gelaten; daarenboven een wezen in het bezit van zó'n intensief en eindeloos levendig bewustzijn, dat dit eerder de term *superbewustzijn* dan *leven* rechtvaardigt. En dit superbewustzijn kent noodzakelijkerwijze een voortdurende "sensatie" van onvoorwaardelijk geluk en onvoorwaardelijke liefde, te zamen met een opperste wijsheid en kracht. Wat dat laatste betreft: de ingewijde beschikt over kennis omtrent de natuur en haar wetten die nog niet toegankelijk is voor de mensheid in haar geheel; hij is derhalve in staat om natuurkrachten te controleren op een manier die de onwetende zich niet kan voorstellen, laat staan kan volgen. Wanneer hij het manipuleren van die krachten zou tonen aan niet-ingewijden (hetgeen hij echter nooit *zou* doen), zouden zij vanuit hun volstrekte ongeloof en onwetendheid het hele vertoon afdoen als een truc, en hem in het gunstigste geval bestempelen tot goochelaar of bedrieger zelfs. Kortom, laat de mensen iets zien dat ze niet kunnen begrijpen, en zij zullen het onmiddellijk toeschrijven aan iets dat ze *kunnen* begrijpen - want dat is de vaste neiging van onwetenden.

Na zo een poging te hebben ondernomen om het innerlijk te beschrijven, zullen we nu ingaan op het uiterlijke aspect, de meer zichtbare kant van de ingewijde. Om te beginnen bezit hij een eeuwige gezondheid en in vele gevallen de eeuwige jeugd, of beter gezegd: hij staat in de bloei van zijn leven. Hij kiest ervoor om onophoudelijk te werken ten bate van de mensheid; een bejaard lichaam zou hem hierin beperken, daarom beïnvloedt hij met zijn occulte kennis de moleculen van zijn fysieke lichaam en voorkomt zo de verandering die wij kennen als ouderdom. Uiteindelijk sterft hij op het daartoe gekozen moment, en niet eerder. Er is nog een ander punt dat in verband met zijn jeugdigheid en volmaakte gezondheid van belang is, namelijk het feit dat hij geen enkele zorg kent en volkomen immuun is voor alle ondermijnende emoties die het lichaam zo vlug verzwakken en het fysieke evenwicht verstoren. Een tijdloze vrede heerst er in zijn geest; alle ergernis en zorgen van het leven lijken hem kinderlijk en onbetekenend, zoals een volwassene de beslommeringen uit zijn kleutertijd ontgroeid is. Maar tegelijkertijd kan hij vanuit zijn volmaakte liefde meevoelen met anderen, zoals een moeder liefde en genegenheid koestert voor haar kind en juist voor alle problemen die het kind, zo weet zij, ooit te boven zal komen. Ja, zoals sympathie niet besmet mag zijn door angst, wil zij werkelijk waarde hebben - anders immers zou zij niet bij machte zijn daadwerkelijk hulp en troost te bieden - zo is de onbevreesde sympathie van een meester het meest waardevolle en ondersteunende dat men zich kan voorstellen. En aan de basis van deze volstrekte onbevreesdheid ligt weten, het Weten dat altijd de enige echte bron moet zijn van vertroosting, de balsem waarmee de bloedende harten van een onwetende, lijdende mensheid worden gestelpt.

Het is mijn bedoeling om via deze gebrekkige beschrijving van de ingewijde mijn lezer gemakkelijker de achterliggende opzet van dit boek te doen voelen, zodat hij niet denkt dat ik hiermee bijdraag aan de bestaande hoeveelheid romantische literatuur over dit onderwerp. Want het is mijn vaste overtuiging dat de waarheid niet alleen vreemder maar ook romantischer is dan de verbeelding. Mocht ik er daarom op de volgende bladzijden in slagen om een kwart te beschrijven van de ongelooflijke aantrekkingskracht die de persoonlijkheid van mijn leraar uitstraalt, dan zal ik niet volledig gefaald hebben - en dat is alles wat ik kan verwachten met zo'n moeilijke taak. Het zal me waarachtig veel moeite kosten; alleen al vanwege het simpele feit dat mij de dramatische en rituele verrijkingen ontzegd zijn waarvan de fictie gebruik maakt. Een geschoolde of hoge ingewijde verschilt zozeer in grootheid met wat wij kennen als een groot mens en hij is zo huiverig voor roem en alles wat er omheen hangt, dat de enige manier om hem enigszins te kennen is hem te kennen naar geest en lichaam. Omdat hij verstoken is van verwaandheid, is elke vorm van nieuwsgierigheid van publieke zijde hem tot last; hij probeert op elke mogelijke manier de aandacht af te leiden van zichzelf in plaats van te vestigen op zichzelf. Als hij dus buiten "de wereld" leeft, dan doet hij dat om zich te verbergen in eenzaamheid; en als hij in de wereld leeft, dan doet hij dat om zich te verbergen in gezelschap.

DEEL I: JUSTIN MOREWARD HAIG

HOOFDSTUK I DE MAN ZELF

Vóór mij ligt de boeiende taak om mijn indrukken vast te leggen van een man die vergeleken met zijn medemensen een zo hoge graad van menselijke ontwikkeling heeft bereikt, dat men hem haast zou kunnen beschouwen als een levende weerlegging van het oude gezegde: "Geen mens is volmaakt". In feite doet dat gezegde, zoals vele spreuken, zózeer afbreuk aan de werkelijkheid, dat het een van de doelstellingen van dit boek is om de onjuistheid ervan aan te tonen.

Of Justin Moreward Haig (ik mag zijn ware naam niet onthullen) volgens occulte terminologie een geschoolde was, kan ik niet zeggen; ik weet het werkelijk niet: in kwesties die zijn persoon betreffen was hij uitzonderlijk zwijgzaam. Maar als men de termen heilige of supermens kon ontdoen van hun vele onbevredigende associaties, dan zou men naar mijn vaste overtuiging Justin Moreward Haig (gewoonlijk noem ik hem Moreward) met het volste recht als zodanig kunnen betitelen. Juist mijn verbintenis met deze uiterst innemende man heeft me geleerd dat het mogelijk is om te leven als een heilige zonder een hyper-devoot karakter dat bijna afstotende proporties aanneemt; en ook een supermens kan bestaan zonder die arrogante machtshonger die het Nietzscheaans ideaal kenmerkt. Er is echter één ding dat noodzakelijk is voor de geboorte van zowel een heilige als een supermens, en dat is inherente spiritualiteit. En ook al verschilde Moreward Haigs wijsheids-religie evenzeer van de vroomheid van een gemiddeld persoon als het genie verschilt van iemand met een zeer beperkte intelligentie, toch kon men hem religiositeit niet geheel ontzeggen, want dat zou een grove miskennis betekenen van zijn welhaast unieke persoonlijkheid.

Hoe het ook zij, als we het hebben over religie en perfectie mogen we niet vergeten dat er bepaalde onnadenkende mensen zijn die menen dat volmaakt-zijn automatisch saai-zijn inhoudt. Zij kunnen niet inzien dat verveling een kenmerk van onvolmaaktheid is in plaats van volmaaktheid, en dat het evenmin terecht zou zijn om te zeggen dat wit-zijn automatisch zwart-zijn betekent, of dat leven in het nirvana van eeuwige gelukzaligheid gelijk staat aan leven in de saaiheid van het eeuwige hellevuur. Als er één term is die *niet* op Moreward van toepassing was, dan is het wel de term saai; daarvoor was hij te onvoorspelbaar in al zijn overtuigingen en in de meeste van zijn handelingen. Hij was niet iemand die enkel in woorden getuigt van poëzie (want ware poëzie heeft iets onvoorspelbaars, anders wordt zij banaal), maar zijn hele leven was één doorlopend gedicht - een gedicht dat voldeed aan de hoogste ethische normen, maar dat door de uitzonderlijkste mens nauwelijks ooit wordt waargemaakt; want om werkelijk in overeenstemming te handelen met die normen, en dát zonder enige zichtbare inspanning, zou men tot het meest onvoorspelbare ter wereld in staat moeten zijn.

Het verhaal - als men dat zo al mag noemen - van deze uitzonderlijke man is dus waar gebeurd: een dergelijk persoon bestaat echt, ook al ben ik, zoals ik later zal uitleggen, om allerlei redenen verplicht zijn identiteit verborgen te houden. Maar ik voel me genoodzaakt om zoveel nadruk te leggen op zijn feitelijke bestaan omdat er misschien mensen zijn, die twifelen aan de mogelijkheid om de graad van volmaaktheid te bereiken die hij ontegenzeggelijk aan de dag legde; zij zouden hem derhalve misschien alleen maar beschouwen als een romantische, onwaarschijnlijke en in elk geval fictieve creatie. Hoe feitelijk Justin Moreward Haig ook in levende lijve mag zijn, niettemin moet ik mijn lezers meteen mededelen dat ik van mijn kant niet de functie vervul van Boswell voor een moderne Dr. Johnson, noch van een Dr. Watson voor Sherlock Holmes; ik heb nooit in hetzelfde huis gewoond met Moreward - behalve gedurende enkele dagen, nu en dan - en ik heb hem dus niet kunnen volgen op al zijn avonturen - als hij die al had - en kan ze ook niet navertellen. Al wat ik wil is zijn meningen vastleggen, alsmede de wijze waarop hij deze meningen in praktijk bracht, voorzover ik ermee in aanraking ben gekomen, meer niet. Ik kan zijn levensverhaal niet schrijven om de eenvoudige reden dat ik dat verhaal niet ken; ik kan slechts vermoeden dat het heel bijzonder is geweest, en daar houdt het mee op. Wat de beschrijving van de persoon zelf betreft heeft men mij verzocht niet teveel uiterlijke details te vermelden. En los van dat verzoek lijkt het me raadzaam om de verbeelding van de lezer vrij spel te laten, met andere woorden: laat hem zijn eigen portret vormen van deze opmerkelijke man via een analyse van zijn woorden en daden. Hoeveel persoonlijke eigenaardigheden bestaan er niet in samenhang met de voorkeur voor dit of dat fysieke type? En menig romanfiguur is voor sommige mensen bedorven vanwege de beschrijving van een gelaat dat zij toevallig hartgrondig verfoeiden. Zeker in het huidige geval moeten we, dunkt me, iets dergelijks vermijden; en daarom - ik geef toe dat dit niet erg gebruikelijk is - wil ik ervoor pleiten om opportunisme zwaarder te laten wegen dan conventies. Het is niet al te moeilijk om een verband te leggen tussen wat iemand *is* en hoe iemand er *uitziet*, en wanneer ik iemand ten tonele voer die zich nooit heeft ingelaten met onzinnig gepieker en die

gematigd was in alle dingen, dan zou men al vlug veronderstellen dat hij een perfecte gezondheid uitstraalde. Bovendien: als ik zeg dat ik hem in de jaren dat ik hem gekend heb niet één keer bedroefd heb gezien, tenzij met een aangename en milde droefenis die voortkomt uit volmaakt mededogen, dan kan men zich gemakkelijk voorstellen dat zijn voorkomen blijk gaf van sereen geluk, met de bevallige gelaatstrekken die steevast samengaan met een dergelijke gemoedsrust. Wat het bovennatuurlijke element van zijn persoonlijkheid betreft: wie meent dat bovennatuurlijke vermogens slechts kunnen bestaan in combinatie met vervelende vormen van hysterie en daarmee samenhangende uiterlijke verschijningsvormen, doet er goed aan een dergelijke foutieve indruk te laten varen; om volledig *betrouwbaar* te zijn, dienen paranormale vermogens - behalve in zeer uitzonderlijke omstandigheden - vergezeld te gaan van een volmaakte gezondheid, en niets minder.

Voor het overige wil ik eraan toevoegen dat Justin Moreward Haig zo'n twintig jaar geleden in mijn leven verscheen [1] en het tien jaar later weer verliet vanwege activiteiten in een ander deel van de wereld. Al heb ik zijn toestemming om deze indrukken te schrijven, toch vraagt hij me tegelijkertijd om elke beschrijving achterwege te laten die zijn identiteit zou onthullen en de identiteit van degenen met wie hij te maken had. Ik zou met betrekking tot de identiteit van de laatsten ook niet goed anders kunnen, want de meesten van hen zijn ongetwijfeld nog in leven en mijn toespelingen op sommige van hun zwakheden zouden wel eens niet helemaal in de smaak kunnen vallen bij hen. En omdat ik, zoals gezegd, ten aanzien van de identiteit van de eerste beperkt ben, kan ik mijn lezers slechts ernaar laten gissen of wellicht degene die zij gedurende hun omzwervingen ooit hebben ontmoet en die op hem lijkt in wijsheid en liefde, dit opmerkelijk personage is.

Ik kan misschien nog een verklarend woord eraan toevoegen ten aanzien van de manier waarop deze indrukken tot stand zijn gekomen, want als ik dat achterwege zou laten, dichten mijn lezers me wellicht een volmaakt geheugen toe, en daarop maak ik geen aanspraak. In feite heb ik, toen ik besepte dat ik iemand met een uitzonderlijke wijsheid had ontmoet, gebruik gemaakt van bepaalde vaardigheden die ik in verband met stenografie had verworven; zo noteerde ik veel van zijn uitspraken telkens wanneer de gelegenheid zich voordeed. Heel vaak was ik inderdaad gedwongen om volledig op mijn geheugen af te gaan, als ik besepte dat ik bezwaarlijk een notitieboekje kon grijpen in het bijzijn van anderen. Maar dat vergde niet al teveel van mijn geheugen; omdat ik een aantal jaren een dagboek bijhield, had ik de gewoonte ontwikkeld om 's avonds voor het naar bed gaan de gebeurtenissen van de dag vast te leggen. Voor het overige wil ik mijn lezers graag laten weten dat mijn geheugen me bij gelegenheid in de luren kan hebben gelegd, en dat dientengevolge de aantekeningen onnauwkeurig kunnen zijn; mogelijk heb ik zodoende Justin Moreward Haig woorden in de mond gelegd die hij nooit heeft gesproken. Mocht dit het geval zijn, dan is dat mijn fout en niet de zijne; vandaar dat ik er de voorkeur aan geef om dit boek een "schets" te noemen, boven een of andere meer pretentieuze omschrijving.

Wat de anonimiteit van de schrijver betreft hoef ik, denk ik, me niet te verontschuldigen, want als ik mijn eigen identiteit zou onthullen zou het risico niet denkbeeldig zijn dat ook de identiteit van de "held" wordt onthuld. Bovendien, waar het boeken van ethisch-filosofische aard betreft, zijn de persoonlijke aspecten niet alleen oninteressant, maar blijken ze vaak ook een beletsel zolang er op aarde nauwelijks iemand te vinden is die geen vijanden heeft. Dikwijls heb ik de opmerking gehoord: "Als dat of dat boek geschreven is door *die* persoon, dan zal ik het zeker niet lezen"; en het gegeven dat erkend auteurschap een dergelijke overweging kan oproepen, maakt wel duidelijk hoe nadelig het persoonlijke element is. Want degene die enkel voor zijn vrienden schrijft en niet ook voor zijn vijanden, is geen ware filosoof, vanwege het feit dat iedere filosofie zijn doel voorbij schiet als zij ons geen Vrede brengt.

De schrijver.

HOOFDSTUK II

DE WIJZE ONNOZELAAR

Het is een misvatting te veronderstellen dat het extatisch gevoel zich alleen maar kan voordoen bij een combinatie van volmaakt met elkaar overeenstemmende omstandigheden, want er bestaat een vorm van vervoering die voortkomt uit het volkomen onverwachte. Het is *voorspelbaar* romantisch om een grote wijze te ontmoeten op een afgelegen plek in de bergen, maar een grote wijze ontmoeten in de meest mondaine salon van Londen betekent geraakt worden door het onverwachte; de eenzaamheid van de bergen fungeert als omlijsting voor het centrale beeld, de frivole Londense salon fungeert als achtergrond - dat is het enige verschil.

Hoe Justin Moreward Haig terecht kwam in de salon van een van Londen's meest wereldse vrouwen is een geheim dat ik in een latere fase van dit verhaal zal onthullen - het moge volstaan te zeggen dat ik veel verschuldigd ben aan Lady Eddisfields gastvrijheid voor de waardevolste vriendschap van mijn leven. En de details van deze vreemde ontmoeting staan mij nog helder voor de geest. Ik kan me herinneren hoe ik, aan het einde van een uiterst amuzikale uitvoering, te maken kreeg met een verre van sympathiek type gezelschap; dit onheil viel me ten deel vanwege het feit dat de gastvrouw de mensen koppelde zonder er rekening mee te houden of ze wel bij elkaar pasten. En zo belandden we aan een van die ronde eettafels, met vier anderen: de man die ik in deze episode "de Wijze Onnozelaar" heb genoemd en drie vrouwen die zich in mijn geheugen hebben genesteld omdat zij me op dat moment een soort drieëenheid van overtreffende trappen toeschenen. Een leek me de zwaarlijvigste vrouw die ik ooit mocht waarnemen; de tweede de langste; en de derde de donkerste, buiten de categorieën negerinnen en Indiërs.

Voor de drie dames, die herhaaldelijk met enthousiaste nieuwsgierigheid in zijn richting neigden, getuigden de dingen die hij zei van een buitengewone wijsheid; wat mij betreft, ik beschouwde ze op dat moment als buitengewoon - minus de wijsheid.

"Een juiste zienswijze," zei hij, "is een voorbehoedmiddel tegen alle verdriet" (ik kon merken dat een van de dames moeite had met het woord voorbehoedmiddel), "en het doel van elk bewust denken," zo vervolgde hij, "is het verwerven van die juiste zienswijze. Zo bezien is geestelijke pijn het gevolg van een soort kinderlijkheid, en een volwassen ziel zou net zo min in staat zijn verdriet te voelen over hetgeen u zojuist noemde, als een volwassen persoon over een stuk speelgoed dat kapot is."

"Met een volwassen ziel bedoelt u, naar ik aanneem, een filosoof?" zei de gezette dame.

"Precies; ik bedoel een wijze, of een heilige, of een filosoof," antwoordde hij; "met andere woorden, iemand die zijn geest vereenzelvigd met het onvoorwaardelijke geluk dat zich bevindt in ons *innerlijk*, en dat het geboorterecht vormt van elke menselijke ziel."

Ik spitste mijn oren en taxeerde mijn tafelgenoot een ogenblik, waarop ik een vraag stelde.

"U suggereert," zei ik, "dat alle mentale pijn een vorm van infantiliteit is; geldt dat dan niet ook voor gelukkig zijn?"

Hij richtte zijn eigenaardig zachte maar doordringende blik op mij. "Pijn," antwoordde hij, "behoort tot de *illusoire* dingen des levens; en kinderen houden nu eenmaal van illusies, hun spelletjes bestaan juist uit het *doen alsof* ze koningen zijn, of soldaten, en wat al niet meer. Voldoening daarentegen is een van de kenmerken van volwassenheid, en..."

"Ik zie niet," kwam een van beide dames tussenbeide, "wat illusie te maken heeft met het feit dat Wilfrids vrouw niet langer van hem houdt en verliefd is op een ander."

"Illusie heeft te maken met zijn ontsteltenis hierover," antwoordde hij bedaard, glimlachend.

"Nou ja!?" riep de gezette dame uit.

"Jaloezie," zo ging hij verder, "is natuurlijk ook een vorm van kinderlijk gedrag."

"Maar Wilfrid was nooit jaloeers," vervolgde de eerste dame.

Hij glimlachte naar haar met een welwillende vriendelijkheid. "Er zijn twee soorten jaloezie," zei hij; "een, waarbij er een aanleiding is, en de andere, waarbij die ontbreekt - alleen wie onverstoorde blijft wanneer er werkelijk reden is tot jaloezie, kent in waarheid geen afgunst."

"Ik zou het vreselijk vinden om te trouwen met een man die geen *greintje* jaloezie kent," zei mijn tafelgenote lichtelijk verontwaardigd, zich tot mij wendend.

"Ja," zei hij, zijn vriendelijke glimlach tot *haar* richtend, "en er zijn veel vrouwen die hetzelfde zeggen. Weet u, ze denken dat jaloezie een compliment voor *hen* is; maar ook dát is een illusie - van een werkelijk compliment zou pas sprake zijn als een man een vrouw zo zeer bemint dat hij haar geluk altijd vóór het zijne plaatst."

"Ik denk nauwelijks dat er veel van zulke echtgenoten rondwandelen," zei ik.

"En als ze dat al deden," vulde mijn tafelenote aan, "dan zouden ze meer op vissen dan op mannen lijken. Ik zou dat soort in elk geval niet lusten."

"Dat is alleen maar omdat u er misschien nooit echt over hebt nagedacht," antwoordde hij, sussend. "Weet u," vervolgde hij met een hoffelijke ondertoon, "een *integere* vrouw zou nooit willen dat haar echtgenoot - enkel ter bevestiging van haar ijdelheid - beroerd wordt door een smartelijke en tegelijkertijd enigszins meelijwekkende emotie."

Bij deze wending nam mijn tafelenote haar toevlucht tot een lach. "U bent ongetwijfeld heel scherpzinnig," zei ze.

Met een minzaam gebaar wuifde hij het compliment ter zijde. "Ik ben slechts een van die fortuinlijke of onfortuinlijke schepselen die het niet kunnen helpen dat ze de dingen precies zo zien als ze zijn," was zijn antwoord.

"Dan ontbreekt het u aan kunstzin," zei een van de dames. "U bent niet in staat om, zoals een moderne schilder dat kan, in een fabrieksschoorsteen een oud kasteel te zien."

"Helaas! Misschien hebt u de spijker op zijn kop geslagen," gaf hij toe. "Ik word werkelijk geplaagd door een argeloosheid die het me haast onmogelijk maakt te begrijpen hoe mensen *kunnen* geloven in dingen die aantoonbaar onjuist zijn."

"Bijvoorbeeld?" vroeg ik.

"Nou, om maar een ding te noemen: dat iemand nooit echt verliefd kan zijn als hij niet jaloers is."

"Het is duidelijk dat u zelf niet getrouwd bent," concludeerde ik met een licht gevoel van boosaardigheid.

"Ik ben getrouwd geweest," kwam zijn enigszins vertraagde antwoord (en in een fractie schoot het woord "gescheiden" door mijn geest, en de gedachte "Nu heb ik een blunder gemaakt"); maar hij vervolgde: "Ik ben weduwnaar." (Wij wisselden allen een snelle blik met elkaar.) "Vanuit dat gegeven," ging hij verder, als wilde hij ons geruststellen, "zijn mijn ideeën omtrent het huwelijk niet bij voorbaat slechts theorieën."

"Ik heb de stellige indruk," zei een van de dames, "dat u een heel grootmoedig echtgenoot bent geweest."

Weer schoof hij het compliment ter zijde. "Ik was alleen maar een praktische echtgenoot, want ik heb altijd het gevoel gehad dat het niet loont om iets anders te zijn dan wat u lovend grootmoedig noemt. Trouwens," voegde hij eraan toe, "het gevoel van bezit is weer een kinderlijk attribuut."

"Wat bedoelt u daarmee?" vroeg mijn tafelenote.

"Nou, dat je net zo goed kunt proberen de maan te bezitten als een ander mens te bezitten: iedere menselijke ziel is eigendom van zichzelf, en van niemand anders dan zichzelf."

"Waarom zou je dan al trouwen?" zei ik.

"Om te kunnen leven met de persoon van wie je houdt, zonder haar in verlegenheid te brengen," was het parate antwoord.

En op dat moment werd ik, tot mijn lichte ergernis, afgeleid door de stem van een bediende die me fluisterend liet weten dat ik gewenst werd door de gastvrouw teneinde een bridge-kwartet te completeren. Ik stond op met de gebruikelijke hoffelijkheden, en vertrok.

Pas toen ik 's avonds laat in de hal stond te wachten op een taxi, werd mijn aangewakkerde nieuwsgierigheid enigermate bevredigd; een van de drie dames stond daar met dezelfde intentie.

"Wie was eigenlijk die opmerkelijke jongeman?" vroeg ik met gedempte stem.

"Jong?" zei zij. "Ik weet toevallig dat hij de vijfenvijftig al ruim gepasseerd is."

"Dat maakt hem nog opmerkelijker - maar wie is hij eigenlijk?"

"Het enige dat ik van hem weet, is dat zijn naam Justin Moreward Haig is en dat hij twee maanden geleden uit Rome is gearriveerd," antwoordde zij.

Maar dit al te schrale stukje informatie bevredigde me niet, en ik had het gevoel dat deze gezette dame, wier uitstraling nou niet direct gebrek aan nieuwsgierigheid deed vermoeden, iets voor me verborgen hield; op zijn minst datgene wat de ronde deed, oftewel, zoals het gewoonlijk heet, datgene wat *ze zeggen*. Wanneer een man als Moreward zich vertoonde - en zeker als hij zich in de conversatie mengde - tijdens enkele party's in het mondaine Londen, waar de tongen zich reppen in een ongekend tempo, dan was het nauwelijks denkbaar dat niet minstens enkele verhalen over hem de ronde deden op de een of andere manier. Ze zouden waarschijnlijk min of meer onjuist zijn, of overdreven, of ongeloofwaardig, maar niettemin moest iemand er enkele hebben uitgezet in het immer turbulente water van het roddelcircuit; elk ander idee was onvoorstelbaar. En daar kwam bij dat deze dame van indrukwekkende afmetingen, toen ik haar vroeg naar zijn leeftijd, zich de woorden "Ik weet toevallig" had laten ontvallen, en dat zou wel eens veelbetekenend kunnen zijn. Alhoewel ik deze man hoogstens twintig minuten had gezien, en daarenboven had gehoord hoe hij een aantal door ons

gekoesterde vooroordelen drastisch ontdeed van hun schone schijn (iets dat me in die fase van mijn leven haast belachelijk voorkwam), had zijn hele persoonlijkheid iets magnetisch, iets zachtaardigs en tegelijkertijd iets doortastends, waardoor hij me op een onontkoombare manier boeide. Hij gaf je het gevoel dat hij ondanks het feit dat je het grondig oneens was met de dingen die hij zei, een diepe wijsheid bezat en tegelijkertijd, juist omdat hij ze uitte tijdens een feestelijk avondmaal en dan ook nog tegenover twee volslagen vreemden, gezegend was met een onverklaarbare onschuld. Het kwam zelfs in me op - een gedachte die zich ook even aandiende na afloop van onze volgende ontmoeting - dat hij wel eens niet helemaal bij zijn verstand zou kunnen zijn, en dat hij precies die oprechtheid vertoonde die kenmerkend is voor krankzinnigheid. Want alleen geesteszieken kunnen de meest buitenissige dingen beweren met een absolute oprechtheid; zij zijn er als enigen immers van overtuigd dat wat zij zeggen absoluut waar is.

Deze overwegingen konden mij vrijelijk in beslag nemen, omdat de uiteenzettingen van de gezette dame in wier aanwezigheid ik me nog steeds bevond, intussen niet van dien aard waren dat mijn aandacht daar voortdurend vereist was. Eigenlijk wachtte ik (terwijl zij het betreurde dat zij niet gewoon kon *vliegen* naar party's en "bezoekjes" of op een knopje kon duwen om naar een of andere plek te gaan - alles beter dan dit vreselijke wachten op je rijtuig) op het moment, dat dit "praten tegen elke prijs" zou stoppen om haar te bewegen tot een vertrouwelijke opwelling aangaande dat vreemde wezen van wie zij "toevallig wist dat hij de vijfenvijftig al ruim gepasseerd was."

"Maar om terug te komen op deze man," zei ik, "hoe weet u dat hij zo oud is?"

"Hij heeft een gehuwde dochter die er minstens uitziet als achtendertig," was haar antwoord.

"Was zij er ook vanavond?"

"Zij is zo'n twee weken geleden teruggegaan naar Rome."

"Maar weet u zeker dat zij zijn dochter was?" vroeg ik.

"Hij stelde haar als zodanig aan ons voor - maar je kunt natuurlijk nergens helemaal zeker van zijn," voegde ze er stuurs aan toe, "tenminste, niet als het gaat om relaties."

"Rijtuig voor mevrouw Jameson," schreeuwde een stem buiten; en daarmee eindigde mijn ondervraging, en tevens het verhaal van mijn eerste ontmoeting met de man die ik met de paradox "de Wijze Onnozelaar" heb aangeduid, want tijdens die ontmoeting (en de daaropvolgende) zag ik in hem de belichaming van deze twee tegengestelden.

HOOFDSTUK III

DE TWEEDE ONTMOETING

Ik moet bekennen dat deze party en de persoon waar het om draaide mij nog enkele dagen na deze eerste ontmoeting bezighielden op een voor mijn doen ongekennd volhardende en intensieve manier. Afgezien van de onopgeloste vraag wie hij was (want zijn naam maakte me niet veel wijzer), bleef zich in mijn geest een hele reeks andere vragen aandienen die via de deductieve methode geen enkel bevredigend antwoord vonden. En enkele bekenden die ik in deze kwestie benaderde, konden me ook niet verder helpen dan de gezette dame die ik die avond in de hal had ondervraagd, want hun antwoorden waren even nietszeggend als de hare. In deze impressie van een merkwaardig en edelmoedig mens wil ik het zo min mogelijk over mijzelf hebben, maar er zijn bepaalde dingen die hem gemakkelijk in een verkeerd daglicht zouden kunnen plaatsen, wanneer ik niet het volgende ter overweging zou geven. Neem bijvoorbeeld de manier waarop hij jongleerde met de term "kinderlijkheid"; in eerste instantie vroeg ik me af of hij misschien last had van buitensporige verwaandheid, maar toen ik me herinnerde dat hij de term net zo onpersoonlijk had gebezigd als wanneer men het zou hebben over een wolk of een wolkeloze hemel, verdween het idee van verwaandheid bijna geheel uit mijn gedachten.

En op een goeie dag ontmoetten we elkaar toevallig in Kensington Gardens; hieruit is een vriendschap ontstaan die een einde heeft gemaakt aan deze en de meeste andere vragen.

Dromerig zat ik het gedeelte van de Serpentine te beschouwen dat er uitziet als een landelijke rivier welke stroomt door vredige groene weiden; tot mijn verrassing kwam Moreward plotseling op mij af en ging naast me zitten.

"Wij zijn voorbestemd om vrienden te worden," zei hij, terwijl hij zijn hand even op mijn arm legde, "en als dat zo is, kunnen we niet snel genoeg met onze vriendschap beginnen."

Ik mompelde iets over hele eer en aangename verrassing, want zijn opmerking was mij niet onaangenaam, al vond ik het ook een beetje merkwaardig.

"Wij verspillen geen energie aan inleidende trivialiteiten," vervolgde hij, "maar we komen meteen ter zake, zoals je ziet. Praten omwille van het praten verdient zelden aanbeveling."

Ik vond inderdaad dat mensen in de regel teveel praten, maar ik vroeg me stilletjes af wat dat "wij" betekende - het leek niet van toepassing te zijn op mezelf.

"Ik herinner me," ging hij verder, "toen ik onder tragische omstandigheden afscheid van je nam in Egypte zo'n tweeduizend jaar geleden, dat ik je probeerde te troosten met de verzekering dat we elkaar weer zouden ontmoeten in veel gelukkiger omstandigheden; jij was een vrouw in die tijd."

"O ja, inderdaad!" zei ik met een ongekennde tegenwoordigheid van geest, want in mijn brein lichtte de gedachte op dat ik wel eens in het gezelschap zou kunnen zijn van een mafkees. Sommige geesteszieken kunnen immers heel innemend zijn. Hij nam me even op met een vriendelijke blik.

"Herinner je je een tante van jou, tante Jane; haar achternaam was Wibley?" vroeg hij.

Ik gaf toe dat ik me haar herinnerde - zij werd gewoonlijk beschouwd als de zwakke schakel van de familie.

"Ik ken haar," zei hij.

"Ken haar?" herhaalde ik; "hoezo, zij is al twintig jaar lang dood."

"Dat hindert onze relatie niet," kaatste zijn antwoord.

"Luister eens," zei ik lachend, maar innerlijk een beetje verward, "hou je me voor de gek?"

"Deze opmerking zij je vergeven," zei hij, eveneens lachend, "maar wacht maar af. Herinner je je," ging hij verder, "dat je tante het voorwerp was van een zekere mate van niet altijd even vriendelijke spot, vanwege haar spiritistische neigingen?"

Ik herinnerde het me.

"Weet je ook nog hoe zij, na een bepaalde discussie binnen de familie, zwoer dat zij ooit haar tegenpartij zou overtuigen door een bericht te sturen van gene zijde?"

Ik wist precies waar hij op doelde.

"Nou dan, zij heeft dat bericht gestuurd."

"Hoe luidt dat dan?" vroeg ik, sceptisch.

Hij vertelde het me - en ik moet werkelijk bekennen dat het zeer overtuigend was, want het bevatte een toespeling op iets dat enkel mijzelf aanging.

"Hoe ben je daar in godsnaam achtergekomen?" vroeg ik.

Hij vertelde het me vrij uitvoerig. "Ik veronderstel dat jij zelf een spiritist bent?" zei ik na zijn uitleg.

"Niet in de zin die jij bedoelt," was zijn antwoord. "Ik behoor tot alle gezindten en, zo je wil, tot

geen. Geboren te worden in een bepaald geloof is goed - ermee te sterven is tragisch. Geloofsvormen zijn de krukken waarmee sommige mensen voortstompelen richting Waarheid - wie daar eenmaal aankomt, gooit zijn krukken weg. Veel toegewijde godsdienstigen geloven, maar geloven is geen vereiste om te *weten*; enkel de praktische occultist *weet*."

"Jij bent dus een occultist?"

"Ja, ik denk dat men mij zo kan noemen," zei hij bescheiden.

"Wat ik me afvraag," reageerde ik in een vlaag van nieuwsgierigheid, "is hoe een man als jij ook maar enig genoeg kan scheppen in het saaie circuit van de Londense beau monde?"

Hij lachte. "Of iets saai of prettig is, hangt af van wat je ervan maakt," zei hij. "Als je het werkelijk wilt weten: ik ben op zoek naar spirituele avonturen."

Ik wist niet precies wat hij hiermee bedoelde, en zei hem dat.

"Ik geef toe dat die woorden voor meerdere uitleg vatbaar zijn," zei hij, "maar het is moeilijk om het op een andere manier te verduidelijken in een korte zin."

"Ik ben er werkelijk in geïnteresseerd, en ik zou het echt graag willen weten," drong ik aan.

"Nou, het zit zo. Ik heb een hobby, een ongebruikelijke misschien in jouw ogen, maar ik tracht de problemen van mensen te helpen oplossen door hun standpunt te veranderen. Als je een vriendelijke term wilt gebruiken hiervoor, dan zou je me een soort filantroop kunnen noemen: iemand die morele liefdadigheid bevordert."

Er begon iets van begrip te dagen in me.

"Ik beschouw dit niet als een verdienste," ging hij verder, "het is een tijdverdrijf als zovele, maar het heeft één groot voordeel: anderen hebben er iets aan. De competitieve sportman *bezorgt* andere levende wezens pijn om zelf vreugde te kunnen beleven - de ideale sport is zelf vreugde te ontlenen aan het *opheffen* van pijn bij andere mensen."

"Jouw uitgangspunt vormt dus het principe van geven?" concludeerde ik.

"Ja," zei hij, "maar er bestaan twee soorten geven - de ene soort is vluchtig, de andere is blijvend."

Ik kon hem niet helemaal volgen.

"Als je een hongerige, luie zwerver een gulden geeft," zei hij, "dan heeft hij binnen een uur weer honger, zodra hij zijn gulden besteed heeft. Maar stel je hem, om het zo maar uit te drukken, in het bezit van een standpunt dat hem oprecht doet verlangen naar werken, dan heb je hem iets van onschatbare waarde gegeven."

Ik zei hem dat er veel praktische wijsheid stak in zijn filosofie.

"Welnu," vervolgde hij, "er zijn heel wat mensen die onbaatzuchtig de sloppen bezoeken en geld ter beschikking stellen aan liefdadige instellingen; maar *wie* bezoekt de "hogere" sloppen en schenkt bemoediging aan vrouwen die in de steek zijn gelaten, aan meisjes met liefdesverdriet, aan afgewezen minnaars en aan echtgenoten die van hun vrouw zijn beroofd, kortom aan de massa ongelukkige stervelingen die onze samenleving bevolkt."

"Klaarblijkelijk doe *jij* dat," zei ik.

"Ik *probeer* het in elk geval," zei hij glimlachend.

Ik nam mijn sigarettenkoker en bood hem een sigaret aan, die hij aannam. Maar ik ontdekte dat ik geen lucifers bij me had. Hij haalde een klein gouden luciferdoosje uit zijn zak te voorschijn. Er stond een stevige lentrebries, en elke lucifer die hij aanstak ging steeds weer uit. Ik keek lichtelijk geamuseerd toe, want hij toonde niet het minste teken van enig ongeduld, hetgeen mij toch uitzonderlijk voorkwam.

"Word je nooit ongeduldig?" vroeg ik tenslotte.

Hij lachte en schonk me een onderzoekende blik.

"Ongeduldig?" zei hij, "waarom zou ik? Ik heb de eeuwigheid voor me."

En daarop stak hij mijn sigaret aan met de laatste lucifer van het doosje.

"Dus *nu* weet je - om terug te komen op je vraag - wat ik doe in het circuit van de Londense gegoede kringen," zei hij.

"En die kringen zullen er beter van worden," zei ik.

Hij wuifde het compliment ter zijde, zoals hij altijd deed.

"Maar er is één ding, dat je niet weet," voegde hij eraan toe.

Ik vroeg hem wat dat was.

"Je weet niet dat ik er niet van houd om over mezelf te praten." Waarna hij opstond om te vertrekken.

Ik lachte. "Trouwens," zei ik, terwijl ik opstond om hem een hand te geven, "ik geloof niet dat je mijn naam kent; wij hebben ons nooit formeel aan elkaar voorgesteld."

"Je vergeet je tante," zei hij, met pretoogjes.

Ik lachte opnieuw; dit was in elk geval een nieuwe manier van kennismaken.

"We zien elkaar woensdag bij mevrouw Darnley," liet hij me weten, terwijl hij zich verwijderde.

"Maar ik ben niet uitgenodigd," zei ik, "trouwens, ik heb die avond een andere afspraak."

"Hoe dan ook, we zullen elkaar daar treffen." En hij liep naar het pad.

"Ik mag die man," dacht ik bij mezelf, terwijl ik hem uit mijn blikveld zag verdwijnen. En vreemd genoeg ontdekte ik bij thuiskomst dat mijn afspraak voor woensdagavond was uitgesteld; bovendien bevatte de eerstvolgende postbestelling een uitnodiging van mevrouw Darnley.

HOOFDSTUK IV

DE GEWOONTEN VAN MEVROUW DARNLEY

Ik merkte al spoedig dat het een soort onschuldige eigenschap van J.M.H. was om mensen te shockeren, ten koste van zichzelf als het ware. Het merendeel der mensen schrikt ervoor terug om uitdrukking te geven aan het onverwachte, en wanneer men ertoe verplicht wordt, dan laat men zijn beweringen voorafgaan door zó'n vloed van verontschuldigingen, dat het onverwachte tenslotte toch weer gewoon iets verwacht wordt. Welnu, mijn vriend stelde zich een tweevoudig doel met het werpen van conversatiebommen tussen het levenloze geklets van vormelijk gezelschap: enerzijds beleefde hij er zichtbaar plezier aan en anderzijds zette het mensen aan het *denken*. "Er zijn twee manieren" (zei hij op een dag tegen mij) "om iets te benadrukken - de ene is te schreeuwen, hetgeen vaak bezwaarlijk is; de andere is een gewoonlijk onbekende waarheid te poneren als ware dat het meest vanzelfsprekende ter wereld." En deze methode wierp inderdaad vruchten af, want ik kan zeggen dat ik me elk woord herinnerde van ons onderhoud die dag in Kensington Gardens, net als de meeste andere van zijn (moet ik zeggen?) onderrichtingen. Maar er was één ding waar hij nooit aan toegaf: hij zei nooit zo maar iets ongehoords om indruk te maken; hij was overtuigd van de waarheid van de dingen die hij zei, en de oprechte eenvoud in zijn manier van spreken gaf te kennen dat hij ervan uitging, dat zijn luisteraars ook geloofden dat het waar was. Dit had weer tot gevolg dat zijn persoonlijkheid getint werd door een onschuld en een kinderlijke naïviteit, waardoor degenen die met hem in contact kwamen onherroepelijk geboeid en overtuigd werden. En als de mensen al geshockeerd waren, dan waren ze op een prettige manier geshockeerd; dat zorgde ervoor dat zij niet de geringste aanleiding voelden tot wrevel. Het zou ook niet anders kunnen, want hij attaqueerde hen nooit door de spot te drijven met hun heiligste overtuigingen: om gebreken bloot te leggen maakte hij niet zozeer duidelijk dat zij fout waren, maar dat iets anders goed was. Er was echter één uitzondering op deze door hem gehanteerde regel, en die uitzondering had betrekking op wat hij de moderne farizeeërs noemde. "In dat geval," zei hij, "moet ik met tegenzin de hamer gebruiken om valse afgodsbeelden te slopen."

Mevrouw Darnley was een oude kennis van me wier gastvrijheid heel geregeld uiting vond in de vorm van zeer kleinschalige diners. Toen ik die avond aankwam verbaasde het me dan ook niet (het plezierde me juist) dat ik er geen andere gasten aantrof dan Moreward Haig en mezelf. Ons klein gezelschap bestond dus uit mevrouw Darnley, haar jeugdige en aantrekkelijke dochter Sylvia, en wij tweeën. En daarbij bleef het niet, want na het diner verontschuldigde Sylvia zich en vertrok om haar opwachting te maken op diverse partijtjes, die haar nog wel zouden bezighouden als wij ons al lang en breed in dromenland bevonden.

De toeneiging waarmee mevrouw Darnley haar dochter goedenacht kuste, getuigde onverbloemd meer van conventie dan van liefde; de peinzende blik waarmee zij haar nakeek, duidde op gedachten die zeer spoedig verwoord zouden worden, onzenthalf.

"Dat meisje baart me zorgen," merkte ze nadenkend op; "de gang van zaken bevalt me niet altijd."

Wij betuigden beiden onze sympathie en informeerden naar de aard van het probleem.

"Een dichter is het probleem op dit moment," kwam het antwoord.

Wij lachten. "Een vriendschap met een dichter?" merkte Haig op.

"U noemt het een vriendschap!" zei ze, "maar ik geloof niet in vriendschap tussen jonge mannen en vrouwen."

De situatie eiste enige beheersing onzerzijds om niet opnieuw in de lach te schieten.

"Och kom," zei ik, "vriendschap is toch het enige toepasselijke woord, wanneer een vrouw niet de echtgenote van een man is, of zijn verloofde of zijn -"

"Zeg dat woord alsjeblieft niet," onderbrak zij snel, "dat zou ik zeer ergerlijk vinden; *natuurlijk* is zij niets van dat alles."

"Vriendschap," zei Moreward, haar vriendelijk toelachend, "is een mooi woord, en een nog mooier ding; waarom zou men het bestaan ervan dan willen ontkennen?"

"Ik ontken niet dat het bestaat op de juiste plaats en tussen de juiste mensen; maar Sylvia is zo gevoelig," zei ze, een beetje kribbig, "om niet te zeggen overgevoelig."

"Staat gevoeligheid dan gelijk aan liefde voor u?" vroeg ik.

"U weet precies wat ik bedoel."

"Jawel, maar weet u ook of u weet wat u bedoelt?" drong ik aan.

"U bent erg grof," zei ze, "als er iemand is die dat zou *moeten* weten, ben ik het wel."

"Maar als gevoel wordt toegevoegd aan vriendschap," zei Moreward na deze kleine

woordenwisseling, "is dat toch zeker reden tot vreugde: het maakt de vriendschap completer. Stemt het u niet blij dat uw dochter iets voelt dat bijdraagt aan haar geluk?"

"Ik geloof niet dat het *zal* bijdragen aan haar geluk," antwoordde zij; "trouwens, ik vind het ook niet echt gepast."

"Dus u vindt het niet passend voor uw dochter om ooit iemand anders te beminnen dan u - en zichzelf?" zei ik plagend.

"Doe niet zo raar, Broadbent!" zei ze, en ze moest lachen ondanks zichzelf.

"Nou ja, daar komt het wel op neer," zei ik.

"Bent u dan van mening," vroeg Moreward, zonder enige zweem van sarcasme, "dat een mens *alleen maar* zijn vijanden dient te beminnen?"

"Nee, natuurlijk niet."

"Ik heb gehoord dat er een gebod bestaat dat luidt "Hebt uw naaste lief," merkte ik op met een plagende ondertoon; "ik ben ervan overtuigd dat *u* daarnaar leeft."

"Ik doe mijn best," zei ze in een moment van vroomheid.

"Maar denkt u niet dat uw dochter *haar* naaste zou moeten liefhebben, zeker als het een man betreft, en des te zekerder als het gaat om een dichter?" vervolgde ik op dezelfde toon.

"U weet donders goed," zei ze, steeds verder verstrikt, "dat het niet om dat soort liefde gaat."

"Maar is dat niet precies de fout die u maakt?, zei Moreward met een zekere tedere ernst. "In werkelijkheid bestaat er maar *een* soort liefde, en het onderscheid dat u maakt, en met u ook anderen die er nooit echt bij hebben stilgestaan, betreft de mate waarin, en niet de soort."

Zij schonk mij een blik die zei: "Met *deze* man kan ik tenminste praten, want hij neemt me serieus."

"Als ik u goed begrijp, dan zegt u dat u niet kunt geloven in een platonische liefde," ging hij verder. "Maar als u er wel in zou kunnen geloven, dan zou u de waarde ervan niet bestrijden."

"Misschien niet," stemde ze nadenkend in.

"Prima, maar wat *is* platonische liefde dan eigenlijk? Het is gewoon een combinatie van mentale sympathie en fysieke antipathie."

"Dat is de beste definitie die ik ooit ben tegengekomen," bracht ik in.

"Ik ben bang dat ik niet slim genoeg ben om te begrijpen wat u bedoelt," zei mevrouw Darnley met een enigszins gemaakte bescheidenheid.

"Nou, dat wil zeggen," legde ik uit, "dat een man - mits hij aan het andere eind van de sofa kan zitten - geniet van het gesprek met een vrouw omdat haar geest hem bevalt, maar dat hij er niet een moet denken ook maar iets dichterbij te komen, omdat haar lichaam hem *tegenstaat*. Is dat niet zo?" vroeg ik aan Moreward.

"Enigszins grof gesteld - maar het klopt," stemde hij toe, lachend.

"Ik heb nou niet het gevoel dat dit erg aardig klinkt," merkte mevrouw Darnley op.

"Een beetje saai," bevestigde ik ondeugend.

"En dát," vervolgde Moreward, deze onderbreking, "was helemaal niet wat Plato bedoelde; hij had het alleen maar over een soort zelfbeheersing, een liefde die zich ervan onthoudt ruimte te geven aan een volledig uiten van lichamelijke hartstochten."

"O, is dat zo!" zei mevrouw Darnley, niet wetend of ze zich nu geschokt moest voelen of niet. "Dat heb ik nooit geweten."

"Zoals zo vaak," kwam ik tussenbeide, "hebben ook hier de farizeeërs de oorspronkelijke betekenis aangepast aan hun onnozele gebruiken."

"Farizeeërs!" herhaalde zij. "Nou, die bestaan vandaag de dag toch zeker niet meer?"

Het lag op het puntje van mijn tong haar te laten weten dat ik *haar* een farizeeër vond, maar ik hield me in.

"Denkt u niet dat het wellicht juist de moderne farizeeërs zijn," zei Moreward, "die u ertoe hebben gebracht te geloven dat het onbetamelijk is - met andere woorden: enigszins verkeerd - dat uw dochter deze man bemint? Bezien vanuit spiritueel gezichtspunt zou er iets verkeerd zijn als zij hem *niet* zou beminnen."

"Werkelijk, mijnheer Haig," zei ze, "zo draait u de dingen om."

"Het is toch zeker de farizeeër die de dingen omdraait," zei ik; "hij zegt immers: "Gij zult uw naaste *niet* liefhebben."

Zij lachte machteloos.

"Zou u willen dat uw dochter een liefdeloos hart bezat?" zei Moreward met kalme eenvoud.

"Ik zou graag willen dat zij op een dag van iemand ging houden - van de *juiste* persoon natuurlijk," kwam het antwoord.

"De juiste persoon in financieel opzicht?" concludeerde ik.

"De juiste persoon in *elk* opzicht," verbeterde zij.
"Wat *u* tot voedsel is, zou *haar* wel eens kunnen vergiftigen," merkte ik op.
Zij deed alsof ze het niet begreep, maar in werkelijkheid begreep ze het precies.
"Heeft het u nooit verbaasd, mevrouw Darnley," zei Moreward vol begrip, "dat er zoveel ongelukkige huwelijken bestaan?"
"Ik heb er nooit echt veel over nagedacht," zei ze.
"Denkt u niet dat het zou kunnen komen doordat teveel moeders alle vriendschappen beoordelen vanuit huwelijkspectief?"
"Misschien, maar dat is juist wat ik *niet* doe -"
"Neemt u me niet kwalijk," zei hij met hoffelijke zachtheid en een handbeweging, "maar dat is precies wat u *wel* doet. U laveert als het ware tussen de twee spitsen van het huwelijksdilemma."
Zij voelde zich oprecht verward en zei hem dat.
"Ik bedoel," legde hij uit, "dat u bang bent dat uw dochter misschien met deze man wil trouwen, en tegelijkertijd bent u bang dat zij misschien *niet* met hem zal willen trouwen. Kortom, uw houding inzake liefde is: huwelijk of niets. Die houding, beste vriendin, veroorzaakt het meeste echtelijke ongeluk. Jonge mensen huwen ongeschikte kennissen in plaats van echte vrienden."
"U mag wel mooi praten zo," zei ze, niet overtuigd, "maar ik kan mijn dochter toch niet toestaan een reeks "affaires" te hebben. Wat zouden de mensen niet denken?"
"Aandacht voor andermans lasterpraatjes is ijdelheid," zei hij vriendelijk, "aandacht voor het geluk van je eigen dochter is *liefde*. Ik ben er zeker van dat u het laatste verkiest," voegde hij eraan toe, terwijl hij zijn hand op haar arm legde.
"Nou, nou," zei ze, blij met het compliment, maar twijfelend of ze ernaar zou leven. "Nu ja, we zullen zien."
En dat maakte een eind aan ons gesprek, want verrassend genoeg kwam Sylvia zelf de kamer binnen.
"Ik kon er echt geen meer verdragen;" zei ze, "de eerste al was zo verschrikkelijk vervelend - dus ben ik maar naar huis gekomen."
Spoedig daarna zijn wij maar naar huis *gegaan*.

HOOFDSTUK V HET TUINFEEST

Zo'n tien dagen later troffen wij elkaar weer op het tuinfeest van Lady Appleyard. Ik had J.M.H. in de tussentijd enkele malen bij hem thuis en elders gezien, en hij had me verteld dat hij, indien mogelijk, Sylvia graag een helpende hand wilde bieden.

"Haar aura getuigt van grote kwaliteiten," zei hij, "en als haar maar een beetje liefde en leven wordt vergund, dan zal zij veel vooruitgang boeken in deze incarnatie."

En ik kan in het voorbijgaan zeggen dat deze en soortgelijke occulte opmerkingen me niet langer verrassend of bijzonder geheimzinnig toeschenen, aangezien heel wat gesprekken over occulte filosofie mij intussen een tamelijk bruikbaar inzicht hadden gegeven in dit veelomvattend onderwerp.

Wij hadden de niet onwillige mevrouw Darnley geleid naar een schaduwrijk plekje in een hoek van Lady Appleyards smaakvolle en uitgestrekte tuin. Het was duidelijk dat ze mijn wijze vriend bewonderde; conventioneel als ze was, schonk zij heel wat meer toeneiging aan hem dan aan de meeste andere mensen. Wat mij betreft - tja, ik kan misschien het beste zeggen dat ik haar vermaakte.

"En wat de dichterlijke vriendschap van uw dochter betreft," zei hij, "mag ik hopen dat u deze geen hindernissen in de weg legt?"

"Welke hindernissen *kan* ik in de weg leggen?" zei ze.

"Gebrek aan sympathie," zei Moreward.

"Men kan toch nauwelijks verwachten dat ik sympathie kan opbrengen voor iets dat mijn instemming niet heeft."

"De oprechtste sympathie is die welke sympathiseert met iets waarmee men niet instemt," zei hij vriendelijk, maar ernstig; "sympathie uit sympathie - sympathie uit liefde."

"Misschien houdt u niet van uw dochter," zei het duiveltje in me.

"Hoe *durft* u!" ontplofte ze.

"U hebt schriftelijk contact gehad met die dichter, geloof ik?" zei hij, na een blik op mij die me te kennen gaf dat we een ogenblik ernstig dienden te zijn. Mevrouw Darnley keek uiterst verrast.

"Hoe kunt u dat in godsnaam weten?" zei ze. "Zelfs Sylvia weet dat niet."

"Er zijn vele manieren om iets te weten zonder dat het gezegd wordt," antwoordde hij glimlachend. "U hebt, meen ik, een van zijn brieven in uw tas?"

Ze stond perplex.

"Mag ik die brief alleen maar even vasthouden? Ik zal hem natuurlijk niet lezen."

Zij opende haar tas met een verwarde gelaatsuitdrukking en overhandigde hem de brief.

"Dank u. Welnu," vervolgde hij, "stel, ik geef een beschrijving van deze man en van zijn karakter, en stel dat we tot de conclusie komen dat hij een goed karakter heeft, zou u dan uw houding veranderen?"

"Ik weet het niet," zei ze onzeker.

"Nou, eens kijken," ging hij verder, zachtjes de brief aftastend tussen duim en vinger. "Het is een lange donkere man, glad geschoren, met een ascetisch maar gezond gezicht, hoog voorhoofd, het haar strak naar achteren gekamd, doordringende blik, grijs-groen van kleur. Dat klopt, niet?"

"Absoluut; maar *hóe* in -"

Hij negeerde haar verbazing.

"Zijn karakter stemt overeen met zijn gelaatsuitdrukking. Hij heeft een goed ontwikkelde geest en een onzelfzuchtige aard en een in alle opzichten sympathieke en inspirerende uitstraling. Ik feliciteer u, mevrouw Darnley, met deze vriendschap van uw dochter."

Hij negeerde opnieuw haar toegenomen verbazing.

"En laten we nu eens kijken wat de toekomst in petto heeft." Hij dacht een ogenblik na. "Uw dochter zal niet trouwen met deze man," zei hij langzaam. "Maar als u hen tegenwerkt in hun vriendschap, zullen zij een heftige liefde opvatten voor elkaar, en dat zal problemen opleveren voor jullie alle drie. Als u hen daarentegen zoveel mogelijk toestaat elkaar te zien, dan zal alles zich ontwikkelen tot uw tevredenheid."

Mevrouw Darnley's verbazing en ijdelheid worstelden om voorrang, en de ijdelheid kreeg de overhand.

"Maar als ik uw advies opvolg," zei ze uiteindelijk, "hoe kan ik dan voorkomen dat de mensen gaan praten?"

"Je druk te maken over het gesnater van een paar papegaaien," zei hij, maar zonder veroordeling, "is een vorm van kinderachtigheid waaraan u zich nauwelijks schuldig zult maken, denk

ik."

Er viel een pauze, waarin naar mijn vaste overtuiging mevrouw Darnley beseftte dat zij er zich wel schuldig aan zou maken, al zou zij het natuurlijk niet kinderachtig noemen.

"Houd u van poëzie?" vroeg hij, teneinde de aandacht enigszins te verleggen; intussen overhandigde hij haar de brief weer.

"Ik ben eraan verslaafd," zei ze enthousiast.

"En niet aan de dichters?" zei ik. "Een dichter vindt overal waardering, behalve in een familie met mooie dochters."

"Kunt u hem geen ernst bijbrengen?" drong ze aan bij Moreward.

"Dat is zo zijn manier van doen," antwoordde hij edelmoedig. "Hij serveert u een diepe waarheid in een zwierige stijl."

"Er is één ding dat mannen gemeen hebben," merkte ze lachend op; "ze komen op voor elkaar - in tegenstelling tot de vrouwen."

"U zult het me dan ook wel niet kwalijk nemen dat ik nu opkom voor een dichter," zei Moreward minzaam.

"Wilt u mijn advies aannemen?" vroeg hij na een kleine pauze, waarin mevrouw Darnley keek alsof ze wenste dat de schepping van poëzie tot stand kon worden gebracht via een soort parthenogenese, zonder dichter namelijk.

"U hebt makkelijk praten," antwoordde ze, "u hebt geen dochter; als dat wel het geval was zou u er anders over denken."

"Sorry," zei hij glimlachend, "maar ik heb een dochter."

Mevrouw Darnley toonde zich verrast. "Maar zij is zeker nog niet volwassen," zei ze.

"Jazeker is zij volwassen."

"En u hebt me dat nooit verteld," berispte zij hem, met groeiende verbazing. "U had haar wel eens mee mogen nemen hierheen. Jeetje!" voegde ze eraan toe, "op welke leeftijd moet u dan wel niet getrouwd zijn?"

"Niet zo erg jong," antwoordde hij, in zijn schik met haar verbazing. "Een jeugdig voorkomen heeft tenslotte alleen maar te maken met een rustige ziel, gecombineerd met een zuiver voedingspatroon. Ik geloof dat een of andere oude moralist eens gezegd heeft: 'Een liefdevol hart geeft een jeugdig lichaam.'"

"Nee maar!" riep mevrouw Darnley uit. "De wonderen zijn de wereld nog niet uit!"

"De wonderen zijn nooit in de wereld geweest," verbeterde hij haar met een glimlach. "Wat voor de een 'n wonder lijkt, is voor de ander een alledaags verschijnsel. Zojuist verbaasde ik u met een kleine blijk van psychoscopie omdat u daar nog nooit van hebt gehoord, maar voor degenen die dit vermogen bezitten is er niets natuurlijkers."

"De enige werkelijke zonde in dit leven," zei ik met geveinsde strengheid, "is onwetendheid."

"Dat is inderdaad waar," stemde Moreward grif toe.

"Mijn hemel! Had ik maar wat meer verstand," zuchtte mevrouw Darnley, terwijl ze opstond uit haar stoel en ons liet weten dat ze weg moest.

We stonden op om haar gedag te zeggen.

"Zult u mijn advies niet vergeten?" hield Moreward aan, terwijl hij zachtjes haar hand klopte.

"We zullen zien," antwoordde zij met vrouwelijke vasthoudendheid.

Hij maakte een hoffelijke buiging, en keek haar na tot zij uit het zicht was verdwenen.

"Pfff!" zuchtte hij opgeruimd, toen zij niet meer te zien was. "Ik geef toe dat de omgeving van een farizeeër erg verstikkend is - haar vertrek is als het optrekken van een zware onweerswolk."

Ik lachte.

"De farizeeërs," voegde hij eraan toe, "zijn werkelijk ver verwijderd van het Koninkrijk der Hemelen - alle onschuldige en mooie dingen tot verboden gebied verklaren, is leven in een soort aardse hel."

"Ik neem aan dat Sylvia en haar dichter nu echt verliefd zijn op elkaar," merkte ik op, "ook al heb je dat verzwegen?"

"Ja," zei hij, "en dat is prima. Hij heeft haar nodig om zijn creatieve vermogens te stimuleren, en zij heeft hem nodig om haar verborgen kwaliteiten aan het licht te brengen. De sentimentele kant zal vroeg of laat wegsterven, maar de vriendschap zal blijven bestaan."

"Denk je dat de moeder voor problemen zal blijven zorgen?" vroeg ik.

"Een tijdje, ja. Aangepast gedrag, mijn vriend, is een van de ergste vormen van ijdelheid, omdat het zo verraderlijk is. Onze arme mevrouw Darnley is lafhartig vanwege haar ijdelheid; zij is alleen maar bang voor wat anderen van haar denken. Zij leeft niet in de grote wereld van liefde, maar in een gevangenis. Trouwens," vervolgde hij, "jij ziet Sylvia vaker dan ik; als er problemen zijn, laat je me dat

dan weten?"

"Natuurlijk," zei ik.

HOOFDSTUK VI

DE GESTALTE IN DE KAMER

Het vorige hoofdstuk zal duidelijk gemaakt hebben dat Justin Moreward Haig bepaalde vermogens bezat, die men bij het merendeel der mensen niet aantreft, ook al lijken ze tegenwoordig vaker voor te komen dan in de tijd waarover ik hier schrijf. Het lag natuurlijk voor de hand dat ze mij met verwondering sloegen en dientengevolge lag het evenzeer voor de hand dat ik probeerde Haig hierover aan de tand te voelen; maar om hem te bewegen ze mij of anderen te tonen, enkel om hun bestaan *te bewijzen*, dat was een heel ander verhaal. Hij verzocht me juist dringend om op geen enkele manier ruchtbaarheid te geven aan het feit dat ik wist dat hij de macht bezat om gebruik te maken van vermogens die buiten het normale vielen. Hij zei dat hij niet bepaald verzot was op praatjes die ontstonden, als hij zich geroepen voelde om een van zijn vermogens te gebruiken teneinde een medemens te helpen; daarom was er hem veel aan gelegen deze niet onnodig te voeden.

"De grootste mensen op deze planeet," placht hij te zeggen als dit onderwerp ter sprake kwam, "hebben geen gebruik gemaakt van hun vermogens - zelfs niet op zo'n onschuldige manier als ik bij gelegenheid heb gedaan - ook al gaat het, waar het psychoscopie betreft, om iets relatief normaals, te vergelijken met het bekwaam bespelen van de piano of het houden van een boeiende toespraak. In feite is het zo dat deze en nog veel grotere vermogens slechts hulpmiddelen zijn waardoor de leerling in de occulte wijsheid leert vertrouwen te verwerven; en dan heb ik het over de allerhoogste vorm van vertrouwen die hem de moed schenkt om voort te gaan op het uiterst moeizame pad naar uiteindelijke bevrijding. Een ingewijde in de occulte wetenschap zal daarom zijn leerlingen onderwijzen in enkele van deze zogenaamde wonderbaarlijke vermogens, maar hij zou er geen moment aan denken om deze te demonstreren aan de mensheid in het algemeen - dat zou noch verantwoord, noch wijs, noch veilig zijn, want de mensheid is er nog niet aan toe."

Op zekere dag toen wij, samen met enkele andere geïnteresseerde leerlingen, Moreward aanmoedigden om de geheimen van zijn occulte weten uiteen te zetten, deed zich de vraag voor of het mogelijk was om andermans gedachten te lezen en of het *geoorloofd* was dat te doen, wanneer het vermogen daartoe eenmaal ontwikkeld was. En als antwoord vertelde Moreward ons een verhaal dat, ware het afkomstig van iemand anders, nauwelijks te geloven zou zijn vanwege zijn huiveringwekkende boosaardigheid.

"Ik moet natuurlijk fictieve namen gebruiken," zo begon hij, "want sommige personen die hiermee te maken hebben zijn waarschijnlijk nog in leven, en dat geldt zeker voor de hoofdpersoon van het verhaal - een leerling van me - die niet alleen nog in leven is, maar zelfs in Londen woont op ditzelfde moment. Nou, het gebeurde allemaal toen de leerling het proces onderging dat bekend staat als 'ontwaken', dat wil zeggen: zijn latente psychische vermogens begonnen zich te openbaren, maar hij had tot dan toe nog niet de juiste manier geleerd om ze te beheersen. We zullen hem voor ons doel Sinclair noemen, en ik kan jullie vertellen dat hij ongeveer 38 jaar oud was en heel krachtig gebouwd. Er waren nog drie andere mensen betrokken in dit kleine drama, namelijk twee broers die we respectievelijk Henry en Charles Thompson zullen noemen, en een vrouw die we Ethel Thompson zullen noemen; zij was Henry's vrouw.

Nu was deze Henry allerminst gelukkig getrouwd, en het milieu, zoals dat heet, was hiervan volledig op de hoogte, want Henry en Ethel's vermogen tot huichelen ging niet verder dan een vertoon van ijzige beleefdheid in het bijzijn van andere mensen; deze beleefdheid was in feite veelzeggender dan een af en toe voorkomende openlijke onenigheid. Bovendien was het bekend dat Henry verdovende middelen gebruikte; volgens de geruchten werd hij daartoe gedreven door de humeurigheid en het alleszins moeilijk gedrag van zijn vrouw, al denk ik, om de waarheid te zeggen, dat het meer te wijten was aan zijn eigen neurotisch karakter dan aan haar.

Maar goed, Henry was de oudere broer en via het testament van zijn vader bezat hij belangrijke eigendommen, waaronder een prachtig landgoed, een groot huis in de stad, en daarenboven een overvloed aan geld; en dat alles zou, volgens het testament bij zijn dood overgaan op de jongere broer. Waarom zijn vrouw onder deze omstandigheden niet aandrang op een scheiding valt natuurlijk gemakkelijk te raden want, zo zeiden haar zogenaamde vrienden, zij had hem getrouwd vanwege zijn geld, en het was nauwelijks te verwachten dat zij met hem zou breken en zo een groot deel van de doelstelling van haar huwelijk zou verliezen. Er was nog een andere reden waarom zij een scheiding probeerde te vermijden, want deze man met al zijn rijkdom was bedroevend gierig, en zij wist heel goed dat een scheiding van hem ook een scheiding van zijn rijkdommen zou betekenen en dat zij dan zou zijn aangewezen op een nou niet bepaald overvloedige toelage. En hij van zijn kant wilde in zijn

spaarzaamheid niets weten van enige financiële regeling; hij wilde liever met haar en haar nukken opgezadeld blijven, dan haar toestaan een huishouden te voeren waar hij niet in deelde. Hier komt de aard van de vrek goed tot uiting: in plaats van helemaal niets te kopen, kiest hij liever voor het kopen van ellende.

Wat Charles Thompson betreft, hij voelde voor zijn broer de soort minachting die een man met een sterke lichaamsbouw en met felle fysieke begeerten en voorkeuren, voelt voor zwakken. Hij beschouwde zijn neurotische broer als een schande voor de familie, en hij haatte en verachtte hem in zijn hart, al vond hij het, bekommerd als hij was om zijn erfenis, om allerlei redenen raadzaam om contact met hem te houden.

Die redenen waren ook niet ver te zoeken, want door een goede relatie met zijn broer te onderhouden werd Charles van tijd tot tijd in staat gesteld te genieten van de weelde en het vermaak (schieten, jagen, enzovoort) die rijkdom en een groot landgoed veroorloven.

Wat Sinclair betreft, zijn belangstelling voor deze familie was van puur altruïstische aard, voortkomend uit een oude band met Henry; want op school waren zij al kameraden en later studeerden zij samen in Oxford. Henry hield werkelijk zoveel van Sinclair als mogelijk is voor een man met zo'n laag karakter; en Sinclair hoopte een greintje goeds te kunnen bewerkstelligen voor hem, en onderhield derhalve die vriendschap, waardoor voorkomen werd dat deze op een natuurlijke manier ten einde kwam.

Het laaghartig voorval dat ik jullie ga vertellen vond plaats op het landgoed van de Thompsons, toen Sinclair en Charles samen te gast waren in het huis. Zij waren op dat moment de enige gasten, want de gevolgen van Henry's druggebruik traden steeds duidelijker aan het licht, en zijn vrouw wilde zo min mogelijk mensen uitnodigen tot het bijwonen van zo'n vernederend schouwspel. Charles Thompson en Sinclair hadden dus veel gelegenheid om samen de tijd door te brengen: tijdens wandelingen, op tochten te paard of met een boek bij het haardvuur, en op alle andere keren dat Ethel het te druk had met haar eigen zaken en Henry zelf te ongedurig was in geest en lichaam om gezelschap van anderen te zoeken.

En in deze omstandigheden ondervond Sinclair een tamelijk vreemde gewaarwording: want telkens wanneer hij alleen was met Charles en zij niet in gesprek waren met elkaar, begon een bepaalde voorstelling vorm te vinden in zijn geest; en het was een afschuwelijke voorstelling. Toen hij zich er de eerste keer van bewust werd, waren de omtrek en de details zo vaag dat hij de hele zaak uit zijn hoofd zette en afdeed als een van die dwaze fantasierijke dagdromen die zich gemakkelijk aandienen in onze zwakkere meditatieve bewustzijnstoestanden; maar toen het verschijnsel zich mettertijd handhaafde en steeds vaster en duidelijker werd, voelde hij zich sterk doordrongen van het feit dat het wel een vreemde, zo niet boze betekenis moest hebben. Want hij merkte nog iets anders dat ermee te maken kon hebben, namelijk dat telkens als hij zich helder bewust was van het feit dat de voorstelling zich aan hem opdrong, Charles, zijn gezelschap, opvallend *verstrooid* was, of zat te staren met een opvallend geconcentreerde gezichtsuitdrukking. Bovendien werd nog een andere factor geleidelijk waarneembaar voor zijn fijnbesnaarde zintuigen: een gevoel van intense haat en doortraptheid, dat hij, al deed hij nog zo zijn best, niet uit zijn bewustzijn kon bannen."

"Maar die voorstelling," vroegen wij, het verhaal onderbrekend, "wat was dat?"

"De voorstelling toonde Charles Thompson die naast Ethels bed stond en haar verstikte met een hoofdkussen, waarna hij de inhoud van een blauw flesje door haar keel goot."

We gaven allen enige lucht aan onze emoties.

"Dat was een *gedeelte* van de voorstelling," ging hij verder; "de rest zullen jullie later te zien krijgen, want als ik dat nu zou vertellen zou dat het verhaal bederven."

Welnu, er gingen drie dagen voorbij, en die moorddadige voorstelling zette zich steeds steviger vast in Sinclairs bewustzijn, totdat het welhaast een obsessie leek, hetgeen hem uiteindelijk tot de overtuiging bracht dat hij hier niet te maken had met louter gedachten, maar dat het feitelijk ging om duivelse *bedoelingen*. Maar wat kon hij doen? Dat was het probleem waarmee zijn gekwelde geest zich geconfronteerd zag; want het was haast onmogelijk - en niet zonder risico's - deze man te beschuldigen van de *bedoeling* zijn schoonzuster te vermoorden. Ja, jullie zullen je ook wel afvragen, welk doel kon deze man hebben met zich te ontdoen van Ethel? Want ik moet jullie ook nog vertellen dat het grootste deel van het geld bij de dood van zijn broer niet haar zou toekomen, maar aan Charles zelf. Bovendien kon niemand de geringste reden hebben te veronderstellen dat Charles en Ethel niet op vriendschappelijke voet stonden met elkaar; integendeel, volgens sommigen neigde Charles er de laatste tijd toe haar wat meer aandacht te schenken dan voor een zwager betamelijk was.

Er was slechts één mogelijkheid die voor zijn gevoel open stond, en dat was Ethel te waarschuwen dat hij een schrikbarend voorgevoel had met betrekking tot haar, en haar te vragen heel goed op haar hoede te zijn, of beter nog, onder een of ander voorwendsel onverwijld terug te keren naar

Londen. Maar helaas had hij hier van doen met een vrouw die niet alleen in haar nuchtere levensvisie elk occult gevoel afdeed met een toegeeflijke minachting die voortkomt uit een volslagen onwetendheid omtrent het onderwerp, maar die ook begiftigd was met een niet aflatende halsstarrigheid. Hij had nog niet de geringste wenk gegeven in die richting, of die werd onthaald met een goedaardige spot en hij werd ervan beschuldigd zich in te laten met oude-vrijsters bijgeloof en lang achterhaalde sprookjes. Aangezien hij niet zag hoe zij het advies zou kunnen volgen dat hij haar wilde geven, gaf hij het plan maar meteen op en liet de zaak verder rusten.

Toch was er één ding dat hij bereikte door het onderwerp aan te snijden bij haar, namelijk een vastere overtuiging van de kwade bedoelingen van Charles Thompson; want om Sinclair te plagen bracht Ethel de kwestie te berde tijdens het diner, en zo had hij de gelegenheid om te zien dat de uitwerking ervan precies was zoals hij verwacht had. Weliswaar bespeurden de niets vermoedende ogen van Ethel en Henry geen onraad, eenvoudig omdat zij niets *zochten*, maar voor de waakzame ogen van Sinclair zelf maakte Charles' onrust voldoende duidelijk.

Ik heb jullie al verteld dat Ethel en Henry niet op goede voet stonden met elkaar, en het zal jullie dan ook niet verbazen te horen dat zij afzonderlijke kamers hadden, en wel kamers die niet met elkaar verbonden waren, maar gelegen waren aan de tegengestelde uiteinden van het huis. Nu was het zo dat bij deze gelegenheid Sinclairs kamer naast die van mevrouw Thompson lag, en die van Charles midden tussen de hare en die van haar echtgenoot; al die vertrekken lagen op dezelfde verdieping en kwamen uit op één lange gang. Dat Sinclair in zijn toenemende overtuiging van een dreigende moord, mevrouw Thompson ertoe zou kunnen brengen haar deur 's nachts op slot te doen was natuurlijk uitgesloten, gezien de wijze waarop zij al had gereageerd op zijn voorgevoelens; dus wist hij dat elk argument zelfs maar in de richting van zo'n geringe voorzorgsmaatregel nutteloos zou zijn. Maar in plaats daarvan deed hij iets dat jullie in dit stadium van ons verhaal wel heel vreemd en irrelevant zal lijken: hij begon zijn hersens te pijnigen teneinde een middel te vinden om Henry te bewegen het huis te verlaten, en wel voor een periode van enkele dagen."

"Maar Henry Thompsons leven liep toch geen gevaar," onderbraken wij, ieder op zijn eigen manier.

"Dat is juist het vreemde gedeelte van het verhaal, maar wacht maar af hoe het verder gaat," was zijn geduldige maar verwarrende antwoord.

"Welnu, het eerste idee dat zich aandiende was met een vriend in Londen af te spreken om Henry een gefingeerd telegram te sturen waarin onder een of ander voorwendsel zijn aanwezigheid werd gevraagd, hetgeen hem voor geruime tijd in beslag zou nemen. Maar zo'n voorwendsel was natuurlijk moeilijk te vinden, zo moeilijk zelfs, dat Sinclair zich al vlug gedwongen zag het hele idee te laten varen. En hij wist dat terugvallen op de vruchteloze aanpak om Henry te smeken het huis te verlaten louter omwille van het feit dat hijzelf boze voorgevoelens had, even zinloos zou zijn in Henry's geval als het geweest was in het geval van zijn echtgenote. Uiteindelijk was er in feite maar één ding dat hij werkelijk *kon* doen, namelijk eenvoudigweg afwachten en opletten, terwijl hij natuurlijk geen oog dicht zou doen tijdens de lange nachten bij zijn ongesloten deur, luisterend of hij Charles' voetstappen heimelijk kon horen schuifelen in de richting van Ethels slaapkamer.

En toch, zelfs al deed hij dat, het gevaar voor Ethels leven was daarmee niet bezworen; want als hij Charles al kon beletten die kamer binnen te gaan - wat natuurlijk niet zo moeilijk zou zijn - dan zou hij nog geen aannemelijk bewijs hebben om hem te beschuldigen van moorddadige bedoelingen. En als hij hem werkelijk liet binnegaan en hem dientengevolge op heterdaad zou betrappen in zijn poging haar te verstikken, dan bestond er altijd de mogelijkheid dat hij de deur op slot zou doen, en in geval hij gestoord werd, zich zou verschuilen achter het geringere kwaad van voorgewend overspel.

Dus bracht Sinclair gedurende drie nachten de lange uren door in een schijnbaar eindeloze nachtwake; maar er gebeurde helemaal niets. Hij had zijn leunstoel geplaatst bij de deur, die hij zo sloot dat ieder die van buitenaf keek, zou denken dat hij dicht was. Nadat hij dit zo had ingericht, ging hij vlakbij de kier zitten, klaar om het geringste geluid in de gang op te vangen.

Het was in de vierde nacht dat hij, volkomen uitgeput wegens slaapgebrek, ingesluimerd moet zijn (zo zegt hij tenminste) toen hij zich bewust werd van iets dat op een stem leek die tot hem sprak in zijn eigen hoofd maar die zich toch op een vreemde manier ergens erbuiten bevond. Die stem zei op een bevelende toon: "Word wakker en handel!" Geschrokken opende hij zijn ogen, in het angstwekkend besef dat zijn zwakte Ethel al het leven kon hebben gekost; hij keek op en zag een gestalte voor zich staan, de gestalte van een man die hij kende. "Je moet die drie redden," scheen hij te bevelen. "Sluip haar kamer binnen en ga uit het zicht liggen, achter het voeteneind van het bed, en wacht dan! Sluit je eigen deur en haar deur! Vlug, maar zachtjes!"

Binnen enkele ogenblikken was deze opdracht uitgevoerd, en toen hij Ethels kamer betrad kon hij aan haar ademhaling horen dat zij nietsvermoedend in diepe slaap was verzonken. Gelukkig was het

volle maan, zodat hij alle voorwerpen in het slaapvertrek goed kon onderscheiden en dus geen gevaar liep om tegen een stoel of tafel op te botsen waardoor zij gewekt zou worden. Heel behoedzaam kroop hij naar het voeteneind van het bed, zoals hem was opgedragen, en ging op de vloer liggen en wachtte.

Zo'n vijf à tien minuten lag hij te luisteren naar wat triviale literaten het bonzen van zijn eigen hart in zijn borst zouden noemen, toen hij eindelijk de deur heel stiller hoorde opengaan en weer sluiten; voetstappen kwamen dichterbij aan de andere zijde van het bed, en toen sloeg met een doffe plof een donzen kussen op iemands gezicht.

Binnen enkele seconden snelde hij om het bed heen, wierp zich van achteren op Charles en sloeg het blauwe flesje tegen de grond, terwijl Ethel zelf het kussen van haar gezicht smeet en plotseling recht overeind zat door de heftigheid van de schok en de kracht van haar volslagen verbijstering. Wat er meteen daarna precies gebeurde kan Sinclair zich moeilijk herinneren, want hij was gewikkeld in een strijd met lichamen en een strijd met woorden; zijn voornaamste zorg was te voorkomen dat Charles de kamer uitvluchtte voordat Ethel kon ontdekken wie hij was. Maar wat hij zich wel herinnerde, was een verwarde chaos van drie stemmen die alle tegelijk eenzelfde vraag stelden, en daarop Ethel, die uit bed sprong en het licht aandeed. Daarna had hij zich aan Charles ontworsteld en was met zijn rug tegen de deur gaan staan om die te bewaken, terwijl hij hen beiden smeekte de stem te temperen om niet de bedienden te wekken en een schandaal te veroorzaken.

Nou, je kunt je wel voorstellen wat er volgde. Charles, in het nauw gedreven, probeerde te bluffen, maar faalde in elk opzicht. Toen Ethel verontwaardigd vroeg wat dit allemaal te betekenen had - het kussen waarmee iemand haar had proberen te verstikken, en het flesje laudanum op de grond - keerde hij zich onmiddellijk tegen Sinclair en beschuldigde hem van poging tot moord: hij had een vaag geluid gehoord en was, in de veronderstelling dat er inbrekers in huis waren, de gang opgekomen, net op tijd om te zien hoe Sinclair Ethels kamer binnenging, en dus was hij hem achterna gegaan; dat was de leugen die hij haar trachtte aan te smeren. Maar Sinclair gaf hem lik op stuk. Hij snelde naar het kussen dat op de grond was gevallen en klemde het in zijn armen. 'Dat lukt je niet,' zei hij; 'dit kussen komt uit de rode kamer - de kamer van Charles - en er staat "Rode Kamer" op; dat flesje komt uit Henry's kamer die naast de jouwe ligt, en jij hebt het gestolen van zijn nachtkastje; ontken het maar eens, als je kunt. We kunnen Henry er wel even bij halen om het te bewijzen.'

Daarop probeerde Charles weer te bluffen. 'Mijn God, man,' riep hij, 'waarom zou ik nou mijn schoonzuster willen vermoorden. Denk je verdomme, dat er ook maar één jury is die zo'n belachelijke onzin zal geloven?'

'Jij beschuldigde *mij* er zojuist van haar te hebben willen vermoorden, maar *ik* ben wel de laatste die daar voordeel van zou hebben: het familiekapitaal zou in elk geval niet naar *mij* gaan bij haar dood,' was Sinclairs kalme reactie.

'En jij denkt, idioot, dat het aan mij zou toevallen' sneerde hij. 'Nou, als ik van plan zou zijn iemand te vermoorden vanwege het geld, dan zou het mijn broer zijn geweest.'

'Het was je broer,' zei Sinclair heel langzaam. 'Jij wilde je schoonzuster vermoorden om je broer ervoor te laten hangen.'

Toen stortte Charles ineem."

En hier pauzeerde Moreward even, als moest hij zich het verdere verloop van het verhaal herinneren, zo er nog een verloop was.

"Maar ik begrijp het niet helemaal," zei een van ons, "ik zie het verband niet helemaal tussen het kussen en de laudanum."

"Je zult het begrijpen zodra ik heb uitgelegd wat er daarna gebeurde," antwoordde hij met een glimlach. "Ethel was geen emotionele vrouw; emotionele vrouwen kiezen niet voor een huwelijk omwille van het geld. Integendeel, zij was een kil en hardvochtig exemplaar van de vrouwelijke soort; dus kreeg ze geen hysterische aanvallen en toonde ze ook geen bijzondere tekenen van angst. Zij was alleen maar woedend, met de woede die stamt van zogenaamde gerechtvaardigde verontwaardiging. Zij wilde genoegdoening, maar zij wilde geen wraak nemen, want zij wilde voorkomen dat men haar op enigerlei manier in verband zou brengen met een moordenaar. Het was haar van meet af aan duidelijk dat Charles op zijn minst iets bijzonder laaghartigs op zijn geweten had, want de tegenstelling in de handelwijze van beide mannen was ál te opvallend; maar pas nadat Sinclair haar het hele verloop van de duistere omstandigheden had verklaard die hem ertoe hadden gebracht in te grijpen om te proberen haar te redden, was zij overtuigd van de doortrapte boosaardigheid van haar zwager.

De volledige voorstelling die Sinclair had gezien (want jullie herinneren je dat ik slechts een gedeelte ervan heb weergegeven), toonde hoe Charles Henry's kamer binnensloep, terwijl deze zich in een diepe slaaptoestand bevond die alleen bij gebruik van verdovende middelen optreedt, en hoe hij diens flesje laudanum wegnam, daarop Ethel verstikte met een kussen, en tenslotte het gif in haar keel goot. Dat was het eerste deel van de voorstelling, maar het tweede gedeelte betrof een tafereel in de

rechtbank waarbij Henry in de beklagdenbank stond, beschuldigd van moord op zijn vrouw; uiteindelijk werd hij ter dood gebracht via ophanging. Of het werkelijk zo ver zou zijn gekomen en een onschuldige veroordeeld zou zijn in plaats van de ware schuldige, is moeilijk te zeggen - in elk geval was bekend dat Henry en Ethel in welhaast publieke onenigheid samenleefden. Charles had haar de laatste tijd opmerkelijk veel aandacht geschonken, om Henry nog meer onloochenbare argumenten te geven haar te vermoorden - uit jaloezie natuurlijk - en als Sinclair dus niet had ingegrepen, zou dat hoogstwaarschijnlijk een van de vreselijkste tragedies van deze tijd tot gevolg hebben gehad.

Maar wat in werkelijkheid plaatsvond was gelukkig van heel andere aard; want Sinclair overtuigde daarna zowel Ethel als Henry van Charles' schuld, en uiteindelijk wist men hem over te halen het land te verlaten in ruil voor de belofte dat er geen verdere maatregelen tegen hem zouden worden genomen. En daarmee kom ik aan het einde van mijn verhaal van de poging tot moord op twee onschuldige mensen omwille van hebzucht, de bron van heel wat tragedies."

"Maar nog niet helemaal het einde," zei een van ons, "want je hebt ons nog niet verteld wie die gestalte in de kamer was."

"De gestalte in de kamer," zei Moreward peinzend, "is denk ik, van weinig belang."

"Hoezo; neem me niet kwalijk, maar dat is minstens de helft van het verhaal."

"Kan ik rekenen op jullie geheimhouding?" vroeg hij ernstig.

Wij gaven hem onze verzekering.

"Welnu, *ik* was de gestalte in de kamer."

HOOFDSTUK VII

DAISY TEMPLEMORE'S AFWIJZING

Ik kende Daisy Templemore sinds haar negende jaar, en zelfs toen zij zo jong was voorspelde ik al (en anderen met mij) dat zij zou opgroeien tot een flirtzieke dame - en dat gebeurde ook. Vanaf haar zeventiende ongeveer tot aan het moment waarop dit verhaal speelt - tien jaar later - gaf zij zich over aan een reeks zogenaamde "hevige affaires", die door haar verlovings met een Engels-Indische officier (toen zij zesentwintig was) geenszins werden beëindigd.

Hij kwam over uit India, won haar hand (zoals klassieke romanschrijvers het uitdrukken) en een uiterst bescheiden stukje van haar hart, en keerde daarop terug naar waar hij vandaan kwam, zodat zij, niet gehinderd door zijn aanwezigheid, de gestage tred van haar flirtend bestaan kon vervolgen.

Hoewel ik twaalf jaar ouder was dan Daisy, kon haar lichtzinnigheid niet beletten dat wij wat men gewoonlijk noemt, "maatjes" waren. En ik kan er wel aan toevoegen dat ik een van de zeer weinige mannen was, aan wie zij de gunst bewees - in deze omstandigheden kan men werkelijk spreken van een gunst - in ruime mate haar vertrouwen te mogen genieten; zij bewees me zelfs de uitzonderlijke eer *niet* met mij te flirten.

Omdat zij zeer gewild was (want niemand kon ontkennen dat zij mooi en geestig was) in een bepaald deel van het Londens circuit, lag het voor de hand dat zij zodra zich een gelegenheid voordeed, een ontmoeting met mijn grootmoedige vriend zou arrangeren. Ik was dan ook geenszins verrast te horen dat zij haar kokette intriges in werking had gesteld om verbinding te maken met die hoogst gewenste maar even ongrijpbare persoon.

En hier moet ik iets zeggen over Morewards houding tegenover vrouwen. Als men zich zou kunnen voorstellen dat een mooi landschap beschikt over de menselijk vermogens om te spreken, te genieten en te lijden, en eenvoudigweg mooi te zijn; en als men zich verder een waarnemer zou kunnen voorstellen die dit landschap bewondert, er voeling mee heeft, maar natuurlijk geen enkel verlangen in zich draagt om het te bezitten, met andere woorden: die helemaal niets anders vraagt van dit landschap dan dat het zichzelf is, dan zou men een flauw vermoeden kunnen krijgen van de houding die deze hoog ontwikkelde mens innam ten aanzien van het andere geslacht - en eigenlijk tegenover alles en iedereen. Hij droeg de mensheid een diepe genegenheid toe, een gezindheid die enkel in het woord "liefde" voelbaar wordt. En van degenen waarmee hij in aanraking kwam, vroeg hij niets anders dan *zichzelf te zijn*; behalve in die relaties waarbij men als het ware kon spreken van een leraar-leerling verhouding - want in die gevallen eiste hij (maar met uitzonderlijk geduld en verdraagzaamheid) bepaalde kwaliteiten, niet ten bate van zichzelf, maar ten bate van het eigen karakter van de leerling.

Daisy Templemore nu probeerde op een beschamend slinkse manier hiervan misbruik te maken. Toen zij ondervond dat haar flirtzieke manoeuvres slechts werden beantwoord met de toegenegen vriendelijkheid die hij ook aan de dag legde tegenover alle andere leden van haar sexe, nam zij uit onvrede met het gelijkmatige karakter van die houding, haar toevlucht tot een twijfelachtige methode: zij meldde zich aan als zijn leerlinge en verzocht hem haar te onderwijzen in de occulte wijsheid. Ik geef toe dat haar totale falen mij grote voldoening gaf.

Moreward viel niet in de categorie trotse Engelsen die bang zijn om hun affectie te tonen. Als een menselijke ziel geholpen kon worden door een uiterlijk teken van liefde, kende hij geen enkel voorbehoud om man, vrouw of kind te omhelzen. Dit had tot gevolg dat de hypocrietere leden van de samenleving hem in een verkeerd daglicht plaatsten, maar hun lasterlijke roddelpraatjes deerden zijn kalme gemoed even weinig als het geblaas van een paar schapen. "De prachtige en vredige gewaarwording van menselijke genegenheid," zei hij een keer tegen mij, "verliest een deel van zijn waarde als wij deze niet kunnen overdragen op anderen. De aanraking van een begrijpende hand of de omhelzing van liefdevolle armen kan vaak meer vertroosting schenken aan de lijdenden dan duizend woorden, en het onthouden van zulke uiterlijke tekenen komt maar al te vaak voort uit ijdelheid, uit de veronderstelling namelijk dat liefhebben op een of andere geheimzinnige manier jeezelf vernederen betekent."

Of Daisy hem nu werkelijk aan het inpalmen was, kon ik moeilijk inschatten; het bezorgde me heel wat hoofdbrekens, en ik ging zelfs zo ver dat ik hem waarschuwde voor haar tactische aanpak. Maar hij lachte slechts, en zei dat zijn ogen zich niet makkelijk lieten verblinden door vrouwelijke aantrekkingskracht; en daarmee was de zaak voorlopig afgehandeld.

Toen kwam ik op een dag ene juffrouw Dickenson tegen, die liet weten zo ongeveer de enige vriendin te zijn die Daisy bezat; zij vertelde me een paar dingen die mij weer aan het peinzen zetten.

"Die ascetische vriend van jou lijkt niet echt zo onkwetsbaar te zijn als sommige mensen

beweren," begon ze.

"O, is dat zo?" zei ik. "Wat is er dan aan de hand?"

"Heb je het dan niet gehoord over Daisy en hem?"

"Niets speciaals," zei ik.

"Dan loop je achter."

"Zou kunnen," zei ik, de schijn wekkend nauwelijks geïnteresseerd te zijn.

"Heb je dan niet gehoord dat hij verliefd is op haar, en dat zij op zijn minst de indruk wekt hierdoor erg van streek te zijn, vanwege haar verloofde?"

Ik voelde een inwendige woede. "Wie heeft je dat verteld?" wilde ik nogal driftig weten.

"Jeetje, dat hoor je zo links en rechts," antwoordde ze.

"Dan hoor je links en rechts kletsboek!" zei ik.

"Nou, je hoeft je niet zo op te winden," zei ze.

"Daisy speelt altijd dit soort domme spelletjes, en ik moet er werkelijk niets meer van hebben," kaatste ik, met onverholen ergernis. "Er is niets op tegen om te flirten, maar als zij het doet voorkomen dat een man verliefd is op haar en dat haar dat van streek zou maken - nou, het is meer dan belachelijk. Ik veronderstel dat zijzelf dat tegen jou verteld heeft?" ging ik verder, iets rustiger nu.

Juffrouw Dickenson aarzelde.

"Klaarblijkelijk wel dus," bracht ik in. "Nou, ik wed om alles ter wereld dat Moreward geen moment verliefd is op haar."

"Wees daar maar niet al te zeker van," zei ze.

En daarop wisselde ik van onderwerp.

Maar de eerstvolgende keer dat ik Moreward zag, vertelde ik hem van dit gesprek en van mijn hevige ergernis.

Weer lachte hij geamuseerd - alsof hij alleen maar de humoristische kant van de zaak kon zien.

"Jouw verontwaardiging," zei hij tenslotte, "was edelmoedig, mijn vriend, maar overbodig.

Waarom zou je je ergeren omwille van *mij*, terwijl de zaak mij geen greintje ergernis bezorgt?"

"Maar ik dacht dat dat *wel* het geval zou zijn," zei ik; "zo'n ondankbaarheid van Daisy verdient een berisping."

"De wet van oorzaak en gevolg straft mensen om reden van haar eigen aard," zei hij rustig; "daarom hoeft niemand de moeite te nemen een ander te straffen, noch door blijk te geven van boosheid noch op enige andere manier."

"Maar ik vind toch echt niet, dat je mensen kunt toestaan misbruik te maken van je vrienden," hield ik vol.

"Het is soms raadzaam in te grijpen, maar waarom zou je je ergeren? Als een kat miauwt in je kamer, zet de kat dan buiten, maar vervloek de kat niet - het is een eigenschap van katten dat ze miauwen; zo is het een eigenschap van sommige mensen dat ze ondankbaar zijn."

"Ik wou dat ik zoveel wijsheid bezat als jij," zei ik bewonderend.

Hij glimlachte ter bevestiging, maar verder negeerde hij het compliment.

"Niets is vervelend *op zichzelf*," vervolgde hij peinzend; "een volwassene wordt niet verstoord door de dingen waar een kind van over de toeren raakt: omdat een volwassen mens iets nader is gekomen tot onvoorwaardelijk geluk dan een kind. Vereenzelvig je geest met het *innerlijke* geluk, en niets ter wereld kan je last of leed bezorgen."

"Het is moeilijk dat te realiseren," zei ik twijfelend.

"Tijd en intentie," antwoordde hij, "brengen alles tot stand. Wat juffrouw Daisy betreft, zij zal je sympathie beter kunnen gebruiken dan je boosheid."

"Hoezo?" vroeg ik, met lichte verbazing.

"Haar eigen boosheid en de pijn van haar gekwetste ijdelheid zullen haar doen lijden. Haar eigen daden zullen haar straffen," antwoordde hij.

En zo gebeurde het ook, zoals ik spoedig zou ervaren.

Ik had Daisy Templemore een tijdje niet gezien, dus op een namiddag besloot ik haar thuis te bezoeken. Ik werd naar haar boudoir gebracht, alwaar ik haar tot mijn opluchting aantrof zonder andere bezoekers. Zij was in een slechte stemming en deed geen moeite dat te verbergen. Ik vroeg haar wat er aan de hand was, maar met vrouwelijke stijfkoppigheid ontkende zij dat er ook maar iets aan de hand was; dus veranderde ik van onderwerp, en dit eenvoudig strategisch zetje had het gewenste effect. Elk thema dat ik waagde aan te snijden werd resoluut afgekapt via bitse éénlettergrepige antwoorden, totdat zij eindelijk lucht gaf aan haar ergernis.

"Een *mooie* vriend heb jij," sneerde ze. "Ik ben nog nooit zo schandelijk behandeld."

Rustig liet ik haar weten dat ik nogal wat vrienden had, en dat het handig zou zijn om aan te geven welke het hier betrof.

"Ach, ik bedoel die wijze, of mysticus, of filosoof, of hoe je hem ook wilt noemen," antwoordde ze lomp.

"Kijk maar," zei ze; ze frommelde in haar tas en haalde er een brief uit tevoorschijn.

Ik nam het papier aan dat ze mij gaf en herkende het handschrift.

De brief luidde als volgt:

Beste vriendin, ik ben bang dat onze relatie in tegengestelde richtingen gaat verlopen, tenzij wij beiden iets duidelijker aangeven welke ons beider intenties zijn. Ik heb je de laatste weken verschillende wenken gegeven en ik hoopte van harte dat je ze onmiddellijk zou oppikken, zodat ik je de vernedering en ergernis kon besparen die logischerwijze zouden voortvloeien uit het blootleggen van onloochenbare feiten. Maar mijn hoop is ijdel gebleken, en dus voel ik me gedwongen om deze brief te schrijven (waarvoor ik me tegelijkertijd bij jou verontschuldigd) teneinde je te laten weten dat er een eind moet komen aan verdere begeleiding op het gebied van occulte wijsheid en hogere waarheden, want jijzelf hebt de eerste poort op het Pad naar Kennis al eigenhandig gesloten. En om je de waarheid te zeggen: van begin af aan al was het helemaal niet je bedoeling om die poort te openen maar enkel te trachten een hechtere en intiemere band met mij te krijgen, waarbij je het streven naar Goddelijke Wijsheid als voorwendsel hanteerde om je eigen plan uit te voeren. Dat zou (al was het oneerlijk) tot op zekere hoogte nog te verontschuldigen zijn geweest (ik bedoel dit in relatieve zin natuurlijk, want elke menselijke zwakheid is te verontschuldigen voor de waarlijk tolerante geest) wanneer je geleid zou zijn door liefdevolle motieven in plaats van door onbegrensde en onloochenbare eigendunk. Aangezien dat laatste echter het geval is, kan ik op geen enkele mogelijke manier een kwaliteit in jou bevorderen welke vroeg of laat onvermijdelijk jouw val tot gevolg moet hebben: en ik ben genoodzaakt je hiervan zodanig in kennis te stellen dat elke verdere dubbelzinnigheid is uitgesloten. Drie keer heb je een brief geschreven waarin je je beklagt over het geringe aantal keren dat ik je bezoek of uitnodig; daarbij wijs je erop dat ik als leraar enerzijds *weinig* enthousiast ben waar het jou betreft, maar anderzijds enthousiast waar het mevrouw H. betreft - zij zou, zo geef je weinig grootmoedig te kennen, een minder waardige leerling zijn dan jijzelf op grond van wat jij en anderen 'haar verleden' noemen. Beste vriendin, laat me je erop wijzen dat er 'verleden' en 'verleden' bestaat, en dat veel zal worden vergeven aan wie veel heeft bemind; want zoveel moge duidelijk zijn: een oprecht liefdevol hart is de beste van alle vereiste kwaliteiten voor de weg naar Kennis. Jouw eigen talloze affaires (indien je mij wilt toestaan daarop te zinspelen) zijn geen 'liefdesaffaires'; zij zijn slechts 'ijdelheidsaffaires', en daarin ligt een betreurenswaardig verschil. Jij hebt lijden bevorderd door jezelf toe te staan 'mannelijke liefdesverlangens te wekken zonder de geringste intentie die te vervullen', en eenzelfde poging heb je bij mij ondernomen, maar zonder succes: verlangens verliezen hun betekenis voor wie belang stelt in boeiender dingen. Datzelfde 'verleden' nu, dat jij zo achteloos op het bord van een ander gooit, is juist iets dat jij je uit gebrek aan kracht en onbaatzuchtigheid nooit hebt eigen gemaakt. Jouw ijdelheid trekt je naar twee kanten tegelijk, als je snapt wat ik bedoel: want je hunkert naar een onophoudelijke vloed van liefdesbetuigingen teneinde het ene aspect van je ijdelheid te bevredigen, maar je geeft helemaal niets daarvoor terug want je wilt een smetteloze reputatie behouden en doorgaan voor een onbenaderbare koningin, waarmee je het andere aspect van je ijdelheid bevredigt.

Als de zaken er zo voorstaan, hoe kan ik dan, al ben ik maar een bescheiden lid van een broederschap die enkel de spirituele vooruitgang van de mensheid voor ogen heeft en niets anders, mijn tijd besteden aan het jou onderrichten in een wijsheid die jij niet wenst te leren? Wanneer jij werkelijk die wens koesterde, dan zou zelfs jouw ijdelheid geen hindernis vormen voor mijn onderrichtspogingen, want vroeg of laat zou die uit eigen beweging van je wegvallen. Maar aangezien je die wens niet in je draagt, kan ik niet langer je begeleider zijn, maar louter, zij het hoogachtend,

jouw vriend,
J. M. H.

"Een opmerkelijke brief," zei ik droogjes, toen ik hem gelezen had, "zo opmerkelijk, dat ik hem graag zou houden. Maar het verbaast me dat je hem mij hebt laten lezen, omdat hij zo'n smaad op jou werpt in plaats van op hem."

En bij deze opmerking had Daisy Templemore's hevige ergernis zozeer vat gekregen op haar, dat zij vergat de brief van mij terug te vragen, zodat die tot op de dag van vandaag in mijn bureau ligt.

Sindsdien is onze relatie enigszins bekoeld - wellicht het gevolg van deze uitzonderlijke afwijzing.

Wat Moreward betreft, de eerstvolgende keer dat ik hem zag stelde ik hem natuurlijk op de hoogte van het feit dat ik zijn brief had gezien, en maakte enige aanmerkingen op de hoogst verdiende

berispingen die hij bevatte. Maar zijn houding tegenover deze kwestie en tegenover Daisy zelf maakte me duidelijk dat als zijn pen om het zo maar te zeggen deze uitbrander al met zich droeg, dit niet gold voor zijn hart, want na met grote tederheid over haar gesproken te hebben vertelde hij me een Indisch verhaaltje.

"Er was eens een flinke slang," zei hij, "die leefde in een boom langs de weg en die er behagen in schepte elke voorbijganger aan te vallen en te doden. Op een dag kwam een grote wijze voorbij; hij vroeg de slang waarom die boosaardige handelingen hem zo'n vreugde schonken, en hij maakte hem duidelijk dat hem dit vroeg of laat zelf lijden zou berokkenen; dus beloofde de slang in de toekomst geen mensen meer aan te vallen, en de wijze ging zijns weegs. Toen de wijze echter binnen enkele weken terugkwam, zag hij dat de slang er slecht aan toe was en hij vroeg wat er aan de hand was. Daarop zei de slang: 'O wijze man! Ik heb jouw raad aangenomen, en kijk eens naar het resultaat - toen ik de voorbijgangers niet langer aanviel, vielen ze op hun beurt mij aan, en dit hebben van me overgelaten'. 'Ach!' antwoordde de wijze met een glimlach van mededogen, 'ik zei slechts dat je hen niet moest mishandelen; ik heb niet gezegd dat je hen niet bang mocht maken als ze zouden proberen jou gemeen te behandelen.'"

"En zo was ook jouw brief bedoeld om haar bang te maken?" vroeg ik lachend. "Maar je moet toch zeker al vanaf het begin haar ware aard hebben doorzien?"

"Zowel logica als voorspellingsvermogen zijn nooit onfeilbaar," zei hij rustig. "Je kunt de strijdlustigste hond mee uitnemen en bij het zien naderen van een andere hond vrij zeker voorspellen dat er een gevecht gaat volgen; en toch, als puntje bij paaltje komt gebeurt er niets; tientallen dingen kunnen gebeuren die het voorkomen."

Ik moest lachen om de vergelijking.

"Daarom," ging hij verder, "wijzen we nooit iemand de deur - we laten de mogelijkheid open dat onze prognoses ook fout kunnen zijn. Niettemin waag ik hieraan de profetie te koppelen, dat juffrouw Daisy binnen niet al te lange tijd belast zal worden met een 'verleden'. Zij zal haar officier huwen en binnen drie jaar scheiden."

En zo geschiedde.

HOOFDSTUK VIII

DE ONCHRISTELIJKE VROOMHEID VAN AARTSDIAKEN WILTON

Aartsdiaken Wilton was het type waardigheidsbekleeder dat je verwacht aan te treffen in goedkope romannetjes; hij nam elke avond een uitgebreid maal tot zich, onder het genot van een of twee glazen van de beste Bordeaux, bezat derhalve een gezet postuur, en onderhield een aantal spirituele flirten met het aantrekkelijker ogend deel van zijn gemeente. We mogen ook niet vergeten te vermelden dat hij op nadrukkelijk clericale wijze sprak, of om het open en onopgesmukt te zeggen: hij mat zich een arrogante houding aan.

De aartsdiaken was geen aanhanger van het celibaat, want op de jeugdige leeftijd van eenentwintig nam hij middels het huwelijk een vrouw tot zich. Maar ten tijde van mijn kennismaking met hem was hij een zeer troostbaar weduwnaar, in het bezit van een eniggeboren dochter welke zijn parochianen beschouwden "als zijn oogappel" ofschoon, zoals Moreward droogjes maar met behoud van zijn gebruikelijke tolerantie opmerkte, die appel meer weg had van Eva's appel; zij verleidde de aartsdiaken tot een mate van zelfzucht die volkomen onverenigbaar was met christelijke vroomheid. Zijn toewijding jegens haar bestond feitelijk uit een onophoudelijk streven om haar te kluisteren binnen de vier muren van zijn uiterst bekrompen ideeën: religie en politiek, literatuur, kunst of wat al niet, terwijl tegelijkertijd al het minder abstracte in de vorm van een intieme vriendin (om maar te zwijgen over een lid van de andere sexe) subtiel maar resoluut geschuwd werd. Kortom, om nog een opmerking van Moreward te citeren: "hij houdt niet van zijn dochter, maar hij houdt van zichzelf *via* haar".

Welnu, het resultaat van dit alles was dat, ofschoon hij van zijn dochter een grote toewijding en veelvuldige uitdrukking daarvan eiste, hem slechts een onoprecht pogen ten deel viel om te voldoen aan het laatstgenoemde, en een heel lauw gevoel dat gebrekkig dienst moest doen voor het eerstgenoemde. Juffrouw Wilton vond haar vader ronduit gezegd een onbeschrijflijke lastpost; want elke onschuldige vreugde die zij aan het leven ontleende, moest gekocht worden met heimelijk vernuft of anders met 's vaders ongenoegen, "een stevige uitbrander" in gewone spreektaal.

Aan het eind van iedere dag (tenzij een of ander fortuinlijk voorval in de gedaante van een zieke parochiaan ertussen kwam) eiste de aartsdiaken onder het mom van toegenegen belangstelling, dat zijn dochter hem verslag deed van al haar handelingen; en dat verslag was (zoals men zich gemakkelijk kan voorstellen), indien de noodzaak het vereiste, gekleurd met een royale overvloed aan spitsvondigheden, om niet te zeggen onwaarheden. Dit alles scheen iedereen duidelijk te zijn (ook de bedienden, die dol waren op juffrouw Wilton en haar bijstonden met al wat in hun vermogen lag), behalve voor de vader zelf, die solide leek te leven in de zegen van zijn eigen rimpelloze onwetendheid.

Nu mag een belangrijke factor (voor mij althans) niet onvermeld blijven in dit verhaal: ik was nogal verliefd op juffrouw Wilton, en omdat ik onder deze omstandigheden heel weinig speelruimte kon creëren, bracht ik de altijd toegenegen en hulpvaardige Moreward in het strijdperk. En deze onschatbare vriend onderwierp zich aan de vaak saaie en schijnheilige verhandelingen van de aartsdiaken op een manier die ten volle mijn dankbare bewondering opriep. Keer op keer hield hij de aandacht van de eerwaarde vast in de eetkamer, teneinde mij de gelegenheid te geven tot een tête-à-tête met juffrouw Wilton. Maar hij ging niet altijd in op de details van hetgeen zij bespraken; ik weet wel dat de aartsdiaken gewoonlijk met een rood aangelopen gezicht uit die discussies te voorschijn kwam.

Zoals ik al zei, wil ik mezelf zo min mogelijk opdringen in deze geschreven indrukken van mijn vriend; en dus zullen degenen die uitzien naar het verhaal van mijn liefdesrelatie met juffrouw Wilton allicht teleurgesteld worden - dit verhaal gaat hoofdzakelijk over de transformatie van aartsdiaken Wilton die Moreward bewerkstelligde, en de manier waarop hij daarbij te werk ging, voorzover ik dat kan afleiden uit de bijzonderheden die hij mij gaf.

Het was onze gewoonte om na het middagmaal in Ashbroke Gardens waar juffrouw Wilton woonde, samen naar huis te wandelen door het park; de gedachtenwisselingen die plaatsvonden tijdens die vele gelegenheden vormen het onderwerp van deze speciale episode. Ik herinner me hoe Moreward na ons eerste diner daar gedrieën, enkele van zijn overwegingen verwoordde. "Het is een vreemd trekje bij bepaalde religieuze typen," zei hij, "dat men het onmiskenbaar shockerend vindt, wanneer je het rationele bewijs levert van hun religie."

Mijn belangstelling was gewekt, en ik moedigde hem aan tot grotere mededeelzaamheid.

"Nou, ik heb zowat een uur lang geprobeerd de aartsdiaken te *bewijzen* wat hij gelooft; en in plaats van blij te zijn dat bewijsvoering mogelijk *is*, vond hij me alleen maar heel verdorven."

Ik lachte.

"Hij is ervan overtuigd dat er een leven na de dood *is*," ging hij verder; "maar een onderzoek

naar het waar, wanneer en hoe, beschouwt hij als iets zondigs. En ook mijn citaat van de heilige Paulus, 'dat louter geloven goed is, maar veel beter wanneer het samengaat met begrijpen' kon hem er niet toe brengen zijn mening te veranderen. Hij is, zoals te verwachten was, volslagen onwetend omtrent de ware betekenis van de bijbel."

"Ga door," drong ik aan, "wat zei je verder?"

"Dan is er het vraagstuk van de liefde. Nu is het christendom toch bij uitstek de godsdienst van de liefde; maar hij heeft niet alleen geen echte liefde in zijn hart (dat kan ik aan zijn aura zien), maar hij vindt het zelfs, nou ja, op zijn minst 'niet helemaal zoals het hoort' wanneer je veel geeft om iemand, behalve wellicht om je eigen vrouw of kinderen."

"Hoe zit het met God?" vroeg ik.

"Ja, daar gaat het om; hij beweert dat je alleen maar God moet liefhebben."

"En doet hij dat?"

"Hoe zou hij het kunnen? Als jouw natuur geen liefde kent, hoe kun je dan liefhebben?"

"Dat is duidelijk," stemde ik in.

"Dus voegde ik me weer naar zijn eigen gedachtengoed en wees hem erop dat God Liefde is, zoals zijn eigen godsdienst zegt; en daarom: hoe meer liefde je in je eigen ziel toelaat (via een veredelingsproces als het ware), hoe meer je openbaart van God - hoe meer je één bent met God."

"En kon hij dat inzien?" vroeg ik.

"O jee, nee," antwoordde hij, glimlachend. "Ik probeerde hem vergeefs te doen zien dat God liefhebben betekent één te zijn met een onvoorwaardelijke liefde die per definitie ook de mensheid moet omvatten, omdat de mensheid zelf een deel van God is. Maar zelfs het citaat dat luidt 'hieraan zullen allen weten dat gij Mijn discipelen zijt, zo gij elkander liefhebt', kon hem niet overtuigen."

"En zijn dochter?" vroeg ik.

"Hij verbeeldt zich dat hij van haar houdt, maar zijn liefde is in feite enkel zelfzucht. Hij heeft nooit haar geluk voor ogen - hij leeft in een voortdurende staat van agitatie, uit vrees dat zij gaat trouwen en hem overlevert aan zijn eenzaamheid. Zelfs haar vrouwelijke vriendschappen boezemen hem angst in. Ik kan zijn lijden goed navoelen; hij is een ongelukkig mens en ik ben je dankbaar dat je me de gelegenheid hebt gegeven om te proberen zijn droef gezichtspunt te wijzigen."

De eerstvolgende keer dat Moreward en ik het park doorkruisten op weg naar huis van ons bezoek bij de aartsdiaken, kon ik uit zijn opmerkingen opmaken dat het gesprek bij die gelegenheid over barmhartigheid was gegaan.

"Barmhartigheid, mijn vriend," zei hij peinzend, "wordt weinig begrepen, behalve wanneer het gaat om het geven van geld. De bijbelse uitdrukking had moeten luiden: 'De grootste van deze is *verdraagzaamheid*,' want verdraagzaamheid is de meest waardevolle van alle kwaliteiten."

Ik spoorde hem aan verder te gaan.

"Op de kansel wordt veel gesproken over vergiffenis; maar als men vaker zou preken over verdraagzaamheid, dan zou vergiffenis niet nodig zijn. De volkomen verdraagzame mens hoeft nooit te vergeven in de betekenis die de predikers eraan geven, want zijn hele houding tegenover de mensheid is er een van ononderbroken vergeving; hij vergeeft bij wijze van spreken zijn naaste zijn zonden nog voordat ze bedreven zijn."

Hij dacht een ogenblik na, en ging toen op dezelfde toon verder.

"Volmaakte liefde en volmaakte verdraagzaamheid zijn onafscheidbaar. Niemand kan werkelijk iemand liefhebben en tegelijkertijd een gevoel van afkeuring jegens hem of haar koesteren: die twee zijn niet met elkaar te verenigen. Want een gevoel van afkeuring is niets anders, hoe gering of kortstondig het ook zij, dan een gevoel van haat. Terecht zegt de bijbel dat degene die harde taal gebruikt jegens zijn broeder, gevaar loopt om uiteindelijk als misdadiger verbrand te worden: vaak is haat de moeder van moord."

"Wat is dan jouw houding tegenover zonde?" vroeg ik.

"Zonde is een vorm van kinderlijkheid," antwoordde hij rustig; "het is de omweg naar geestelijk geluk in plaats van de directe weg. Maar wie zou een kind veroordelen omdat het een kind is?"

Ik verzocht hem iets duidelijker te zijn.

"Een onwetend kind steekt zijn vinger in het vuur, en verbrandt zich. Het kind beging een vergissing en leert daarvan door middel van pijn. Waarom steekt het zijn vinger in het vuur? Omdat het vreugde zocht, maar het zocht op de verkeerde plaats. Een volwassene is slechts een beetje verstandiger: hij steekt zijn vinger niet in het vuur, maar houdt zich bezig met bedrog. Ook hij zoekt vreugde, maar evenzeer op de verkeerde manier; en ook hij lijdt pijn, als het aan het licht komt. Alle zonden zijn dus niets anders dan een zoeken naar geluk in de verkeerde richting; en alle zondaars zijn slechts kinderen die uiteindelijk zullen opgroeien. Verdraagzaamheid is de erkenning van dit feit."

"En hoe staat het met straf?" vroeg ik.

"Straf is niets anders dan een soort wraak. Als dus iemand zijn naaste straft, voegt hij daarmee slechts kwaad aan kwaad toe. En wat de wettelijke straf betreft: misdadigers dienen toezicht en scholing te ontvangen op een vriendelijke manier en via een goed voorbeeld, maar nooit via straf."

"Is dat wat je vanavond de aartsdiaken hebt verteld?" vroeg ik geamuseerd.

"Zo ongeveer," antwoordde hij rustig. Later hoorde ik dat de aartsdiaken de daaropvolgende zondag de preek van zijn leven had gehouden. In feite was Moreward bezig geweest de aartsdiaken te bekeren, en toen ik juffrouw Wilton daarna trof, liet ze me oprecht verheugd weten dat er een verandering over haar vader was gekomen: "Hij is menselijker aan het worden," zei ze.

En toen gebeurde er op een avond iets buitengewoon pijnlijks. Eerlijk gezegd was ik zo gebrand op juffrouw Wilton, dat de aartsdiaken en Moreward binnenkwamen zonder door ons beiden te worden opgemerkt, en dát terwijl we verdacht dicht bij elkaar zaten. De aartsdiaken keek tegelijkertijd woedend en verbijsterd. Hij stuurde zijn dochter naar bed met een of ander volslagen onredelijk argument dat mij ontschoten is, en liet daarop zijn innerlijke woede de vrije loop, binnen de grenzen van de waardigheid die hij nog kon opbrengen - en dat was heel weinig.

"Begrijp ik het goed, mijnheer," stamelde hij, "dat u mijn gastvrijheid hebt misbruikt om betrekkingen te kunnen aanknopen met mijn dochter, zonder rekening te houden met mijn wensen hieromtrent?"

Ik voelde me (en ik weet zeker dat ik er ook zo uitzag) uiterst schaapachtig en ontluisterd - zozeer, dat Moreward, met een blik die zei "Laat dit maar liever aan mij over," in de bres sprong en mijn zaak behartigde.

"Kom, kom," zei hij, sussend, terwijl hij een hand legde op de arm van de aartsdiaken, "een beetje genegenheid is geen misdaad; het dient eerder als een deugd beschouwd te worden."

En deze opmerking nam de wind uit de zeilen van de aartsdiaken; hij wist even niet wat hij hiertegen in kon brengen, en sputterde iets onsamenhangends. Toen schoot hem plots nog iets anders te binnen.

"Wat een bedrog, mijnheer, wat een bedrog!" riep hij uit. "Beseft u wel dat mijn dochter en deze man mij misschien al weken lang bedriegen?"

Maar Moreward had een gevat antwoord, dat hij aanreikte in de pure vorm van een kalme geruststelling.

"Bedrog," zei hij, "mijn waarde aartsdiaken, is slechts een wapen dat sommige mensen moeten gebruiken uit zelfverdediging, wanneer er teveel van hen gevraagd wordt."

De aartsdiaken klikte ongeduldig met zijn vals gebit, want hij kon weer geen direct antwoord vinden.

"Hebt u van uw dochter," vervolgde Haig op dezelfde kalmerende toon, "niet iets teveel zelfverloochening geëist? Hebt u haar misschien niet gevraagd af te zien van dingen die in *haar* ogen geen enkel kwaad kunnen? Als dat zo is, denk ik dat u haar moeilijk de schuld kunt geven van uw eigen onvermogen haar te overtuigen van dat kwaad? Ik weet zeker dat u met uw inzicht in de menselijke aard, zich kunt verplaatsen in haar gezichtspunt. Ligt het niet voor de hand dat zij vaak gedacht heeft: 'Ik zie werkelijk niet in waarom ik dit of dat niet mag doen, maar aangezien vader en ik het hierover niet eens kunnen worden, lijkt het me het beste om niets hierover te zeggen, want anders ergert hij zich?'"

De aartsdiaken begon een beetje rustiger te worden, want niemand kon echt lang boos blijven in tegenwoordigheid van Moreward.

"Moet ik aannemen," zei hij, treurig misnoegd, "dat u medeplichtig bent in deze kwestie?"

"Ik heb geprobeerd," antwoordde hij glimlachend, "om als het ware drie vliegen in één klap te slaan. Ja," voegde hij eraan toe, met aangemeten nederigheid, "ik moet erkennen dat ook ik een boosdoener ben."

De aartsdiaken begreep de strekking niet.

"Nou, beste aartsdiaken," legde hij uit, "vergeeft u me als ik zeg dat ik te doen had met uw dochter, en dat mijn waarnemingen me duidelijk maakten dat zij niet gelukkig is - zij is een gevangene."

"Niet gelukkig - een gevangene?" herhaalde de aartsdiaken enigszins verbaasd.

"Kijk, al weet ik zeker dat u een heel vriendelijk mens bent," ging hij verder met dezelfde stem, "toch is er een wezenlijk verschil tussen uw idee van geluk *voor* haar en haar *eigen* geluk."

"Ik ben een liefhebbende, plichtsgetrouwe vader geweest, en ik heb haar een extra grote toelage gegeven," onderbrak de aartsdiaken; "wat kan men nog meer van mij verwachten?"

"Haar een paar dingen te gunnen die u zelf *niet* kunt geven," zei hij heel overtuigend.

"Dat begrijp ik niet," antwoordde de aartsdiaken.

"U kunt haar de genegenheid van anderen gunnen; u kunt haar vrijheid van denken gunnen en u kunt haar meer vrijheid van handelen gunnen. Kortom, u kunt haar toestaan om haar eigen geluk te realiseren op haar eigen manier."

"Maar veronderstel, dat ik haar manier de verkeerde manier vind?"

"Dan kunt u haar liefdevol aanraden om de zaak op uw manier te bekijken; maar als zij uw advies niet aanneemt, doe dan verder niets."

De aartsdiaken wist niet wat hij hierop moest zeggen.

"En wat mijn eigen schuld in deze zaak betreft," ging Moreward verder, "ik heb getracht uw standpunt in bepaalde kwesties te veranderen, omdat ik weet dat een gewijzigd standpunt vrede brengt. Ik heb getracht om Charles hier, mijn vriendschap te tonen door uw aangename gezelschap op te zoeken, zodat hij kon genieten van het gezelschap van uw dochter. En ik heb getracht uw dochter gelukkig te maken, door ervoor te zorgen dat zij de toegenege vriendschap kon ontvangen van een man met een goede inborst. Al dit onbeduidend dienstbetoon noemde ik drie vliegen in één klap slaan. Wilt u mij vergeven?" voegde hij er glimlachend aan toe, "en vooral: wilt u *hem* en *haar* vergeven? Ik denk dat u dat ongetwijfeld zult doen, want het eerste wat een oprecht vroom christen doet is vergiffenis schenken."

En wat kon de aartsdiaken anders doen dan vergiffenis schenken? Of op zijn minst de uiterlijke schijn ervan wekken, want Moreward had het betoog zo ingekleed, dat volharden in wrok meteen blijk zou geven van iets anders dan een goed christen zijn.

Wat mij betreft, ik zat er stil en verwonderd bij gedurende dit kalmeringsproces en zegende onophoudelijk het geluk dat mij een onverschrokken voorvechter ter beschikking stelde, die de wapens opnam welke ik zelf zo gebrekkig gehanteerd zou hebben. En het eindigde ermee dat ik voorlopig kon vertrekken met enkele verwijten en met de wenk dat vooralsnog niets moest of zou ondernomen worden in deze zaak.

Het spreekt vanzelf dat toen Moreward en ik die avond door het park naar huis liepen, ik op alle mogelijke manieren uiting gaf aan mijn dankbaarheid. En die dankbaarheid zou in de nabije toekomst nog worden vergroot tengevolge van verdere hulp van de kant van Moreward.

Enkele dagen later merkte hij tegen mij op: "Je staat niet echt te springen om met juffrouw Wilton te trouwen, geloof ik, of zij met jou?"

Ik zei hem dat hij dat juist had ingeschat.

"Met andere woorden, jullie vriendschap is van beide kanten gebaseerd op gevoelvolle genegenheid en niet op hartstocht?"

Ik stemde in.

"Tja, het enige wat me dan te doen staat, is de vader te spreken en te zien wat daar uit komt," zei hij.

En wat daar uit kwam en de onverwachte gebeurtenis die enkele weken later plaatsvond, komt in ons volgende hoofdstuk aan de orde.

HOOFDSTUK IX

DE FILOSOFIE VAN DE DOOD

Na verschillende gesprekken tussen Moreward en de aartsdiaken - waarin eerstgenoemde aan laatstgenoemde verzekerde dat ik niet van plan was juffrouw Wiltons vader te beroven van haar aanwezigheid (via een huwelijk) - kwam men overeen dat onze vriendschap niets in de weg gelegd moest worden, mits ik me voortaan zoals de aartsdiaken het uitdrukte, "netjes gedroeg". En er *werden* inderdaad geen *grote* belemmeringen opgeworpen, maar wel heel wat subtiele; de meest duidelijke maatregel was dat ik niet langer werd uitgenodigd om te komen eten. Het was haar niet verboden om mij te zien als ik haar opzocht, noch om mijn brieven te beantwoorden, en ook natuurlijk niet om me te spreken als we elkaar ontmoetten in andermans huis; maar men verwachtte van haar dat zij haar vader op de hoogte bracht van deze gebeurtenissen. En om zich te verzekeren tegen een opzettelijk geheugenstoornis van haar kant, vroeg de aartsdiaken haar bovendien elke dag of ze mij had gezien en of ze iets van mij had gehoord, enzovoort, enzovoort; was het antwoord "ja", dan gaf hij de rest van de avond blijk van een slecht humeur; was het antwoord "nee", dan werd er verder niet meer over gesproken. Kortom: de aartsdiaken gedroeg zich als een kind, of liever nog, als een aangeslagen vrouw die geplaagd wordt door echtelijke jaloezie. Dit ging zo een tijdje door, totdat een klein voorval de zaak een andere wending gaf.

Juffrouw Wilton had me een verjaardagscadeau gekocht en bewust nagelaten dit feit te melden aan haar vader. Maar nu wilde het toeval dat hij op de hoogte was van mijn verjaardag omdat ik op een avond had opgemerkt, dat mijn geboortedag samenviel met een bepaalde historische gebeurtenis die hem toevallig nogal interesseerde.

"Heb je Broadbent een verjaardagscadeau gegeven?" luidde de vraag die hij terloops aan zijn dochter stelde als gevolg van zijn hinderlijk herinneringsvermogen. En zij voelde zich verplicht bevestigend te antwoorden, waarna haar een stortvloed van verwijten ten deel viel, hetgeen haar ertoe bracht stelling te nemen tegen hem en hem precies te zeggen wat zij ervan dacht.

De eerstvolgende keer dat Moreward hem bezocht, klaagde de aartsdiaken steen en been over zijn dochter en haar niet te rechtvaardigen geslotenheid. Moreward (zo vertelde hij me later) luisterde met veel sympathie en maakte zich daarna op om de aartsdiaken tot een volgend stadium van zijn leerproces te brengen.

"Ik heb me niet bemoeid met deze vriendschap," zei de aartsdiaken bitter, "en dit is de dank die ik ervoor krijg. Ik raak vervreemd van mijn eigen dochter."

"Bemoeienis," zei Moreward medelevend, met een glimlach, "is er in twee soorten - een grove en een subtiele; uw bemoeienis is wellicht van de tweede soort?"

"Hoezo?" zei de aartsdiaken, die deed alsof hij het niet begreep.

"Is het misschien niet zo, dat u uw dochter voor haar vertrouwelijke mededelingen laat betalen met een - zullen we zeggen - gebrek aan sympathie van uw kant?"

De aartsdiaken hield schuldbewust zijn mond.

"Kijk, om te beginnen moet zij voor deze vriendschap betalen met het ongemak van uw voortdurend ongenoegen, beste vriend; en dan moet zij daarenboven de prijs betalen van uw *toegenomen* ongenoegen als zij u in vertrouwen neemt - een vertrouwen dat door uzelf wordt opgelegd door uw geregelde vragen. Met andere woorden: zij is 'erbij' (om het zo maar uit te drukken), hoe je het ook wendt of keert.

"Hmm!" bromde de aartsdiaken.

"In dit licht bezien, zult u het mij zeker niet kwalijk nemen als ik erop wijs dat uw houding verantwoordelijk is voor de vervreemding tussen u en haar, en dat Charles in feite een te verwaarlozen factor is in deze zaak."

Vanwege het feit dat dit argument geen antwoord verdroeg, gevoegd bij de zachtaardig overtuigende en verzoenende wijze waarop het gebracht werd, wist de aartsdiaken heel weinig te zeggen; dus staarde hij in de vlammen met een nadenkende uitdrukking op zijn gezicht en deed er het zwijgen toe.

"Kom," vervolgde Moreward met extra overredingskracht, "is dit in feite niet een teken van goed geluk dat u wordt aangereikt, om u en uw dochter weer dicht bij elkaar te brengen? Vergun haar om onbelemmerd te genieten van deze vriendschap, en u zult alles winnen: haar toegenomen liefde, haar dankbaarheid, en haar bewondering; maar verbied het haar, en u verliest alles, want niemand kan echt van iemand houden die optreedt als een gevangenbewaarder, zelfs als die iemand je vader is."

En het resultaat van dit onderhoud (dat ik natuurlijk, omdat ik niet aanwezig was, heb

gereconstrueerd uit alles wat Moreward vertelde) was dat de aartsdiaken na enige discussie de wijsheid van dit alles inzag, en zich voornam te proberen ernaar te handelen. Of hij daarin geslaagd zou zijn kan niemand zeggen, want er gebeurde iets onverwachts en bedroevends: een week later werd hij getroffen door een beroerte; hij stierf binnen twee dagen.

Moreward zelf bracht me op de hoogte van het nieuws. Zorgzaam bereidde hij me voor op hetgeen naar hij wist voor mij een schok zou zijn, en overhandigde mij daarop juffrouw Wiltons brief aan hem. Deze luidde:

Beste goede vriend, - iets vreselijks moet ik u meedelen. Vader heeft een beroerte gehad, en de dokters zeggen dat hij er onmogelijk bovenop kan komen en dat hij misschien niet langer dan een dag of twee te leven heeft. Kom alstublieft hierheen; vader vraagt naar u. Vertel het voorzichtig aan Charlie. Ik verlang er erg naar om hem te zien, maar heb het gevoel dat ik hem nu niet kan vragen om te komen, want ik weet dat vader daardoor gekwetst zou worden. Vraag hem alstublieft mij te schrijven en te troosten. Meer kan ik nu niet zeggen, ik ben te zeer van streek. Als altijd de uwe,

Gertrude Wilton.

In mij welde medelijden voor Gertrude en een gevoel van berouw voor de pijn die ik haar vader had bezorgd. En Moreward raadde mijn gevoelens.

"Trek het je niet aan, mijn beste," zei hij, terwijl hij een hand op mijn schouder legde, "indirect heb je deze man een grote dienst bewezen."

En daarop vertrok hij, en ik ging meteen zitten om Gertrude lange bladzijden te schrijven.

En zo stonden de zaken dus: ter vertroosting in zijn stervensuur liet de hoogwaardigheidsbekleder van de Anglicaanse Kerk geen collega komen, maar een man die geen godsdienst beleed, ook al geloofde hij in alle. Want Moreward begreep de ware filosofie van de dood en dus van vertroosting. Hij geloofde in het bewustzijn na de dood, omdat hij het *kende*; hij kon op dat niveau functioneren, terwijl zijn lichaam op dit niveau bleef. En al heel snel werd mij duidelijk waarom ik indirect de aartsdiaken een echte dienst had bewezen. Ik was immers degene die Moreward in zijn leven had gebracht, al had Moreward zelf uit bescheidenheid hier alleen maar op gewezen om mij gerust te stellen. Later echter zei hij, dat ik had gefungeerd als aanleiding om de geest van de aartsdiaken te verruimen, waardoor hij in staat was het leven te bezien vanuit een minder nauw omschreven standpunt - en dientengevolge een minder zelfzuchtig standpunt, hetgeen hem ten goede zou komen in het volgende bewustzijnsgebied.

Hetgeen zich afspeelde aan het sterfbed kan ik niet beschrijven, want ik was er niet bij; maar in elk geval, zo vertelde Moreward me, liet de patiënt tegen het einde alle angst voor de dood varen. Gertrudes vader was blij het hoe, wanneer en waar te kennen van de toestand na de dood, toen hij zich ermee geconfronteerd zag; en de vluchtige speculaties (louter bekend van horen zeggen) van de geestelijkheid verbleekten voor de kennis van de occultist.

"Wij sterven als het ware elke nacht in onze slaap," zei Moreward, toen hij er later over sprak met mij, "en 's ochtends komen we weer tot leven. De gewone mens herinnert zich niet waar hij geweest is, maar de geoefende occultist wel; alleen zo iemand kan zich alles herinneren, doordat hij middels zijn training de verbinding legt tussen zijn fysieke verstand en zijn astrale lichaam."

Ik vroeg hem wat voor soort bestaan Gertrudes vader voor zich had.

"In relatieve zin," antwoordde hij, "een vrij monotoon bestaan. Zonder hardvochtig te zijn, moeten we de feiten onder ogen zien. De geneugten van de aartsdiaken in dit leven waren veelal van materiële aard: de geringe vreugde die hij kende was steeds een voortbrengsel van zinnelijkheid of van ijdelheid. Eten en drinken zijn er natuurlijk niet meer, als het grofstoffelijke lichaam is afgeworpen (en er zijn geen titels aan gene zijde die bewieroking oproepen); het enige dat telt is liefde. Leven hier op deze aarde en verstoken zijn van liefde, is dan ook een ongeluk dat de mens na zijn dood achtervolgt. Het geloof in liefdeloosheid, mijn vriend, is het ergste van alle, en zonder liefde te zijn in het bestaan na de dood is als het ware zonder adem te zijn in dit bestaan: je leeft maar half; daarom staat de hoer dichter bij het Koninkrijk der Hemelen dan de (liefdeloze) farizeeër. De dood verandert je karakter niet."

"Vertel me nog meer," zei ik.

"Het fysieke lichaam is te vergelijken met een imposante overjas die iemand aan een schamele bedelaar geeft; als die overjas wordt afgedankt, komt alle armzaligheid eronder tevoorschijn - het was maar een denkbeeldig omhulsel. Zo mag dus de innerlijke mens bekleed zijn met een imposant fysiek lichaam, maar als het lichaam wordt afgedankt, wordt alle gebrekkigheid van zijn karakter blootgelegd. Want zoals ik al zei, enkel zij die rijk aan liefde zijn, worden niet tot de bedelstaf gebracht na de dood. Daarom moedig ik alle mensen aan om lief te hebben, zoals jij en juffrouw Wilton; en natuurlijk zal de

onwetende farizeeër wel zeggen dat ik het niet zo nauw neem met de gedragsregels - hij mag denken wat hij wil: waar onwetendheid floreert, wemelt het van veroordelingen."

Wat de begrafenis betreft, zij vond natuurlijk plaats met "pracht en praal", en Moreward zei me op een vrolijke toon, dat hij kon zien hoe het astrale lichaam van de aartsdiaken alles met grote voldoening bezag.

"Logisch bekeken," zei hij tegen me, toen alles achter de rug was, "is dit vertoon van somberheid vanuit christelijk gezichtspunt belachelijk. Het is alsof mensen gekleed gaan in zwart en rijkelijk tranen plengen op het moment dat iemand op vakantie gaat. Al die parochianen zijn toch van mening dat de aartsdiaken is opgegaan naar een onbeschrijflijke zaligheid, en zij wenen dus om iets dat hen tot vreugde zou moeten zijn. En niet alleen dat, maar zij leggen bloemen op zijn lichaam alsof hij het zelf was, ondanks het feit dat zij hun hele leven lang hebben gehoord dat het lichaam alleen maar een omhulsel van vlees is en dat de ziel de ware mens is. Ik moet bekennen dat het tegenstrijdig karakter van de mens me verbijstert."

Welk een diepe troost Moreward in de daaropvolgende weken voor Gertrude was, kan alleen een occultist werkelijk navoelen. Hij communiceerde met haar vader, en bracht nieuws; hierdoor verdween al vlug elk idee van gescheiden zijn. "Alles verschilt nogal van wat ik verwachtte," liet hij Moreward op een dag weten; "maar, mijn hemel, het is alleen al heerlijk om verlost te zijn van dat lastig lichaam. Niettemin wou ik dat ik meer vrienden had gemaakt toen ik nog op aarde was; deze mensen hier stralen een of andere liefdevolle schittering uit die me bijna armoedig doet voelen. Het is heel eigenaardig allemaal. Lange tijd besepte ik niet dat ik dood was, maar toen herinnerde ik me alles wat jij me verteld hebt. Zeg tegen Broadbent, dat, al heeft hij me doen lijden, ik nu blij ben - hij heeft mij met *jou* in contact gebracht. En per slot van rekening had hij groot gelijk om dol te zijn op Gertrude. Mijn moeder en mijn dierbare echtgenote zijn hier en ze zijn heel goed voor mij, en dan kom *jij* ook vaak naar mij; dat is wel het vreemdste van alles, want jij bent nog steeds 'in leven', zoals de mensen dat noemen. Goeie genade: *wij* zijn degenen die werkelijk leven."

En hier eindigt mijn verhaal van de dood van de aartsdiaken. Wat zijn dochter en mijzelf betreft: wij zijn trouwe vrienden, nu de sentimentele kant van onze genegenheid is gesleten. In waarheid was zij zeer gehecht aan Moreward, al ben ik lang blind geweest voor dit feit, en zelfs haar recente huwelijk met een advocaat belet haar niet mij toe te vertrouwen dat zij nog steeds houdt van "de wijste en edelste man die zij ooit ontmoet heeft."

HOOFDSTUK X

HET VERDRIET VAN MAJOOR BUCKINGHAM

Als er ook maar iemand was die mijn oude vriend Wilfred Buckingham troost en advies zou kunnen geven met betrekking tot de omwenteling in zijn privéleven, dan was het Moreward; dus sprak ik met beiden over zijn mogelijke tussenkomst, en na een lichte aarzeling van de kant van Buckingham, ontstond er door mijn toedoen een nauwere vriendschap tussen hen.

Het probleem lag als volgt.

Buckingham had vrij vroeg in zijn leven een vrouw van zijn leeftijd gehuwd, met wie hij zo'n zestien jaar lang in tamelijk gelukkige huiselijke omstandigheden had verkeerd. Alles was zodoende gladjes verlopen zonder dat een van de gehuwden ook maar "een oogje op een ander had", zoals de uitdrukking luidt, totdat mevrouw Buckingham op de gevaarlijke leeftijd van veertig plotseling ontstak in een "onstuimige passie" voor een intieme vriend van haar echtgenoot; men kan zich voorstellen welke complicaties dit tot gevolg had. De twee minnaars konden enkele maanden ongemerkt hun gang gaan, maar toen het geheel hen uiteindelijk te gecompliceerd werd, bekende mevrouw Buckingham alles aan haar man, verliet het huis, en betrok een eigen flatje (zij was niet onbemiddeld), zodat zij een onbelemmerd leven kon leiden en vrij was haar minnaar te ontmoeten wanneer zij maar wilde. Het ligt voor de hand dat Buckingham dientengevolge zelf overgeleverd was aan een mengelmoes van smartelijke emoties: jaloezie, kwaadheid, gekwetste trots, verdriet, en andere minder duidelijke gevoelens, hetgeen zijn niet buitengewoon ontwikkelde ziel in alle richtingen tegelijk trok. Zoals iemand die om zich heen anderen ziet sterven, maar vergeet dat ook hijzelf ooit zo moet sterven, zo had hij gezien hoe huiselijke tragedies in andermans leven plaatsvonden, maar er geen moment bij stilgestaan dat hij ooit zelf te maken zou krijgen met een soortgelijke tragedie. En daarom had hij er ook nooit over nagedacht wat hij zou doen in dergelijke omstandigheden, zodat toen de klap kwam, hij als een kind was dat in een woelige stroom werd geworpen zonder te kunnen zwemmen. Moreward was dus degene die ik te hulp riep; en de eerste stap die hij daartoe zette, was de majoor uit te nodigen om hem thuis te bezoeken wanneer hij maar wilde, zodat hij de stroom van zijn opgekropte emoties kon laten ontsnappen door al zijn leed vrijmoedig toe te vertrouwen aan Morewards welwillend oor - en tevens, wanneer ik aanwezig was, aan het mijne. Het is te danken aan deze bijeenkomsten dat ik kon kennismaken met Morewards opmerkelijke en in mijn ogen onzelfzuchtig verheven kijk op het huwelijk en al wat daarmee samenhangt. Ik moet erkennen dat ik wel heel erg blind zou zijn, als ik niet besepte dat zijn inzichten shockerend kunnen zijn voor orthodoxe mensen; want zoals hij zelf in andere bewoordingen zei: voor een bepaald soort conventionele geesteshouding is een ongewone deugd veel shockrender dan een gewone ondeugd. Maar als getrouw verslaggever mag ik mijn waarnemingen niet afzwakken tot louter gemeenplaatsen, enkel en alleen om in de smaak te vallen bij de meerderheid; mijn eerste plicht is eerlijk te zijn naar hem, en mijn tweede is eerlijk te zijn naar mezelf.

Meestal zaten we 's avonds in zijn huisje, dat iets van de vredige sfeer van een monnikskluis had, zonder het daaraan verbonden gebrek aan comfort; en dan staarden we tot laat in de nacht in het haardvuur (het was herfst), terwijl de majoor af en toe ging ijsberen wanneer hem een grote welsprekendheid toeviel tijdens zijn uitgebreid beklag. Moreward zat dan in zijn vrij rechte leunstoel, met de toppen van zijn lange gracieuze vingers tegen elkaar, en hij leek als zo vaak vleesgeworden tederheid en gemoedsrust. Dikwijls scheen het me toe dat de majoor een kind van zes was (al zag hij er in werkelijkheid ouder uit dan Moreward) en Moreward zelf een man van zestig, die met liefdevolle toegeeflijkheid aandachtig luistert hoe het kind verslag doet van een of ander verdrietig voorval.

En ik moet bekennen dat ik na een van die uitbarstingen van de majoor, ondanks mezelf moest glimlachen. Na enkele maanden omgang met mijn onverstoorbare filosofische vriend werd me steeds duidelijker, hoe primitief een dergelijke kijk op de dingen (zoals deze naar voren kwam in die uitbarstingen) feitelijk is - gevoelens, waaraan het menselijk ras al lang zou moeten zijn ontgroeid; een kinderlijk idee van bezit, dat niet overeenstemt met de menselijke evolutie. Maar hoe kon men deze man tot andere gedachten brengen? Dat was het probleem. Totdat Moreward zich op een goeie dag aan deze onderneming waagde.

De majoor had alles van zich af gepraat. Voor de honderdste keer had hij zijn plannen herhaald, en hij was geëindigd met: "Nou, het is verdomd vervelend voor jullie, kerels, dat jullie dit moeten aanhoren, maar ik kan je zeggen dat ik maar wát blij ben dat ik dit kan luchten, en ik ben knap dankbaar dat ik hierover met iemand kan praten. Maar goed, ik schei ermee uit. Het heeft geen zin, je komt er niet verder mee. Dus als jullie, vrienden, een of andere suggestie hebben, dan ben ik een en al oor."

"Ah! Dat klinkt beter," zei Moreward geruststellend, "onze gedachten en gevoelens zijn als apen;

laat ze gerust een tijdje rondspringen, en als ze moe beginnen te worden van het gesprink, kunnen wij van de gelegenheid gebruik maken."

De majoor glimlachte een beetje bitter.

"U weet natuurlijk dat wij ten volle met u meelevens," vervolgde Moreward, "maar medeleven is niet alles en heeft weinig nut, tenzij er een of andere vorm van hulp aan verbonden is. Laten we dus eens kijken of we u niet op een of andere manier van dienst kunnen zijn."

"Maar *hoe*, in 's hemelsnaam?" vroeg de majoor, nogal knorrig.

"Nou, is het ooit bij u opgekomen dat een standpunt fungeert als bescherming tegen de meeste problemen?"

"Nee, dat kan ik niet zeggen," zei de majoor.

"Het is wel zo; en wat we willen proberen, is enkel uw standpunt te wijzigen."

"Dat zal je donders moeilijk vallen," merkte de majoor op.

"Maar het loont de moeite," reageerde Moreward serieus. "U bent een dapper man, beste majoor; u hebt u als een held gedragen in de Boerenoorlog toen fysieke moed werd gevraagd, en ik denk dat u zich als een held zult gedragen in deze huiselijke oorlog, waar morele moed wordt gevraagd."

"Dat kan ik niet helemaal volgen," zei de majoor.

"Laten we dan rustig aan doen... Hebt u ooit de tijd genomen om u af te vragen of uw vrouw nog van u houdt?"

"Wat heeft het voor zin om me dat af te vragen - hoe zou ze, als ze is weggegaan en verliefd wordt op een ander?"

"Uit uw antwoord blijkt," zei Moreward heel vriendelijk, "dat u denkt dat als Broadbent hier, verliefd zou worden op een of andere vrouw, hij alle genegenheid zou verliezen voor *mij* bijvoorbeeld?"

"Ga weg!," zei de majoor kortaf; "dat is heel wat anders."

"Dat is precies het antwoord dat ik verwachtte," reageerde Moreward op verzoenende toon.

"Daarom zult u me ook mijn nogal grove manier van uitdrukken wel willen vergeven; maar *u* bent als zovele anderen gehypnotiseerd door de leuzen van mensen die niet hebben nagedacht over de werkelijke waarheid der dingen; het verschil is helemaal niet zo groot als u veronderstelt."

De majoor keek verward. "Hoe bedoelt u?" zei hij.

"Als u en uw vrouw twintig jaar lang hebben samengeleefd, dan moet er toch zeker iets van vriendschap zijn ontstaan tussen jullie?"

"O, ja, dat zou ik denken."

"Toen u voor het eerst verliefd werd op uw vrouw, kunt u zich misschien nog herinneren aan wie u dit het eerst meedeelde?"

"Ik ging ermee naar de oude Wilkins - die arme goeie kerel - hij werd doodgeschoten bij Ladysmith."

Moreward glimlachte. "U ging toen naar uw beste vriend en nam hem meteen in vertrouwen. En u verloor geen genegenheid voor hem vanwege uw verliefdheid, maar integendeel, u had de indruk dat u nog nooit in uw leven zoveel voor hem gevoeld had?"

"Tja, nu u mijn aandacht daarop vestigt, beseft ik dat het zo was."

"Maar veronderstel eens," ging Moreward verder, "dat die vriend van u met kwaadheid had gereageerd op uw vertrouwelijke mededelingen, in plaats van met sympathie en begrip - wat dan?"

"Wat dan? Ik had hem naar de duivel laten lopen," kwam meteen het antwoord.

"En dat is precies wat u gedaan hebt met uw beste vriend: uw vrouw," zei Moreward met een verzoenende glimlach. "Majoor," vervolgde hij iets doortastender, "u hebt een van de grootste kansen van uw huwelijksleven voorbij laten gaan; maar het is nog niet te laat om het te herstellen."

De majoor, vrij traag van begrip, keek verbaasd; de betekenis van deze woorden ontging hem.

"U hebt een gouden kans weggegooid om uw vrouw sympathie te betuigen," verklaarde hij met rustige welsprekendheid.

"Sympathie!" riep de majoor. "Ja, verdomd zeg!"

We lachten allebei. "Misschien dat dit idee u enigszins wonderlijk voorkomt," zei Moreward kalmerend, "maar geloof me, ik meen echt wat ik zeg. Als u sympathie zou koesteren voor uw vrouw, zou u zich gedragen als de morele held waar we het zojuist over hadden. Sterker nog, ik kan u verzekeren dat het u ten goede zou komen."

"U bedoelt," riep de majoor opgewonden, "dat ik mijn vrouw moet toestaan er een minnaar op na te houden, zonder een krimp te geven? Nee, dank je. Ik ga daar een beetje voor hansworst spelen. En zeg eens, wat voor soort moraal zou dat zijn; dat zou ik wel eens willen weten?"

"Het maakt een groot verschil of een man zijn vrouw toestaat er een minnaar op na te houden," zei Moreward zacht, "of dat hij gedooft dat zij er een heeft, omdat hij weet dat haar hartstocht sterker is

dan zichzelf. Waarom, beste vriend, veroordeelt u haar om het feit dat zij te zwak is om deze man op te geven, maar verzuimt u uzelf te veroordelen om het feit dat u te zwak bent om haar te kunnen vergeven?"

De majoor had geen weerwoord op deze onbeantwoorbare vraag, dus bewaarde hij een bedremmeld stilzwijgen.

"Wat betreft dat hansworst spelen, zoals u dat noemt," ging Moreward verder, op dezelfde toon, "ben ik bang dat een dwaas en een held vanuit werelds oogpunt vaak maar een haartje verschillen; maar in het licht van de waarheid valt het een echte held nooit moeilijk om beschouwd te worden als een dwaas. Immers: de dwaas vindt het in zijn ijdelheid niet erg, wanneer men hem een held vindt; maar de held vindt het, vanwege zijn *gebrek* aan ijdelheid, niet erg wanneer men hem een dwaas vindt."

Moreward had met deze fijntjes geformuleerde waarheid de majoor feitelijk voor een dilemma gesteld dat hij moeilijk zonder gezichtsverlies zou kunnen oplossen. Dus verzoonde mijn tactvolle vriend behendig een heel geloofwaardig voorwendsel om abrupt van onderwerp te veranderen. "Maar, beste vriend," zei hij, "uw sigaar is ver op; laat me even een andere gaan halen. Het is erg onoplettend van me, om u zo'n beroerd stompje te laten roken."

En hij liep naar de kast en pakte de sigarenkistjes.

Nadat de majoor die avond was vertrokken, merkte Moreward op tegen mij:

"Men moet de 'finesse' der deugdzaamheid altijd in kleine hoeveelheden toedienen; geef je iemand teveel ineens, dan kan hij het niet opnemen. Maar we hebben in elk geval een voorzichtig begin kunnen maken."

De volgende dag werd ik erop uitgezonden om mevrouw Buckingham te bezoeken. Ik kende haar vrij goed, dus hoefde ik me niet echt zenuwachtig te maken. Zij was niet bepaald het type vrouw dat het mij kwalijk zou nemen als ik het onderwerp openlijk met haar zou bespreken; waarschijnlijk was zij, zoals ik haar inschatte, juist blij met de gelegenheid om haar hart te luchten. En het bleek dat ik haar inderdaad goed had ingeschat.

Zij ontving me heel hartelijk, kaartte het onderwerp uit zichzelf aan en gaf me een inzicht in de hele kwestie; daarvoor was ik haar uiterst dankbaar, want er was me werkelijk veel aan gelegen om Moreward te helpen met het oplossen van deze pijnlijke zaak.

Zoals haar echtgenoot de vorige avond al had aangeduid, was mevrouw Buckingham nog steeds aan hem gehecht waar het ging om genegenheid, maar vooralsnog werd zij meegesleept door de intensiteit van haar gevoelens voor die andere man. Ik zeg "vooralsnog" vanuit mijn eigen vermoedens hieromtrent, want zijzelf gaf nooit te kennen dat haar hartstocht van tijdelijke aard was. Wat zij wel zei, was dat haar liefde voor beide mannen diep en duurzaam was, maar van een totaal verschillende aard. De vriendschap die het resultaat was van twintig jaar echtelijke kameraadschap (zo zei ze), kon niet op één dag sterven, en als haar man ook maar de geringste poging zou hebben gedaan om haar te begrijpen in haar huidige staat, dan had hun relatie heel anders kunnen zijn. Het kwam erop neer dat hij zich nu gedroeg als een onuitstaanbaar schepsel, waar niet mee te leven viel. Ik kreeg zelfs de indruk dat haar genegenheid voor haar echtgenoot altijd al van veel hogere orde was dan de zijne voor haar - minder zelfzuchtig en minder zinnelijk - zodat er geen sprake van was dat haar genegenheid voor hem volledig zou zijn uitgewist, nu die andere passie zich bij haar had aangediend. Zij had nog geen enkel besluit genomen over de te volgen koers, maar zij liet me weten dat er in elk geval één ding was dat zij niet zou doen, en dat was openlijk onder hetzelfde dak leven met haar minnaar. Per slot leefde de majoor meestentijds uithuizig, en men vond het helemaal niet zo vreemd dat zijn vrouw een appartement in de stad had.

Ik wist dat het zinloos zou zijn om haar te zeggen dat zij moest proberen die andere man op te geven en op een of andere manier terug te keren bij haar man, dus deed ik ook geen enkel voorstel in die richting. En zij toonde zich dankbaar voor mijn bewuste keuze om daarvan af te zien. "Ik kan begrijpen," zei ze, "dat hij me vervloekt en me behandelt zoals hij doet. Maar ik kon er gewoon niets aan doen. Ik wilde niet verliefd worden op Basil, maar het was *plus fort que moi*, en daarmee houdt het op." Ze zei verder ook dat zij het vreselijk vond om beschouwd te worden als vijand, en dat zij er werkelijk naar "verlangde om weer vrienden te zijn" met haar man.

Dit was wat mijn onderhoud met mevrouw Buckingham opleverde; en nadat ik Moreward van dit feit op de hoogte had gebracht, telefoneerde hij de majoor en nodigde hem uit om een paar avonden later te komen dineren. Nadat de majoor door mij (want ik was ook genodigd) in kennis was gesteld van al hetgeen er tussen zijn vrouw en mij had plaatsgevonden, en nadat hem de gelegenheid was gegeven om zoals gewoonlijk lucht te geven aan zijn botsende emoties, waagde Moreward zich aan een volgend stadium van zijn onderricht in de hoogste moraal.

"Ziet u, beste majoor," zei hij, "uw vrouw houdt nog steeds van u zoals ik al voorspelde, en haar genegenheid moet wel diep en oprecht zijn, als zij verliefd kan worden op een ander zonder de liefde

voor *u* te verliezen. Zoals u zich misschien kunt herinneren zei ik onlangs op een avond nog, dat een om het zo maar te noemen hypnotisch proces u ertoe gebracht heeft te geloven dat de ene liefde de andere vernietigt. Dat klopt niet: de maatstaf voor ware liefde is dat die de geboorte van een nieuwe hartstocht overleeft."

De majoor vond dat allemaal heel helder, maar had moeite zich te laten overtuigen van de waarheid ervan.

"De opmerkingen van uw eigen vrouw bevestigen het," hield Moreward rustig aan.

"Hoe weet ik dat ze niet liegt?" opperde de majoor kortaf.

"In de eerste plaats," kwam ik ertussen, "merk je het vrij gemakkelijk als mensen niet de waarheid spreken, en in de tweede plaats zie ik niet in wat voor bedoeling zij daarmee zou hebben."

De majoor haalde zijn schouders op. "Misschien heb je gelijk," zei hij weifelend.

"Kom vriend," begon Moreward opnieuw, en op een heel indringende toon, "laten we proberen hiernaar te kijken vanuit het gezichtspunt van de held en vanuit het gezichtspunt van de pragmaticus. Om te beginnen: het feit dat deze zaak u zo hoog zit, geeft al aan dat u uw vrouw zeker niet kwijt wilt. Verder wilt u graag een schandaal vermijden; u hebt ons ook verteld dat deze man al veel affaires heeft gehad, en dat hij haar waarschijnlijk vroeg of laat in de steek zal laten. Dus wilt u haar mede vanwege eerdergenoemde redenen behouden."

"Ik vind niet dat ze het verdient," sputterde de majoor nukkig.

Moreward negeerde de opmerking glimlachend, en vervolgde:

"Boven alles wilt u haar liefde terugwinnen. Nou, dan is er maar één ding dat u kunt doen, en dat is haar terug laten komen, haar met sympathie, genegenheid en begrip behandelen, en dan uw tijd afwachten."

"U verwacht toch niet van me dat ik dat doe?" riep de majoor uit.

"Als ik u was, vriend, dan zou ik daar zeker toe geneigd zijn. Er valt werkelijk niets anders te doen, tenzij u uw vrouw voor altijd wilt verliezen; en daarmee zou u ook haar liefde verliezen, een schandaal veroorzaken, en haar ruïneren (want u zegt dat u weigert van haar te scheiden)."

De majoor tuurde somber in het vuur.

"Ik neem aan, dat u *werkelijk* van uw vrouw hield?" vroeg Moreward rustig, na een pauze.

De majoor knikte.

"Hebt u er ooit bij stilgestaan dat ware liefde altijd oog heeft voor het geluk van de beminde? En wanneer dat geluk zich aandient via de armen van een ander zelfs, dan trekt ware liefde zich daar niets van aan."

"Ik ben geen heilige," zei de majoor kortaf.

"Maar waarom zou u er geen *zijn*?"

"Het is te moeilijk, verdomme."

"Niet als je het juiste standpunt kunt vinden."

De majoor was stil. Zijn verstand kon zo'n hoge morele standaard onmogelijk vatten; in zijn ogen was het eerder immoreel. Uitersten lijken qua verschijningsvorm vaak zozeer op elkaar, dat hij maar net in staat was om een glimpje verschil waar te nemen.

En dus liet Moreward het voorlopig hierbij, en nam het onderwerp weer op toen wij bij een volgende gelegenheid alle drie bij elkaar waren. Maar bij die gelegenheid klonk al zijn gezag en overtuigingskracht mee in zijn woorden, zodat hij tenslotte zijn doel bereikte.

"Wat is het huwelijk per slot van rekening," begon hij, na enkele inleidende woorden, "en wat blijft ervan over? De mensen beginnen normaal gesproken aan het huwelijk vanuit een mengsel van romantisch sentiment en lichamelijke passie; het sentiment sterft in fases af en de passie sterft ook af (zij verwordt tot momentane bevrediging van de zinnen), en in plaats van deze twee dingen komt ofwel vriendschap ofwel volledige onverschilligheid. Is dat laatste het geval, dan lijkt het onredelijk als een man van streek raakt wanneer zijn vrouw verliefd wordt op een ander; in het eerste geval lijkt het net zo onredelijk om van streek te raken, want ware vriendschap wint er alleen maar bij wanneer zij ruimte biedt voor vertrouwelijkheid. Uzelf hebt toegegeven dat u nooit zoveel hebt gevoeld voor uw vriend (ik bedoel degene die gestorven is in de buurt van Ladysmith) als toen u hem uw romantische passie kon toevertrouwen. Wat wil dat zeggen? Nou, dat wanneer u begrip en belangstelling had getoond voor uw vrouw en haar nieuwe liefde, en zij u onvoorwaardelijk in vertrouwen had kunnen nemen, zij van haar kant nooit zoveel liefde voor u zou hebben gevoeld als gedurende die uitwisseling van vertrouwen en invoelingsvermogen."

Voor het eerst dacht ik dat Buckingham een klein lichtstraaltje begon te zien, ook al zei hij maar weinig.

"En dat *zou* zo zijn," vervolgde Moreward welsprekend, "omdat zij zich doorlopend bewust zou zijn van het nobele van uw onuitgesproken vergiffenis; zij zou daarom niet alleen dankbaar zijn, maar

ook een en al bewondering. Werkelijk, er is niets dat genegenheid zozeer voedt als de gecombineerde werking van dankbaarheid en bewondering. En daarom kan ik ook niet aannemen dat ik fout zat, toen ik u die avond zei dat u de grootste kans van uw huwelijksleven voorbij had laten gaan."

De majoor trommelde peinzend met zijn vingers; hij staarde in de ruimte en deed er half instemmend het zwijgen toe.

"Immers," ging Moreward weer verder, "waar echte genegenheid heerst is er geen grotere kans, dan wanneer ons de mogelijkheid wordt geboden vergeving te schenken; want met het vergeven wordt tegelijkertijd een edel karakter tot uitdrukking gebracht en zodoende tonen we onze grootmoedigheid ten overstaan van het voorwerp van onze liefde. Maar ook al zal een bepaalde vorm van vergiffenis uitdrukking moeten vinden in woorden, de allerhoogste vorm is die welke zo vanzelfsprekend is dat zij helemaal geen woorden nodig heeft om zich kenbaar te maken; haar tegenwoordigheid wordt juist des te voelbaarder door hun afwezigheid. Nee, ware liefde vergeeft de geliefde altijd - zelfs nog voordat er iets te vergeven lijkt - en alle ware vrienden gaan er elkaar nog meer van liefhebben: de een omdat hij een of andere fout kan vergeven, en de ander omdat die fout hem wordt vergeven."

Weer zweeg de majoor.

"Is het dus niet duidelijk, beste vriend, wat het meest heroïsch en praktisch voor u is? Laat uw vrouw terugkomen en houd uw gemak, en maak haar duidelijk - door te laten zien dat u tot nu toe niet zo edelmoedig hebt gehandeld als u had kunnen doen - dat zij ook van haar kant iets te vergeven heeft; want zij zal u veel hoger inschatten (en terecht) wanneer u toegeeft ook fout te zijn geweest, en het gevolg zal zijn dat u beiden kunt delen in het geluk de ander te vergeven."

De majoor keek bedenkelijk.

"U bent nog niet helemaal overtuigd?" giste Moreward, glimlachend. "Toch: ook al is het een vorm van kinderachtigheid om niet te vergeven, er kan weinig twijfel over bestaan dat *wel* vergeven niet alleen de beste strategie is, maar ook een echte bron van vreugde."

"U vraagt heel wat meer van mij dan haar alleen maar te vergeven," zei de majoor eindelijk. "Haar laten terugkomen, en weten dat zij intussen iets heeft met een andere man - verdomd, dat is meer dan ik aankan."

"Maar waarom?" vroeg Moreward kalm.

"Waarom? Omdat - nou ja, zij hoort toch bij mij?" riep de majoor uit.

En daarop liet Moreward zijn welsprekendheid weer vrij stromen. "Mijn vriend," zei hij, "de bron van bijna alle problemen is het idee van bezit, het gevoel van mijn en dijn. En in uw geval is dat ongetwijfeld van toepassing, zoals dat ook in zoveel andere gevallen maar al te vaak van toepassing is; want in uw hart zegt u 'Zij is mijn vrouw', maar het ontbreekt u aan wijsheid om duidelijk te zien dat ook al is zij uw vrouw, zijzelf naar ziel en lichaam niet volkomen en onmiskenbaar *de uwe* is. Daarom: te wensen dat zij dat wel zou zijn, is in werkelijkheid - aangezien iemands ziel enkel aan hem of haar zelf toebehoort en aan niemand anders - even onzinnig als eigendomsrecht te willen doen gelden op de zon of de maan; en treuren omdat het niet zo mag zijn, is zinloos treuren om een luchtkasteel - je hele geest en gevoel worden nutteloos geactiveerd. En zelfs al ben je van zins de ziel terzijde te laten en je alleen maar te bekommeren om het eigendomsrecht over het lichaam, dan word je er nauwelijks beter van: aangezien je je vrouw niet kunt opsluiten in een gevangenis om haar zodoende van 's morgens vroeg tot 's avonds laat te bespioneren, staat het haar vrij om haar lichaam te gebruiken zoals zij wil; en zou je meer van haar eisen dan zij aankan, dan zal zij jou dientengevolge alleen maar bedriegen en al haar handelingen zullen zich nog meer ten kwade keren. Bovendien: waar treur je dan eigenlijk om, als je werkelijk de moeite neemt om te kijken naar de ware oorzaak? Want zeg nou eerlijk: is het af en toe uitwisselen van een kus zoveel pijn waard, en is het louter lichamelijke dat zo belangrijk is geworden in de ogen van de wereld, in werkelijkheid niet oneindig veel minder dan de liefde van de ziel, en de diepe genegenheid die nauwelijks belang hecht aan het lichamelijke? De ogen van de wereld moeten wel erg verblind zijn, wanneer men een fout met een veel grotere fout betaald wil zetten, en men in een zonde voldoende excuus vindt om zelf een veel grotere zonde te begaan? Het loutere feit dat de wereld jou aanmoedigt het niet zo nauw te nemen met grootmoedigheid, en dat zij je toestaat je te ontdoen van je vrouw op grond van enige hartstocht die vroeg of laat, vanwege de voorbijgaande aard van alle hartstocht, vanzelf moet sterven - is dat dan voldoende reden om te bezwijken, en daarmee het grote te verliezen omwille van het kleine? Dat zou waarachtig niet de handelwijze van een held zijn, en gegeven dit feit, zult u in plaats daarvan de edelere weg kiezen."

Hier pauzeerde Moreward, terwijl de majoor hem aankeek met een zekere verbazing en bewondering.

"Mag ik één ding vragen?" zei hij. "Hebt u al deze wonderlijke ideeën in praktijk gebracht bij uw eigen vrouw?"

"Eh, ja, dat heb ik gedaan," antwoordde Moreward bescheiden.

"Wilt u daarmee zeggen dat ook u iets dergelijks is overkomen?" vroeg de majoor opgewonden.

"Vrijwel hetzelfde," gaf Moreward toe.

"En u hebt ons daarvan nooit iets verteld?"

"Ik ga er nooit van uit dat mijn eigen zaken van bijzonder belang zijn voor anderen."

Maar wij verklaarden allebei dat hij zo snel niet van ons af was, en dus zaten we tot laat in de nacht te luisteren naar het enige voorval dat ik ooit uit Moreward heb kunnen krijgen met betrekking tot zijn persoonlijk gemoedsleven. Het spijt me alleen dat ik zijn onnavolgbare stijl niet kan weergeven die net als hijzelf poëtisch van aard was, en die door haar welluidend taalgebruik iedere toehoorder geboeid hield.

HOOFDSTUK XI

DE TRIOMF DER GROOTMOEDIGHEID

"Ik zal echt mijn best moeten doen om de verspreide draadjes in mijn geheugen aaneen te rijgen," begon hij. "Het lijkt zo ver terug te liggen in mijn leven, dat ik natuurlijk heel wat bijzonderheden ben vergeten; bovendien zijn sommige niet belangrijk."

Hij stond op van zijn stoel en begon heen en neer te wandelen door de kamer, in een meditatieve staat. "O ja," herinnerde hij zich, "we hadden toen een villa bij Florence - we waren zo'n tien jaar getrouwd - en de naam van de man was... nou ja, ik moet discreet zijn, dus zullen we hem voor deze gelegenheid Henshaw noemen; tenslotte is hij nu een zeer respectabel man met een groot gezin, het zou dus geen pas geven zijn naam bekend te maken. Ja, ik begin het me nu weer een beetje te herinneren."

En toen begon hij zonder verdere inleiding, terwijl hij ging zitten in zijn grote leunstoel bij het haardvuur.

"Henshaw was ongeveer een maand lang mijn gast. Je kunt je wel voorstellen dat ik mijn vrienden niet uitnodigde om de verre reis vanuit Engeland te maken, als ze maar een paar dagen hier konden blijven; bovendien voelde ik een grote genegenheid voor hem, en ik was blij dat hij bleef. En het bleek dan ook dat hij aangenaam gezelschap voor mijn vrouw was op tijden dat ik me gedwongen zag haar vele uren per dag alleen te laten; normaal gesproken zou dat eenzaamheid betekenen voor haar, want zij had niet veel vrienden en was niet bijster gesteld op louter kennissen. Het was dus te verwachten dat er een hechte vriendschap zou ontstaan tussen mijn vrouw en deze man; en het verbaast me nu nog dat ik niet vóór het einde van zijn verblijf voorvoelde hoe dicht zij bij elkaar waren gekomen, en hoe die vriendschap uiteindelijk was uitgemond in liefde. Tja, er kwam dus een dag - dezelfde dag waarop hij zou vertrekken - dat ik hun tot dan toe goed bewaarde geheim ontdekte, want toen ik veel vroeger dan oorspronkelijk gepland terugkwam, overviel ik hen volkomen onverhoeds in het allerlaatste uur waarin zij hadden gedacht de gelegenheid te vinden om liefdevol afscheid te nemen. En dus zag ik het: ik zag wat zij mij ten koste van menig diep harteleed hadden willen besparen. Want het gezicht van mijn vrouw verbleekte van vrees en verlegenheid; en wat Henshaw betreft: hij leek een vlees geworden mengsel van schuld, zelfverwijt, berouw en medelijden.

Er stond me niets anders te doen dan me terug te trekken; dus met mijn zachtste glimlach en zonder enig zweem van sarcasme, maakte ik hen duidelijk dat het me vreselijk speet hen zo onverwacht te hebben overvallen, waarop ik me haastig terugtrok in mijn eigen verwarring. Zij begonnen tegen mij te praten, maar ik wachtte niet om te luisteren; in plaats daarvan begaf ik me naar beneden, nam een sigaar en verdween de tuin in. Toen ging ik zitten en begon mezelf verwijten te maken...

Waarom had ik niet op zijn minst iets gedaan om het slecht gekozen tijdstip van thuiskomst aan te kondigen? Het denkbeeld dat ik hen had overvallen als een dief in de nacht, kwelde me uitermate. Want zij had er zo verschrikt uitgezien, dat het mijn hart pijn deed. Maar dan was er natuurlijk het feit dat ik er niets van wist; en de deur stond gewoon op een kier en er heerste volkomen stilte in de kamer. 'Had ze het me maar verteld', overwoog ik, al volgde op deze gedachte meteen als reactie de gedachte: 'hoe moeilijk zou het haar waarschijnlijk zijn gevallen om dat te doen'. Zij had zich blijkbaar verbeeld dat ik kwaad zou zijn, en uit zelfbescherming had ze me bedrogen; de hele zaak was dus min of meer mijn fout. Feitelijk had ik het allemaal moeten voorzien; toen Henshaw zo langdurig in huis verbleef, had ik moeten beseffen dat zij verliefd zouden worden en haar moeten waarschuwen dat ik dat niet erg zou vinden, want wat kon er per slot van rekening natuurlijker zijn? Was hij niet een beminnelijk iemand? En wat haar betreft: nou, in mijn ogen behoorde zij zeker tot het meest fascinerende type. Het was duidelijk dat ik haar een verkeerde indruk had gegeven van de wijze waarop ik onder bepaalde omstandigheden zou *kunnen* reageren, en derhalve was zij verplicht geweest om alles verborgen te houden voor mij... En toch belastte dit bedrog mijn geest niet in het minst, want ik wist maar al te goed dat zij mij niet had hoeven bedriegen, en het zou mij een groot genoegen schenken haar dat te laten blijken. Want omdat we gekwetst zijn in onze eigendunk, worden we bang en ongerust als we bedrogen worden; het meest beschamend is de erkenning dat wij als het erop aankomt inderdaad jaloers *zijn* - ook al doen we misschien alsof het niet zo is - en dat de 'bedrieger' kennis heeft van dit feit en zich derhalve als het ware gedwongen voelt te huichelen. Maar bij mij was dat niet het geval, want al mag ik mezelf nog zovele ondeugden aanrekenen, jaloezie hoort daar niet bij, en daarom werd ik ook niet uit mijn evenwicht gebracht door de gedachte van anderen dat ik wel jaloers *was* of *zou kunnen zijn*. Je wordt zelden gekwetst als men denkt dat je iets bent wat je *niet* bent, want het is heel gemakkelijk om dat misverstand op te helderen; maar als men denkt dat je iets bent wat je ook werkelijk *bent*, dan blijft dat

knagen in onze geest. Klaarblijkelijk dacht zij in dit geval dat ik een ouderwets soort echtgenoot was die om elke hoek loert met een pistool in de aanslag, klaar om een ieder neer te schieten die inbreuk maakt op zijn rechten - de onafscheidelijke waakhond over de geheimen en aangelegenheden van zijn vrouw - inderdaad een vreselijke kwelgeest van een man; en als ik werkelijk zo was geweest, als ik werkelijk doelbewust op mijn tenen over de gang had geslopen, dan zou uit zo'n beeld van mij veel wrok spreken. Maar zo iets verwerpelijks had ik *niet* gedaan; het zou het meest verwerpelijke zijn wat ik me kon voorstellen - want ik hield van haar. En daarom ging het er alleen maar om hen te verlossen van hun angst. Want zoveel was me wel duidelijk: zij moesten zich op dit moment uiterst onbehaaglijk voelen. Wat kon ik doen? Zou ik teruggaan en hun zeggen dat alles in orde was, of zou ik hem een berichtje sturen - want om de een of andere reden vond ik het nogal pijnlijk om hem te ontmoeten zonder te weten wat ik ging zeggen. En toen herinnerde ik me plotseling dat hij diezelfde middag zou vertrekken, en ik vroeg me af of ik niet zou kunnen 'verdwijnen' totdat hij weg was, en hem dan later schrijven, als ik alles in orde had gemaakt met *haar*. Zij zou hem zelfs vooraf kunnen inlichten, zodat een brief van mij geen al te grote schok zou betekenen, na wat hij door mijn toedoen was gaan geloven. In zekere zin was ik blij dat dit gebeurd was; blij, omdat ik haar mijn sympathie zou kunnen betonen (als zij me dat toestond) en het allemaal veel eenvoudiger kon maken voor hen. De voortdurende bezorgdheid dat ik erachter zou komen, moest een behoorlijke druk op hun geluk hebben gelegd, en die wilde ik graag wegnemen...

En hier kwamen mijn overwegingen tot een einde, want ik zag mijn vrouw naar me toe komen lopen over het gras met een gezichtsuitdrukking waarin vastbeslotenheid, zorg en verdriet te lezen waren. Ik was in een prieel gaan zitten, helemaal aan het einde van de tuin, dus toen ik haar zag komen ging ik haar tegemoet en begeleidde haar terug naar waar ik gezeten had; daarbij toonde ik haar een genegenheid die zij in het geheel niet verwachtte. Haar verbazing scheen zelfs zo groot, dat zij in tranen uitbarstte en mij haar zo goed als ik kon liet troosten; intussen deed zij (herinner ik me) verschillende pogingen om iets te zeggen, maar vanwege haar snikken kon ik haar niet verstaan. En toen zij uiteindelijk weer verstaanbaar werd, vertelde ze me dat zij, ondanks haar pogingen om weerstand te bieden, niet had kunnen voorkomen dat zij verliefd was geworden op deze man, en dus had zij zich er tenslotte bij neergelegd en had ze mij bedrogen omdat ze bang was mij ongelukkig te maken. 'Weet je, ik kon er eenvoudig niets aan doen,' herhaalde ze steeds weer. En mijn antwoord daarop was: 'Ik denk dat *niemand* daar iets aan kan doen, dus al dit zelfverwijt heeft geen zin.' En ik herinner me hoe zich daarop, zoals bij alle vrouwen, een zekere twijfel bij haar opkwam, want ineens zei ze: 'Ik kan niet geloven in deze vriendelijkheid; ik heb het gevoel dat je me aan het kwellen bent om me straks des te harder te kunnen afstraffen!'

'Heb ik je tot nu toe ooit gekweld?' vroeg ik vriendelijk.

'Nee,' was haar antwoord, 'maar ik ben dan ook tot nu toe altijd een goede echtgenote voor je geweest.'

'En dat is alleen maar reden te meer waarom ik je nu geen pijn wil doen,' glimlachte ik, 'uit dankbaarheid.'

'Maar het bedrog,' weifelde ze, 'besef je, hoe ik je bedrogen heb?'

'Dat is misschien een beetje ongelukkig; je zou je die moeite hebben kunnen besparen,' zei ik zonder sarcasme; 'maar ja, je zult wel bang zijn geweest om iets anders te doen.'

'Ik kan het allemaal niet geloven,' herhaalde ze; en daarop vroeg ze peinzend: 'Ik vraag me af of je me *werkelijk* kunt liefhebben? Wil je zeggen dat het je niets uitmaakt..., dat het je *werkelijk* niets uitmaakt?'

'Helemaal niets,' antwoordde ik volkomen oprecht.

'Dan kun je me *onmogelijk* liefhebben,' riep ze uit.

'Als jouw idee van liefde is, zodanig te handelen dat alles erop gericht is het voorwerp van je liefde op een indringende en wrede manier ongelukkig te maken - dan niet; maar als jouw idee is, voortdurend met je gedachten bij iemand te zijn en haar geluk boven alles te stellen - dan wel.'

'Het is toch eigenlijk heel eenvoudig,' drong ik aan. 'Kun je een beminde zien lijden, als een beetje zelfopvoeding dat lijden al zou kunnen afwenden? Trouwens, stel dat ik "van leer zou trekken" of je zou slaan of iets soortgelijk wraakzuchtigs, onwaardigs of kinderachtigs zou doen, wat zou er dan gebeuren - je zou alleen maar een hekel aan me krijgen? En als ik je zou aanraden om Henshaw op te geven, dan zou ik alleen maar lijken op een dokter die zijn meest onbemiddelde patiënt aanraadt een reis om de wereld te maken; ik zou dan slechts iets aanraden dat in theorie heel zinvol is, zeker, maar zo goed als onmogelijk om uit te voeren.'

En toen overstelpte zij mij met een vloed van bewondering, genegenheid en liefde waarvan ik geen melding zou maken als ik niet probeerde om u, beste vriend, duidelijk te maken dat het duizendvoudig loont om sympathie te betonen, zelfs tegenover de liefdesrelaties van je vrouw (zo zij die

heeft). Ik herinner me dat ze me vertelde, hoe andere mannen gepraat zouden hebben over hun gekwetste eergevoel en andere vrij kinderachtige dingen; terwijl ik op mijn beurt haar liet weten, dat eergevoel voor mij slechts een sjeke naam voor ijdelheid was en dat men in bepaalde landen dwaas genoeg was om een doorboorde buik te verkiezen boven gekwetste ijdelheid. En vervolgens zei ik haar ook dat, toen zij de belofte gaf mij te zullen liefhebben, eren en gehoorzamen, zij daar net zo goed de belofte aan had kunnen toevoegen te zullen leven tot haar tachtigste, want in dat geval zou je evenmin de garantie hebben dat aan zo'n voorwaarde voldaan kon worden. Hoe lang dat heerlijke onderhoud zou hebben geduurd weet ik niet, want we waren allebei zo blij dat ik denk dat we wel uren hadden kunnen doorgaan als de aardse aangelegenheden van het huiselijk leven van alledag er niet voortijdig een einde aan hadden gemaakt. Maar ik kan je zeggen dat ik op dat moment vanuit de grond van mijn hart de man zegende, die naar het oordeel van de meeste mensen mij onrecht had gedaan; want in waarheid zorgde hij ervoor dat er een veel grotere zielsverbondenheid opbloeide tussen mijn vrouw en mij, zodat elk van ons beiden wist dat onze eigen liefde dankzij hem door een grote vuurproef was gegaan en de grote toets had doorstaan, wat wellicht door geen enkele andere samenloop van omstandigheden bereikt had kunnen worden."

Hij zweeg een ogenblik, en ging toen verder op een iets andere toon.

"En mijn vriend, wat was het resultaat van dit alles en wat leverde het uiteindelijk op? Zoals men zich kan voorstellen, liet ik die twee elkaar zo vaak ontmoeten als zij wensten. Ik bedong geen voorwaarden en stelde geen vragen; ik behandelde die man als mijn vriend, en vroeg hem mijn gast te zijn wanneer hij maar wilde. En enkele maanden lang bleef dit zo, totdat de omstandigheden hem naar India voerden en uiteindelijk een eind maakten aan de liefdesgeschiedenis van mijn vrouw, omdat zij vanzelf uitdoofde als gevolg van de scheiding. Maar het spreekt vanzelf dat het aan mij was om haar te troosten in het verdriet over dat afscheid; en ofschoon ik oprecht treurde met haar, voelde ik ook een grote vreugde doordat het troosten onze zielen nog dichter bijeen leek te brengen dan voorheen al het geval was. En het lijkt haast overbodig om te vertellen wat er daarna gebeurde, aangezien er in mijn ogen maar één ding kón gebeuren met een zo oprechte en edele aard als die van mijn vrouw. Omdat in werkelijkheid de intensiteit van haar gevoel voor die andere man grotendeels slechts het lichamelijke in vermomde vorm was, begon zij toen hij er niet meer was en niet langer als magneet fungeerde om haar liefde tevoorschijn te brengen, de belangstelling voor hem te verliezen, en te oordelen naar zijn steeds zeldzamer brieven, hij ook voor haar. En de hele zaak kwijnde weg alsof hij nooit had bestaan; maar zoals ik al zei, onze eigen liefde werd er alleen maar rijker van, juist van datgene dat ons onherroepelijk uit elkaar had kunnen scheuren. Nu ik mijn vrouw geen aanleiding had gegeven tot wrok tegen mij en geen reden om zich op welke manier dan ook een gevangene te voelen, was er niets dat haar liefde voor mij kon smoren; integendeel, zij werd juist aangewakkerd tot haar volste vermogen. En doordat ik haar ook niets in de weg legde, voorkwam ik niet alleen een schandaal voor haar, waarvoor zij oprecht dankbaar was, maar voorkwam ik ook elke schande in deze kwestie; en de mensen die mij misschien al vlug als bedrogene zouden hebben bestempeld, werden hierdoor bij voorbaat ontwapend.

Daarom beste vriend, denk ik dat u wel zult toegeven dat de weg die ik u aanraade te nemen, in mijn eigen geval althans een succes is geweest; en ik denk dat het evenzeer voor u het geval zal zijn. Want bedenkt: de echtgenoot die tegenover zijn vrouw altijd handelt naar het beste en eerlijkste in zichzelf, zal altijd overwinnen; minnaars immers zijn ongewis, zij komen en gaan al naar gelang de diverse omstandigheden, maar een oprechte echtelijke vriendschap, gegrond op lange verbintenis, sympathie en begrip, blijft altijd bestaan."

En hier stopte Moreward; en de majoor, die hem aankeek met een bewondering en respect die hij tot dusverre niet in zo ruime mate had laten blijken, stelde een vraag: "Gaat u er dan van uit," vroeg hij, "dat elke echtgenoot zijn vrouw moet toestaan er een minnaar op na te houden wanneer zij maar wil?"

En Moreward glimlachte toen hij zijn vraag beantwoordde: "Daarop moet ik zowel 'ja' als 'nee' zeggen; want wat u vraagt hangt helemaal af van de omstandigheden in kwestie en van de betrokken mannen en vrouwen; je kunt er dus geen vaste regels op toepassen. Zo bijvoorbeeld is het één ding om je vrouw minnaars te gunnen als waren het sieraden en mooie kleren; maar het is iets heel anders om haar te vergeven en haar handelwijze te respecteren wanneer zij al verliefd is. Want als je haar opdraagt het voorwerp van haar liefdesbetuigingen op te geven, dan zal zij je ofwel verlaten, zoals in uw eigen geval, ofwel zij zal je bedriegen om zich te beschermen tegen de gevolgen van jouw kwaadheid - jij vraagt immers iets van de menselijke aard dat men maar hoogstzelden kan verwachten. Bovendien: er is niets dat een mens zozeer naar iets doet verlangen dan een belemmering die de bevrediging van dat verlangen in de weg staat, net zoals er niets is dat genegenheid zo snel kan doden als het gevoel van gevangenschap. Als je dus je vrouw dwarsboomt, drijf je haar des te sneller in de armen van de andere man, vanwege de wrok die je in haar hart wekt jegens jou; en als je dus probeert haar liefde als het ware

met geweld te winnen, dan bereik je er alleen maar mee dat je haar helemaal verliest."

En hier hield Moreward weer op.

"Tja, alles wat ik kan zeggen," riep de majoor uit, " is dat u een wonderlijke vent bent, en sterker nog, u hebt me knap goed gedaan."

En dat bracht de zaak tot een einde; en het werd een goed einde, want binnen enkele weken hoorden we dat mevrouw Buckingham en haar man weer bij elkaar woonden, en voorzover men kon oordelen, blijkbaar gelukkig waren.

Wat Moreward betreft: hij zei tegen mij, toen de majoor vertrokken was: "Het is vreemd hoeveel woorden er nodig zijn om iemand te overtuigen van het meest vanzelfsprekende ter wereld. Moet je zien hoe ik me als het ware heb moeten tooien met een belachelijke krans van edelmoedigheid, teneinde deze goede man een lokmiddel voor te houden om mijn voorbeeld te gaan volgen."

"Edelmoedigheid is altijd betrekkelijk," zei ik, "wat voor jouw ontwikkelde natuur vanzelf spreekt, is voor de majoor heldhaftig en edel."

En toen ik hem goedenacht wenste, vroeg ik me af of het bescheidenheid was die zo'n bijzonder wijs mens bij tijden zo opmerkelijk onschuldig deed lijken?

HOOFDSTUK XII

DE VREEMDE VERANDERING IN JUSTIN MOREWARD HAIG

Het volstrekt onconventionele karakter van Justin Moreward Haigs spirituele opvoedingsmethoden was me nooit zo opgevallen, totdat een relatie werd aangeknoopt die aantoonde hoe ver deze opmerkelijke man tegen zijn eigen verfijnde persoonlijkheid inging, teneinde bepaalde resultaten tot stand te brengen bij leerlingen met een uitzonderlijk karakter.

Het ging hier om een leerling die ik bij hem thuis ontmoette (hij mag terecht een leerling genoemd worden) en die men het beste kan beschrijven met de gemeenzame maar veelzeggende term "een mietje"; hij wekte op het eerste gezicht - al kwam ik er later achter dat hij belangrijke zielekwaliteiten bezat - de indruk nog niet tot tien te kunnen tellen. Hij leek een van die ultravrouwelijke zielen die ongelukkigerwijze in een mannenlichaam geboren zijn, hetgeen hem noodzaakte om hevig verfoeide broeken te dragen, terwijl hij veel liever rokken gedragen zou hebben. Ook was er iets aan hem dat het vermoeden wekte dat hij, zo hij al niet "te rein om te leven" was, in elk geval te rein was om lang te leven. En zijn vrouwelijkheid beperkte zich zoals ik vernam niet enkel tot zijn uiterlijk voorkomen, maar kwam ook tot uiting in het feit bijvoorbeeld, dat hij niet slechts zijn eigen knopen aannaide maar ook die van een jongeman waarmee hij samen op kamers woonde. Kortom: als hij, zoals Moreward terecht zei, zielekwaliteiten bezat, dan waren het die van een buitengewoon vriendelijke oude vrijster, die "alle voorkomende werkzaamheden" op zich nam voor degenen waar zij om gaf, door hen te betuttelen, hun pantoffels te warmen en talloze andere onbenullige dingen te doen, in één woord: hen te bemoederen. Want zoals bekend zijn oude vrijsters vaak meer bedeed met deze eigenschap dan menige moeder in de feitelijke zin van het woord.

Toni Bland - zowel de roepnaam als de achternaam (het engelse "bland" betekent "poeslief") waren bijzonder toepasselijk - was geheel conform het oude vrijsterschap klein van postuur en teer van gestel; ook enigszins verwelkt voor zijn vijfendertig jaar. Het zal niet moeilijk vallen zich voor te stellen hoe netheid, precisie en een zachte stem zijn verschijning verder karakteriseerden. Wat zijn bewondering voor Moreward betreft moet ik bekennen dat het me voor deze ene maal moeilijk viel daar een verklaring voor te vinden, aangezien laatstgenoemde een volslagen ander wezen was in zijn gezelschap. Bland hoefde zijn neus maar te laten zien, en alle min of meer zichtbare tekenen van spiritualiteit, zachtaardigheid en voorkomendheid maakten onmiddellijk plaats voor iets van geheel tegengestelde aard. Zijn manier van spreken werd luidruchtig en schel, zijn lach storend luid en vulgair zelfs, zijn conversatie doorspekt met vloeken en ruwe uitdrukkingen, en zijn gedrag, normaliter zo hoffelijk en schilderachtig deftig, haast lomp van onverschilligheid. Dat Toni Blands kleine oude vrijsterachtige gestel meestentijds zijn toevlucht zocht tot huiveren, nu zijn ontvankelijkheid keer op keer gekwetst werd, was gemakkelijk te zien; maar in de loop der tijd zag ik ook dat hij pogingen ondernam om het niet zo openlijk te tonen. Toni Bland begon zich een beetje te schamen over zijn gevoeligheid en nam enkele maatregelen om die te verbergen. Wat mezelf betreft: toen ik voor de eerste maal te maken kreeg met deze verbluffende wijziging in Moreward Haig, was ik natuurlijk behoorlijk van mijn stuk gebracht, ofschoon mijn verrassing naderhand zou omslaan in toegenomen bewondering, toen de bedoeling van dit alles op een alleszins bevredigende manier werd verklaard.

Mijn ontmoeting met Toni Bland was het gevolg van mijn vele toevallige bezoekjes aan Moreward. Hij zat stijfjes met gevouwen handen op de rand van een stoel, terwijl de gastheer met de rug naar het vuur stond, zijn duimen in de armsgaten van zijn vest, en geheel in strijd met zijn gewoonte een hele zware sigaar rookte die de kamer vulde met onaangenaam dikke rookwolken. Zonder zich enige beweging te verwaardigen, knikte hij naar me toen ik binnenkwam en stelde ons op een nogal opzichtige en poenerige wijze aan elkaar voor.

"Hallo," zei ik, "sinds wanneer rook jij sigaren?"

Hij lachte luid. "Roken, mijn beste, is een ondeugd van me die ik bij sommige hypergevoelige leerlingen moet toepassen als medicijn voor hun spirituele welzijn." En aan deze cryptische opmerking voegde hij toe: "Bland heeft enkele opvattingen over dit onderwerp, nietwaar Antonia?"

Maar zoals te verwachten was, glimlachte Bland hierop alleen maar; hij keek verlegen, en wreef zachtjes in zijn handen.

"Nou, maak je ons geen deelgenoot?" drong Moreward aan.

"O - uh - ik denk alleen maar dat het misschien jammer is dat - uh - nou ja - ik vind het een tamelijk vervelende gewoonte - vooral wanneer men er ongelimiteerd aan toegeeft. Weet je," ging hij aarzelend verder, en hij wendde zich tot mij, "Justin rookt de hele dag, en dat kan echt niet goed zijn."

Dat was nieuws voor mij, en waarschijnlijk liet ik het blijken ook, maar Moreward gaf geen

nadere verklaring. "Kom, kom," zei hij, "je houd je in. Je bent niet waarachtig genoeg om te zeggen dat je vindt dat alle mensen die roken als een schoorsteen *beesten* zijn - vooral sigarenrokers; je hoeft niet bang te zijn om uit te komen voor je mening. Broadbent, *neem* een sigaar!"

Ik wierp een blik op Bland, en aarzelde of ik onder deze omstandigheden moest aannemen; maar Morewards gelaatsuitdrukking liet geen twijfel dat hij een weigering van mij niet zou toejuichen, dus nam ik er een.

"Goed zo. Zeg eens, Antonia, waar hadden we het over?"

"De verschillende vormen van yoga," zei Bland, ineens op een veel mildere toon.

"Yog," riep Moreward opgewekt. "Heb ik je niet gezegd dat de 'a' een stomme klinker was en dat het woord werd uitgesproken als y-o-g-u-e?"

"Maar het klinkt veel mooier met 'a'," lispelde Toni.

"Mooier kan me gestolen worden," zei Moreward. "Cholmondeley, zoals jij het noemt, klinkt mooier dan Chumley, maar toch is de laatste manier de juiste. Maar het staat je vrij: in Noord-India wordt het yog genoemd, en in Zuid-India yoga; gebruik je de laatste, dan zullen bepaalde mensen om niet nader te noemen redenen jou als een onwetende beschouwen."

"Klopt het, dat ik mensen met sandwichborden waarop dat woord vermeld stond, op en neer heb zien lopen in Regent Street?"

"Dat is heel goed mogelijk," antwoordde Moreward; "professionele handlijnkundigen, helderzienden en dat soort mensen ontwijden de meest verheven wetenschap ter wereld graag door hun nietszeggend beroep ermee in verband te brengen."

"Maar hoe zit het dan met die mensen in India, die zichzelf met as insmeren en allerlei vreemde trucs uitvoeren?" vroeg Bland voorzichtig.

"Geen enkele *grote* yogi stalt zijn verworvenheden uit in de wereld," zei Moreward. "Integendeel: hoe groter de mens, hoe normaler hij probeert over te komen bij de oningewijde. Enkel mensen van zeer matige heiligheid, zoals sommige geestelijken van jullie, maken gebruik van een zalvende stem en rouwkleding, als wilden ze zeggen: 'Ik wil je graag laten weten dat ik een goed mens ben'; en dát, terwijl de bijbel elk uiterlijk vertoon van vroomheid dringend ontraadt. Er zijn in feite twee vormen van schijnheiligheid, als we dat woord al kunnen gebruiken - de schijnheiligheid van een groot mens die doet alsof hij gewoon is, en de schijnheiligheid van een gewoon mens die doet alsof hij groot is. Beiden zijn bedriegers, zou je kunnen zeggen; maar de ene handelt vanuit bescheidenheid en waardenbesef, en de ander uit ijdelheid. De yogi's dus waar jij het over hebt, Antonia, vormen net zo min een waardig voorbeeld van yog als de bleke jonge kapelaan een waardig voorbeeld vormt van echte christelijke spiritualiteit."

"Toch heb ik enkele alleraardigste kapelaans gekend," murmelde Bland bijna onhoorbaar.

Moreward barstte in lachen uit, en vroeg hoeveel pantoffels hij wel niet voor hen had geborduurd.

Wat mezelf betreft: het werd me steeds duidelijker dat, als Toni een zwakkeling was die vasthield aan uiterst voorspelbare en oude vrijsterachtige opmerkingen, Moreward al het mogelijke deed om hem belachelijk te maken: een manier van doen die volledig haaks stond op al wat ik tot dusverre van hem kende. En toch was mij op dat moment de reden voor dit alles niet duidelijk, al voelde ik vaag dat er een moest zijn; ja, juist die reden en een uiteenzetting over yoga zijn mijn excuus om ook maar iets over Toni Bland te schrijven, aangezien hij geen bijzondere stof levert voor een "verhaal apart"; hij was alleen maar een type dat, zoals ik al gezegd heb, vroeg om een hoogst ongebruikelijke aanpak.

Op Morewards laatste steek had hij alleen maar gereageerd met een tamelijk verlegen en terughoudend gegiechel. Persoonlijk achtte ik hem wel degelijk in staat om een groot deel van zijn tijd te besteden aan het borduren van pantoffels voor kapelaans, al deed ik hem daarmee ongetwijfeld onrecht. Eerlijk gezegd stond dit gemaakt mannetje me tegen, en ik voelde de neiging om hem te porren met een flinke klap op de rug en zo op zijn minst de schijn van mannelijkheid te wekken in hem. Maar een opmerking van Moreward maakte me er pijnlijk van bewust, dat mijn overwegingen en neigingen nou niet direct de allerhartelijkste waren. "Boor iemand de grond in," zei hij, "en Antonia zal het voor hem opnemen. Uiterlijke schijn, mijn beste Broadbent, *is* bedrieglijk, al is die spreuk verdomd uitgemolken. Dringt dat ook tot *jou* door?" voegde hij eraan toe, terwijl hij zich tot Bland wendde. "Nee, dat doet het niet, en dat is het probleem."

Hij begon te ijsberen door de kamer, zijn linkerduim nog steeds in het armsgat van zijn vest.

"Ja," herhaalde hij, "daar zit hem precies het probleem, dat belachelijke idee dat spiritualiteit en vormelijkheid of weekhartigheid ooit kunnen samengaan. Besef je niet dat het doel van de mensheid Goddelijk bewustzijn is, kosmisch bewustzijn; en kan dan ook maar iemand een ogenblik veronderstellen dat het bewustzijn van een bleke jonge kapelaan of een oude vrijster op enigerlei wijze overeenkomt met het bewustzijn van Goddelijkheid? Moed, mijn beste, is de allereerste vereiste om te

komen tot Goddelijk bewustzijn."

Toni knipperde met de ogen, glimlachte wellevend en vouwde zijn handen opnieuw. "Ik zie niet helemaal hoe, om maar wat te noemen, het omkeren van de peristaltiek van de spijsvertering, zoals yogi's doen, kan bijdragen tot eenwording met God?" peinsde hij hardop.

"Niet? Nou, ik kan je in elk geval zeggen," zei Moreward, met een zekere goedmoedige agressie, "dat elk opmerkelijk ding waartoe iemand maar in staat is, een stap naar God is en een stap naar vrijheid. Onvermogen is van alle belemmeringen de sterkste. Praten over zijn als God, Die dit Universum uit Zichzelf voortbracht, en dan tot niets anders in staat zijn dan duimen draaien! Nou zeg, wat een bevattingsvermogen! Ik zal je trouwens nog wat anders vertellen: het is knap moeilijk om Goddelijk bewustzijn te verwerven als je een verziekt lichaam hebt. Volmaakte gezondheid is niet alleen wezenlijk voor deze hoogste staat van Gelukzaligheid, maar zij is ook een eigenschap van God. Stel je eens voor: God ziek! God ongelukkig! God in tranen!" Hij lachte. "En wat die yogi's betreft, over wie jij in je onwetendheid zo afkeurend spreekt: ik zeg je dat hun wetenschap op zichzelf het hoogst haalbare is op aarde. Er is nauwelijks een zogenaamd wonder dat deze yogi's niet kunnen volbrengen; maar enkel omdat zij niet in Londen een voorstelling in de St. James's Hall komen geven, geloven de mensen het niet, hoewel zij maar al te graag bereid zijn te geloven dat de grote yogi van Nazareth zo'n tweeduizend jaar geleden wonderen verrichtte. O, ik geef toe dat sommige van deze yogi's van lagere rang daar in India voor een verbaasd publiek adembenemende prestaties verrichten; maar het type dat zijn vermogens gebruikt om hetzij de eigen ijdelheid te bevredigen hetzij geld te verdienen, komt nooit verder: bezitsdrang en ijdelheid versperren al spoedig de weg naar ruimer bewustzijn."

Hij ging in zijn leunstoel zitten, gooide zijn sigaar weg, stak een nieuwe op, en legde zijn voeten op de schoorsteenmantel.

"Maar ik zal je een verdomd waardevol voordeel noemen dat yog bezit," ging hij voort; "de bewustzijnstoestanden in yog worden bereikt door fysiologische processen en niet door hypnose of door stimulerende middelen. En wat betekent dat? Nou, dat niemand, al is hij nog zo onwetend, het kan doen voorkomen dat verbeelding een rol speelt hierin. Teneinde jezelf te hypnotiseren moet je een gedachte of beeld vasthouden, totdat je je voorstelt dat je ook werkelijk ziet wat je in gedachten hebt, maar yog werkt heel anders. Binnen het lichaam bevinden zich bepaalde latente krachten; als je die wekt door middel van zuiver fysiologische processen die yogi's kennen, dan verander je je hele bewustzijn: je begint dingen te zien en te horen en dingen om je heen gewaar te zijn waarvan je je tot dusverre helemaal niet bewust was."

"En kan iedereen yog beoefenen?" vroeg ik.

"Als je een leraar kunt vinden; en ik geef toe dat dat niet gemakkelijk is," antwoordde hij.

"Dus dat betekent naar India gaan?" concludeerde ik.

Hij lachte. "Je kunt yog in alle landen vinden, als je weet waar je moet zoeken," was zijn antwoord; "het is al meer dan driehonderd jaar in Engeland, en er zijn nu ingewijden in Londen."

"Dat is allemaal heel boeiend," merkte Toni op, terwijl hij opstond van zijn stoel, "maar ik vrees dat ik moet gaan."

"Tijd om er vandoor te gaan, hè?" zei Moreward zonder zich te verheffen. "Nou, tot ziens, Antonia; laat het me weten, als je weer komt." Hij gaf een hand vanuit zijn zetel bij het vuur; daarop ontdeed hij zich van zijn sigaar.

Toni nam afscheid van me met de opmerking dat hij hoopte dat we elkaar weer vlug zouden ontmoeten, waarna hij vormelijk vertrok.

"Wat heeft dit allemaal te betekenen?" zei ik, toen de deur dicht was en ik wist dat Bland buiten gehoorsafstand was.

Moreward nam zijn voeten van de schoorsteenmantel en liet zijn bekende joviale schaterlach klinken. "Allereerst," zei hij, terwijl hij opstond om het raam te openen, "zullen we eens wat rook naar buiten laten; ik ben bang dat je dat nogal vervelend vond. En dan zal ik je nu vertellen welke *bedoeling* dit alles heeft, al zou ik gedacht hebben dat je het al geraden had." Hij was weer volkomen zichzelf; zijn stem klonk weer normaal en hij had zich weer dat tikkeltje kleurrijke plechtstatigheid aangemeten, een van zijn vele aangename eigenschappen. "Wist je niet dat ik iets van een toneelspeler heb?" vroeg hij.

Ik gaf toe dat ik niet op die gedachte was gekomen.

"En toch moet je bij sommige mensen een bepaalde houding aannemen die hen enerzijds ontmoedigt in hun misvattingen en die hen anderzijds sterkt. Zoals je hebt kunnen zien is Toni te verwijfd; het ontbreekt hem aan kracht, en dat is op zichzelf al een struikelblok op het pad; maar ernstiger is de veronderstelling dat die vormelijkheid en die ten top gedreven welvoeglijkheid een eerste vereiste voor spiritualiteit vormen. Anders gezegd: het geringste shockeert hem. Nou, de enige manier om dat tegen te gaan is hem te harden: een man van hem te maken, door zijn gevoeligheden zó lang te tarten dat zij uiteindelijk verdwijnen. Je weet dat er therapeutische trainingsmethoden zijn die mensen

harden; nou, zo hebben sommige mensen spirituele trainingsmethoden nodig om te harden. Een andere manier is er niet."

Natuurlijk kwam het me voor dat hierin een onloochenbare wijsheid lag; desalniettemin vroeg ik me af of er in dit geval wel enig goeds uit zou voortvloeien. Toni Bland leek mij, zoals ik hem zag, iemand die men alleen maar kan omschrijven als "een hopeloos geval". Ik kon dan ook niet nalaten mijn visie kenbaar te maken aan Moreward. "Er is iets wat ik soms niet van je begrijp," zei ik, "en dat is de verbazingwekkende hoeveelheid moeite die jij doet voor - ik wil niet onverdraagzaam zijn - maar ik noem dat hopeloos domme mensen."

"Je doet Toni onrecht," was zijn antwoord. "Hij is jammerlijk verlegen in het bijzijn van vreemden, maar in wezen is hij verre van dom. Hij heeft heel wat te vertellen als er niemand is. Als hij je eenmaal heeft leren kennen, dan zal hij je niet langer vereren met afgezaagde opmerkingen. Ik geef toe dat hij een heel vrouwelijke ziel is en dat hij heel wat strijd zal moeten leveren, maar als jij vier of vijf voorgaande incarnaties als vrouw had gehad, dan zou jij nauwelijks verschillen van hem. Hij heeft een moeilijke weg te gaan."

"Maar er zijn andere gevallen," herinnerde ik hem, "net zo gewoon als hij en nog uitzichtlozer, en toch heb je je, naar mij toeschijnt, eindeloos veel moeite getroost met hen."

"Jij bent er nog niet aan gewend om te denken in termen van eeuwigheid," antwoordde hij glimlachend. "Elk van deze mensen heb ik gekend in het verleden, en elk van hen heeft mij een dienst bewezen. Nou, ondankbaarheid behoort niet echt een van onze ondeugden te zijn, dus kan ik slechts wensen hen een wederdienst te bewijzen. Denk je bijvoorbeeld dat Toni mijn vervelende manier van doen zou accepteren, als er niet eerder al een verbinding was die ons tot elkaar trekt? Keer op keer komt Toni hierheen vanwege mijn wijsheid en kennis van occulte onderwerpen (zo noemt hij dat in zijn hoogachting), en slikt de grove taal en de vloeken omdat hij desondanks, nou ja, in mij gelooft en onbewust beseft dat wij al eens samen zijn geweest. Je ziet dus, mijn vriend, een verruimd geheugen wijzigt het perspectief der dingen en het schijnbaar zinloze krijgt een diepe zin. Wie Toni kent, weet dat hij goede zielekwaliteiten heeft, maar zelfs al had hij die niet, dan zou ik toch proberen zijn spirituele geluk te dienen, als een dankbare vergelding voor bewezen diensten; en mocht hij in deze incarnatie niet rijp zijn voor het Pad, dan zou ik het in zijn volgende weer proberen; want genegenheid zal ons altijd weer bij elkaar brengen, leven na leven."

* * * * *

Ik heb Toni Bland nooit meer gezien, maar die ene ontmoeting met hem maakte me indirect steeds duidelijker, hoe groots een leven is dat zich bezig houdt met duizenden jaren in plaats van de korte spanne van driemaal twintig en tien. Morewards opmerkelijke filosofie kende in elk geval geen verspilling; blijkbaar had de geringste emotie of handeling zijn zin. Door zijn voorbeeld en onderricht werd het leven iets oneindig groots; elk gevoel van nutteloosheid verdween voorgoed; in deze geesteshouding smaakte zelfs zoiets als het bezigen van een scheldwoord, in al zijn belachelijkheid, naar het verhevene.

HOOFDSTUK XIII

DE BRIEF VAN MIJN ZUSTER

Pembley Manor, Warwickshire,
Dinsdag.

Lieve Charlie,

Je verdient het helemaal niet om een brief van mij te ontvangen, want het schijnt nooit in je op te komen om ook maar een paar regels te schrijven en te vragen hoe het met ons gaat, en dat vind ik uiterst nalatig. Maar ik weet dat het geen zin heeft om te foeteren: als het gaat om brieven schrijven ben je gewoon onverbeterlijk, en ik hoop dat je beseft hoezeer ik kwaad met goed vergeld door niet te volharden in volslagen stilzwijgen - zoals jij doet dus. [De waarheid is, dat mijn zuster doorgaans zulke vreselijk droge brieven schrijft, dat ik haar hierin niet wil bevestigen door ze te beantwoorden - afgezien van het feit dat ik zelf een oprechte hekel heb aan brieven schrijven.] Maar als je deze brief niet beantwoordt, zul je voor lange tijd heel diep in het krijt staan bij mij, dat kan ik je wel zeggen, jij misbaksel. Waar het nu om gaat, is het volgende: ik heb die uitzonderlijke man ontmoet waar jij de laatste zes maanden zo vol van bent (tenminste, die ene keer dat ik je zag was dat zo, en ik hoor van iedereen dat je het nog altijd bent). Dit weekend is hij hier geweest, en het verwondert me nu niets meer dat jij zo hoog opgeeft van hem: hij is werkelijk de meest bijzondere mens die ik ooit ontmoet heb. Iedereen hier is geboeid door hem. In elk geval lijkt hij in niets op wie dan ook ter wereld (niemand die ik ken, tenminste), en je weet hoe verfrissend het is om iemand tegen te komen die anders is dan het gebruikelijke stel saaie mensen dat je tijdens gelegenheden ontmoet. Ik kan natuurlijk niet wachten om je massa's vragen te stellen over hem, maar ik denk dat jij ze gewoon niet beantwoordt als ik je niet eerst allerlei nieuws vertel; bovendien geloof ik dat je voor één keer werkelijk geïnteresseerd zult zijn in mijn brief ["Voor deze ene keer misschien," dacht ik.] Welnu, ik kwam hier 's vrijdags aan, en hij de dag daarop. Voordat hij verscheen, had ik me ingesteld op een doodsaaie weekend. Julian Smith en de zijnen waren er (ik heb hen nooit kunnen uitstaan) en die vervelende juffrouw Clifford (ze is zo lelijk en saai!), en dan was er de oude mijnheer Sandlands (ik weet zeker dat hij niet goed snik is), ["Naastenliefde is wis en waarachtig niet een van jouw deugden," dacht ik], en tenslotte Lady Eddisfield. Zij was het ook die hem meebracht - al is het me onduidelijk hoe hij zo'n vriend van haar kan zijn, of liever, zij zo'n vriendin van hem. Op dat moment tenminste was het me niet duidelijk, maar nu ik hem twee dagen lang heb meegemaakt, ben ik erachter gekomen dat hij iedereen tot vriend maakt: zoiets heb ik nog nooit gezien. Ik vraag me af hoe zoiets aanvoelt, dat je iedereen die je tegenkomt graag mag. ["Waarom probeer je het niet eens uit?" dacht ik.] Nou, hij was net op tijd voor de thee met zijn metgezellin, Lady E., en zij vormden een mooi paar - zij, altijd in de weer als een ware wervelwind van opwinding en gejaagdheid, schreeuwend met schelle stem; en hij zo kalm als een stille vijver. Op een of andere manier leek hij op een bezoeker in de dierentuin, die kijkt hoe een troep apen rondsprint in de kooi - er ging zo'n sterke afstand van hem uit: ik bedoel natuurlijk geen superioriteit of verwaandheid, ["Nee, dat kan ik me voorstellen," dacht ik], maar meer alsof hij een soort toeschouwer was. En daarna, toen hij begon te praten: om te beginnen heeft hij zo'n kalmerende stem, en dan, alles wat hij zegt lijkt zo bijzonder, en hij gebruikt nooit vulgaire uitdrukkingen; het was heel grappig, het viel me na een poosje op dat iedereen zijn vulgaire manier van praten achterwege begon te laten, alsof zij zich schaamden om zo in zijn bijzijn verder te gaan. En dan nog iets: hij hield zich altijd afzijdig als men anderen begon neer te halen; hij hield gewoon zijn mond en bekeek hen allen, zoals men naar een groep kinderen kijkt wanneer ze onzin uitkramen of proberen zich groot voor te doen. Het was eigenlijk geen geïrriteerde blik, maar meer een toegeefflijke. Het was zo vermakelijk om te zien hoe zij allemaal na een tijdje ophielden met afgeven op anderen, zoals dat ook met het vulgair taalgebruik gebeurde. ["Jammer dat jij dat niet ook voor eens en voor altijd hebt afgeleerd," dacht ik, "want het is zo'n onzinnig tijdverdrijf."] Na de thee maakten we een wandelingetje in de tuin en verder het bos in, en toen vertelde ik hem dat ik jouw zuster ben, en hij zei massa's vreselijk aardige dingen over *jou*, die jij naar mijn stellige overtuiging allerminst verdient. ["Dank je wel," dacht ik; "misschien moeten we de waarheid onder ogen zien, dat hij me heel wat beter kent dan jij."] En daarop scheen hij grote belangstelling voor me te hebben: ik voelde me werkelijk heel gevleid; bovendien keek hij op zo'n soort toegenegen manier naar me, dat ik eerst dacht dat hij wel van een flirt hield, maar toen ik erachter kwam dat hij naar iedereen zo keek - nou ja, het doet er niet toe wat ik dacht. ["Je was lichtelijk verkocht," vermoedde ik.] Ik vroeg me af of hij een kunstenaar of dichter of iets dergelijks was, want tijdens onze wandeling

tonde hij me allerlei mooie taferelen en dingen die mij voorheen nooit waren opgevallen; maar toen ik Lady E. vroeg wat hij deed, zei ze dat hij niets deed, of dat hij alleen maar een bemiddelde heer was, of ongebonden, of iets dergelijks (ik weet echt niet meer wat ze zei, en het is ook niet belangrijk). Aan tafel vertelde hij ons allerlei ongelooflijke dingen. Hij is echt de meest briljante spreker die ik ooit ben tegengekomen, en hij praat geen moment over zichzelf - ik geloof dat zelfs de butler zo geboeid raakte dat hij vergat behoorlijk te bedienen, en ik zag Lady Drummond een of twee keer streng fronsen naar hem (de butler, bedoel ik). Hij leidde me aan tafel, dus zat ik naast hem, en het viel me op dat hij alle vleeschotels liet voorbijgaan en alleen groente en zoetheid gebruikte; dus vroeg ik hem waarom hij geen vlees at, en hij glimlachte alleen maar en zei dat het zonde was om onschuldige dieren te doden. Was dat niet bijzonder? Je hebt me nooit verteld dat hij vegetariër was. Na het eten zaten we allemaal in de grote zaal bij een vuur (het was tamelijk kil, dus hadden ze het aangestoken), en toen vertelde hij ons allerlei fantastische dingen over geesten en mahatma's en fakirs die hij op zijn reizen door India gezien had - heel interessant. Voorheen geloofde ik nooit in dat soort dingen, maar als hij daarover praat wordt het op een of andere manier heel anders en denk je dat het waar moet zijn. Wij bleven tot 's avonds laat op om naar hem te luisteren, en toen we naar bed gingen noemde Henry hem "een charmante dwaas." Ik moest denken aan hoe jij hem genoemd had, "de wijze idioot of zuigeling of onnozele", niet? Maar Henry was flink onder de indruk, al deed hij alsof het niet zo was.

's Zondags gebeurde er iets ongebruikelijks. Hij kwam naar beneden voor het ontbijt, en toen hij klaar was verdween hij voor de rest van de ochtend. Ik liep te wandelen in een deel van de tuin waar normaal niemand komt, en wat denk je: plotseling zag ik hem. Hij zat met gekruiste benen als een kleermaker, maar kaarsrecht, met gesloten ogen, en hij leunde nergens tegen, maar zat zo stil alsof hij sliep. Op een of andere manier had ik geen zin om iets te zeggen, dus verdween ik weer. Maar ik was zo nieuwsgierig dat ik na een half uur weer terugging, en ja hoor, hij zat in precies dezelfde houding als toen ik wegging, en ik weet zeker dat hij intussen niet bewogen heeft. Zeg eens, wat deed hij daar nou? Ik vind het iets heel bijzonders, en ik wilde het hem dolgraag vragen later, maar op een of andere manier stond het me tegen. ["En als hij het je zou zeggen, dan zou je het niet begrijpen," dacht ik.] Nou, dit epistel is wel erg lang aan het worden, dus zal ik er nu maar mee ophouden; maar ik wil alles over hem weten. Wat is hij in 's hemelsnaam, en wat doet hij? En hoe oud mag hij zijn? En zeg, is hij erg rijk? En wie en wat is zijn familie? Van Lady E. word ik ook niks wijzer; zij doet zo kinderachtig geheimzinnig als ik het haar vraag, maar ik geloof dat zij er niets van weet en dat niet wil laten blijken.

Nou, tot ziens hè, en denk eraan, als je niet antwoordt, zal ik je dat nooit vergeven.

Veel liefs van
Je toegenegen zuster,
Ethel.

P.S.: Kom weer eens op bezoek bij ons, tijdens een weekend - het is eeuwen geleden dat je er was.

HOOFDSTUK XIV

HET WEERZIEN TUSSEN GORDON EN GLADYS

De brief die ons vorig hoofdstuk besloeg was - zoals al aangeduid - van mijn gehuwde zuster. Maar ik had nog een jongere zuster die zo verschillend van karakter was, dat de erfelijkheidstheorie mij vanwege dat feit altijd slechts ten dele en zeker niet geheel op waarheid leek te berusten. Moreward verklaarde me dan ook, toen we het over dat onderwerp hadden, dat erfelijkheid slechts het gevolg is, en niet de oorzaak. Iemand die drinkt bijvoorbeeld, zal zich in zijn volgende incarnatie aangetrokken voelen tot een familie die hem in staat stelt zijn verlangen te stillen. Vanuit erfelijkheidsoogpunt zou hij dan drinken omdat zijn vader dronk; met andere woorden: hij erft een lichaam dat de vervelende neiging tot drinken heeft. En zo werkt het in zekere zin, maar de reden van die erfenis wordt buiten beschouwing gelaten, en de erfelijkheidstheorie wordt gezien als de eerste *oorzaak*, in plaats van enkel het gevolg; maar de oorzaak ligt veel verder terug. Of neem een ander voorbeeld. Iemand die in zijn vorige incarnatie muzikant was, zal in zijn huidige staat een lichaam en geest nodig hebben die in bepaalde mate ontvankelijk en gevoelig zijn; hij moet dus incarneren in een familie waar laat ons zeggen zijn moeder muzikaal is, zodat hij haar speciale type lichaam kan erven, of als we een generatie overslaan, dat van zijn grootmoeder; het maakt weinig verschil. Nu zullen de meeste mensen meteen zeggen: "Die man heeft zijn muzikaliteit van zijn moeder," maar in feite is die uitspraak maar zeer ten dele waar; zijn muzikaliteit had hij al lang voor hij, om zo te zeggen, zijn moeder trof; zijn moeder is voor hem slechts het hulpmiddel om in huidige incarnatie zijn muzikale eigenschappen tot uitdrukking te kunnen brengen op het fysieke vlak, meer niet. Natuurlijk zal de erfelijkheidstheorie de meeste mensen tevreden stellen, want zij hebben tot dusverre het vermogen nog niet verworven om zich hun vorige levens te herinneren; maar voor degenen die zich dat *wel* kunnen herinneren, moet erfelijkheid onvermijdelijk gezien worden als een gevolg en niet als een oorzaak, en daarin ligt een enorm verschil.

Men zal zich herinneren uit het gesprek dat ik met Moreward voerde in Kensington Gardens - die dag dat hij me verraste door te verwijzen naar onze voorbije levens - dat hij geloofde in reïncarnatie, en niet slechts in theorie maar als onloochenbare feitelijkheid. En toch verbaasde het me dat over dit onderwerp zo weinig bekend was in het Westen, tot voor kort in elk geval. Maar ook hiervoor had Moreward meteen een verklaring. "Weet je," zei hij, "mensen ontkennen reïncarnatie omdat zij zich hun voorbije levens niet kunnen herinneren - als het niet in hun geheugen bestaat, bewijst dat voor hun afdoende dat het helemaal niet bestaat. Maar als ik je zou vragen wat jij precies deed op een bepaalde dag, zeg vijftien jaar geleden, dan laat jouw geheugen je ook in de steek, al ben je er ten volle van overtuigd dat je in leven was op dat moment. Waar het nu om gaat is het volgende: met elke incarnatie krijgt het ego een nieuw lichaam en dus ook een nieuw verstand, en het is enkel en alleen het verstand dat zich iets herinnert. Vandaar dat het verstand niets kan waarnemen dat plaatsvond voordat het werd gevormd; ja, het kan zich zelfs heel veel dingen niet herinneren, die plaatsvonden *nadat* het gevormd werd. Want om je nog een voorbeeld te geven: als ik jou vroeg waaraan je tien minuten geleden aan het denken was, zul je ontdekken dat je dat helemaal vergeten bent. Desalniettemin bevinden zich in elk van ons bepaalde rudimentaire organen, die we via een proces dat bekend is aan occultisten, tot werking kunnen brengen; wanneer we deze organen eenmaal laten werken, beschikken we over een geheugen dat niet afhankelijk is van het verstand. Zo komt het dat de ingewijde zich zijn voorbije levens kan herinneren."

Ik breng Morewards inzichten over dit onderwerp hier te berde deels omdat ze interessant zijn, deels omdat ze betrekking hebben op wat volgt.

Wij waren beiden in een bepaald huis te gast gevraagd voor enkele dagen; mijn jongere zuster (Gladys genaamd) was er ook, te zamen met een jongeman voor wie zij op zijn zachtst gezegd een zwak had, terwijl hij van zijn kant onmiskenbaar verliefd op haar was. Maar hoeveel zij ook voor elkaar voelden, het was vrij duidelijk dat de onderlinge harmonie ergens door verstoord werd; want Gordon Mellor (zo heette hij) kon een diepe neerslachtigheid nauwelijks verhelen, en de scherpe blik en de intuïtie van mijn wijze vriend bespeurden dat moeiteloos. Het duurde dan ook niet lang voordat hij in de zaak gemengd werd, want mijn zuster vatte direct genegenheid op voor hem (zij het zonder een erotische lading), die al snel tot uiting kwam in de aandrang om heel openhartig met hem te spreken, nadat zij daartoe door hem was uitgenodigd.

Persoonlijk wist ik wel wat het probleem was: een oneigenlijke hoogmoed en ijdelheid van haar kant; maar aangezien al mijn pogingen om dat recht te zetten beantwoord werden met de opmerking dat ik een man was en derhalve het standpunt van een vrouw nooit kon begrijpen -

afgezien daarvan "hield ik er heel merkwaardige ideeën op na" - gaf ik al die volkomen nutteloze pogingen op. Bovendien: een profeet vindt nooit erkenning in eigen kring, en dat maakte mijn streven nog machtelozer dan het anders misschien al geweest zou zijn. En zo sleepten de moeilijkheden zich wekenlang of wie weet zelfs al maandenlang voort, zonder enige bevredigende oplossing.

Vanaf de eerste dag van onze aankomst sprak Moreward op dusdanige wijze over spirituele en andere zaken, dat hij al vlug de bewondering van mijn zuster wekte, en toen ik dat bemerkte, vertelde ik hem bij de eerste de beste gelegenheid dat mijn zuster met een probleem kampte, dat naar mijn mening zijn zorgzame tussenkomst vereiste. Natuurlijk toonde hij zich zoals altijd maar al te bereid om op welke wijze dan ook mee te helpen. Ik legde het dus zo aan, dat wij drieën alleen gelaten zouden worden, zodat we de zaak konden bespreken zonder bang te hoeven zijn om gestoord te worden; onder de gegeven omstandigheden viel dat gemakkelijk te regelen.

Ik sneed het onderwerp zelf aan, toen wij op een middag gedrieën genoten van een zwerftocht door landerijen en velden. "Jouw vriend Gordon," zei ik, "schijnt nou niet direct te gedijen in jouw vriendschap, lieve Gladys."

Zij bloosde en probeerde de opmerking te ontwijken, maar het resultaat was uiterst gebrekkig.

"Overigens, juffrouw Broadbent," zei Moreward vriendelijk, "stel ik groot belang in u en hem. Ik heb redenen om te geloven dat jullie beiden hele, hele oude vrienden zijn; als ik me niet vergis, dateert jullie vriendschap van vele incarnaties geleden."

Mijn zuster keek verheugd, en ze leek ineens een en al belangstelling. Zij was volstrekt niet afkerig van occulte onderwerpen en veeleer geneigd erin te geloven. "Fantastisch, dat u in staat bent dat te zeggen," zei ze enthousiast; "maar hoe doet u dat in godsnaam?"

"Dat is tamelijk eenvoudig," antwoordde hij glimlachend; "als je op een normale manier naar twee mensen kijkt, dan kun je in het algemeen zien of zij in harmonie zijn. De verwantschap moeder-zoon bijvoorbeeld kan men gewoonlijk onderscheiden aan de hand van overeenkomsten in het fysieke lichaam; voor verwantschap van fijnere aard moet men naar het mentale lichaam van de mensen kijken; zo kan men waarnemen of zij zielsverwanten zijn of niet."

"En u denkt dat Gordon en ik zielsverwanten zijn?" vroeg zij.

"Dat doe ik zeker," antwoordde hij.

"Ah!" riep ik triomfantelijk. "Misschien zul je hem dan iets beter gaan behandelen, nu je dit weet."

"Ik heb hem nooit slecht behandeld," verklaarde zij met lichte drift.

"Ik noem dat slecht," zei ik, "en je kent mijn mening over dit onderwerp, en ik durf te wedden dat Moreward diezelfde mening zou delen, als we het hem zouden vertellen."

"Wat is het probleem?" vroeg Moreward vol sympathie. "Kan ik misschien op een of andere manier van dienst zijn?"

Zij keek dankbaar naar hem, terwijl ze zei: "Nou ja, weet u, we hebben wat moeilijkheden."

"Dat is eigenlijk onzin; die moeilijkheden zijn in elk geval op te lossen. Maar het gaat erom dat jij een verwaande kwast bent," zei ik met een lach, om mijn weinig flatteuze opmerking enigszins te temperen.

"Lieve help!" zei Moreward sussend. "Van je broers hoef je geen complimenten te verwachten, hè?"

"O, hij is heel grof," merkte ze koeltjes op.

"Het probleem zit hem hierin," zei ik, de zaak in eigen hand nemend. "Gladys heeft een hekel aan het huwelijk; zij kan er niet toe besluiten om te trouwen, maar intussen houdt zij van deze man en wil ook graag dat hij verliefd op haar is. Maar aangezien ze niet verloofd zijn, vindt zij dat ze, nou ja, *absoluut* platonisch moeten zijn; ja, zij wil zelfs niet eens bekennen dat zij deze man liefheeft, want zelfs dat vindt zij ongepast."

Moreward lachte, met merkbare verdraagzaamheid.

"Nou, vindt u niet dat ik gelijk heb," deed zij een beroep op hem.

"Niet echt *helemaal*," zei hij, terwijl hij heel vriendelijk glimlachte.

"Zie je, wat zei ik je?" riep ik triomfantelijk.

"Maar mijnheer Haig," drong zij aan, "dat is werkelijk niet gebruikelijk - niet in de kringen waarin ik verkeer in elk geval. Wij zijn geen bohémiens, weet u; dergelijke dingen kunnen wij niet doen."

"Maar hoe staat het met die ongelukkige man?" vroeg hij, met een vaderlijke blik naar haar. "Is dat niet nogal hard voor hem?"

"Je reinste wreedheid," riep ik uit.

Mijn zuster overdacht de situatie.

"Nou, zij zal die man niet wegsturen," zei ik, terwijl ik me tot Moreward wendde, "en zij zal hem geen greintje liefde betuigen. Dat noem ik flirten - ja, geflirt; en van het allergrofstste soort."

"Ik heb van mijn leven nog nooit geflirt," verklaarde zij, gemeend.

"Maar bestaat er niet misschien een vorm van flirten," merkte Moreward rustig op, "die zo bedrieglijk is, dat hij haast helemaal niet op flirten lijkt?"

"En daarom des te laakbaarder is," voegde ik eraan toe.

Mijn zuster keek verward. "Ik begrijp het niet helemaal," zei ze.

"Kijk," verklaarde hij, op een heel gemoedelijke toon, "als je hunkert naar de zekerheid van een man die jou liefheeft en je kwelt hem met je lijfelijke aanwezigheid, en je geeft hem, al weet je dat hij lijdt, helemaal niets terug - kunnen we dat niet misschien een heel bedrieglijke vorm van flirten noemen?"

Mijn zuster bewaarde een pijnlijk stilzwijgen.

"Ik weet," vervolgde hij, "dat flirten een dubbelzinnig woord is, en veel wordt flirten genoemd dat naar mijn mening helemaal geen flirten is. Neem bijvoorbeeld twee mensen die werkelijk veel om elkaar geven en dat ook laten blijken, al zijn ze niet van plan een huwelijksverbintenis aan te gaan; maar dat is strikt genomen geen flirten, want enkel en alleen omdat iets onechtelijk is, als ik me zo mag uitdrukken, hoeft het nog niet onoprecht te zijn. Aan de andere kant, als twee mensen erin slagen om gevoelens te wekken bij elkaar enkel om hun ijdelheid te bevredigen en niet omdat zij liefde voelen, dan mogen we dat zeker flirten noemen, want het is een bedrieglijke houding om iets te vragen als men niet tegelijkertijd de bedoeling heeft dat te beantwoorden."

"Maar dat geldt toch zeker niet voor mij," protesteerde zij.

"Nou, laten we de situatie eens wat kritischer bekijken," zei hij. "Door deze man veelvuldig te verblijden met uw gezelschap brengt u hem ertoe te veronderstellen dat u hem graag mag, nietwaar? En dat schept bepaalde verwachtingen bij hem; maar u hebt geenszins de bedoeling hem die te laten realiseren, noch via een huwelijk, *noch via welke andere manier dan ook*. Het gevolg hiervan is, vrees ik, dat hij lijdt. Met andere woorden, beste vriendin: is het niet zo, dat u uw genoegen koopt tegen de prijs van zijn lijden en dat u zodoende heel veel van hem vraagt, zonder zelf iets terug te geven?"

"Maar in de ogen van de wereld..." begon zij tegen te werpen.

"De ogen van de wereld," onderbrak hij haar vriendelijk, "functioneren vanuit zelfzucht en ijdelheid, en niet vanuit altruïsme en liefde."

"Mijn lieve Gladys," zei ik, "het heeft geen zin; je gedraagt je als een ijdelruit en een flirt; en hoe vlugger je dat inziet, hoe beter."

"Zou het misschien niet beter zijn om heel eerlijk te zijn naar die man," ging Moreward verder, "en hem te vertellen dat u van hem houdt, maar dat uw denkbeelden ten aanzien van het huwelijk dusdanig zijn dat u daar niet aan wil? Die aanpak heeft niet alleen het voordeel dat u eerlijk en direct kunt zijn, maar ook dat u hem de keuze laat ofwel om u te verlaten, ofwel om tevreden te zijn met uw liefde."

"Maar dat zou nooit gaan," wierp zij tegen; "hij zou mij, nou ja, meteen willen kussen."

"Jij bent wel de ongelooflijkste ijdelruit die ik ooit ben tegengekomen," zei ik verhit; "jouw verwaandheid kent gewoon geen grenzen, en je bent nog krenterig op de koop toe. Kijk eens hoe je die ongelukkige man aan het lijntje houdt en hem in het ongewisse laat tussen hoop en wanhoop, alleen maar om je waanzinnige ijdelheid te strelen, en je bent nog te krenterig om te bekennen dat je van hem houdt of om hem een kus te geven, waarmee die goeie man in de zevende hemel zou zijn."

Moreward wierp me een blik toe die veel weg had van goedkeuring; maar mijn zuster keek slechts woedend naar me.

"Laten we gaan zitten," zei hij, "en het uitzicht bewonderen." We lieten ons op het gras vallen, en daarop zag ik hoe Moreward op een haast contemplatieve manier keek naar mijn zuster.

"Weet je," peinsde hij na enige ogenblikken, "er zijn twee soorten deugdzaamheid in deze wereld: de ware en de valse. Valse deugden zijn gebaseerd op ijdelheid, ware deugden op onbaatzuchtigheid; maar als het gaat om de uiterlijke verschijningsvormen zijn ze niet altijd gemakkelijk te onderscheiden, want voor de onnadenkende lijken ze erg veel op elkaar. Welnu, beste juffrouw Gladys, ik hoop dat u me vergeeft als ik een harde term gebruik, maar de houding die u aanneemt tegenover deze man, hoe correct en lovenswaardig die ook mag lijken vanuit werelds oogpunt, is spiritueel gezien, nou ja, pure zelfzucht. Als ik uw aura bekijk, blijkt zij in plaats van groot en open, gewrongen en begrensd te zijn. En daarnaast zie ik aanwijzingen die erop duiden dat u al vele levens lang met deze zelfde man door dit kleine drama bent gegaan, en elke keer heeft dat lijden veroorzaakt; maar in plaats van door dat lijden een les te leren, is het leerproces iedere keer weer uitgebleven, zodat jullie het in dit huidige leven weer opnieuw allemaal moeten meemaken. Want liefde is een band die ons incarnatie na incarnatie met elkaar verbindt; maar enkel als die liefde

onbaatzuchtig en grootmoedig is, kunnen we er geluk van oogsten, anders vormt die band eerder een bron van ongeluk dan van vreugde, zoals dat in uw geval blijkt vanwege de houding die u zo ongaarne schijnt te willen veranderen. En ik ben bang dat wat voorheen gebeurd is ook nu weer moet gebeuren, want in die voorbije levens heeft deze man u elke keer verlaten en de hele zaak ten einde raad opgegeven, omdat hij in zijn liefde voor u ruimte en onbaatzuchtigheid verwachtte, maar in plaats daarvan steeds weer werd teleurgesteld."

Hij was overgegaan in die melodieuze vloeiende uitingwijze die zo karakteristiek was voor hem, telkens als hij het had over dit soort onderwerpen, al zijn mijn pogingen om die te reproduceren helaas bedroevend ontoereikend.

"Ziet u," vervolgde hij, welsprekend maar tegelijkertijd gevoelig, "u hebt u in deze kwestie strikt gehouden aan de gebruiken van de wereld, zonder u ooit af te vragen of ze goed of fout zijn, gebaseerd op eigenwaan of zieleadel. Want in dit geval, zoals in vele andere, hebt u een voorschrift als juist beschouwd omdat het in de wereld als zodanig verkondigd wordt, maar u hebt nagelaten te overwegen of het op zichzelf wel juist is. Want de wetten en gebruiken van de wereld zijn gebaseerd op regels die geen enkele ruimte bieden voor uitzonderingen en individuele omstandigheden. En net zoals iets op het ene moment juist is terwijl bij een andere gelegenheid datzelfde misschien volledig verkeerd is, zo kan een strikt vasthouden aan de gebruiken van de wereld soms uiterst laakbaar zijn in de ogen van het Goddelijke. Bovendien, je schikken naar een gebruik waarvan je in je hart weet dat het niet klopt, is nooit deugdzaamheid maar enkel verkapt ijdelheid en lafheid, en daarom is iets dergelijks niet waard om deel uit te maken van zo'n onzelfzuchtige kwaliteit als ware, smetteloze liefde. En als dat conformisme niet alleen voortspruit uit ijdelheid maar ook nog eens lijden veroorzaakt voor een onschuldige wiens bedoelingen oprecht en eervol zijn, dan dient het dubbel geschuwd te worden; want liefde die geen rekening houdt met het welbevinden van de geliefde is helemaal geen liefde, maar een andere emotie die schuilt onder die naam."

Hij wachtte een ogenblik, en keek naar mijn zuster met een doordringende welwillendheid, terwijl hij zijn hand op haar arm legde.

"En nu," zei hij, "is het zoals in de meeste gevallen, een kwestie van kiezen: welk van de twee is aantrekkelijker, trots of liefde; en heeft het zin om het kinderlijke en vluchtige zozeer te koesteren dat datgene wat duurzaam is op de achtergrond blijft, zodat de grote realiteit wordt versluierd door de kleine illusie? Want in feite is trots alleen maar een illusie: hooghartigen ontlenu hun trots almaar aan zaken die daar slechts zelden aanleiding toe geven; en op momenten die er het meest om vragen, laten ze hem volledig achterwege. Want u bent er zoals menig ander trots op dat u kunt verbergen in plaats van bekennen, en trots dat u kil in uw hart bent in plaats van warm; en toch is geen van deze dingen het waard om trots op te zijn, integendeel zelfs: het zijn slechts dwalingen die gehuld gaan in een schijn van deugdzaamheid, maar evengoed dwalingen, wat de wereld er ook van mag zeggen. Want inheligheid blijft inheligheid, of het nu om geld of om liefde gaat, en dat geldt ook voor misleiding, en voor afstandelijkheid; en trots te zijn op een van deze eigenschappen is trots zijn op iets wat zwak en kinderlijk is, in plaats van wijs en dientengevolge sterk."

En hier hield Moreward op met spreken, en hij keek naar haar met zachte aandrang. "Iemands geluk staat op het spel, vandaar dat ik me gedrongen voel een beetje te preken," zei hij verontschuldigend, "en daarbij gaat het ook om uw geluk; maar al is uw liefde misschien niet erg intens, toch bemint u die man in zoverre als u op dit moment in staat bent iemand te beminnen, en u zult pijn lijden als u hem verliest, hetgeen naar ik vrees heel spoedig staat te gebeuren. Zo, genoeg moralistische filosofie voor een dag; we missen de zonsondergang daar over de heuvels, en die houdt er een heel eigen filosofie op na."

Maar al leek Morewards welsprekendheid, zoals meestal, ook bij deze gelegenheid nog zo overtuigend, in mijn ogen tenminste, toch kwam zijn tussenkomst in deze kwestie ofwel te laat, ofwel mijn zusters ijdelheid behield nog steeds de bovenhand en zij was niet in staat haar houding te veranderen, hoe bezwaard zij zich ook misschien voelde in haar eigen ziel. En we hadden het hele incident eigenlijk al bijna helemaal vergeten, toen Moreward me een maand of zo later een brief met Gladys' handschrift liet zien. Er stond:

Beste mijnheer Haig, ik voel me erg ongelukkig, en omdat u mij een keer hebt proberen te helpen, al was ik toen zo dom uw advies niet aan te nemen, ben ik er zeker van dat u me weer zult helpen, ondanks mijn schijnbare ondankbaarheid. Gordon heeft me verlaten, zoals u voorspeld hebt. Hij zei eenvoudigweg dat hij het niet langer kon verdragen, en dat hij er de voorkeur aan gaf me niet meer te zien. Ik heb hem verschillende keren geschreven maar hij antwoordt niet, en daarom ben ik bang dat er weinig hoop is dat het ooit goed komt. Het zou een grote steun voor me zijn als ik met u kon praten, en u zult het me zeker vergeven dat ik u lastig val, maar ik weet dat u altijd klaar staat om

iemand in moeilijkheden te helpen.

Met allervriendelijkste groet,
Hoogachtend,
Gladys Broadbent.

"Ik zal natuurlijk doen wat ik kan," zei hij, toen ik het bericht had gelezen, "maar ik denk dat jij beter eens met die man kunt gaan praten om te zien hoe hij tegenover deze hele kwestie staat."

"Het is jammer dat je je filosofie aan Gladys hebt verspild," zei ik, "en dat je parels hebt gegooid voor de, nou ja, het is geen fraaie term."

"Een beetje filosofie is zelfs voor de onontvankelijke nooit geheel verspild," zei hij glimlachend, "want al mag je zuster gedoemd zijn om te lijden doordat ze alles opeiste en niets gaf, in de overtuiging dat ijdelheid een deugd was en zwakheid liefde, toch heeft zij nu ook een vermoeden gekregen *waarom* zij moet lijden, en dientengevolge zal zij haar les des te gemakkelijker leren. Want nu zal zij tenminste haar dwalingen niet vermeederen door *hem* te beschuldigen in plaats van zichzelf; en gedurende de tijd die haar rest in de huidige incarnatie leert zij misschien dat het wezen van liefde geven is, en niet een tegenhouden waarbij ze de hele tijd aan zichzelf denkt in plaats van aan het voorwerp van haar genegenheid. Als zij elkaar dan weer ontmoeten in een komende incarnatie en elk weer verliefd zal worden op de ander - hetgeen ongetwijfeld zal gebeuren - dan zal haar kleine uitbreiding van kennis haar goed van pas komen, en dan zal wat ditmaal vervormd werd door lijden, doordrenkt worden met begrip en geluk."

HOOFDSTUK XV

DE ZELFGEVANGENSCHAP VAN MEVROUW BURTON

Ik was Justin Moreward Haig gaan beschouwen - en met reden - als een geneesheer voor zielen, en wanneer mensen uit mijn kennissenkring geestelijk medicijn schenen te behoeven en niet al reddeloos verloren waren, dan vroeg ik hem zonder aarzelen hen met mij te gaan bezoeken, zoals men een arts naar een patiënt zou brengen - met dit verschil, dat er natuurlijk geen honorarium aan verbonden was. Er was een dame van middelbare leeftijd, mevrouw Burton, die ik al een tijdje kende en die, zo leek mij, een andere kijk op het leven wel heel goed kon gebruiken, want zij was een van die mensen die, zo zou men kunnen zeggen, over de mogelijkheid beschikken om alles te bezitten maar absoluut niet in staat zijn om ook maar ergens van te genieten. Het kwam erop neer dat zij een soort muur rond haar persoonlijkheid had opgetrokken en in een staat van geslotenheid leefde, hetgeen haar heel wat verdriet berokkende zonder dat zij ook maar enigszins in staat was de oorzaak daarvan te bevroeden. Aangezien ik persoonlijk niet handig genoeg was om haar geval met enig goed gevolg te behandelen, riep ik Morewards hulp weer eens in, zoals ik ook al had gedaan bij majoor Buckingham; en hoewel mevrouw Burton geen avonturenverhaal oplevert, vergunt zij ons een verdere uiteenzetting van de vredesfilosofie van mijn wijze vriend.

Ik herinner me de eerste keer dat wij haar samen bezochten in haar ruime flat in Belgravia. Het was een heldere Londense dag, maar er hing een lichte nevel, en toen we in de buurt van Belgrave Square kwamen, merkte Moreward met opgeruimde afschuw op dat we nu welhaast de slechtste aura in Londen bereikt hadden. "Men zou de mentale sfeer hier haast met een mes kunnen snijden," zei hij, "zo verstikkend dicht is het." En ik lachte, want met mijn ongevoelige mentaliteit kon ik geen verschil merken tussen de ene plaats en de andere, behalve als het om lelijk of mooi ging. Ik moet bekennen (mijn namiddagthee is me dierbaarder dan enige andere maaltijd) dat mevrouw Burton ons na onze aankomst voorzag van de fijnste en meest uitgelezen hapjes, en ik "tastte toe" op een wijze die me innerlijk deed blozen en die zelfs de opmerking uitlokte (tegen iemand anders, die het me enkele dagen later vertelde) dat ik wel erg inhalig was. Kritiek leveren was eigenlijk mevrouw Burtons enige bezigheid in het leven: zij blikte door een kijkgaatje van haar eigengemaakte gevangenis, en leverde kritiek op alles en iedereen; zij was van mening dat zij daarmee het leven beschouwde zoals het *werkelijk* is en dat zij dus echt praktisch bezig was.

Morewards eerste stap was haar "uit de tent te lokken" en haar te laten praten. Ik ben me er volledig van bewust dat hij maar naar haar aura hoefde te kijken om haar karakter heel grondig te kennen, maar zoals hij tegen mij zei: "Die methode zou vooralsnog nauwelijks bruikbaar zijn; zij moet kunnen praten, zodat ze kan inzien dat ik haar persoonlijkheid heb ingeschat op een volkomen eerlijke en praktische manier, en niet anders."

"Ja," zei ze, na enkele andere opmerkingen, "veel vrienden maak ik niet."

"Dat is jammer, niet?" zei Moreward vol sympathie. "Het leven wordt dan snel zo eenzaam."

"Dat klopt inderdaad," antwoordde ze met enige droefheid, "maar ja, er zijn maar zo weinig mensen die geschikte vrienden zouden zijn; ik heb veel teleurstellingen gekend in mijn leven."

"Hebt u misschien ondervonden dat mensen onbetrouwbaar zijn?" zei hij.

"O, erg onbetrouwbaar," stemde zij in, "en het is ook zo moeilijk om mensen te vinden die je echt begrijpen."

"Ja natuurlijk, als je werkelijk begrepen wilt worden, dan is het, zoals u zegt, moeilijk."

Hij keek me een fractie van een seconde aan, en zijn oogopslag zei als het ware: "Wat voor onzin zijn we hier aan het praten!"

"Ik veronderstel dat het uzelf geen moeite kost om anderen te begrijpen?" voegde hij er onderdanig aan toe.

"Nou, ik kan niet echt zeggen dat ik er moeite mee heb," beaamde ze, blij met het compliment; "maar je weet het natuurlijk nooit."

"Ik had gedacht dat u wel vrienden zou hebben," zei ik, met verholde onwaarachtigheid.

"Geen *echte* vrienden," corrigeerde zij.

"Maar toch in elk geval mensen die *u* graag mogen."

"Precies," echode Moreward.

Zij uitte een gedwongen lachje van valse bescheidenheid.

"Maar als men hen daarentegen niet graag mag, is het zo, uh, onbevredigend," zei ze.

"Iets dat je ijdelheid streelt, is nooit volstrekt onbevredigend," merkte ik op.

"Maar dat soort bevrediging *zou* mevrouw Burton ook nauwelijks bekoren," verbeterde

Moreward paaiend.

"Nou, om heel eerlijk te zijn," antwoordde mevrouw Burton, met een glimlach waaruit meer bescheidenheid sprak, "dat is inderdaad niet het geval."

"Ik veronderstel dat een vrouw met uw instelling natuurlijk nogal wat verwacht van haar vrienden?" concludeerde Moreward, vol sympathie.

"Nu ja, dat is waar," stemde mevrouw Burton in; "dat wil zeggen: ik weet niet wat u verstaat onder 'nogal wat', maar je verwacht toch op zijn minst *een beetje*."

"Het zou misschien een goed idee zijn om niets te verwachten," zei Moreward, alsof dit idee zojuist voor het eerst bij hem opkwam.

"Dat zou *zeker* aardig zijn," zei ze; "maar ik zie niet hoe dat zou kunnen."

"Gewoon, door een houding van verdraagzaamheid jegens hen te ontwikkelen," antwoordde hij.

"Maar dat zou hen tekort doen."

"Dat betwijfel ik," peinsde Moreward.

"Het is wel een aangename gewaarwording," merkte ik op; "hij leerde mij hoe ik die kon ontwikkelen."

"O ja?" zei ze; "wat leuk om u zoiets te leren. Ik dacht niet dat men zulke dingen kon leren."

"Maar dat is wel zo," hield ik aan.

"Tjonge, jonge," merkte zij op met de wijsheid der onwetenden, "ik ben toch bang dat ik dat niet kan. Ik vrees dat ik te kritisch en te praktisch ben."

"Ik vraag me af of kritisch zijn wel echt praktisch zijn betekent," peinsde Moreward, weer alsof dit idee zojuist voor het eerst bij hem was opgekomen.

"Men mag geen dromer zijn," zei mevrouw Burton; "men moet het leven echt zien zoals het is."

"Maar ik heb zo mijn twijfels of er iemand is, die het leven werkelijk ziet zoals het is," zei hij; "het is altijd afhankelijk van 'een bril' - zet een blauwe bril op, en alles lijkt blauw."

"Je kunt beter alles blauw zien dan onwerkelijk," hield mevrouw Burton vol.

"Maar alles blauw zien, *is* onwerkelijk," verbeterde hij.

"Denkt u?"

"Tja, een landschap ziet er toch niet echt blauw uit, tenzij je er via blauw glas naar kijkt, niet?"

"Maar het leven is geen landschap," zei ze.

"Dat weet ik nog niet zo zeker."

Mevrouw Burton glimlachte, maar gaf geen antwoord.

"Ik zie wat er aan de hand is," voegde Moreward eraan toe. "U bent een van die verstandige mensen die het moeilijk vinden om gelukkig te zijn."

Mevrouw Burton hief haar hand, als een vergenoegd teken van protest.

"Ik ben niet zo *erg* ongelukkig," merkte ze eenvoudig op.

"Maar onverschillig?" vroeg hij.

"Misschien."

"Lady Morton," zei de bediende, terwijl ze dit ietwat verheven personage de kamer binnenliet. En kort daarop namen wij afscheid, met het verzoek van de zijde van mevrouw Burton dat wij beiden weer spoedig zouden komen.

"Ik vrees dat je vriendin een heel moeilijk geval zal worden," zei Moreward, terwijl we weglieden. "Zij heeft zichzelf omgeven met een mentale schil waar zelfs de meest liefdevolle gedachten niet door kunnen dringen, zodat haar hele emotionele en geestelijke wezen volkomen uitgehongerd is. De oorzaak van haar probleem is gelegen in een combinatie van angst en ijdelheid - zij is bang om te voelen, bang voor de geringste afwijzing, bang voor het leven zelf, en ik zie maar weinig hoop dat zij gedurende deze incarnatie uit haar gevangenis zal verrijzen, tenzij er iets heel uitzonderlijks gebeurt."

"Wat bijvoorbeeld?" vroeg ik.

"Nou, een zeer diepe en hartstochtelijke liefdesgeschiedenis," zei hij.

"Goeie hemel!" lachte ik.

"Dat is het enige," beweerde hij met stelligheid. "Haar aura is één grijze massa - dat betekent neerslachtigheid - en er zal een hele sterke gemoedsbeweging voor nodig zijn om die te verdrijven. Ik meen dat je gezegd hebt dat zij weduwe was, en als ik het goed heb is zij ongeveer vijfenveertig? Zij is dus tussen de gevaarlijke en de heel gevaarlijke leeftijd." Ik lachte.

"Eigenlijk," zei ik, "geloof ik niet dat zij werkelijk een weduwe is; ofwel zij leeft apart, ofwel zij is wettig gescheiden van haar echtgenoot (ik ken haar geschiedenis niet zo goed); dus als je haar een liefdesgeschiedenis gaat aanbevelen, zul je haar misschien een onafzienbare reeks problemen

bezorgen - als zij alleen maar apart woont, tenminste."

Hij lachte op zijn typische, zachte manier.

"Beste vriend," zei hij, "je hebt me dikwijls eervol een ziele dokter genoemd. Een arts dient medicijnen toe - sommige van die medicijnen smaken zoet en sommige bitter, sommige zijn giftig en sommige ongevaarlijk - maar zij hebben allemaal genezing tot doel."

"Nou?" vroeg ik.

"Nou, als het erom gaat zielen te genezen," verklaarde hij ernstig, "wordt men vaak genoodzaakt om bij wijze van spreken iets te adviseren dat voor de buitenwereld een vieze smaak heeft; in feite kun je de wereld vergelijken met een kind dat zijn gang mag gaan in een kruidenwinkel - met zijn onoordeelkundige geest proeft het van elk kruid en bestempelt het als goed of slecht al naar gelang de zoete of bittere smaak. Maar is het niet zo, dat bittere dingen vaak heilzamer zijn dan zoete; niets is immers op zichzelf goed of slecht?"

"Ga door," zei ik.

"Veronderstel nu, dat mevrouw Burton alleen maar apart leeft van haar man; dan nog is een liefdesgeschiedenis die door de wereld als ongepast zal worden beschouwd onder de gegeven omstandigheden het enige dat haar ziel kan redden. 'Wie zijn leven wil winnen, moet het verliezen' betekent heel wat meer dan het zegt, want vaak betekent het 'Zij die haar *deugdzaamheid* wil winnen, moet hem verliezen.'"

"De oningewijde zou zeggen: 'gevaarlijke stellingen'," antwoordde ik.

"Belladonna is een gevaarlijk gif, maar voor de homeopaat is het in veel gevallen van onschatbare waarde." Hij stopte even, en zei toen: "Er was eens een verwend jongeman die naar een Indische wijze ging om te vragen hoe hij bevrijding zou kunnen bereiken; en de wijze die zag dat hij een heel zwak schepsel was, vroeg hem: 'Heb jij ooit een leugen verteld?' En de jongeman antwoordde geschokt en vol afkeer ontkennend. Daarop zei de wijze: 'Leer een leugen te vertellen en dat goed te doen; dat is de eerste stap.' En mijnerzijds zou ik tegen mevrouw Burton zeggen: 'Leer lief te hebben en dat goed te doen, om zodoende je liefdesvermogen te ontplooiën; en leer je niet te bekommeren om wat de wereld daarvan vindt, om zodoende je ijdelheid uit te roeien en je morele moed te ontwikkelen.' Vreemde stellingen vanuit een werelds gezichtspunt misschien, maar onschatbaar vanuit het oogpunt van genezing."

Maar ondanks het feit dat Moreward haar als een noodlottig geval beschouwde, was hij met zijn onvermoeibare geduld en goed humeur toch bereid om mevrouw Burton weer te bezoeken, om een verdere poging te ondernemen ten bate van haar bevrijding. En dus meldden wij ons zo'n tien dagen later weer aan haar deur.

"Mevrouw Burton is er niet, mijnheer," antwoordde de dienstbode op mijn vraag; "maar zij wordt gauw terug verwacht; juffrouw Mabel en juffrouw Iris zijn wel thuis."

Wij gingen dan ook naar binnen waar we werden ontvangen door de beide levenslustige tweelingen, met wie ik eigenlijk veel nauwer bevriend was dan met hun moeder. Zo moeilijk als het was om hun moeder te leren kennen, zo gemakkelijk lag dat bij hen, want zij vertegenwoordigden een bepaald soort jongedame dat haast geen terughoudendheid kent. Tot hun vele eigenschappen kon men respect voor de ouders niet rekenen, behalve wanneer het hun gemakkelijk uitkwam als hun moeder aanwezig was; maar als deze uit het zicht verdween, verdween met haar ook meteen het respect. Zij lieten hun vrienden openlijk weten "dat moeder een echte lastpost was", en als het erop aankwam denk ik dat zij haar boven alles zagen als een misplaatste grap.

Na een hartelijk en levendig welkom, waarbij zij beiden tegelijk het woord namen, liet juffrouw Mabel (ik geloof dat het Mabel was, zij lijken zoveel op elkaar) ons weten dat "moeder op bezoek is. Zij vindt het vreselijk om op visite te gaan, en zij doet graag dingen die zij vreselijk vindt; dat is moeder ten voeten uit - een vreemde smaak heeft ze, nietwaar? Ik wou dat *wij* de dingen die we vreselijk vinden graag deden, dan hoefden we niet van morgen tot avond te horen hoe egoïstisch we zijn."

Moreward lachte. "Onbaatzuchtigheid," zei hij minzaam, "gaat helemaal niet gepaard met martelaarschap, al valt dat moeilijk duidelijk te maken aan de mensen."

"Hoera," zei juffrouw Iris, terwijl ze in haar handen klapte, "we hebben nog een verwante ziel gevonden."

"Wat een mooi mens," fluisterde juffrouw Mabel mij toe.

"Sommige mensen hebben zich in hun hoofd gezet dat goede werken doen een droeve bezigheid is," voegde Moreward er glimlachend aan toe.

"Zo is het," zei juffrouw Iris; "trek een lang gezicht en doe bij alles alsof je pijn lijdt, en iedereen denkt dat je een heilige bent. Geef *mij* maar een heilige met een blozende kop als een kers."

"Hoe *gaat* het trouwens met jullie moeder?" merkte ik op. "Iemand zei me dat ze een zware

kou had."

"O ja," antwoordden zij tegelijkertijd, waarop juffrouw Iris de rest van de zin aan haar zuster overliet. "Moeder vond dat ze zich een paar dagen helemaal niet lekker voelde - om een beetje sympathie te krijgen, u kent dat wel; maar nu is ze weer helemaal de oude, en druk in de weer met 'droeve werken'" (ze lachten beiden), "fancy-fairs, en dat soort gedoe."

"Ik heb fantastische dingen over *u* gehoord," zei juffrouw Iris, zich tot Moreward wendend. "Men zegt dat u de wereld op zijn kop zet."

Hij boog lachend. "Het is gemakkelijk om de wereld theoretisch op zijn kop te zetten," zei hij, "want als iets rond is kan niemand zeggen welke kant boven is, nietwaar?"

Juffrouw Iris sprong op en pookte in het vuur, zodoende lucht gevend aan haar onderhuidse levenslust. Moreward daarentegen zat er zo rustig bij, dat me een opmerking van mijn zuster te binnen schoot over apen en de dierentuin.

"Ik zie dat je het leven op een gelukkige manier opvat," zei hij; "wie gelukkig is, geeft blijk van wijsheid."

"Nou ja, er moet toch iemand gelukkig zijn," antwoordde ze. "Moeder beziet het leven zo somber, dat *wij* dat voor *haar* moeten goedmaken. Moeder schijnt te denken dat alles verkeerd is; wij denken dat alles goed is - dat maakt het leven zoveel prettiger."

"Er was een heel wijze man," merkte hij op, "die zei dat het leven te serieus is om het serieus te nemen. Misschien beseffen jullie de diepgang van dat uitgangspunt; leef er dus naar."

"Misschien wel," zei ze. "Hij zal wel bedoeld hebben dat het leven zo saai is, dat je er zelf het plezier in moet stoppen."

"Ik zie dat je heel scherpzinnig bent," antwoordde hij; "dat is wel zo ongeveer wat het *inderdaad* betekent."

"Pluimpje voor Iris," riep ze vrolijk.

"Neem nog wat thee," zei Mabel tegen mij, "en eet zoveel u wilt; wij leggen hier iemand liever in de watten dan dat we hem op dure strootjes laten bijten, zoals dat bij formele visites gebeurt."

Maar omdat ik me al die tijd al tegoed had gedaan aan de lekkernijen (mevrouw Burton was er niet, dus ik werd niet gehinderd door haar kritische blik) onthield ik me van verdere consumptie. En toen kwam zij onverwachts de kamer binnen, en ik moet zeggen dat de levendigheid van de tweelingen plots verdween als sneeuw voor de zon. Sterker nog: nadat ze een poosje nors waren blijven zitten, trokken beiden zich min of meer heimelijk uit de kamer terug.

Mevrouw Burton onderhield ons, of liever, slaagde er *niet* in ons te onderhouden met enkele vormelijke opmerkingen waar niemand iets aan had, totdat Moreward het gesprek wist te brengen op een zinvoller onderwerp.

"Uw dochters," zei hij waarderend, "hebben ons heel aangenaam bezig gehouden tijdens uw afwezigheid; ze zijn allebei bijdehand en humoristisch."

"Ik ben bang dat u hen teveel eer schenkt," antwoordde zij. "Persoonlijk heb ik het gevoel, dat het een groot voordeel zou zijn als zij iets meer ernst konden ontwikkelen."

"Dat komt vanzelf wel als zij ouder worden," zei hij; "op dit moment bezitten zij zoveel liefde dat zij gelukkig zijn zonder, om uw woorden te gebruiken, ernstig te hoeven zijn. Liefde neemt de plaats in van ernst."

"Liefde?" vroeg mevrouw Burton.

"Zoals bij de meeste tweelingen," verklaarde hij, "bestaat er een sterke onderlinge band tussen hen; en hoe vreemd het ook moge klinken, hun liefde voor elkaar die al vele levens lang bestaat, heeft ervoor gezorgd dat zij in deze incarnatie tweelingen zijn." (Hij wierp mij een blik toe, met die tinteling in zijn ogen die ik zo goed kende, en waarmee hij zei: "Nu gaan we haar een beroerte bezorgen.")

"Wat een raar idee," merkte mevrouw Burton op, afkeurend en ongelovig.

"Vindt u dat raar?" vroeg hij vol sympathie. "Maar is het wel zo vreemd, als je bedenkt dat liefde eenvoudigweg aantrekkingskracht is, en dat het hele universum van aantrekkingskracht aan elkaar hangt? Vandaar ook dat liefde het belangrijkste is in de wereld."

Mevrouw Burton deed geen moeite om dit denkbeeld te volgen, want zij vond het blijkbaar maar "ongepast". "Ik vrees dat ik niet veel liefde *kan* verbinden met hen," merkte zij spijtig op; "zij lijken me soms bedroevend egoïstisch, en vaak ben ik verplicht hen dat te zeggen; zij hebben nog niet het soort plichtsbeseft waaruit de wens voortkomt om goede werken te doen."

Moreward moest duidelijk zijn best doen om niet te grinniken.

"Denkt u dat goede werken goed zijn," vroeg hij op een kalmerende toon, "als ze louter als plicht worden uitgevoerd?"

"Ik vind het niet erg verdienstelijk om iets te doen dat je blij maakt," antwoordde zij afkeurend.

"Gezegend is hij die blijmoedig schenkt," zei ik weerbarstig.

"Waarmee gezegd wil zijn," verklaarde hij, voordat mevrouw Burton de tijd had om te antwoorden, "dat goede werken die zonder liefde worden verricht van geringe waarde zijn, terwijl juist het gevoel van liefde jegens anderen al op zich een goed werk is, want het is als voedsel voor een hongerige ziel."

Je kon aan mevrouw Burtons gelaatsuitdrukking aflezen dat ze de wereld maar een ondankbaar oord vond. Want hier zat iemand te verkondigen dat alle goede werken die zij had verricht van weinig waarde waren, terwijl voor *haar* gevoel juist het feit dat het haar zo moeilijk viel om ze uit te voeren, een extra verdienste betekende.

"Jullie houden er allebei hele vreemde ideeën op na," zei ze hulpeloos.

"Weet u," legde Moreward op een verzoenende toon uit, "de dingen zijn niet helemaal zoals ze er uitzien. Een mens is niet alleen maar een fysiek lichaam: hij heeft ook een emotioneel lichaam, een geestelijk lichaam, en een spiritueel lichaam; en al deze lichamen doordringen zijn stoffelijke lichaam. Door een gevoel van liefde naar iemand uit te sturen, verrijk je in feite die subtielere lichamen; door alleen maar zogenaamde goede werken te verrichten, help je enkel zijn vergankelijke deel, want die subtielere lichamen bestaan min of meer eeuwig, terwijl het grove lichaam binnen enkele jaren sterft. U hebt gelijk: de hongerende materiële mens te voeden heeft zijn praktisch nut; maar de innerlijke eeuwige mens te voeden is van groter praktisch nut, want hoe duurzamer het effect is van iets, hoe praktischer het is. En hoewel het schenken van geld betekent dat je een deel van je bezit weggeeft, hetgeen niet zonder verdienste is, betekent liefhebben het weggeven van een deel van jezelf. Daarom is iemand die waarlijk kan liefhebben nooit echt zelfzuchtig."

Mevrouw Burton kon geen weerwoord vinden hierop, dus keek ze de spreker afwachtend aan en bewaarde het stilzwijgen.

"Zelfzucht en onbaatzuchtigheid zijn woorden waarmee men schermt," vervolgde hij, "zonder helder te weten wat ze precies inhouden. Zelfzucht is het richten van je aandacht op jezelf; liefhebben betekent niet alleen dat je je aandacht op iemand anders dan jezelf richt, maar tegelijkertijd dat je een gedeelte van jezelf schenkt aan het wezen waarnaar je die liefde laat uitgaan. De meest praktische van alle goede daden is dan ook het gecombineerd inzetten van actie, geld en onszelf. En bovendien: door dit te doen oogsten we geluk, want liefhebben is de meest aangename beleving die we kunnen ervaren."

Mevrouw Burton nam haar toevlucht tot het soort pseudo-goedmoedig lachje dat sommige mensen gebruiken, wanneer ze het ergens niet mee eens zijn maar geen argumenten bij de hand hebben om het te bestrijden. Met andere woorden, zij lachte omdat zij zich enigszins onzeker voelde nu zij geen woorden vond ter ondersteuning van haar overtuigingen, als men hier al van overtuigingen kan spreken.

"Ik zie dat u mij en mijn ideeën een beetje gestoord vindt," zei hij, onveranderlijk goed gehumeurd, "maar ik verzeker u dat zij ouder zijn dan het Christendom zelf, en getuigend van een normaal gezond verstand. Om heel eerlijk te zijn met u, mevrouw Burton," ging hij levendiger verder, "uit onze conversatie laatst, maakte ik op dat u niet echt van harte gelukkig bent. Welnu, *ik* ben dat wel, en een werkelijk gelukkig mens wil niets liever dan dat anderen ook gelukkig zijn; dat is een heel normaal verlangen - even normaal als wanneer men iemand een bepaalde arts aanbeveelt omdat men zelf door hem is genezen."

Mevrouw Burton lachte een beetje, en zei "U bent erg vriendelijk." Maar zijn bedoelingen en manier van doen getuigden van zoveel oprechte bezorgdheid, dat zij ongewild iets van dankbaarheid ervoer en zich gedwongen zag daar uitdrukking aan te geven.

"En wat is uw recept?" vroeg ze.

"Meer frisse lucht," zei hij eenvoudig. "Om ons heen bevinden zich heerlijke geluksgebieden: wie de vensters van zijn geest opent kan die waarnemen, wie ze gesloten houdt zal die moeten ontberen." Hij stopte een moment, en peinsde. "De gesloten geest moet zich wel ongelukkig voelen, want in een kleine ruimte kunnen zich een groot aantal menselijke smarten ophopen; maar zwerm uit in het onbegrensde en het eeuwige, en hoe ver weg zijn dan niet alle menselijke smarten? Het is alsof je vanuit een vervuilde omgeving terecht komt in de uitgestrektheid van hemel en oceaan: eenmaal daar aangekomen, ervaar je de goddelijke onpartijdigheid in je ziel, en dan verdwijnt het kritiseren van alles en het overal fouten achter zoeken, omdat je voelt hoe bekrompen en kinderachtig dat is: kritiseren lijkt dan niet langer meer de moeite waard. Uw probleem, beste vriendin," voegde hij eraan toe, terwijl hij even zijn hand op de hare legde, "is dat u alles fout vindt (zelfs de luchthartigheid van uw eigen dochters). Keer dat proces om, en beschouw alles als goed, en wacht dan eens af. Ik verzeker u, dat u daar geen moment spijt van zult krijgen."

Hij stond op om weg te gaan en schudde haar welgemeend de hand, en al zei ze heel weinig,

toch had ik het gevoel dat hij indruk had gemaakt en dat zij misschien op zekere dag haar zelfgebouwde gevangenis moe zou worden en tot het inzicht zou komen dat hij gelijk had.

HOOFDSTUK XVI

DE TRANSFORMATIE VAN FLOSSY MACDONALD

Op een late avond bezocht ik mijn vriend en trof hem thuis, maar in het gezelschap van een dame die duidelijk behoorde tot de klasse die, zoals dat heet, er lichte zeden op na houdt. En ik moet toegeven dat ik op dat moment onthutst was, vooral toen ik me de onbestemde manier van reageren van de bediende herinnerde op mijn vraag of zijn baas thuis was. En als de vlotte woorden "Dit is juffrouw MacDonald; ga zitten, beste vriend, ik ben heel blij je te zien" me niet bij mijn positieven hadden gebracht, dan had ik hen waarschijnlijk in pijnlijke verlegenheid staan aanstaren.

"Flossy," zei hij tot haar, "je hebt me vaak horen praten over mijnheer Broadbent; nou, hier is hij."

Zij glimlachte enigszins beschroomd naar mij, en wendde toen een duidelijk liefhebbende blik naar Moreward.

Gedurende zo'n tien minuten onderhielden we ons op een aangename manier, en toen stond Flossy op om weg te gaan; Moreward begeleidde haar naar de voordeur, waar zij nog eventjes fluisterend bleven praten. Toen hij terugkwam keek hij mij aan met een opgeruimde glimlach. "Wat voor de hand ligt, hoeft niet altijd juist te zijn," merkte hij op. "Wat Flossy betreft: zij vormt een hoogst interessant object voor psychologisch onderzoek; ik zou de ontmoeting met haar voor geen goud hebben willen missen."

"Wat voor de hand ligt is in zoverre juist, dat zij verliefd is op jou," zei ik voorzichtig.

"Nou ja," antwoordde hij bescheiden, "misschien bewijst ze mij die eer. En per slot van rekening is liefde een bruikbare factor, als het er om gaat iemand te leiden langs het pad van zielsontplooiing."

Het was me niet helemaal duidelijk wat hij bedoelde.

"Als een meisje verliefd is op een man," legde hij uit, "zal zij meer voor die man doen, dan wanneer zij dat niet was. En is zijn invloed van positieve aard, zal hij haar des te gemakkelijker verheffen. Als een vrouw verliefd is op je, mijn vriend, dan wordt jou daarmee een gouden kans geboden om goed te doen - zelfs al kun je die liefde niet op precies dezelfde manier beantwoorden."

"Ben jij dan aan het proberen om juffrouw Flossy terug te brengen op het pad van deugdzaamheid?" vroeg ik. "Kun jij haar ertoe brengen haar huidige levensstijl op te geven?"

"Zij zal geen aandrang nodig hebben, als de tijd rijp is," zei hij; "zij zal het uit zichzelf opgeven."

"Dat lijkt me sterk," overwoog ik; "dit soort vrouwen doet zo iets niet zomaar."

"Dat heeft twee oorzaken," luidde zijn antwoord, "en de belangrijkste is de intolerantie van de samenleving. Onze maatschappij staat deze vrouwen niet toe hun trieste beroep op te geven; als een meisje eenmaal de verkeerde weg is ingeslagen, dan wordt zij beschouwd als een paria, en dat is de meest efficiënte manier om ervoor te zorgen dat zij nooit meer op de goede weg kan terugkeren. Afgezien van het feit dat het op zichzelf al kinderachtig is, is een gebrek aan vergevingsgezindheid vaak de slechtste aanpak. Om een kwaad te verhelpen, moet men het vergeven; als de samenleving weigert een zogenaamde 'gevalen vrouw' te vergeven, wordt haar slechts de keuze gelaten tussen verhongeren of de straat op gaan."

"En de andere oorzaak?" vroeg ik.

"De andere oorzaak komt veel minder vaak voor, maar ligt wel veel duidelijker - namelijk afkeer van kuisheid."

"En Flossy?" vroeg ik.

"Flossy behoort tot de laatste categorie," zei hij, met een toegeeflijke glimlach, "maar zij heeft desalniettemin een mooie ziel - en zij heeft veel bemind."

Mijn belangstelling was gewekt, en ik vroeg hem mij over haar te vertellen en over de manier waarop hij dacht haar te kunnen veranderen.

Nu bleek dat Flossy's karakter van dien aard was dat zij voorzag in het levensonderhoud van een tante die weduwe was en van enkele neefjes en nichtjes; ook probeerde zij een goede invloed uit te oefenen op haar klanten - hoe vreemd dat ook moge klinken - door hen met een zekere zachte, vrouwelijke welsprekendheid ertoe over te halen om in sommige gevallen buitensporig drankgebruik op te geven, in andere gevallen om minder hardvochtig te zijn, enzovoort, enzovoort; kortom: vanuit het besef dat haar beroep in relatieve zin verderfelijker was, trachtte zij er zoveel goeds in te leggen als maar mogelijk was, en volgens Moreward slaagde zij daarin.

"Flossy," merkte hij op, nadat hij mij het voorgaande verteld had, "is een prachtig voorbeeld

van een miskend principe: men kan zijn ondeugden benutten om deugden te verwerven. Als meer mensen de buitengewone waarde van dat principe zouden beseffen, zouden zij niet zoveel zinloze energie verspillen aan wroeging over zwakheden waar ze maar moeilijk van af kunnen komen; zij zouden dan daarentegen zoveel deugdzaamheid binnen het domein van hun specifieke ondeugd brengen, dat die ondeugd uiteindelijk geheel van zijn werking ontdaan zou worden. Daarom zei ik ook, dat Flossy er niet toe gebracht zou hoeven worden om haar onaangename beroep op te geven."

"Jij bent wel de meest praktische zedenmeester die ik ooit ben tegengekomen," zei ik bewonderend.

"Maar de wereld zou mij een zedenschender noemen," zei hij glimlachend. "Weet je, het probleem is dat de mensen, al kennen zij het gezegde 'deugd verheugt', niet alleen het deugen maar ook het verheugen maar zelden weten te bereiken; zij denken dat zij simpelweg hun gevoelens moeten uitschakelen - een proces dat zo weinig aanlokkelijk is, dat het maar zelden beoefend wordt - terwijl zij eigenlijk hun gevoelens zouden moeten *transmuteren*. Schakel een gevoel uit, en er rest niets dan verveling; transmuteer het, en je zet het om in vreugde. Zelfs het uitschakelingsproces leidt zelden tot succes, want gewoonlijk voert men oorlog tegen de vervulling van de begeerte in plaats van tegen de begeerte zelf. Je hebt je drankprobleem alleen maar overwonnen als je geen verlangen meer hebt naar drank, niet als je alleen maar afziet van drinken. Nu is het zo, dat men enkel van een lager verlangen kan afkomen als het vervangen wordt door een hoger verlangen, want het hoger verlangen zorgt in werkelijkheid voor meer geluk dan het lager. Jij bijvoorbeeld praat liever over filosofie hier met mij, dan dat je elke avond tot twaalf uur in de Carlton champagne zit te drinken. In zekere zin verzaak je het drinken ten gunste van filosoferen, maar om de eenvoudige reden dat filosoferen je meer trekt: die verzaking doet dan ook geen pijn."

"Maar ik dacht dat het hele punt van onthechting juist draaide om lijden?" opperde ik.

"Alleen valse onthechting is pijnlijk," antwoordde hij; "*ware* onthechting is altijd volkomen pijn/loos. En waarom? Omdat pijnlijke onthechting betekent dat men weliswaar de handeling achterwege laat, maar niet het verlangen, terwijl pijnloze onthechting betekent dat men het verlangen zelf kwijt is, omdat het al zijn aantrekkingskracht heeft verloren. Net zoals liefde meer trekt dan haat, geluk meer dan ellende, zo ook is spiritualiteit aantrekkelijker dan verdorvenheid. Kortom: laat iemand eenmaal het werkelijk goede proeven, en hij verliest alle belangstelling voor het slechte."

"Maar je had het over *transmuteren* van je gevoelens?" vroeg ik; "hoe wil je drinken dan omzetten?"

Hij lachte. "Ik wilde die vergelijking niet doortrekken," was zijn antwoord; "je kunt transmuteren alleen maar toepassen bij bepaalde activiteiten, met name bij de gevoelens waar ik het over had. Kijk, de wereld beschouwt gevoelens en hartstochten ten onrechte als inherent verkeerd. Dat is een vergissing; gevoelens zijn juist goed *omdat* je ze kunt transmuteren: mensen die geen gevoel hebben, zijn verder verwijderd van het 'Koninkrijk' dan wie dan ook, want als je helemaal niets kunt voelen, kun je ook geen gelukzaligheid voelen; sterker nog: je hebt helemaal niets om te transmuteren tot gelukzaligheid. Wat Flossy betreft, juist omdat zij tot voeling in staat is, is zij veel dichter bij spiritueel ontwaken dan de deugdzaamste persoon die nooit van zijn leven iets heeft gevoeld. Deugden die alleen maar negatief zijn, zijn geen deugden. Zou men kunnen spreken over de deugdzaamheid van een steen?"

"En mag ik vragen hoe je te werk bent gegaan bij Flossy?" vroeg ik.

"Ik ben begonnen van boven naar beneden," antwoordde hij enigszins cryptisch, "niet andersom, zoals veel mensen doen. Ik heb niet gezegd 'Geef je ondeugden op, dan zal ik proberen je te laten zien hoe je spiritueel kunt leven'. Ik heb geprobeerd haar te laten zien hoe zij spiritueel *kan* leven, zodat haar ondeugden vanzelf kunnen wegvallen van haar."

Maar ik kan het korte verhaal van Flossy's bevrijding het beste vertellen zoals ik het van Flossy zelf hoorde. Toen ik besloot dit boek te schrijven heb ik haar benaderd, en het volgende is wat ze mij vertelde; Moreward had Londen al verlaten op dat moment.

Flossy MacDonald was weliswaar van bescheiden komaf, maar zij had een aangeboren gevoel voor verfijning, waarvan zij in woord en gebaar blijk gaf. Haar vader en moeder waren beiden heel toegewijde methodisten - zo toegewijd en bekrompen tegelijkertijd, dat zij haar vanaf haar kinderjaren hadden onderworpen aan zo'n strikt religieus regime, dat het woord 'religie' alleen al bijna haar weezin wekte; zij waren erin geslaagd religie tot synoniem te maken voor bodemloze duisternis. Flossy had een vurige aard, en het was duidelijk dat zij een heel ander temperament bezat dan haar beide ouders; rond haar achttiende viel zij dan ook ten prooi aan een gewetenloos man, die haar niet alleen weer verliet, maar haar ook - zonder de geringste middelen van bestaan - achterliet met een kind dat grootgebracht moest worden. Haar ouders vonden haar karakter ronduit verwerpelijk - zij hadden geen greintje begrip voor dit soort zaken - en wezen haar zonder enige aarzeling de deur; en

na een periode van strijd en diepste ellende belandde zij, zoals zovele anderen, op straat. Zij had echter een tante die met de grootst mogelijke vriendelijkheid probeerde haar te helpen; zij trachtte haar ouders te overreden (maar zonder succes) hun standpunt te herzien. Hoewel deze tante in achtenswaardige maar ten hemel schreiende armoede leefde, was zij bereid om haar weduwentjes te delen met haar nichtje. Flossy was echter te edelmoedig om daarvan gebruik te maken; later heeft zij, zoals Moreward vertelde, die goede bedoelingen duizendvoudig terugbetaald. Het schijnt dat na deze periode van diepe ellende een zekere mate van goed geluk - als er zoiets bestaat - op haar weg kwam, en in die tijd ontmoette zij ook Moreward op een late zomeravond.

"Ik herinner het me allemaal nog als de dag van gisteren," zei ze me. "Ik was net in de buurt van Marble Arch op dat moment, en ik zag hem aankomen. Dus sprak ik hem aan, en hij glimlachte naar me - ah, hij heeft zo'n heerlijke glimlach! - en begon me allerlei vragen te stellen over mezelf en mijn leven. Op de een of andere manier was hij heel anders dan de mensen die ik tot dan toe was tegengekomen; hij scheen zoveel belangstelling te hebben, en hij behandelde me met evenveel respect alsof ik een dame was - dat was zo uitzonderlijk. Hij stelde voor om naar het park te gaan, en daar gingen we zitten, met uitzicht op Park Lane; en toen sprak hij alleen maar tegen me, de hele tijd; en het was zo schitterend, dat ik toen op dat moment werkelijk van hem ben gaan houden. We moeten daar een uur of langer hebben zitten praten - ik herinner het me allemaal nog zo goed - en toen vroeg hij waar ik woonde, en hij zei dat hij nog even met mij naar huis wilde gaan.

Het leek op dat moment allemaal zo vreemd. Toen we bij mij thuis kwamen, ging hij gewoon tegenover mij in een stoel zitten en ging door met praten, praten, praten - altijd over de prachtigste dingen - tot één uur ongeveer, toen hij opstond om weg te gaan. 'Je hebt minnaars genoeg', zei hij, 'wat jij nodig hebt is een vriend. Mannen komen naar jou voor het plezier, nietwaar? Welnu, ik ben ook gekomen voor het plezier, maar een ander dan het hunne. Ik leef op mezelf en ben blij met een aardige vriendin om mee te praten en te denken. Maar *jij* moet zorgen voor je levensonderhoud, en voor jou, zoals voor vele anderen, is tijd geld' (hij legde een biljet van tien pond op de schoorsteenmantel), 'dus een van de grote genoegens die ik hieraan ontleen is te bedenken dat mijn vermoeid vriendinnetje geniet van een goede nachtrust.'

Ik keek hem aan, vol verbazing. 'Dat kan ik niet aannemen,' zei ik, 'dat kan ik echt niet.' Daarop nam hij mijn hand in de zijne, en streelde die, alsof hij me wilde overhalen. 'Voor sommige dingen ben ik heel gevoelig,' zei hij, 'en als je het niet aanneemt, zul je het me heel moeilijk maken.'

Maar ik kon mezelf er niet toe brengen het geld aan te nemen, en zei hem dat. En toen keek hij zo teleurgesteld dat ik toegaf. En daarna leek hij weer zo gelukkig, dat het me heel blij maakte. En stel je voor: hij nodigde me uit om de volgende dag bij hem thuis te komen lunchen. Was dat niet heerlijk? O, hij is zo goed voor me geweest. Waarom is hij toch weggegaan?" zei ze verbeterd; "en zal hij ooit nog terugkomen?"

Ik zei haar, om haar op haar gemak te stellen, dat ik dat inderdaad hoopte, en daarop vroeg ik haar mij nog wat meer erover te vertellen.

"Nou, daarna heb ik hem vaak gezien," ging ze verder, "en ik was natuurlijk verliefd op hem; ik weet niet of u schepsels als ik kunt begrijpen. Ik heb nooit iets van *hem* gewild - dat zou een soort heiligschennis hebben geleken (dat is toch het goede woord, niet?). Ik weet dat hij nooit iets van *mij* wilde. O, ik weet dat ik een heel hartstochtelijk meisje ben, maar op de een of andere manier gaat het niet samen met dat soort liefde. Als ik alleen al zijn hand kon vasthouden of zijn haar strelen, dan was ik heel gelukkig. Het was gewoon zalig, om dicht bij hem te zitten en te horen hoe hij praatte en me allerlei moois leerde. Hij is nu weg, maar hij heeft me iets gegeven dat door niets kan worden weggenomen. Bovendien heeft hij me geholpen om van alles af te geraken en weer respect te winnen."

"Maar ik heb begrepen," zei ik, "dat hij je nooit gevraagd heeft om dat op te geven?"

"Dat is juist het mooie ervan," reageerde ze; "hij leerde me alleen maar dingen die me er vanzelf toe brachten het op te willen geven. Och, denk nu niet dat ik een heilige ben," voegde ze er haastig aan toe. "Ik ben geen schijnheilige, en zelfs nu nog ben ik bereid om iets te doen omwille van de liefde, maar ik zou het nooit meer doen voor het geld - nooit meer. Hij zei vaker 'Liefde zuivert alles, zolang je de mensen er niet mee in moeilijkheden brengt; maar van de andere kant: als jou dat niets kan schelen, wil dat natuurlijk gewoon zeggen dat je hen niet liefhebt' - tenminste, dat is wat hij zei. Maar hij zei dat men op een gegeven moment, ook al was je verliefd, geen hartstocht meer verlangde. En toen vertelde hij me over Jezus en de vrouw van Samaria die vijf echtgenoten had versleten en samenleefde met iemand die niet haar man was. Hij zei dat Jezus haar prachtige spirituele dingen leerde, maar haar nooit vroeg om eerst de man waarmee zij samenleefde op te geven, omdat Hij zag dat zij van hem hield, en dat maakte feitelijk alles goed. En toen leerde hij me de man te vergeven die me in moeilijkheden had gebracht, want hij zei dat het eigenlijk dom en

kinderlijk was om hem aldoor te blijven haten; daarmee benadeelde ik mezelf. Natuurlijk, zo zei hij, had die man nooit van mij gehouden, want anders zou hij mij zeker boven zijn eigen genoegens hebben geplaatst - u weet wel wat ik bedoel - maar, zo zei hij, daarom moest ik juist des te meer mijn best doen om hem niet te haten maar medelijden te hebben met hem, want ooit zou hij ervoor moeten betalen, de arme duivel. En ik kan u zeggen dat ik me heel anders voelde en heel gelukkig, toen ik ophield hem te haten. En ik hield ook op kwaad te zijn op vader en moeder, en op alle anderen, en het was een heerlijk gevoel om nooit meer kwaad te zijn. Op een of andere manier lijkt het nu zo zinloos om mensen te haten en zich nijdig te maken over hen.... Ach, hij is een fantastisch mens."

"Maar hoe is het je gelukt om dat leven op te geven?" vroeg ik.

"Hebt u dat niet gehoord?" zei ze, verbaasd als een kind. "Heeft hij u dat nooit verteld?"

Ik zei haar dat ik nergens van wist.

"Echt? Weet u niet dat hij jaarlijks tweehonderd pond levenslang voor mij heeft vastgezet, voor hij wegging?"

"Dat heeft hij me nooit verteld," zei ik, oprecht verrast.

"O, dat is echt wat voor hem," riep ze enthousiast, maar tegelijkertijd met enige droefheid. "Hij deed allerlei goeds voor iedereen, maar liet daar nooit iets van merken - zo was hij helemaal."

"Vertel me nog wat meer," zei ik. "Ik wil zoveel mogelijk verzamelen voor mijn boek. Wat leerde hij je nog meer?"

Ze dacht even na, met een dromerige blik op de grond. "Ik ben niet zo goed in verhalen vertellen," antwoordde zij met bescheidenheid, "maar er zijn soms momenten dat ik de hele dag zou kunnen blijven praten over hem, en over die gelukkige tijd. Maar ik voelde me niet *altijd* gelukkig: op sommige dagen kon ik vreselijk in de put zitten; dan ging het leven dat ik leidde me verschrikkelijk op de zenuwen werken, en dan vroeg ik hem wat er met iemand als ik zou gebeuren als ik doodging. O, dat was een vreselijk idee om mee te moeten leven. En dan troostte hij me, en zei dat er zoveel goeds in me huisde, dat het andere er uiteindelijk niet veel toe zou doen; trouwens, zo zei hij, er zijn veel erger dingen dan wat ik deed, die in de ogen van veel mensen helemaal niet slecht schijnen te zijn. Hij zei vaker, dat iemand die hoereert met zijn talenten (dat zei hij letterlijk) alleen maar om een hoop geld te krijgen voor zichzelf, veel slechter was dan ik, want, zo zei hij, je geest is veel heiliger dan je lichaam, en je talenten zelfs nog heiliger dan je geest; maar er waren duizenden mensen die dat deden, en niemand stond erbij stil. Ja, dan voelde ik me helemaal gerustgesteld, vooral als hij alleen maar glimlachte en zei: 'Maak je maar niet druk, kind; je zult het soort leven dat je nu leidt haast net zo gemakkelijk achter je laten als een vlinder zijn cocon.' En weet je, hij had helemaal gelijk; op een goeie dag voelde ik dat ik nog liever de hele dag op een zolderkamertje achter de naaimachine zou zitten dan hiermee door te gaan, ondanks de lekkere diners en de theaters en alle plezier. Ja, toen gaf ik het op, ook al ging het me toen voor de wind; ik had nu zicht gekregen op een ander soort leven - u weet wel, in mijn verbeelding als het ware - dat me zoveel gelukkiger en wenselijker toescheen, gewoon zalig eigenlijk."

"En wat heb je toen gedaan?" vroeg ik.

"Nou ja, ik moest denken aan mijn tante en aan de kinderen, en omwille van hen bleef ik nog een tijdje doorgaan - zo is het gegaan." Zij stopte even, en voegde er verdrietig aan toe: "Het was een vreselijke dag, toen hij me vertelde dat hij Londen spoedig zou moeten verlaten, en ver weg moest gaan; en o, mijnheer Broadbent, ik zag er zo tegen op om afscheid te moeten nemen. Ik heb nooit goed afscheid kunnen nemen van mensen: mijn hart doet er zeer van, en zeker bij hem. Maar goed, hij heeft me fantastisch op mijn gemak gesteld, en hij zei me dat, al was zijn lichaam aan het andere eind van de wereld, hij me toch kon komen bezoeken wanneer hij maar wilde, ook al zou ik misschien niet in staat zijn hem te zien. En toen hij wegging, wat deed hij? Nou, om me te ontzien nam hij niet gewoon afscheid, maar in plaats daarvan schreef hij me de allerliefste brief en stuurde me een prachtig gouden kruis om altijd te dragen. Ik heb natuurlijk tranen met tuiten gehuild, maar ik zou dubbel zo hard hebben gehuild als hij me zelf een laatste zoen was komen geven. Maar het mooiste was nog, dat ik twee uur later een brief van de advocaten kreeg, waarin stond dat ik die tweehonderd pond per jaar ontving."

"En schrijft hij je nu nog?" vroeg ik.

"Jazeker, af en toe schrijft hij. En het is prachtig hoe hij alles weet waarmee ik bezig ben, zonder dat ik het hem verteld heb; en o, ik weet zeker dat hij heel vaak in mijn kamer is; telkens als ik heel erg naar hem verlang, is hij er. God schenke hem de eeuwige zegen!"

En daarmee eindigt het verhaal van Flossy's transformatie: een transformatie die op een wel heel edelmoedige en ongebruikelijke manier tot stand kwam. En onderweg naar huis vroeg ik me af, hoeveel 'Flossy's' er wel niet zijn op de wereld, en ik begreep duidelijker dan ooit tevoren waarom de

zondaren dichter bij de hemel zijn dan de farizeeërs.

HOOFDSTUK XVII

DE INLEIDING OP HET VERHAAL

Ik was zes weken buiten Londen geweest om, zoals ik gewoon was tijdens de zomermaanden, vrienden te bezoeken; ik had Moreward dus een tijdje niet gezien, en zelfs niets van hem gehoord. Maar hij was natuurlijk de eerste waarmee ik na mijn terugkomst contact opnam. Ik bezocht hem enkele malen vergeefs, maar uiteindelijk trof ik hem op een avond laat thuis aan, temidden van een berg papieren en documenten die blijkbaar zojuist waren aangekomen in een grote doos.

Zijn begroeting was doordrongen van oprechte en voelbare genegenheid, zo kenmerkend voor zijn hele persoonlijkheid; anders gezegd: hij omhelsde me. "Ik zal niet vragen of je genoten hebt van je ontmoetingen; ik weet dat dat zo is, want ik heb veel van je gelukkigste momenten mee kunnen maken."

Daarop wees hij naar de berg papieren. "Mijn dochter is overleden, en sommige van mijn documenten had ik bij haar achtergelaten; ze zijn zojuist aangekomen uit Italië."

Ik stond op het punt hem te condoleren en blij te geven van een warme sympathie, maar dat werd in de kiem gesmoord door zijn glimlach die mijn intentie even onbetekenend en kinderlijk deed lijken als wanneer een tweejarig kind zijn ouders zou verblijden met plakkerig snoepje. Aan deze man was in feite geen enkele vorm van sympathie besteed, want sterven was voor hem klaarblijkelijk even vanzelfsprekend als slapen gaan; zelfs de dood kon zijn oneindige sereniteit niet verstoren. En dus deed ik geen verdere poging om te spreken over zijn verlies - als men dat onder deze omstandigheden al zo kan noemen - en ging in plaats daarvan over op verschillende gespreksonderwerpen, die voor ons beiden van belang waren; terwijl hij van zijn kant zich met hart en ziel aan mij wijdde, en in zijn hele manier van doen die sympathie en aandacht legde welke hij zo bedreven hanteerde.

We moeten zo'n twee uur lang met elkaar hebben zitten praten, toen hij op zijn horloge keek en liet weten dat hij, als ik dat niet erg vond, verder zou gaan met het sorteren van zijn papieren, want sommige juridische kwesties moesten onverwijld worden aangepakt. Maar hij voegde er aan toe: "Aangezien dit werk min of meer een mechanisch karakter heeft, zou het door jouw conversatie verlevendigd worden; in elk geval, ga voorlopig nog niet naar huis."

Ik was ook helemaal niet van plan om naar huis te gaan, want na zo lange afwezigheid weer in Morewards gezelschap te verkeren betekende voor mij zoveel als genieten van een spiritueel bad - als ik me zo mag uitdrukken; ik was blij dat genot te kunnen verlengen. Maar voor het ogenblik viel ons gesprek stil; er vielen lange pauzes, afgewisseld met een incidentele opmerking. Af en toe verviel ik zelfs in somber gepeins, wanneer ik keek hoe mijn metgezel, gebogen over de papieren, zich wijdde aan een taak die voortkwam uit dood en verlies. En toch was zijn gezicht even kalm en onverstoord als altijd; noch was het, nu ik het zo bezag, ook maar een maand ouder gaan uitzien sedert het moment dat ik de opmerkelijke eigenaar ervan ontmoette, een jaar of tien geleden. Toen had hij er uitgezien als vijfendertig en geen dag ouder, al had de bedachtzaamheid in zijn gelaatsuitdrukking aangeduid dat hij de wijsheid van een rijpere leeftijd bezat. Maar had die onvergetelijke, gezette dame niet gezegd dat hij een eind over de vijfenvijftig was; en voeg daar nu nog eens tien jaar aan toe, dan was dit indrukwekkend menselijk raadsel vijfenzestig jaar oud, terwijl zijn uiterlijk nog geen veertig aangaf. En ik dacht bij mezelf: dat kan toch echt niet waar zijn, die goede dame moet het slachtoffer van roddelpraatjes zijn geweest. Maar zelfs die mogelijke oplossing viel weg toen ik verder overwoog: als hij toen vijfendertig was, is hij nu vijfenveertig, en dat lijkt me, gezien zijn uiterlijke verschijning, al haast even onmogelijk als wanneer hij vijfenzestig zou zijn. En tenslotte belandde ik in een web van numerieke speculaties, en dat bracht me tot de vraag waarom ik deze kwestie niet al lang geleden had proberen op te lossen, eenvoudig door een directe vraag te stellen.

Op dat moment hoorde ik mijn metgezel plotseling zachtjes lachen. "Ik zou het maar opgeven, vriend," zei hij; "je weet dat je er niet *echt* veel aan hebt, als je *wist* hoe oud ik ben."

"Wat?" zei ik, terwijl ik een beetje beschaamd glimlachte. "Jij wist wat ik aan het denken was?"

"Tja, kijk" antwoordde hij, "als jij er zoveel energie in stopt als zojuist, dan kan ik er weinig aan doen. Vooral als die gedachten de hele tijd op mij gericht worden. Tjonge! Als zoveel concentratievermogen op een verhevener onderwerp gericht zou zijn, goeie vriend, dan zou je iets groots tot stand hebben gebracht. Maar goed..." en hij lachte weer lichtjes in zichzelf, en hervatte zijn

werk.

"Maar je moet toegeven," zei ik, "dat mijn volledig gebrek aan nieuwsgierigheid prijzenswaardig is, als je nagaat dat ik op de een of andere manier er altijd van heb afgezien te vragen naar je leeftijd."

"O zeker, je krijgt een onderscheiding voor je fijngevoeligheid," antwoordde hij, glimlachend, "maar weet je: occultisten kennen een eenvoudige methode om mensen ervan te weerhouden lastige vragen te stellen - voor hun eigen bestwil."

"Maar," drong ik aan, "wat zou het uitmaken, als ik je leeftijd wist?"

"Wie geen geheimen heeft, hoeft geen leugens te vertellen," zei hij, "om een oud gezegde te betrekken op onze huidige situatie. Met andere woorden: ik wil je niet in de positie brengen dat je een onwaarheid moet vertellen in het geval dat iemand je vraagt naar mijn leeftijd. Waar het om gaat is, zoals je weet, dat ik bang ben voor beperkingen die voortvloeien uit naambekendheid. Bovendien zou nauwelijks één oude, bedaagde of lichtelijk verwelkende dame me nog met rust laten, al zou mijn geheim zo goed als nutteloos zijn voor haar. Het is echt niet zo simpel, dat je elke avond voor het slapen gaan even een zalfje op je gezicht smeert; en toch is het zelfs nog natuurlijker dan dat. Wanneer een mens een bepaald soort leven leidt, in overeenstemming met de regels van de Broederschap, dan zal verlenging van zijn jeugdigheid hem vanzelf op een heel natuurlijke manier ten deel vallen."

Ik streek eens door mijn grijze haar, en wenste dat ik die kostbare regels kende en ernaar kon leven. Maar wat ik hardop zei was: "Nou ja, dat had ik wel verwacht; tenslotte zal iemand die volstrekt geen ijdelheid kent zich nauwelijks erom bekommeren of hij er jong of oud uitziet, laat staan dat hij zich de grootste moeite zal doen omwille van een jeugdig uiterlijk - zoals presentabele dames."

En Moreward glimlachte alleen maar. Toen wierp hij me plotseling een manuscript toe. "Een van mijn literaire pogingen," merkte hij op, "geschreven toen ik nog erg jong was. Ik was helemaal vergeten dat mijn dochter dat in haar bezit had." De inkt was verbleekt tot sepia, en het papier was schimmelig; het moest minstens vijftig jaar oud zijn.

"Je ziet dat ik vertrouw op je discretie, mijn vriend," zei hij, "want ik ben me ervan bewust dat je een en ander concludeert uit dit document."

"Je doet alweer aan gedachtenlezen," lachte ik.

"Och, kom; dat viel eenvoudig af te leiden," corrigeerde hij.

"Nou goed, het doet er niet toe," zei ik; "maar kan ik het lezen?"

Hij knikte. "Maar daarna gooi je het in de prullenbak."

"O, niks daarvan," protesteerde ik.

Hij lachte. "Goed, als je het wilt lezen, doe het dan nu en geef het daarna maar terug."

En daarop las ik een van de meest poëtische teksten die ik ooit ben tegengekomen op het gebied van occulte literatuur. De vloeiende en muzikale kracht van de taal - met zijn typische zinsbouw en woordkeus - sprak direct tot het hart. Puur op zijn klankwaarde beoordeeld deed het zelfs denken aan dat meesterlijk fragment van Edgar Allan Poe, getiteld "Stilte, een fabeltje" als ik me goed herinner, maar qua inhoud waren ze natuurlijk totaal verschillend; en qua uitdrukingskracht was Morewards tekst volkomen origineel. Ik kreeg ook de indruk dat de schrijver Sanskriet moest hebben gekend of op zijn minst behoorlijk bekend moest zijn met de Sanskriet literatuur, want hier en daar waren er oosterse gelijkenissen doorheen gestrooid. Het maakte werkelijk zo'n indruk op me, dat ik na lezing dacht hoe jammer het was dat iemand met zulke literaire gaven er in alle tevredenheid van afzag ze ten volle tot hun recht te laten komen; zoiets kon er bij mij waarachtig niet in. Ik had het in ongeveer vijf minuten gelezen, en het had me, zoals dat bij muziek vaak gebeurt, op een vreemde manier buiten mezelf gebracht; minutenlang zei ik geen woord. Ik was me er alleen maar van bewust dat ik een gedachtenwereld betrad die ik nog niet kende. En ik voelde me plots vervuld van zo verheven denkbeelden, dat het bijna onmogelijk leek dat ik die uit eigen beweging kon denken. Bovendien verschenen ze zo overvloedig in mijn geest, maar tegelijkertijd zo helder en intens, dat het me haast schokte.

Toen was het Moreward die de stilte verbrak. "Kom," zei hij, "dat is genoeg voor vandaag."

Ik keek hem vragend aan. Mijn ziel was een en al vervoering, en mijn lichaam zinderde van levenslust. "Fantastisch!" riep ik uit. "Het heeft een nieuwe spirituele wereld voor me geopend."

Hij lachte. "Niet helemaal," zei hij.

"Hoezo, niet helemaal?" vroeg ik. "Soms kan ik je niet volgen."

"Jij hebt een hoge dunk van mijn literaire capaciteiten," glimlachte hij, "maar ze zijn niet zo groot als je denkt."

Maar dat moest ik tegenspreken: "Beste vriend, ik heb nog nooit zulke ideeën gehad als nu, na het lezen van dit manuscript; het was gewoon wonderbaarlijk."

"Dat is alleen maar een waanidee van jou," zei hij eenvoudig. "Veronderstel eens dat jij *mijn* gedachten kon lezen?"

"Maar dat is niet zo," gaf ik ten antwoord.

"Ook niet, als ik ze op jou zou richten, en jij in een ontvankelijke stemming zou zijn?" liet hij weten.

Ik keek hem verbaasd aan. "O, daar had ik niet aan gedacht."

Hij lachte zachtjes. "Nu begrijp je misschien," vervolgde hij, "dat het manuscript jou ontvankelijk *maakte*."

"Prachtig!" riep ik enthousiast. "Maar doe dat in 's hemelsnaam nog eens, en vaker - het heeft een onbeschrijflijk effect."

"Ha, maar daarmee zou ik je verwennen," wierp hij glimlachend tegen.

"Me verwennen?"

"Nou, er moet een goede reden voor zijn."

"O, dan moeten we beslist een goede reden maken," verklaarde ik met opflakkerend enthousiasme.

Zijn gelaatstrekken werden ernstiger. "Het uitzenden van gedachten," legde hij uit, "vereist een bepaalde energie; die energie in ons is niet onuitputtelijk, daarom moeten we er zuinig mee omgaan en erop letten dat zijn toepassingen de grootst mogelijke vruchten afwerpen. Zojuist betreurde je het dat ik zo weinig schreef. Dat is prima; maar er bestaan manieren van 'schrijven' die geen pen en papier behoeven; dat wil zeggen, manieren van schrijven *via anderen*: je brengt ideeën in hun hoofd, en laat het aan hen over om die ideeën verder te ontwikkelen en ze te plaatsen in een zelfgekozen kader. Als jij nu bijvoorbeeld een verhaal wilde schrijven..."

Het begon me te dagen. "...zou jij me de ideeën ingeven, bedoel je?"

"Precies; dat wil zeggen: zo nu en dan zou ik dat doen, en jij zou ze op jouw manier uitwerken."

"Maar zou jij daarbij aanwezig moeten zijn?" vroeg ik.

Hij glimlachte geduldig. "Het verwondert me dat jij die vraag stelt met de kennis die jij intussen hebt verworven."

"Dat was inderdaad een domme vraag," gaf ik toe, reagerend op de lichte berisping. "Maar hoe kan ik mezelf ontvankelijk maken?"

"Deels door inzet van jouw wilskracht," antwoordde hij, "en die kan enorm versterkt worden wanneer je iets leest dat een zekere mantra-kracht bezit, zoals je ook zojuist hebt ervaren."

Ik keek hem vragend aan.

"De klank van een bepaalde woordenreeks," verklaarde hij, "heeft een magische waarde, en dat kan een staat van ontvankelijkheid of helderziendheid teweegbrengen. Ja, er zijn zelfs bepaalde heilige woorden die zo'n krachtige werking hebben, dat ik ze aan één op de tien miljoen mensen nog niet zou durven doorgeven. Dat is echter min of meer een ander onderwerp. Maar neem bijvoorbeeld poëzie: heb je er ooit bij stilgestaan waarom een gedicht dat naar jouw oordeel mooie ideeën bevat, soms geen effect sorteert en zijn doel volledig voorbij lijkt te schieten?"

Ik gaf toe dat het nooit bij me op was gekomen om de oorzaak te zoeken.

"Welnu, dat komt omdat zijn verwoording of muziek, om het zo maar te zeggen, geen mantra-kracht bezit, en daarom wordt de ziel niet geraakt. Ik moet daar wel aan toevoegen dat de magische waarde van de poëzie, zo die al aanwezig is, teniet wordt gedaan door de manier van declameren: want de meeste mensen lezen gedichten alsof ze een krantebericht lezen, en anders alsof ze kond doen van iemands overlijden. In feite behoort poëzie bijna gezongen te worden, en als dat op de juiste wijze gebeurt kan dat heel wat tot gevolg hebben... Kijk, het manuscript dat je zojuist hebt gelezen bevatte een poging van mij om een mantramistische tekst te componeren; vandaar de indruk op jou."

"Maar," viel ik hem in de rede, "waarom schrijf je niet vaker? Dat zou in elk geval beter zijn dan gebruik te maken van mij, al stel ik de eer op prijs."

Hij glimlachte. "Wij schrijven zelden," zei hij; "de tijd is te kostbaar, en er zijn andere dingen die gedaan moeten worden. Zoals ik al te kennen gaf, werken we liever alleen maar met ideeën en niet met de ambachtelijke kant van het schrijverschap. Ons doel is anderen te helpen de mensheid te helpen, en in dit speciale opzicht kiezen we ervoor die hulp op een indirecte manier te bieden - via dichters, schrijvers, dramaturgen." Hij pauzeerde een ogenblik en zei toen: "Dus, mijn vriend, maak van nu af aan duidelijk dat je het recht hebt op hulp van de Broeders, door zelf de mensheid te helpen. Het moment is aangebroken dat men behoefte heeft aan een bijzonder soort occult verhaal, en aangezien ondankbaarheid niet een van onze zwakheden is, hoef je ons maar bij te staan, en wij staan jou bij."

"Je bedoelt," verbeterde ik, "dat *jij* me zult bijstaan, en anderen misschien ook? Maar ik kan het publiek niet iets gaan aansmeren en de indruk wekken dat *ik* dat gemaakt heb, terwijl ik aldoor *jouw* ideeën heb gestolen, of beter misschien, heb ontvangen."

Hij liet zijn papieren in de steek, kwam tegenover me staan en keek me aan met zijn ernstige zachte ogen. Daarop zei hij: "De wijste schrijver laat zijn persoonlijkheid volledig buitenspel - hij geeft enkel om te geven, en bekommert er zich niet om of hij wordt geprezen of gehoond. Hij blijft anoniem, omdat anonimiteit voor een bepaald soort moreel-filosofische literatuur het meest geschikte middel is om elk vooroordeel bij het grote publiek zoveel mogelijk uit te sluiten. Je zult bijvoorbeeld begrijpen, dat als de anglicaanse bisschop van Londen een boek schrijft, alle aanhangers van de anglicaanse kerk dat boek zullen lezen, en niet één rooms-katholiek; als nu niemand zou weten dat de bisschop van Londen er iets mee te maken had, bestaat de mogelijkheid dat 'iedereen' het kan lezen."

"Je bent zo zeldzaam praktisch," riep ik enthousiast uit.

"Nou ja, hoe het ook zij: zie je wat ik bedoel? Maar," vervolgde hij, "dat is nog niet alles; want elke schrijver heeft zijn bewonderaars en zijn critici, en zij lezen of vermijden zijn werk. Maar hoe staat het met de inhoud van het werk zelf - de ideeën, de motieven, alles? Zij worden steeds gekleurd door de naam en de faam van de schrijver, of omgekeerd, door het gebrek aan naam of faam. 'Aha', denkt mevrouw Janssen, 'Dinges heeft dat geschreven, dan moet het wel heel goed of heel slecht zijn'; want, hoe afgezaagd het gezegde ook is: de mensheid als geheel is als een kudde schapen, ze volgen de hond die ze het hardst vinden blaffen."

Hij ging tegenover me in een stoel zitten, met de vingertoppen tegen elkaar en de ellebogen op de armleuningen. "Werkelijk altruïsme," merkte hij peinzend op, "mag op geen enkele manier verbonden zijn met ijdelheid, en hoe strenger men zich aan deze stelregel houdt, hoe groter het resultaat zal zijn. Want er speelt nog een andere factor mee hierin! Inspiratie - wat niets anders is dan ontvankelijkheid - is een zaak van het hart, en hoe zuiverder het instrument, hoe groter de inspiratie. Welnu, het type ziel dat kan verklaren: 'Wat zegt het nu, als mijn naam wordt verbonden met mijn werk, want in werkelijkheid is het niet mijn werk maar ben ik enkel een medium,' dat type ziel zal altijd de meest verheven ideeën aantrekken. Je ziet, mijn beste vriend, jouw probleem is opgelost en je hoeft geen wroeging te hebben over het gebruik van *onze* ideeën, als je het middel van anonimiteit hanteert. En ik verzeker je, dat je op andere manieren goed zult worden beloond voor je onthechting."

"Ik zal beloond worden door een aangenaam gevoel van dankbaarheid," zei ik.

"En vergeef je me dat ik je gedachten heb gelezen; je weet dat ik er een goede bedoeling mee had?"

"Dat spreekt vanzelf."

* * * * *

En zo kwam ik ertoe het verhaal te schrijven dat deel II van deze schets beslaat en dat ik schreef na het vertrek van Justin Moreward Haig; zijn ideeën bereikten mij dus ondanks een onderlinge afstand van duizenden kilometers: op zijn minst een blijk van de mogelijkheid om telepathie te gebruiken - als het niet méér is.

HOOFDSTUK XVIII

HET VERTREK VAN JUSTIN MOREWARD HAIG

En nu zal ik moeten gaan vertellen hoe de dierbaarste van al mijn vrienden Londen heeft verlaten om zijn activiteiten te verleggen naar andere delen van de wereld; over die activiteiten kan ik echter niet reppen, want men heeft mij verzocht daarvan af te zien, en dat is al voldoende reden.

Vanaf het eerste moment dat ik Justin Moreward Haig ontmoette, beschouwde ik hem als een uitzonderlijk iemand; maar als onze ontmoeting al de nodige indruk op me maakte, onze scheiding deed dat zelfs nog meer: het toonde mij een kant van zijn persoonlijkheid die ik tot dan toe niet kende, al hadden onze verschillende gesprekken over occulte onderwerpen mij er ten volle van overtuigd dat zij wel bestond. Men zal zich herinneren dat in dit boek een brief werd opgenomen van mijn zuster aan mij; in die brief werd gewag gemaakt van Morewards uitgebreide reizen door India en elders, en van de wonderen die hij zag in dat hoogst romantische en mystieke rijk. En uit die brief werd duidelijk dat hij daarginds geheime kennis had verworven waarvoor slechts een enkeling rijp is. En toch herinner ik me hoe hij een keer opmerkte, dat het een grote vergissing was om te veronderstellen dat ingewijden en geschoolden in de occulte wijsheid alleen maar in India te vinden zijn; in waarheid waren er over de hele wereld ingewijden, ook in Engeland.

Ik vroeg hem hoe het kwam dat wij zo weinig over hen wisten als dat zo was, en ik herinner me die toegeeflijke en lichtelijk geamuseerde glimlach van hem toen hij antwoordde, dat normaal gesproken alleen een genie een ander genie volledig kan begrijpen, en dat enkel een vergevorderd occultist een ingewijde kan herkennen als hij hem tegenkomt, want iemand die zoveel inzicht bezit laat zich niet aanprijzen, noch door zichzelf, noch door de omstandigheden. "De bakker en de slager hier," lichtte hij toe, "buigen alleen maar voor de koning omdat zij weten dat hij de koning is; maar laat je hem incognito over straat lopen, dan zal niemand aandacht aan hem besteden. Ik ken persoonlijk iemand die, hoe vreemd het ook klinkt, al driehonderd jaar in leven is, maar omdat hij eerder veertig dan driehonderd lijkt, zijn er maar enkele mensen die iets merken als ze hem ontmoeten. En daardoor wordt hij juist beschermd, want als de mensen zouden weten wat er werkelijk speelde, zou hij ten prooi vallen aan zoveel nieuwsgierigheid dat zijn hele leven één grote last zou worden; en daarmee zouden zijn hoogst belangrijke activiteiten aanzienlijk worden belemmerd."

"Als iemand in staat zou zijn om zo lang te leven," zei ik, 'dan neem ik aan dat hij ook in staat is om andere zogenaamde wonderen te verrichten?'"

"Natuurlijk zou hij dat kunnen, maar hij doet het niet," luidde het antwoord.

"Maar als hij daardoor de mensheid zou kunnen overtuigen van een grote waarheid, dan zou hij dat toch moeten doen, lijkt me," drong ik aan.

Weer glimlachte hij met die geduldige toegeeflijkheid, waaruit ik opmaakte dat hij die opmerking maar al te vaak had gehoord. "Jij hebt de neiging om louter geloof te verwarren met spiritualiteit," zei hij; uiterlijke verschijningsvormen kunnen mensen nooit tot spirituele wezens maken. Ik ben ervan overtuigd dat mijnheer Paderewski met het grootste gemak geblinddoekt piano zou kunnen spelen, maar zou door zo'n gedoe een amuzikaal iemand muzikaal worden? Het antwoord is duidelijk. Je vergeet dat het bevredigen van loze nieuwsgierigheid niets anders is dan het bevredigen van je eigen ijdelheid. Zou het niet ver beneden Paderewski's waardigheid zijn om geblinddoekt te spelen? Zo is het ook ver beneden de waardigheid van een ingewijde om zogenaamde wonderen te verrichten."

"Maar er wordt gezegd dat Jezus Christus dat wel deed," hield ik aan.

"De ingewijde Nazarener heeft alleen maar wonderen verricht als daar een duidelijke aanleiding toe was. Hij genas mensen omdat ze ziek waren; hij materialiseerde voedsel omdat mensen honger hadden; hij stilde de storm omdat zijn leerlingen bang waren; maar hij maakte er geen vertoning van, noch bevredigde hij zinloze nieuwsgierigheid, zoals een ingewijde als Apollonius van Tyana dat ook nooit heeft gedaan."

Ik vroeg hem of iedereen de benodigde kennis zou kunnen verwerven om wonderen te verrichten.

"Ja en nee," was zijn antwoord. "Ja, omdat je alleen maar hoeft te voldoen aan de geschiktheidseisen; nee, omdat men van de meeste mensen niet kan vergen die te verwerven. Jijzelf bent op weg om ze te verwerven, en misschien dat je in een latere incarnatie ver genoeg gevorderd zult zijn om wonderen te verrichten, zo je dat mocht willen."

"En jij?" vroeg ik. "Kun jij dingen materialiseren?"

"Je stelt een hele rechtstreekse vraag," antwoorde hij glimlachend, "en ik ben niet goed in

liegen; maar als ik jou bevestigend antwoord, verzoek ik je om hiervan geen melding te maken zolang ik in Londen ben."

Ik beloofde hem absolute discretie.

"Natuurlijk," ging hij verder, "bestaat er niet zoiets als een wonder. Wij leden van de Broederschap maken slechts gebruik van natuurwetten waar de meeste mensen geen weet van hebben; dat is alles."

"Maar waarom wordt die kennis niet verspreid?" vroeg ik.

"Omdat de mensheid onvoldoende spiritueel ontwikkeld is om daar op de juiste manier gebruik van te maken. Overhandig het aan mensen die niet aan de noodzakelijke vereisten voldoen, en ze zouden het universum bijna ruïneren."

"En die eisen zijn?" vroeg ik.

"Volmaakte onbaatzuchtigheid, volmaakte verdraagzaamheid, volstrekt ontbreken van ijdelheid, volledige zelfbeheersing, en alle andere spirituele kwaliteiten."

"In één woord: *volmaaktheid*," zei ik.

"Daar komt het in de praktijk op neer: volmaaktheid," stemde hij toe.

"Dan kan ik het wel vergeten," merkte ik op.

Hij lachte. "Je vergeet dat je de Eeuwigheid vóór je hebt," zei hij, "je hebt dus een zee van tijd."

Maar als ik me goed herinner vond dit gesprek plaats vrij kort nadat ik kennis had gemaakt met Moreward, en sindsdien heb ik mede dankzij de boeken die ik van zijn hand ontving, zodanig inzicht verworven dat ik deze kwestie in een ander licht plaats. Niettemin was ik nieuwsgierig genoeg om vurig te verlangen naar een zichtbare uiting van de krachten die hij naar eigen zeggen bezat, en ik vaak vroeg ik hem mij iets daarvan, al was het nóg zo weinig, te laten blijken - maar steevast wees hij dat af, zij het op een heel vriendelijke manier. En toen, op het moment van scheiding, willigde hij mijn verzoek in.

Tot op zekere hoogte had hij me voorbereid op zijn aanstaande vertrek, want hij liet me weten dat zijn verblijf hier in Londen ten einde liep en dat ik niet moest verwachten dat hij nog veel langer bij me zou verblijven - althans voor zover het zijn fysieke aanwezigheid betrof, want in geest en liefde zouden we nooit gescheiden kunnen worden.

Welnu, het gebeurde als volgt. Sedert ik een bepaalde periode van mijn leven heb doorgebracht in hotels, heb ik de gewoonte om 's nachts mijn deur af te sluiten. Tijdens de nacht in kwestie had ik niet afgeweken van deze gewoonte. Rond middernacht ging ik naar bed en genoot zo'n acht uur lang van een diepe slaap. De volgende ochtend zorgde een uiterst verfijnde rozegeur voor de eerste gewaarwording in mijn ontwakend bewustzijn. Het leek wel of ik aan het dromen was over rozen, maar toen ik mijn ogen opende vond ik tot mijn grote verbazing vlak naast mijn hoofd een brief waarop een grote rode roos lag. Mijn eerste gedachte was dat ik vergeten was de deur te sluiten, en dat mijn bediende stilletjes de kamer was binnengekomen; maar omdat zij zoiets niet vlug zou doen, begon ik me af te vragen of er niet iets meer aan de hand moest zijn. Aan alle onzekerheid kwam echter al vlug een eind, want ik opende de brief en begon te lezen. Er stond:

Dierbare vriend, tegen de tijd dat je deze regels hebt ontvangen zal ik al op weg zijn naar een plaats die voorlopig ongenoemd dient te blijven. Mijn leven in Londen is nu afgelopen, en ten behoeve van mijn eigen ontwikkeling is het noodzakelijk dat ik me gedurende enkele maanden terugtrek uit de buitenwereld. In de toekomst is mij een ander soort werk toegewezen, en jij en ik zullen elkaar een tijdje niet meer in levende lijve kunnen ontmoeten; al zal ik, wanneer je mijn hulp maar nodig hebt, me daarvan bewust zijn en jouw roep beantwoorden. Het zinloze verdriet van een persoonlijk afscheid heb ik vermeden, want ik weet, mijn vriend, dat je een teder hart bezit en ik wil je geen pijn doen. Maar je weet dat zielen die waarachtig voeling met elkaar hebben in werkelijkheid niet kunnen scheiden, want al liggen er duizenden kilometers materiële ruimte tussen hen: zij die elkaar liefhebben staan dichterbij dan twee mensen die zonder verbondenheid in elkaars directe nabijheid leven. Als we dus vaarwel zeggen, laten we dat dan op geen enkele manier beschouwen als een scheiding, aangezien er alleen maar sprake kan zijn van scheiding wanneer de liefde en de herinnering gestorven zijn. Maar daar ik nu beseft dat deze liefde tussen jou en mij nooit kan sterven - zij heeft immers al zovele incarnaties lang bestaan - zou de gewaarwording van pijn bij dit afscheid verwijzen naar de pijn van een illusie in plaats van naar de vreugde van een werkelijkheid. Wat de afgelopen paar jaren betreft waarin we zo nauw op elkaar afgestemd hebben samengewerkt, wil ik je bedanken voor die onderlinge sympathie die deze jaren werkelijk tot een gelukkige tijd heeft gemaakt, en voor de openheid van geest van jouw kant welke het mij mogelijk maakte om een beetje kennis van de Broederschap bij jou te laten binnensijpelen. Want het is aan ons om degenen te danken die

ons *toestaan* hen een stuk verder te helpen op het pad van de evolutie, en niet andersom; want zo geven zij ons de gelegenheid datgene te doen wat wij het liefst van al verlangen. Voor het overige wens ik je alle goeds, en moge je noch in het verleden noch in de toekomst leven, maar steeds in de heldere en onveranderlijke vreugde van het Grote Eeuwige.

Je altijd toegewijde vriend,
J.M.H.

P.S.: Vergeet niet dat occulte verhaal te schrijven, dan zal ik van mijn kant niet vergeten jou te voorzien van de nodige ideeën.

Zodra ik deze brief had gelezen, ging ik naar mijn deur en ontdekte dat daaraan niets veranderd was sinds ik naar bed ging: hij was van binnen afgesloten en de sleutel stak nog in het slot. Toen drong het tot me door dat Moreward eindelijk mijn verzoek had ingewilligd en een voorbeeld had laten zien van materialisatie. Dat is tenminste mijn persoonlijke interpretatie van deze gebeurtenis, al mogen anderen wellicht een wereldser verklaring trachten te vinden, en mij beschouwen als iemand met veel verbeelding en weinig kritische zin.

En daarmee eindigde vanzelfsprekend mijn aandeel in het filantropisch werk van Justin Moreward Haig. Hoewel ik hem af en toe zie in het zogeheten astrale lichaam en dus contact heb met hem, verschijnt hij slechts aan mij wanneer ik bepaalde aanwijzingen nodig heb die verband houden met mijn eigen mentale en spirituele ontwikkeling; welke zijn werkzaamheden dus ook mogen zijn, het is me niet gegeven om die te volgen.

Mijn "geschiedschrijving" is hiermee op een natuurlijke manier aan het eind gekomen, en als ik erop terugkijk en op de mensen die ik heb trachten te schilderen, dan treedt één feit heel helder naar voren: de volstrekt alledaagse aard van alle figuren, uitgezonderd natuurlijk van de hoofdrolspeler zelf. Hun alledaagsheid juist maakte mij duidelijk hoe onmiskenbaar waar Morewards filosofische kerngedachte was, dat "iets vervelend of aangenaam is naar gelang hetgeen men er zelf in legt." Zelf merkte hij eens op, naar aanleiding van een ontmoeting met een wel heel onbuigzaam en levenloos type mens: "Hoe moeilijker een probleem is, hoe interessanter het wordt; de moeilijkste mensen om mee om te gaan zijn de door en door alledaagse." En daarom besteedde hij zoveel van zijn energie aan farizeeërs en dergelijke; "dichters, kunstenaars, filosofen hebben zo'n ontvankelijke geest (zo liet hij me weten), dat zij ons persoonlijk contact niet nodig hebben, want de Broederschap kan hun geest voorzien van ideeën en idealen uit een veel hoger gebied dan het fysieke. Maar met de doorsneemens is het heel anders gesteld: daar kan men alleen maar iets bereiken via het gebrekkiger middel van een gesprek." Derhalve wil dit boek ertoe bijdragen aan te tonen dat, hoe kleurloos of onbeduidend de uiterlijkheden des levens ook mogen zijn, degene die zijn best doet om een vredebrengend standpunt te ontwikkelen, geluk kan verspreiden onder allen om hem heen, en daarmee schenkt hij zijn eigen ziel het enig ware en onvervreembare geluk.

DEEL II: EEN TOCHT VOL OMWEGEN

INLEIDING

Hoe de Tocht Vol Omwegen schriftelijk tot stand kwam, werd uiteengezet in het hoofdstuk getiteld "De inleiding op het verhaal", maar enige nadere uitleg is hier op zijn plaats. Het proces dat bekend staat als "mediamiek schrijven" via een ontvankelijk persoon, wordt erkend door degenen die enigszins bekend zijn met occultisme of occulte methoden, maar het grote publiek is onwetend hieromtrent; men zal hier voor het merendeel sceptisch tegenover staan en zal dat - ongeacht hetgeen ik mag verkondigen - naar alle waarschijnlijkheid ook blijven. Sceptis verandert echter niets aan de feiten, noch vermag de retoriek van de blinden de overtuigingen van hen die zien teniet doen, of, zoals mevrouw Besant het bondig stelt: "Onwetendheid legt het altijd af tegen kennis." Maar hoe het ook zij, voor degenen dan die oren hebben om te horen voel ik me genoopt uiting te geven aan mijn overtuiging dat het ethische, filosofische en mystieke gedachtengoed dat de navolgende pagina's bevatten, aan mij zijn doorgegeven door de ingewijde die ik nu met recht mijn meester mag noemen.

Ongetwijfeld zal ik hier en daar ongewild enkele van deze ideeën hebben vervormd, en ze derhalve niet geheel correct hebben "doorgeseind", maar mocht dit het geval zijn, dan ben alleen ik daarvoor verantwoordelijk en niet hij die van mij gebruik maakte als instrument.

Wat de "stijlkeuze" voor het te schrijven verhaal betreft, instrueerde Justin Moreward Haig me hieromtrent alvorens Londen definitief te verlaten. "Maak het Engels schilderachtig, vloeiend en zo poëtisch mogelijk", zei hij, "want occulte waarheden worden adequater bij de lezer ingeprent wanneer ze worden gedrapeerd in melodieuze taalgebruik. Probeer tevens het grote verhaal te larderen met een aantal kleinere verhalen, en strooi rijkelijk met vergelijkingen en parabellen."

Zodoende heb ik getracht deze instructies naar beste kunnen op te volgen; rest mij nog slechts één opmerkelijk feit te vermelden: wanneer Haig een bepaald type verhaal vertelde of een morele kwestie uiteenzette, merkte ik dat zijn taalgebruik een specifieke wending nam in klank en kleur, bijzonder pakkend en uitnodigend tegelijkertijd. Welnu, toen ik mijn verhaal begon te schrijven, bleek ik dit typische muzikale taalgebruik vreemd genoeg onbewust te imiteren. Op zekere dag nu, toen ik Haigs aanwezigheid duidelijk gewaar was, stelde ik mentaal de vraag, "Heeft u zowel stijl als gedachtengoed bij mij ingeprent?". En als antwoord kwam: "Het is niet zo dat ik het je feitelijk heb ingeprent, maar omdat we eenvoudigweg zo nauw verbonden zijn, voel je min of meer aan hoe ik *zou kunnen* schrijven."

I

Lang geleden, in een voorbije generatie en in een ver, bergachtig land, leefde eens een rijk man, Antonius genaamd, die alle geneugten had gesmaakt welke zijn rijkdom hem maar kon bieden, om er vervolgens schoon genoeg van te krijgen, zoals een kind genoeg krijgt van een stuk speelgoed als het nieuwe eraf is. En omdat de dodelijke verveling die hij in zijn liederlijke geest ervoer zijn leven ondraaglijk maakte, vatte hij de studie van leer en werken der oude wijzen op, aldus trachtend de lange uren te verdrijven met het verwerven van kennis. Zo leefde hij helemaal op zichzelf, want bezoek van zijn voormalige compagnons hield hem slechts af van zijn studievorderingen. Welnu, toen hij op een dag gewoontegetrouw in de schaduw van zijn tuin zat te lezen, wilde het toeval dat er een oude bedelaar aan zijn poort verscheen, die hem om een aalmoes vroeg. En vriendelijk van aard als hij was en verstoken van elke hebzucht, trok hij zijn beurs en gaf de oude bedelaar een handjevol munten, terwijl hij hem met een enkel bemoedigend woord geluk en voorspoed toewenste. Maar nadat de oude bedelaar hem had bedankt voor zijn uitzonderlijke vrijgevigheid, sprak deze: "Zend mij niet al te haastig weg, edelmoedige, opdat ik niet vertrek alvorens u te hebben terugbetaald voor wat u hebt gedaan; want dat zou waarlijk ondankbaar zijn, gezien het feit dat u mij meer gegeven hebt dan ik ooit verwacht had te ontvangen." Antonius, die bij zichzelf dacht "Wat mag deze onwetende oude bedelaar dan bezitten, dat hij van genoegdoening rept?", glimlachte hierop toegeeflijk en stond hem toe te blijven, terwijl hij hem tersluiks opnam en wachtte op hetgeen hij te zeggen had. Maar de oude bedelaar glimlachte op zijn beurt toegeeflijk, en sprak: "O schijn-filosoof, weet dat vormen bedrieglijk zijn en dat wijsheid zich vaak tooit in zeer bescheiden dracht, daar zij zowel arm als rijk ten

deel valt; en weet tevens dat het Toeval slechts een denkbeeldig woord is waarvoor geen plaats is binnen de Werkelijkheid, en dat hetgeen mij hierheen voert absoluut geen toeval is, zoals u veronderstelde, maar het gevolg is van een verlangen dat onzichtbaar werkt via de krachten der Natuur. Want mijn komst is waarlijk slechts het resultaat van uw verlangen naar kennis, en uw edelmoedigheid is de sleutel die mij toestaat u doorgang te verlenen bij de eerste poort naar het geheime pad der Waarheid, aangezien de Waarheid die ik voor u op het oog heb slechts verworven kan worden door de ruimhartigen en de grootmoedigen-van-geest, ja, enkel door hen, en geen anderen." Daarop spitste Antonius zijn oren en dacht bij zichzelf: "Waarachtig, ik heb me vergist in deze oude bedelaar, want ondanks alles heeft hij iets weg van een wijze en spreekt hij met de stem der kennis in plaats van uit onwetendheid, daarom doe ik er goed aan naar hem te luisteren en acht te slaan op hetgeen hij te zeggen heeft." Maar hardop sprak hij: "O vreemdeling, die zo rijk aan wijsheid doch zo arm aan goederen bent, denk niet dat ik u wil laten vertrekken zonder u het woord te verlenen; integendeel, ik verzoek u plaats te nemen en mijn dienstbode zal voor verfrissing zorgen voordat u uw weg vervolgt, want u maakt de indruk dat u onderweg bent, en bovendien neem ik aan dat u erg oud bent?" En daarop ging de oude bedelaar zitten en legde beide handen bovenop zijn knoestige wandelstok, terwijl Antonius naar het huis liep en opdracht gaf om fruit, brood en wijn naar de tuin te brengen; daarna liep hij terug en wachtte af wat de oude man te zeggen had. En de oude man bedankte hem hoffelijk, keek hem onderzoekend en vast in de ogen, en sprak: "O zoeker! Slechts de allereerste beginselen der kennis kunnen uit boeken gehaald worden, en ofschoon u al lang en trouw leest, is uw studie welhaast vergeefs geweest als u niet dít er op z'n minst van geleerd hebt. Want weet dat ware kennis enkel in uw eigen ziel te vinden is, en dat de weg naar uw ziel loopt via het hart, waaruit alle duisternis gebannen dient te worden middels het licht van onbaatzuchtigheid. Derhalve zou het u betamen uw boeken terzijde te leggen, en elders op zoek te gaan naar kennis; uw huis en bezittingen kunt u toevertrouwen aan de zorgen van uw personeel tot het moment van uw terugkeer. Want wat u zoekt vindt u niet hier, maar op de top van gene met sneeuw bedekte berg, waar de meesters der wijsheid verwijlen, die er te allen tijde op wachten om hun onschatbare parels van Verlichting door te geven aan hen die moedig en volhardend genoeg zijn de grote beklimming te volbrengen. Maar aangezien enkel de onbaatzuchtigen het recht op deze kennis kunnen verdienen, is één van hun voorwaarden dat u niet alleen reist, maar ook anderen voert naar hun Tempel der Wijsheid; en zelfs als zij genoeg mochten krijgen van de klim en op hun schreden mochten terugkeren, zodat u het laatste stuk van de weg in eenzaamheid moet vervolgen, zullen de meesters u niettemin ontvangen en u belonen. Maar weet dat de reis lang is, zoals u kunt afmeten aan de afstand tot gindse bergketen, en de opdracht is moeilijk en inspannend; er zijn echter tal van halteplaatsen op de weg in de vorm van steden en dorpen, waar u komt te verblijven en te rusten. Bovendien zult u bij elk van deze halteplaatsen niet alleen het verdere verloop van uw pad ontdekken, maar tevens enige kennis verwerven, hetgeen als het ware een eerste inwijding is in de onthulling van uw uiteindelijke doel; en dat doel zelf behelst niets minder dan het vinden van de Steen der Wijzen - zoals dat in overdrachtelijke zin genoemd wordt [2] - die u in staat stelt de dood te overwinnen en oneindige Gelukzaligheid te verwerven."

Daarop sprak Antonius: "O eerbiedwaardige oude man, ofschoon uw lichaam getekend is door de lange jaren, heeft uw spraak een jeugdige kracht behouden en uw woordenstroom is als water dat voortsnel naar de zee der Wijsheid, hetgeen getuigt van waarachtigheid. Maar desalniettemin vraagt u het onmogelijke, door te eisen dat ik anderen moet vinden om me te vergezellen op zo'n lange en inspannende tocht, want waar vind ik reisgenoten die naar een kennis verlangen welke niet alleen op zichzelf eigenaardig is, maar die ook nog zo'n vreemde en hoge prijs vraagt? En bovendien: wie zal me geloven als ik hen vertel dat op gindse top, onder de hoede van een paar kluzenaars, de Steen der Wijzen ligt, waarvan ze nog nooit gehoord hebben en waarvan ze naar alle waarschijnlijkheid ook niet willen horen. Denkt u niet dat mijn gewezen kornuiten me alleen maar smalend zullen uitlachen, wanneer ik hen een dergelijk fantastisch en uit de lucht gegrepen voorstel zou doen? Waarlijk, uw integriteit mag dan wel buiten kijf staan, maar het zal niet eenvoudig zijn om aan uw voorwaarden te voldoen."

Toen gleed er iets van een glimlach over het gerimpeld gelaat van de oude bedelaar terwijl hij sprak: "O gij onwetende! Ware het onmogelijk te voldoen aan de voorwaarden die de Grote Zielen stellen - zij het in uw dan wel in enig ander geval - dan zou ik echt niet hierheen gekomen zijn om mijn adem te verspillen aan vruchteloze uiteenzettingen en verkondiging van onwaarheden; want heb ik niet gezegd dat ik gekomen ben vanwege de onverbiddelijke beschikking van het lot in antwoord op uw streven, en niet door de illusie van het Toeval of van gelukkige omstandigheden? Welnu, alvorens mij kond te doen van het onmogelijke, neem goed nota van hetgeen ik verder te zeggen heb, want u bent zich niet bewust van het feit dat u al een stuk gevorderd bent op de weg naar kennis en dat u al

hebt voldaan aan enkele voorwaarden van de Grote Zielen die ik tot dusverre niet expliciet genoemd heb." En terwijl hij zo sprak, kwamen dienstboden het huis uit en staken het grasveld over, met dienbladen vol fruit, brood en wijn; dus aarzelde hij en wachtte even met verdergaan, totdat zij weer het huis waren binnengegaan. Nadat hij beleefd een gebaar van de gastheer om zich tegoed te doen aan het geboden maal had afgeslagen, vervolgde hij: "En nu zal ik u vertellen op welke wijze u al enige vordering hebt gemaakt op het pad der kennis, want hebt u niet genoeg van al uw eten en drinken en uw genegenheid voor vrouwen, en van alle geneugten die uw rijkdom u hebben verschaft; en hebt u ze niet de rug toegekeerd omdat ze u gingen tegenstaan en uw zintuigen verzadigden, zoals een overdaad aan honing de smaak aantast; hebt u niet moeiteloos afgezien van dit alles, omdat u er op geen enkele wijze meer bevrediging in vond?"

Daarop keek Antonius de oude man aan, en antwoordde: "Het is inderdaad gegaan zoals u beschrijft, maar hoe zou ik ook anders hebben kunnen handelen, gezien het feit dat vasthouden aan genoegens die niet langer genoegens zijn het toppunt van dwaasheid zou zijn, vergelijkbaar met het omhelzen van een drogbeeld dat uit niets dan luchtledigheid bestaat? Noch kan ik enige verdienste zien in het vrijwillig afstand doen van iets waar ik genoeg van had, want er zou slechts sprake zijn van verdienste, indien ik tegen mijn verlangen in gehandeld zou hebben in plaats van hieraan tegemoet te komen."

Daarop lachte de oude bedelaar met een wijze glimlach, en sprak: "O argeloze, besprenkeld met een druppel Wijsheid! Enkel hij die moeiteloos afstand doet, heeft werkelijk afstand gedaan; want afstand doen van iets waar de geest nog aan hecht is als het lopen op het randje van een steile rotswand met het voortdurende gevaar in de afgrond te storten. En wat zou de zin zijn van een verpletterd lichaam voor hen die graag kennis willen overdragen; want zoals een lichaam niet kan horen wanneer het doof is voor alle geluid, zo kan hij die aangevreten is door de worm van begeerte evenmin horen, daar hij doof is voor alle Wijsheid. En denk nu even na, en delf in de uithoeken van uw geheugen om te zien of er mogelijk onder uw vrienden niet enkelen zijn die u zou kunnen meenemen op uw reis naar de Waarheid; en als er niet één bij is van wie u houdt, dan zijn er wellicht enigen die nog steeds van u houden en die alleen al op basis van deze liefde bereid zijn u te volgen op de grote Weg." En daarop nam de oude bedelaar een kleine verfrissing tot zich, verhief zich langzaam uit zijn zetel, nam vervolgens afscheid van zijn onthutste gastheer en ging zijns weegs.

II

Antonius nu bezat een vriend die als het ware afweek van zijn andere kornuiten en die hij met een tedere en onwrikbare toewijding liefhad, omdat hij in hem een voorbeeld van geleerdheid, welwillendheid en liefde zag. En hij woonde niet ver weg in een door cypressen omzoomde villa aan zee: hij gold als een zeer vermogend man, die echter in afwijking van andere welgestelden koos voor een eenvoudig en bescheiden bestaan in plaats van voor een buitensporig en uitbundig leven. En Antonius dacht bij zichzelf: "Ik zal mijn vriend Pallomides opzoeken en hem in ieder geval advies vragen inzake het voorstel van deze mysterieuze oude bedelaar, want per slot van rekening was hij het die me de boeken leende die ik nu al zo lang bestudeer, en daarom is het niet onwaarschijnlijk dat hij me kan vertellen welke weg te bewandelen - zo ik al een weg zou moeten bewandelen." En zodra deze gedachte zich had genesteld in zijn geest, ging hij op weg langs de witte lommerrijke laan die was overdekt met verstrengelde takken van de bomen, die als schildwachten aan weerskanten geplant waren en die het diepe blauw van de wolkeloze hemel door de kieren van de groene bladeren lieten sijpelen. En toen hij de villa naderde waar zijn vriend woonde, zag hij diens rijzige en gracieuze gestalte op en neer lopen over het terras dat uitkeek op de kalme, geluidloze zee; en zijn hoofd was gebogen over een boek waar hij nu en dan van opkeek om, zo leek het, de geur in te ademen van ontelbare rozen die hun bleke kopjes hieven naar de ochtendzon. Toen hij Antonius zag naderen trok er een vreugdevolle welkomstglimlach over zijn kalme, klassieke gelaat en hij liep hem tegemoet om hem te verwelkomen met een omhelzing, zoals te doen gebruikelijk was in die langvervlogen dagen. Daarop vertelde Antonius hem met welk doel hij was gekomen en verhaalde hem van de mysterieuze oude bedelaar die hem trachtte te overreden een vreemde en raadselachtige trip te ondernemen, en hij smeekte hem zijn verwarde geest te bevrijden uit het dilemma van neiging en twijfel. En Pallomides keek hem aan met een onverstoorbaar glimlachende blik, en sprak: "Ben je niet ietwat lichtgelovig, vriend, gezien het feit dat een sjofele oude bedelaar die jou om een aalmoes komt vragen, je geest meteen onder de indruk brengt van een plan dat weleens niets anders dan volslagen dwaasheid zou kunnen blijken te zijn, zodat je reis, mocht je besluiten deze te gaan ondernemen, mogelijk slechts in teleurstelling en spijt uitmondt? Niettemin heb ik ook gehoord dat zich op gene

bergtop een gemeenschap van mysterieuze monniken bevindt, die een onmetelijke schat aan kennis bezitten, en dat degene die hen weet te bereiken via die lange en afmattende beklimming, een beloning ten deel valt die alle materiële rijkdom van de wereld in de schaduw stelt. En toch zou ik de verantwoordelijkheid om je ertoe over te halen niet graag op me nemen, ofschoon jou over te halen om hier te blijven evenveel verantwoordelijkheid met zich mee zou brengen; want wie weet of die oude bedelaar niet oprecht is in zijn dankbaarheid en jou een goede dienst wil bewijzen door je te laten profiteren van kennis waarvoor hij zelf te oud is om er gebruik van te maken? Bovendien: zelfs als jouw reis nutteloos mocht blijken te zijn, is er weinig dat jou hier houdt in onze wereld beneden en daarom lijkt het van beide kanten bezien weinig kwaad te kunnen, want je bent in de bloei van je leven en hebt nog vele jaren voor je, en je kunt je studie altijd nog opvatten als je terugkeert, ja zelfs misschien des te beter dankzij je reis en avontuur."

Daarop sprak Antonius: "Wat je zegt is waar, maar het is moeilijk om aan de gestelde voorwaarden te voldoen, en waar moet ik een vriend vandaan halen om me te vergezellen op zo'n vreemde en schijnbaar zweverige zoektocht; want wie behalve jij, die tolerant staat tegenover mijn plan vanwege je ruimdenkendheid en wijsheid, kan ik overhalen in mijn integriteit te geloven in plaats van me te beschouwen als een krankzinnige of een dwaas?"

Toen sprak Pallomides: "Jij vleit nu iemand die dit niet waard is, want mijn ruimdenkendheid is slechts enige wereldwijsheid, die me doet beseffen dat men geen enkele gelegenheid die zich voordoet op het menselijk pad volledig moet verwerpen of voorbij mag laten gaan. Bovendien is het vinden van een reisgenoot niet zo moeilijk als jij veronderstelt, want mocht er geen man beschikbaar zijn dan kun je in zijn plaats misschien een vrouw vinden."

Daarop antwoordde Antonius: "Maar wat voor soort vrouw ken ik nu, behalve degenen met wie ik me in vroeger dagen vermaakt heb en die ongeschikt zijn voor mijn zoektocht; want zelfs wanneer ik hen zou kunnen bewegen om me te volgen, dan nog zullen de Wijzen nauwelijks bereid zijn hen te aanvaarden als adepten voor een zo verheven kennis. Bovendien heb ik hen verwaarloosd en zijn ze min of meer als dromen uit mijn leven verdwenen; ik ben hun namen zo goed als vergeten, zodat ik hen nu niet eens zou kunnen vinden, ook al zou ik het willen."

Toen keek Pallomides zijn vriend aan met een vaderlijke blik, terwijl hij sprak: "Zij die wijsheid zoeken, verwerpen zelfs hun dromen niet, want onder het transparante weefsel daarvan zou weleens een belangrijke betekenis schuil kunnen gaan; en zelfs als dit niet het geval mocht zijn, dan zou het pogen ze te onthouden een niet te onderschatten geheugentraining zijn; want jouw geheugen moet wel bijzonder beperkt zijn, als jij je niet op z'n minst één van je talrijke liefdes kunt herinneren; tenzij je natuurlijk zonder overleg gesproken hebt, of een uitvlucht zoekt om te verhullen dat je niet genegen bent iemand van het zwakke geslacht mee te nemen uit vrees dat zij eerder een hinderpaal dan een hulp voor jou zou vormen."

Toen lachte Antonius een beetje beschaamd, en sprak: "O, jij karakterlezer! Je zit niet ver bezijden de waarheid, want ik ben bang mezelf op te zadelen met een vrouw die altijd maar weer wil rusten, dralen of omkeren, grillig en wispelturig als de wind en even kwistig met haar tranen als een vocht-bezwangerde regenwolk bij de wisseling van de maan."

Maar Pallomides reageerde met ernst, en sprak: "Verlies je nu niet precies de gestelde voorwaarden uit het oog en ontloop je, door uit te zijn op eigen gemak, niet de allereerste opdracht die je moet uitvoeren om je beloning te verwerven? Want waarachtig, zei die oude man niet dat enkel onbaatzuchtigheid jou toegang tot de Tempel zou verlenen, en dat je om die reden reisgenoten moest zoeken en niet omwille van je eigen gemak of om de bezwaren van jouw reis over de lange weg te verlichten? Maar let wel, het ligt niet in mijn bedoeling je te overreden noch af te raden om te gaan; maar als je graag je geluk beproeft op basis van wat die oude man te vertellen had, dan ware het dwaasheid om halfslachtig te werk te gaan, door een deel van zijn ondubbelzinnige aanwijzingen te negeren en alleen het andere op te volgen; want het deel waar je aan voorbij wilt gaan lijkt zonder meer in elk opzicht even waardevol als het deel waar je op in wilt gaan."

Toen glimlachte Antonius een beetje droevig, en sprak: "Je hebt ongetwijfeld gelijk in dit geval, zoals je het bij mijn weten in de meeste andere gevallen bij het rechte eind hebt gehad, want iets dat ten dele de moeite waard is om te doen is de moeite waard om volledig te doen; en ofschoon ik eerst naar mannelijk gezelschap wil zoeken, zal ik, als me dit niet lukt, jouw advies volgen en een vrouw meenemen." En hij aarzelde een ogenblik, keek zijn vriend haast smekend aan, en vervolgde: "Ik veronderstel dat het zinloos zou zijn *jou* te vragen met me mee te gaan?"

En Pallomides lachte vriendelijk geamuseerd, en antwoordde: "Ja, ik ben inderdaad bang dat dat zinloos zou zijn."

Daarop vertrok Antonius en ging naar huis, verzonken in zijn verwarde overpeinzingen, terwijl hij probeerde een plan te bedenken om een reisgenoot te zoeken, en een goede verklaring om, zo hij

iemand mocht vinden, hem te overtuigen van de waarde van de zoektocht. En hij dacht enige uren na, totdat de schemering begon te vallen over zijn tuin; vervolgens ging hij richting stad om velen van zijn voormalige metgezellen op te zoeken, hoewel hij weinig hoop had op een goede afloop van zijn missie. En nadat hij de een na de ander had bezocht en zijn moeite slechts beloond zag met gelach en goedaardige spot, was hij gedwongen zijn zoektocht op te geven die, zoals hij juist voorzien had, op niets was uitgelopen. Toen dacht hij: "Zoals te verwachten was, heb ik totaal niets bereikt bij de mannen, want alles welbeschouwd mochten ze me alleen maar vanwege het goede voedsel en de wijn waarmee ik hen vroeger overlaadde, en niet vanwege mezelf; want nu ik ook maar de geringste wederdienst vraag, weigeren ze stuk voor stuk, lachen geringschattend om me, en noemen me een dwaas. Dus nu ga ik het maar eens bij de vrouwen proberen, want onder hen was er tenminste één die van mij hield en mij haar eeuwige liefde verklaarde, ofschoon ik haar slecht behandelde en me zonder veel omhaal van haar heb afgekeerd. Dus wie weet houdt zij nog altijd van mij; en het is niet denkbeeldig dat ze enkel en alleen op basis van haar liefde met me mee zal gaan, zelfs al staat ze sceptisch tegenover mijn plan; en welke banden binden een courtisane immers aan deze of gene plaats, en als ze ziet dat ik meer dan genoeg geld heb voor ons beiden, zullen er vast en zeker weinig obstakels meer in de weg staan."

En aldus kwam Antonius tenslotte bij het huis van ene Cynara aan, zijn vroegere maîtresse; en aan haar ontvouwde hij het plan dat hem zo na aan het hart lag, terwijl zij van haar kant met grote ogen luisterde, vol verbazing en vervuld van een liefde die nooit gedooft was. Maar terwijl hij zijn verhaal deed, merkte hij op dat ze ouder was geworden en dat veel van haar vroegere schoonheid vervaagd was met het voortschrijden der jaren; haar lichaam was magerder geworden en uit haar diepliggende ogen sprak een zielsvermoeidheid, die zijn hart enerzijds met iets van medelijden vulde en die hem anderzijds een beetje voor haar deed terugdeinzen. En hij dacht bij zichzelf terwijl hij naar haar keek en met haar sprak in de avondschemering: "Ik zou werkelijk wensen dat ze iets minder van me hield, want ze zal me vast en zeker in verlegenheid brengen met haar toewijding en misschien zal ik iets moeten veinzen dat ik niet meer voel. Maar anderzijds, als ze niet meer van me zou houden, zou ze niet ingaan op wat ik haar vraag en niet met me meegaan op reis: daarom moet ik de opdringerigheid van haar liefde maar aanvaarden als de prijs voor haar gezelschap, en dit naar beste vermogen verdragen."

Toen hij nu klaar was met zijn verhaal keek ze hem recht in de ogen, en antwoordde plagend: "O jij trouweloze, maar beminde! Jij die gedurende al deze lange jaren niets van je hebt laten horen en nooit naar mijn welzijn geïnformeerd hebt, en die alleen omdat je nu iets van me wilt mij tenslotte opzoekt, als een laatste toevlucht wellicht; maar omdat ik nog steeds van je houd zal ik je vergezellen op deze vreemde reis, blij als ik ben jou weer te hebben gevonden, waar ik dacht je voor altijd verloren te hebben. Want zoals jij genoeg hebt van jouw rijkdom, zo heb ik genoeg van mijn vrijages, waaraan ik maar wat graag een einde wil maken om op zoek te gaan naar iets beters op mijn levensweg; temeer daar mijn liefdes slechts in naam bestonden en niet in werkelijkheid, want jouw onvergankelijke beeltenis en de onsterfelijke gedachte aan jou en jouw liefde doorstraalde elke andere liefde; en hoewel ik heel goed weet dat je niet langer om mij geeft, zal ik je niettemin trouw vergezellen zonder hiervoor iets in ruil te vragen."

Daarop vulde Antonius' hart zich met blijdschap, en hij dacht: "Eindelijk heb ik iemand gevonden die met me mee op weg gaat; nu zijn mijn twijfels tot bedaren gebracht en kan ik zonder verder dralen voorbereidingen treffen voor mijn reis." Maar tot Cynara sprak hij: "Jij bent altijd al nobel geweest; jij behandelde anderen beter dan zij jou ooit behandelden, en ook voor deze nalatige persoon maakte jouw zachtmoedige hart geen uitzondering. Nu is het moment gekomen waarop jij daarvoor een duizendvoudige beloning zult ontvangen waarvan je de omvang pas enigszins zult bevatten, wanneer je iets meer verneemt van wat je te wachten staat. Maar nu ga ik vertrekken, en ik zal je laten halen op het vastgestelde tijdstip, wanneer alle noodzakelijke voorbereidingen zijn getroffen voor onze reis; tot spoedig ziens."

III

Zo keerde Antonius weer huiswaarts, met een licht hart en een geest vol verwachting en ongebreideld enthousiasme. En terwijl hij voortliep, vervuld van zijn heuglijk beraad, schoot er opeens een gedachte door hem heen die zijn hele plan even als een zeepbel uiteen deed spatten. Want toen de weg waarop hij liep een bocht had gemaakt, doemde opeens de ver verwijderde bergketen op binnen zijn blikveld, terwijl de volle maan die boven de hoogste top rees de schaduw ervan aftekende tegen het peilloze donkerblauw van de onmetelijke hemel. En hij zei tegen zichzelf: "Ik moet wel gek

zijn om te denken dat ik die wolkenhoge verte kan beklimmen, waar bij mijn weten nog niemand ooit een voet heeft gezet en waar geen reiziger van is weergekeerd om zijn verhaal te doen. En die bedelaar moet me in zijn hart uitgelachen hebben, temeer daar hij me geen aanwijzingen heeft gegeven hoe er te komen; hij heeft me enkel ingelicht over de voorwaarden waaronder ik werd geacht te reizen. En heb ik die mysterieuze oude bedelaar niet laten vertrekken zonder hem te laten beloven dat hij zou terugkomen om me nader in te lichten over de verdere aanpak? En naar alle waarschijnlijkheid is hij nu voorgoed verdwenen, en het zou welhaast even zinloos zijn om te proberen hem op te sporen als te proberen een bepaalde schelp op te diepen van de zeebodem."

En toen hij de laatste bocht omsloeg naar zijn eigen huis, zag hij daar plotseling, als in directe tegenspraak met zijn gedachten, diezelfde oude bedelaar net buiten zijn tuin zitten wachten bij de poort; en zijn hart maakte een sprongetje van intense verwachting, zodat hij zijn passen versnelde totdat hij de plek bereikte waar hij zat.

Daarop stond de oude bedelaar op en maakte een buiging, maar sprak toen zonder enige inleiding en zonder Antonius' inbreng af te wachten, in afgemeten bewoordingen, zoals dat gebruikelijk is bij oude mensen: "Welnu, nu u besloten hebt te gaan en iemand gevonden hebt om u te vergezellen, luister dan goed naar wat ik te vertellen heb, want zonder mijn aanwijzingen zou het zeer moeilijk voor u zijn om de weg te vinden of de gidsen en halteplaatsen op ieder snijpunt van uw reis. Maar laat me u eerst deze amulet overhandigen die u om uw hals moet dragen, verborgen onder uw kleren, want het is een symbool aan de hand waarvan uw toekomstige leraar zal weten wie u bent en wat u zoekt; bovendien moet u het desgevraagd altijd tonen want anders kunt u geen onderricht ontvangen en zou u vergeefs reizen."

Maar Antonius viel hem van verbazing in de rede, en sprak: "Oude man, zo gehuld in geheimzinnigheid! Hoe bent u er nu achter gekomen dat ik heb besloten om me op deze vreemde reis te begeven, laat staan dat ik een metgezel gevonden heb?"

Maar de oude man hief zijn hand op om hem tot zwijgen te manen, en sprak: "Ik beschik niet over voldoende tijd om loze vragen te beantwoorden; neem daarom deze amulet aan en luister verder naar hetgeen ik te zeggen heb." Toen Antonius dus het amulet uit zijn handen pakte, vervolgde hij onverwijld: "En laat me u nu vertellen dat uw eerste bestemming een dorpje is dat ginds op de laagste helling ligt, aan de voet van twee grote overhangende rotsen die u gaandeweg zult ontdekken na ongeveer één dag reizen te voet. En bij het allerlaatste huis aan de andere kant van het dorp, dat trouwens slechts uit één lange straat bestaat, klopt u aan en de eigenaar van het huis zal u ontvangen en u verdere instructies geven. Maar neem slechts een kleine hoeveelheid geld mee en draag eenvoudige kledij, zodat u er eerder als een bedelaar uitziet dan als een rijk man; en neem geen dienstboden mee, maar enkel een wapen om u te hoeden tegen aanvallers en een wandelstok om u te ondersteunen bij de beklimming. En nu, vaarwel, en mogen de goden u begeleiden en u beschermen op uw weg."

En zonder een verder woord of een verdere blik keerde de oude bedelaar zich om en verdween om de bocht uit het zicht.

Toen ging Antonius, die weliswaar met stomheid was geslagen, maar tegelijkertijd volkomen overtuigd was van de integriteit van die oude man, de poort door zijn huis binnen, vastbesloten om zich zonder verder uitstel op reis te begeven. En hij riep zijn dienstboden bij zich, en sprak: "Weldra zal ik een tijd op reis gaan voor zaken die belangrijk zijn voor mezelf en ik weet niet hoe lang het zal duren voor ik weer terug ben; maar daar ik bij vrienden onderweg ontvangen word, wens ik geen bedienden mee te nemen en ben ik van plan zonder bagage, gevolg of welke last dan ook te reizen; en als vertrekdatum heb ik overmorgen vastgesteld." Toen hij aldus gesproken had en iets had genuttigd van het avondmaal dat voor hem klaar stond, ging hij naar bed en sliep een gat in de dag, dromend van die mysterieuze oude wijze en Pallomides en Cynara en met sneeuw bedekte bergtoppen, alles te zamen, zoals dat gaat in dromen.

IV

En op de afgesproken dag gingen Antonius en Cynara samen op reis, want hij had haar een boodschap gestuurd betreffende ontmoetingsplaats en vertrektijd. Tevens had hij afscheid genomen van Pallomides in zijn villa aan zee, in de veronderstelling dat ze wellicht voor lange tijd gescheiden zouden zijn en dat ze elkaar misschien wel nooit meer zouden weerzien.

Zo trokken de beide reizigers vele uren over de stoffige wegen, nu eens rustend dan weer verder lopend, een kleine verfrissing nemend bij een dorpsherberg of languit liggend in het gras om te rusten aan de oever van een beekje; en soms baadden zij hun verhitte en pijnlijke voeten in het koele

water van een rivier en maakten zij hun gezichten nat om het stof af te spoelen en het zweet, veroorzaakt door de brandende zon. En Antonius, wiens vermoeidheid toenam met het verstrijken van de tijd, dacht bij zichzelf: "Wat ben ik toch een dwaas om als een bedelaar te willen reizen zonder paard of bediende, mijn benen achter mij aan slepend als stenen die met elke stap zwaarder worden. En hier ben ik dan met al mijn rijkdom: ik laat alle comfort achter omwille van het gewauwel van een oude bedelaar, op zoek naar weet ik veel wat." Maar toen hij naar zijn metgezellin keek die moedig naast hem voortstapte, zag hij haar kalme en open gelaatsuitdrukking, ofschoon de lijnen onder haar ogen zwaar waren van vermoeidheid. En zij beantwoordde zijn blik met een glimlach waarin matheid en moed als het ware samensmolten, maar ze sprak niet want ze was te moe om ook maar een woord over haar lippen te krijgen. En Antonius dacht bij zichzelf: "Ach, kon ik maar van haar houden zoals zij van mij houdt, dat zou veel vermoeidheid wegnemen en mijn weg zou verhelderd worden door zoiets kleins als een glimlach, zoals haar weg blijkbaar verlicht wordt door de geringste notitie die ik van haar neem. Want zij moet werkelijk een nobel hart hebben om zo'n onvoorwaardelijk vertrouwen in me te stellen en al die lange jaren van me te blijven houden, ongeacht de betovering van zovele andere verhoudingen; en wie weet zou ik misschien zelfs ook een beetje van haar houden, als ze niet zo verwelkt was?" En hij keek opnieuw naar haar, maar nu lag er een vriendelijkheid in zijn glimlach die hij tot dusverre nog niet getoond had en toen ze zijn glimlach beantwoordde met een steelse blijdschap in haar ogen, voelde hij dat hij haar ziel kon bespelen zoals de hand van een troubadour zijn harp streelt om er vreugdevolle klanken aan te ontlokken. En meteen schoot er een gedachte door hem heen die hem erg blij maakte, want hij zei tegen zichzelf: "Heb ik een nieuw spel ontdekt dat de uren van mijn trektocht zal verdrijven en dat mij dus des te sneller naar mijn bestemming zal voeren? En juist de eenvoud ervan maakt het zo aantrekkelijk, omdat het bijna overal gespeeld kan worden en niet alleen tussen mijn huidige metgezellin en mezelf. En toch is het vreemd dat het nooit eerder in me opgekomen is en dat uitgerekend de blik in de ogen van een afgemat liefje dat van me houdt zonder dat ik van haar kan houden, als eerste mijn ogen voor het bestaan hiervan opent. Alhoewel, als het anders zou zijn geweest en ik ook van haar zou hebben gehouden, zou dit alles hoogstwaarschijnlijk aan mijn aandacht zijn ontsnapt, vanwege de bedwelmende werking van liefde en passie en de daaraan gekoppelde blindheid voor de subtielere zaken van het hart. En laat ik nu nog een keer naar haar kijken met een blik die nog vriendelijker is dan daarnet, dan zal ik op haar reactie letten, want als ik haar een beetje vreugde schenk en het effect ervan op haar gelaat gadesla, ontvang ik daarvoor op een of andere wijze niet alleen een beetje vreugde in ruil, maar worden de luiken van mijn hart geopend om als het ware een klein straaltje van een uitgestrekte, onmetelijke en mysterieuze oceaan van vreugde die daarbuiten zindert, binnen te laten." En hij keek nogmaals naar haar, ditmaal met een glimlach van mededogen terwijl hij haar arm nam om haar de kleine heuvel te helpen beklimmen op de weg waar ze liepen. En ze wierp hem een blik toe waarin blijdschap, genegenheid en dankbaarheid te lezen stond, en ze drukte zijn arm even ten antwoord maar sprak geen woord. En hij zei bezorgd: "Als we op de top van deze heuvel zijn zullen we een poosje rusten alvorens verder te gaan naar het dorp daarginds en dan zullen we een herberg zoeken om ons onderdak voor de nacht te bieden, want je hebt ver genoeg gelopen en jouw taak moedig en zonder morren gedragen, ofschoon de hitte heel intens is geweest en de dag eindeloos lang. Maar nu voel ik de koele bries die komt opzetten vanaf de zee daar rechts van ons; we bevinden ons nu op grotere hoogte zoals je kunt zien en ik hoop dat je ledematen, net zoals de mijne, daardoor een beetje lichter beginnen te voelen, want de lucht is frisser hier op de heuvel tussen de dennen." En ze antwoordde hem: "Waarlijk, de vermoeidheid van mijn ledematen is bijna vergeten door de lichtheid van mijn hart en zelfs al lijkt vermoeidheid mijn voeten aan de aarde te ketenen, mijn geest is vrij en heeft ketenen afgeworpen die veel zwaarder zijn dan welke ketenen ook die het lichaam kunnen binden; en dit alles heb ik aan jou te danken, aangezien jij mijn gezelschap verkoos boven dat van anderen die geschikter waren om je te vergezellen bij jouw onderneming." En hij sprak: "Nee, nee, wat dit betreft wil ik je niets voorspiegelen en moet je weten dat alle anderen me stuk voor stuk smalend uitlachten en vierkant weigerden mee te gaan; en als jij er dus niet was geweest, had ik helemaal niet kunnen gaan en zou ik het plan volledig hebben moeten opgeven. En nu ben ik blij dat jij me vergezelt in plaats van een van de anderen, zodat ik denk dat het lot beter voor mij heeft gekozen dan ik zelf zou hebben gekund; want waar zou ik een kameraad kunnen vinden die zo lankmoedig en goed van vertrouwen is als jij? En wie weet zal veel van mijn onderricht ook van jou komen; deze reis is immers niets anders dan een reis in kennis, en elk facet daarvan bergt een boodschap in zich voor hem die lucide genoeg is om te begrijpen." En ze keek hem aan met zo'n zachte blik, dat haar verwelktheid heel even schuilging achter de diepe innerlijke bewogenheid die uit haar ogen sprak, zodat hij bij zichzelf dacht: "Wie weet ga ik toch nog een beetje van haar houden, want ook al is ze dan verwelkt, haar ogen zijn onuitsprekelijk mild en

haar stem zo zacht als nooit tevoren". En hij drukte haar arm een beetje steviger en hielp haar teder naar de top van de heuvel.

V

En die nacht sliepen ze zoals hij beloofd had in een herberg en toen het morgen werd, stonden ze vroeg op en vervolgden de weg die zich voortslingerde langs de oever van klaterende stroompjes en door bossen met parasoldennen, oranjebomen en olijfbomen van een veelsoortige weelderigheid, beschenen door een stralende zon. En ze werden omringd door glooiende heuvels en groene dalen, vol bloemenpracht en gezang van talloze vogels, waarin zich ontelbare zoemende insecten mengden die bedwelmd leken door de vroege ochtendlucht. En hoewel de zon rees in volle intensiteit en de heuveltoppen overgoot, voerde de weg deze twee reizigers de hele dag langs schaduwrijke holle wegen en tussen beboste hellingen, die koel en vochtig waren door de vele beekstroompjes. En hun harten waren vreugdevol en eensgezind terwijl ze naast elkaar voortliepen, opgewekt door de briesjes die zich zachtjes voortbewogen door de dalen en die hun gevoelens bijna tot extase brachten. En Antonius had zich voorgenomen, toen zij op weg gingen: "Vandaag zal ik mijn pas ontdekte spel nog vaker spelen dan gisteren, en zal ik onder het lopen het effect daarvan op mijn metgezellin gadeslaan". En zo zwierf hij af en toe rond in een van de weiden om een speciale bloem voor haar te plukken, waarvan hij het kopje uit zag steken boven de overvloedige plantenrijkdom, die het grillige patroon vormde van het bloementapijt waarmee het gras werd bedekt. En vervolgens gaf hij hem aan haar, terwijl hij intussen op de uitdrukking in haar lichtbruine ogen lette als ze hem in ontvangst nam. En terwijl hij haar nauwlettend gadesloeg, in zijn blik de uitdrukking van vaderlijke genegenheid, dacht hij bij zichzelf: "Al die jaren heb ik geleefd zonder zelfs maar zoiets eenvoudigs te leren, dat een geschenk uit je handen een stuk van je hart bevat; want hoewel ik mijn metgezellen om me heen verzamelde en hen met voedsel en de meest uitgelezen wijn overlaadde, deed ik dit alles niet vanuit de vreugde van het geven, maar enkel opdat ik van hun gezelschap zou kunnen genieten en mezelf kon vermaken met grove grappen en grollen. En het is geen wonder dat ik genoeg kreeg van losbandigheid en oppervlakkigheid, omdat het mijn hart niet vervulde maar enkel een ondraaglijke dorheid opriep die me tot nog meer losbandigheid en oppervlakkigheid aanspoorde om deze dorheid te kunnen wegspoelen en vergeten door middel van nog grotere uitspattingen."

En toen de schemering viel en de rode schijf van de ondergaande zon langzaam verdween in de nu veraf gelegen zee, kwam eindelijk hun bestemming in zicht, het dorp dat verborgen lag aan de voet van twee grote rotsen, zoals beschreven door de oude bedelaar. En overeenkomstig de aanwijzingen liepen ze de lange straat door, terwijl ze een beetje nieuwsgierig bekeken werden door de verwonderde inwoners; tenslotte ontwaarden ze het laatste huis dat een beetje achteraf lag in een tuin, omgeven door bomen. En Antonius klopte met zijn wandelstok op de deur, die geopend werd door een man met een kalm, waardig voorkomen en een goedaardige uitstraling welke recht naar het hart ging.

En hij sprak: "Welkom, vreemdelingen die geen vreemdelingen zijt, want ik heb op uw komst gewacht, tenzij ik me natuurlijk vergis en u niet de reizigers bent die ik verwachtte?" Maar Antonius haalde onmiddellijk het amulet dat hij, zoals hem gezegd was, moest tonen onder zijn kleren vandaan, en zei: "Uw vermoeden is inderdaad juist, zoals blijken zal wanneer u dit teken nauwkeurig onderzoekt. Maar zeg eens, hoe wist u dat we kwamen, want wij van onze kant hebben geen boodschapper te paard vooruit gestuurd om u op de hoogte te stellen van onze aankomst?"

Maar de man in de deuropening glimlachte slechts en sprak: "Kom eerst binnen en verfris u, en vraag me daarna wat u maar wilt, want u zult wel moe zijn na zo'n lange voettocht tijdens deze hete zomerdagen; en mijn vrouw verwacht uw metgezellin al daarginds op de veranda die uitkijkt over de tuin, om haar naar haar kamer te brengen en aan haar wensen te voldoen, zoals ik van mijn kant aan de uwe zal voldoen."

Later op de avond, nadat ze zich allebei opgefrist hadden en het avondmaal hadden genuttigd in gezelschap van hun gastheer en zijn vrouw - hun namen waren respectievelijk Aristion en Portia, en zij waren niet alleen bedreven in de kunst der gastvrijheid, maar ook prachtige mensen om naar te kijken - nam Aristion zijn twee gasten mee naar een andere kamer en vroeg hen plaats te nemen, terwijl hij tegenover hen ging zitten. En hij wendde zich naar Antonius met een vriendelijke glimlach, en sprak: "Dus u bent op zoek naar het grote Mysterie, en de meesters der wijsheid hebben u naar mij verwezen voor de eerste inwijding?" En Antonius antwoordde: "Ik weet weinig van de meesters van wie u spreekt, daar ik het minuscule beetje kennis verkregen heb via een paar klassieke boeken en via een oude afgeleefde bedelaar, die mijn studie als vrijwel waardeloos terzijde

schoof en me naar u zond. Welnu, ik mocht niet alleen gaan, maar moest een metgezel meenemen - zoals u kunt zien - opdat ook zij kan delen in de kennis die ik zal verwerven; want dat was de gestelde voorwaarde en het negeren van deze voorwaarde stond onvermijdelijk gelijk aan mislukken."

En Aristion zei: "U heeft het er goed van afgebracht en u hebt voldaan aan de eerste opdracht van de grote wijze die u zond; en daarom ben ik graag bereid om als uw leraar op te treden, tot op zekere hoogte tenminste, en daarna zal ik u, zo u zich bereidwillig toont, naar iemand doorsturen die nog hoger geplaatst is dan ikzelf. Toen zei Antonius: "Dus die oude bedelaar wás helemaal geen bedelaar, maar iemand die u een grote wijze in vermomming noemt? Ik dacht al zo iets, want zijn wijsheid was onverenigbaar met zijn bedelaarschap, en zijn woordgebruik waar geen onwetendheid maar juist verfijning uit sprak, verraadde hem!" En Aristion lachte, en antwoordde: "Uw veronderstelling is niet geheel onjuist maar ook weer niet juist, want die oude bedelaar is nog maar een leerling en was door zijn meester gestuurd; hij was weliswaar van harte bereid om u te komen onderwijzen, maar niettemin niet geheel uit eigener beweging. Noch was hij het die u hierheen zond, maar zijn meester, die hem eigenlijk alleen maar als spreekbuis en bode gebruikte. En uit het feit of u bereid was hem te ontvangen, moest blijken of uw hart gereed was voor ons soort kennis; en zou u hem hebben weggestuurd, dan zou u eigenhandig de allereerste poort op het pad gesloten hebben, want werkelijk, de sleutel tot het begin van alle verlichting is vertrouwen en een gevoelig onderscheidingsvermogen, welke beide onontbeerlijk zijn om kennis te kunnen verwerven."

En toen hij uitgesproken was, wendde hij zich tot Cynara en sprak: "En u, wilt u ook graag onderwezen worden, zoals uw metgezel? Zo ja, vertel me dan een beetje over uzelf, want hoewel ik al iets over hem weet dankzij een methode waar ik op dit moment niet over mag spreken, weet ik helemaal niets van u."

En Cynara bloosde een beetje, en zei verlegen: "Ik wil graag met hem meegaan, waar hij ook heen mag gaan en met hem leren wat hij dan ook mag leren, want dat heb ik zo beloofd; maar ik betwijfel of u bereid zult zijn mij een dergelijk hoogverheven wetenschap te onderwijzen, want ik heb slecht geleefd en ben als courtesane de vleselijke in plaats van de geestelijke weg gegaan; ik ben dus hoogstwaarschijnlijk niet bepaald iemand die geschikt is om door u te worden onderwezen." En Aristion glimlachte vriendelijk naar haar, en zei: "En hebt u erg veel liefgehad, en is hij uw laatste liefde die u inspireert om uw vroegere leefwijze op te geven en aan zijn zijde op zoek te gaan naar wijsheid?"

En Cynara antwoordde: "Ofschoon ik velen een beetje heb bemind, heb ik van hem toch echt het meest gehouden; en hij is niet de laatste, zoals u veronderstelt, maar veeleer de eerste die ik nooit vergeten ben en die nooit uit mijn gedachten is verdwenen, hoewel we lange tijd gescheiden waren en ik me met anderen vermaakte in zijn plaats."

En Antonius onderbrak haar en zei: "Het is waar dat we lang gescheiden waren, zoals zij u vertelde, maar dat kwam door mij en niet door haar, want toen ik mijn kornuiten en mijn losbandige leven zat was en hen allen wegstuurde, stuurde ik haar mee weg en zei haar, dat ik haar niet meer wilde zien. En dus is het mijn schuld en zeker niet de hare."

En Aristion keek haar welwillend aan en glimlachte, terwijl hij antwoordde: "Nee, we reppen niet over schuld, want wie ben ik om hen die mij geen kwaad hebben gedaan te beschuldigen? Bovendien, ook al klinkt het afgezaagd, ervaring is toch zonder meer de beste leermeester, en zij die in het geheel niet geleefd hebben zijn ongeschikte kandidaten voor de wetenschap van de ziel, aangezien datgene wat ze nooit geproefd hebben in de toekomst een bron van verlangen kan vormen, al was het enkel uit nieuwsgierigheid. Daarom is voor sommigen verzadiging het meest solide fundament voor het pad der kennis en niet onervarenheid, want alleen zij die begeerte aan den lijve hebben ervaren kunnen begeerte in anderen begrijpen en vergeven, en zo tolerantie en sympathie verwerven zonder welke ware wijsheid en waarachtig geluk nooit bereikt kunnen worden.[3] Want in kwaad schuilt altijd iets goeds voor degene die weet hoe hij moet zoeken, en daarom is het verschil tussen goed en kwaad in uiterlijke vormen veeleer relatief dan absoluut; dit is een opperste waarheid, die echter alleen door de wijzen gekend wordt. Dus in plaats van jullie te verwijten de vruchten van de zinnen te hebben geproefd, denk ik juist dat het in jullie voordeel werkt, want de les die je daardoor hebt geleerd, kon in jullie geval slechts zo geleerd worden. Bovendien zijn koude en passieloze naturen vanwege hun tekort aan kracht en vitaliteit onbruikbaar als aspiranten voor de wetenschap der ziel waarvoor juist emotie, warmte en kracht vereist zijn in plaats van zwakte en machteloosheid. Want hoe kan men een lagere begeerte transformeren in een hogere als hij helemaal niet bestaat; het wezen van wijsheid immers wordt gevormd door de transmutatie van het lagere naar het meer verhevende, anders zou het bereiken van het uiteindelijke doel absoluut onmogelijk zijn en elk pogen daartoe derhalve praktisch zinloos. Maar kom, nu de avond valt en de

geest te vermoeid is om goddelijke filosofieën te begrijpen en lessen te leren, stel ik voor om de koelte van de tuin op te zoeken en onze ziel te laven aan het zicht op de maan die, zoals u door het raam ziet, verschijnt achter de kam van de heuvel en het landschap doordrenkt met haar schitterende stralen. Maar morgen en de daaropvolgende dagen zullen we verder spreken, totdat voor jullie de tijd aanbreekt om een andere leraar te zoeken; maar voor het zover is zijn jullie mijn gasten, en kunnen jullie hier blijven zolang jullie willen."

VI

En 's morgens stond Antonius bijtijds op, vervuld van een genoeglijke verwachting en een kalme vreugde welke hij hiervoor nog nooit had ervaren. En hij dacht bij zichzelf: "Er heerst in dit huishouden een vrede die ik nog nergens anders ben tegengekomen, behalve dan misschien bij Pallomides, mijn vriend in zijn villa aan zee; en ik voel me zo tevreden hier, dat ik waarschijnlijk met grote tegenzin zal vertrekken als de tijd gekomen is. Bovendien stralen mijn gastheer en zijn vrouw een sereniteit en een goedaardigheid uit, die hen al op het eerste gezicht innemend maken en me het gevoel geven alsof ik hen al jaren ken, in plaats van slechts enkele uren. En nu vraag ik me af wat dit toonbeeld van liefdadigheid en tolerantie te onderwijzen zal hebben, want hij lijkt me geen harde leermeester, te oordelen naar zijn uiteenzetting gisteravond en de wijze waarop hij onze overtredingen vergaf, een handelwijze die nogal in strijd is met de strikte stelregels die ik in mijn diverse boeken ben tegengekomen." En terwijl hij in deze overpeinzingen verzonken was, kwam er een bediende naar zijn kamer die zei: "Wanneer het u gelegen komt, verwacht mijn meester u voor het ontbijt in de tuin bij de fontein." Na toilet te hebben gemaakt ging Antonius dus de tuin in zoals hem verzocht was, en samen met Aristion, zijn vrouw en Cynara nuttigde hij een licht ontbijt in de schaduw van de bomen, terwijl de sprankelende tonen van een melodieuze fontein hun conversatie zachtjes begeleidden en de lucht verfrist werd door haar ragfijne, schitterende neveldamp, gedragen door de ochtendbries. En na de maaltijd sprak Aristion: "In de kleine tempel daarginds, achter in de tuin tussen de pijnbomen, zullen we onze ochtendlessen voortzetten en ik verwacht u beiden daar over een uur, als ik aan mijn overige verplichtingen heb voldaan." En terwijl Antonius samen met Cynara in de tussentijd rondsloenterde en de hellingen die de tuin omgaven verkende, dacht hij bij zichzelf: "Ver weg en ontoegankelijk ziet die met sneeuw bedekte bergtop er nu uit, die ik op zekere dag zal gaan beklimmen, en ik betwijfel of ik hem ooit zal bereiken, want nu ik er dichterbij ben lijkt hij eerder verder weg dan andersom, en vanaf deze plek ziet hij er veel imposanter uit dan vanuit mijn eigen stad". En hij wendde zich tot Cynara, en zei: "Ik vraag me werkelijk af hoe jouw kleine voeten die torenhoge berg daarginder ooit moeten beklimmen, of we moesten al een of andere magische methode van verplaatsen leren, die alle natuurwetten tart en ons op de vleugels van de wind de ijzige lucht in draagt." En Cynara keek hem aan met de glimlach van iemand die zich geen zorgen maakt over de toekomst, maar rustig afwacht zonder vragen te stellen. En ze zei: "Vandaag is te mooi om te laten verstoren door zorgen over morgen, en waarom een licht hart bezwaren met het gewicht van angsten die wellicht niets anders dan hersenschimmen zijn, zonder enige bestaansgrond?" Daarop lachte Antonius en antwoordde goedkeurend: "Je spreekt al als een wijze en lijkt begiftigd te zijn met een natuurlijke levensbeschouwing die geen moeizame studie behoeft, zoals een vogel begiftigd is met zang; en ik denk dat Aristion jou waarschijnlijk een geschiktere leerling zal vinden dan mij met al mijn belezenheid, zodat jij me vast en zeker voorbij zult gaan en het doel als eerste zult bereiken, als ik niet erg mijn best doe. Maar nu moeten we naar de kleine tempel gaan en onze leraar opzoeken, want ik denk dat er inmiddels een uur verstreken is; hem laten wachten zou onvergeeflijk zijn en een gebrek aan hoffelijkheid, aangezien hij ons alles geeft en er niets voor terugvraagt."

En toen ze om de bocht van het tuinpad kwamen en de ontmoetingsplaats zagen, ontwaarden ze de rijzige gestalte van Aristion die het grasveld al overstak. En hij begroette hen met een glimlach en verzocht hen plaats te nemen op een stenen bank tussen twee van de pilaren, die het koepeldak steunden en weelderig werden omslingerd door rozen. En Aristion ging zelf tegenover hen zitten op een andere bank en keerde een moment naar binnen voor hij begon te spreken.

En toen zei hij langzaam: "Zelfs als het mogelijk zou zijn het totale scala aan aardse geneugten te genieten en ze te vrijwaren van alle nadeel en terugslag, dan nog zou het genot ervan op geen enkele manier te vergelijken zijn met de Gelukzaligheid die voortvloeit uit het bedreven zijn in de Wetenschap van de Ziel, want deze Wetenschap is de kunst van het aanboren van de oerbron van alle Gelukzaligheid die als het ware *in* de mens zelf is gelegen, en niet *buiten* hem. Waarlijk, zoals alle vreugde die van buitenaf komt voorwaardelijk is, zo is alle Gelukzaligheid die van binnenuit komt onvoorwaardelijk en dus eeuwig en altijd aanwezig, of we het nu beseffen of niet. En toch, zelfs

de vreugde die zoals ik zei van buiten komt, lijkt alleen maar van buiten te komen, want noch rijkdom noch landerijen noch heerlijk voedsel of een verrukkelijk voorkomen bevatten vreugde in zichzelf, maar dienen slechts om een minuscule hoeveelheid te wekken van de oneindige vreugde die latent aanwezig is in de ziel van elk wezen. Het zou ook niet anders kunnen zijn, aangezien de ene mens behagen schept in een rijke aankleding en een ander niet, een tweede verrukt is van grote welstand en een derde niet, en heerlijk voedsel een derde genot verschaft en een vierde niet, enzovoort; want als vreugde inherent besloten zou liggen in al deze dingen in plaats van in de mens zelf, dan zou er waarlijk geen verschil in smaak bestaan, maar enkel absolute eenvormigheid. Nee, zintuiglijke objecten zijn niet meer dan een aantal herdersfluiten waarvan de Geest de bespeler is en Vreugde de lucht die het geluid voortbrengt, want voorwaar, de lucht wordt er door de speler zelf ingeblazen en ontstaat zeker niet uit eigener beweging; als immers vaardigheid en adem van de minstreel zouden ontbreken, dan kon het instrument geen enkel geluid voortbrengen en daarmee zou het even nutteloos zijn als was het een steen." En Aristion pauzeerde even en keek zijn leerlingen onderzoekend aan om te zien of ze het begrepen hadden, en ging toen verder: "En weet nu, dat de Wetenschap der Wijsheid bestaat uit het verenigen van de geest met de *onvoorwaardelijke* vreugde die zich binnenin bevindt en die de Werkelijkheid vormt tegenover Illusie; niet alleen het verenigen met onvoorwaardelijke vreugde maar tevens met diens vaste deelgenoten onvoorwaardelijke Schoonheid en onvoorwaardelijke Liefde, welke beide onmisbaar zijn om volmaakte Vreugde te realiseren. Maar daartoe moet de geest gezuiverd worden van alle afval via een wilsinspanning, zoals een dauwdruppel vrij van stof moet zijn om een perfecte weerspiegeling van de zon te kunnen bevatten: de Ziel is namelijk als de zon van oneindige Vreugde en de gezuiverde geest is haar spiegel; ofschoon de vergelijking uiteraard slechts willekeurig is en hoogstens een gebrekkige poging om de waarheid begrijpelijk te maken voor jullie. Nee, het is eerder zo dat de geest moet worden doordrenkt met de vreugde van de ziel, en ieder gevoel dat vijandig is aan deze onuitsprekelijke vreugde moet worden verwijderd door de wil, zoals het stof van de spiegel verwijderd wordt door de hand van de schoonmaker. Want de stofdeeltjes op de spiegel van de geest zijn niets anders dan menselijke ondeugden en smartdragende emoties die illusies zijn, want in werkelijkheid bevatten ze helemaal geen verdriet, ook al lijkt dat wel zo, juist vanwege hun illusoire karakter. Want wat is verdriet anders dan de afwezigheid van vreugde, zoals duisternis niets anders is dan de afwezigheid van licht wanneer de zon wordt buitengesloten door het sluiten van de luiken, hoewel hij onverminderd blijft schijnen buiten. En weet daarom dat hij, die de luiken van zijn geest opent voor de vreugde van de ziel, afrekent met alle verdriet; zoals degene die de luiken van zijn kamer opent voor het zonlicht alle duisternis uitbant. Dit verdriet valt dan even gemakkelijk van hem af als water van de gevederde rug van de zwaan of zoals de voorbijgaande wissewasjes uit de kindertijd van de volwassen mens. Want evenals geen enkel object, wat het ook moge zijn, vreugde in zichzelf bevat, zo bevat ook geen enkel object of omstandigheid verdriet in zichzelf: en dit te weten is de eerste en waardevolste van alle lessen; het helpt een mens af van elke illusie en leidt hem uiteindelijk tot bevrijding." En hierop glimlachte Aristion met genegenheid naar zijn beide leerlingen en stond op uit zijn stoel, terwijl hij sprak: "En nu genoeg filosofie voor één dag. Want ook al mag de leraar dan altijd klaar staan om te onderwijzen, de leerlingen zijn geneigd moe te worden en zo het opnamevermogen te verliezen. Bovendien heeft hij andere verplichtingen die hij niet mag verwaarlozen en die zijn aandacht elders opeisen, zodat hij u een poosje aan uw eigen bezigheden moet overlaten." En hierop vertrok Aristion en kwam pas terug tegen het avondeten. Maar op aanraden van diens vrouw zwierven Antonius en Cynara rond in de aangrenzende bossen, in volmaakte tevredenheid, luisterend naar het geklater van de beekjes en het gezang van de vogels, terwijl ze alles wat ze geleerd hadden overdachten en zich afvroegen welke nieuwe les de dag van morgen voor hen in petto had.

VII

De volgende dag kwamen ze weer gedrieën op hetzelfde tijdstip bijeen in de kleine tempel tussen de pijnbomen. En nadat ze allen waren gaan zitten, glimlachte Aristion naar hen met iets van een twinkeling in zijn ogen, en begon: "Er was eens een gans, die temidden van zijn eigen soort leefde op een boerderij op de heuvel, waar hij zijn eentonige bestaan leidde zoals iedere andere gans, rondwaggelend en onafgebroken kwakend en aldus bijdragend aan het algehele rumoer en gekwetter op het erf. Zijn eigenaar was een man die klaarblijkelijk niet tevreden was met het fokken van dieren, maar die daarnaast ook nog zo nodig een aantal kinderen moest verwekken; want deze kinderen kon je op alle uren van de dag zien ravotten rondom het boerenerf en ze maakten minstens evenveel kabaal als de dieren zelf, altijd erop uit om een of andere nieuwe streek uit te halen en op

zoek naar nieuwe aanleidingen om nog meer lawaai te kunnen maken. Op zekere dag zei de oudste, een jongen, tegen zijn broers en zusters: 'Ik heb van mijn vrienden op school een truc geleerd die we kunnen uithalen met die gans daarachter; we hebben alleen maar een beetje krijt nodig waarmee we een cirkel trekken op de grond; want als we dat doen en we zetten die oude gans in het midden ervan, dan zal die daar blijven zitten en zichzelf wijsmaken dat hij een gevangene is, en dan kunnen we een hoop lol beleven aan het kijken naar zijn potsierlijk gedoe. En hij was nog niet uitgesproken of hij haalde een stukje krijt uit zijn zak en trok daarmee een grote cirkel op de grond, terwijl hij zijn broers opdroeg de gans te vangen en in de cirkel te zetten. En nauwelijks hadden ze dat gedaan of er gebeurde precies wat hij voorspeld had, want die dwaze oude vogel waggelde maar wat rond in zijn denkbeeldige omheining, klaarblijkelijk absoluut niet in staat om een uitgang te vinden. En hij dacht bij zichzelf: 'Wee mij, nu zit ik hier gevangen binnen deze omheining die deze onuitstaanbare kinderen gemaakt hebben, en nu kan ik niet langer rondzwerven en hier en daar wat voedsel oppikken, zodat ze me hier misschien laten verhongeren en ik de dood vind op deze smadelijke wijze, terwijl mijn cipiers toekijken en me spottend uitlachen'. En hij kwaakte en fladderde uit alle macht met zijn vleugels, zijn onderworpenheid betreurend, terwijl het geen moment bij hem opkwam dat hij al die tijd vrij was.'

En Aristion pauzeerde even en glimlachte, en vervolgens zei hij langzaam: "En weet nu, dat die gans niets anders is dan een gelijkenis met de menselijke geest, die misleid is door onwetendheid en geplaagd wordt door angsten die puur denkbeeldig en relatief zijn, omdat ze in werkelijkheid geen inhoud hebben. Want juist zoals die misleide oude gans absoluut vrij was en elk moment over zijn denkbeeldige grens heen had kunnen stappen, zo is de mens in werkelijkheid eeuwig gelukkig en hoeft hij zijn geluk slechts te beseffen om te worden wat hij in waarheid allang is. Want zijn smarten worden gevormd door kleinere illusies die allemaal voortkomen uit de grote illusie en zullen worden uitgebannen door realisatie van de waarheid, aangezien Waarheid en Illusie niet gelijktijdig kunnen bestaan, net zo min als water en vuur op één plek kunnen bestaan. Luister: ooit was er een bange vrouw die op zekere nacht alleen in een verlaten laan liep en, naar ze dacht, een man bespeurde die onbeweeglijk langs de kant van de weg stond zodat ze door angst overmand werd, maar toen ze dichterbij kwam ontdekte ze dat het maar een boom was; en met het bewustzijn van de feitelijkheid van de boom verdween de illusie van de man te zamen met al haar angsten, die net als de man zelf op illusies waren gebaseerd. Welnu, zoals ik gisteren al zei, de manier om illusie te verdrijven is de geest één te maken met de waarheid, hetgeen de essentie van gelukzaligheid is; want theorie zonder praktijk is van weinig nut, zoals het weinig zin heeft om alleen maar Kunst! Kunst! uit te roepen, als je een schilderij wilt maken. En derhalve bestaat de wetenschap van de ziel onder andere uit de beoefening van concentratie, waardoor de schommelingen van de geest onder controle worden gebracht en ze niet langer als een aap ongewild van het een naar het ander kunnen springen in aanhoudende rusteloosheid; want de geest is als een vijver bedekt met ontelbare rimpelingen, die door de wind van begeerte en de grillen van het vluchtige denken in beweging worden gezet; en pas wanneer deze rimpelingen gekalmeerd zijn, kan de gladde bodem van de vijver worden waargenomen: de ziel zelf." En daarop kwam Aristion uit zijn zetel en sprak: "Maar genoeg voor vandaag; morgen zullen we onze lessen op hetzelfde tijdstip voortzetten; intussen staat het jullie vrij om je geheel naar eigen believen te vermaken." En daarop ging hij het huis binnen.

VIII

En de volgende dag gingen de drie voor de derde maal naar de tempel tussen de pijnbomen, en toen ze allen zaten glimlachte Aristion welwillend naar zijn twee leerlingen, en sprak: "Diegenen, die zich niet hebben vereenzelvigd met onvoorwaardelijke vreugde en die niet eerst naar geestelijke zaken hebben gezocht, vallen alle deugden zwaar; want zoals alleen degene die over een perfecte gezondheid beschikt niet moe wordt van trainen, zo kost het oefenen van deugden degene die in onvoorwaardelijke vreugde verwijlt geen moeite. En derhalve bezinnen de wijzen zich onophoudelijk op de gelukzaligheid van de ziel en willen ze deze eeuwig zelf voelen, waardoor alle onzelfzuchtige en nobele handelingen een vreugde in zichzelf en nooit een opgave worden. De dommen daarentegen, die zich niet bezinnen op de Gelukzaligheid van de ziel maar op de genietingen van de zintuigen, doen niets dan klagen, en zeggen: 'Wee mij, want hoe moeilijk is het om deugdzaam te zijn en hoe saai is het leven zonder een kleine ondeugd die het voedsel des levens kan kruiden; mijn gehemelte wordt aangetast door de absolute zouteloosheid en armoedige smaak.' En zo draaien ze in een kringetje rond, zoekend naar een manier om een eind te maken aan hun verveling, maar ze slagen er nooit in omdat het middel in henzelf gelegen is en nergens buiten hen. Maar nauwelijks

minder dom zijn degenen die zeggen: 'Ik zal deugdzaamheid nastreven door al mijn emoties te onderdrukken en mezelf tot een steen maken die helemaal niets voelt en daarom geen kwaad kan aanrichten; en als ik dan in dit leven geen geluk vindt, zal ik dat in ieder geval in het volgende verwerven en zo mijn beloning oogsten.'" En Aristion pauzeerde even om na te denken, en ging toen verder: "Weet dat er twee manieren zijn om je te bevrijden van het kwaad: een juiste en een verkeerde manier, waarvan de een langzaam en onzeker is en de andere snel en zeker; want zoals de dwaze dokter ziekte bestudeert om gezondheid te bewerkstelligen, zo bestudeert de wijze dokter gezondheid teneinde ziekte uit te bannen en zal hij tot zijn patiënten zeggen: 'Voldoe aan de voorwaarden voor gezondheid, en ziekten zullen uit eigener beweging van u afvallen. En dit geldt niet alleen voor het lichaam maar gaat ook op voor de geest, die vol ziekten zit in de vorm van haat en jaloezie, zinnelijkheid, wrok en andere uitwassen die heel pijnlijk en bitter voelen en onophoudelijk schrijnen, en die ons geen enkele tijdelijke verlichting toestaan.' Daarop vraagt de lijdende: 'Hoe moet ik me bevrijden van deze kwaadaardige gemoedsaandoeningen die me kwelen en me geen rust gunnen?' En de ziele dokter in de gedaante van een priester antwoordt: 'Dood ze met vergif, zodat ze sterven en u niet langer belagen.' En dus spant de zieke zich in ze te doden, soms met succes na een grote inspanning en soms geheel zonder succes. En als ze na veel geschop en geschreeuw dood zijn en op het laatst nog slechts flikkeren zoals een kaars die op het punt staat uit te gaan, denkt hij bij zichzelf: 'Nu heb ik mijn zwakheden vernietigd en toch voel ik me op een of andere wijze niet veel gelukkiger; het was een ondraaglijk pijnlijk proces en alles welbeschouwd nauwelijks de moeite waard, want het was minder bedrukkend om een beetje haat, jaloezie, of passie te voelen dan helemaal niets te voelen'. En een wijze ziele dokter zal dan waarschijnlijk zijn methode wijzigen, en zeggen: 'Mijn vriend, u heeft getracht ziekten te genezen via het bestuderen van ziekte in plaats van via het bestuderen en het vervullen van de voorwaarden voor gezondheid, en derhalve is uw tweede situatie weinig beter dan de eerste, want nu heeft u noch ziekte, noch gezondheid maar iets dat er zo'n beetje tussenin zit en volkomen negatief en nietszeggend is: een lichaam zonder ziel als het ware. Want ofschoon u uw kwade neigingen kwijt bent, is het Goede niet aanwezig om hun plaats in te nemen, noch Geluk om uw pijnen te vervangen en is er geen sprake van goed of kwaad, pijn of geluk, maar enkel en alleen van verveling. Nee, uw hele aanpak was fout; u bent begonnen aan de verkeerde kant van de onderneming, door het kwade te vernietigen in plaats van het goede op te bouwen; want in tegenstelling tot al het andere, begint spiritualiteit aan de top en niet vanaf de bodem: het puurste geluk is te vinden in de verheven lucht van het azuurblauwe firmament waarin de geest zijn vlucht moet nemen als een vogel, en niet in de duistere atmosfeer van een vuilnisbelt. En wat geldt voor lucht, is ook van toepassing op deugd en geluk, aangezien een mens de slechte lucht in zijn longen alleen maar kan verwijderen door ze met zuivere lucht te vullen en niet door ze helemaal te ledigen, zoals u in overdrachtelijke zin hebt gedaan, waardoor u bijna gestikt bent. En daarom, zoals ik al zei: de enige manier om verdriet uit de geest te verdrijven is door deze te vullen met de onophoudelijke concentratie op Geluk, zoals het overwegen van Liefde haat verdrijft, het overwegen van goed kwaad, en van deugd ondeugd verdrijft; want waarachtig, het is beter van het goede te houden dan het kwade te haten, aangezien haat in welke vorm dan ook kwaad in zichzelf is.' En nu is onze les voorbij tot morgen, en de rest van de dag is aan jullie om je te verstrooien naar eigen believen." En hiermee stond Aristion op en glimlachte, wandelde de tuin door en zo de poort uit.

IX

En de volgende dag kwamen de drie voor de vierde en laatste maal samen in de kleine tempel tussen de pijnbomen. En nadat Aristion hen met zijn gebruikelijke glimlach begroet had en ze allen plaatsgenomen hadden, begon hij:

"Wie wijsheid wil bereiken moet leren zijn kindertijd te ontgroeien en volwassen te worden; de meeste mensen zijn nog kinderen, hoewel zij zichzelf volwassen achten. Een kind herken je immers aan zijn voorkeur en tegenzin, zijn vermogen te klagen over dingen die zich niet lenen om over te klagen en ook aan zijn vermogen om zich te verheugen over dingen die nauwelijks het verheugen waard zijn. Welnu, zoals de volwassene toegeeflijk glimlacht om de kinderlijkheid van kinderen, zo glimlacht de wijze toegeeflijk om de kinderlijkheid van de Mensheid, aangezien deze voor het merendeel bestaat uit vermomde grote kinderen, die zich verheugen dan wel klagen over omstandigheden waarin beide in feite niet aan de orde zijn. Want de een maakt zich boos om het kwaadaardig gedrag van zijn metgezel, en zegt: 'Die vervloekte vent bezorgt me veel last, laat hem uit mijn gezicht verdwijnen want zijn domme gedrag is weerzinwekkend,' terwijl hij al die tijd vergeet dat zijn eigen kwaadheid en vervloekingen even dom zijn, en dat hij weinig anders doet dan domheid

op domheid stapelen, hetgeen niets anders is dan kinderachtigheid. En een ander beklagt zich over het verlies van een kleinood, en zegt: 'Wee mij, ik heb mijn juweel verloren en nu kan ik me er niet langer mee tooien en mezelf mooi maken'; en dit is toch ook kinderachtig, want is op de keper beschouwd het kleinood van de volwassene niet precies hetzelfde als een stuk speelgoed voor een kind? En weer een ander tobt en ergert zich, en zegt: 'Ik heb gehoord dat sommige mensen dit of dat over me rondvertellen of zeggen dat ik zus of zo ben, en omdat alles wat ze zeggen onwaar is, ga ik wraak nemen op hen door van mijn kant kwaad te spreken over hen'; en dit is ook kinderachtig, want hoe kan het geklets van een stelletje papegaaien de kalmte van een geest verstoren, tenzij het een kinderachtige geest betreft? Bovendien is deze boosheid en zucht naar wraak niets anders dan gekwetste ijdelheid, die eerder thuishoort in de kleuterhoek dan in de vleugel waar volwassenen huizen. En teneinde dit goed tot jullie te laten doordringen, zal ik jullie een verhaal vertellen: Er was eens een getrouwde man die een vriend bezat van wie hij zoveel hield, dat hij hem een tijdje bij zich in huis nam en hem bijna als een broer behandelde. Maar omdat zijn vrouw erg mooi was, vatte deze vriend een romantische passie voor haar op, en niet in staat om de verleiding te weerstaan pleegde hij op zekere nacht overspel met haar, toen zijn gastheer weg was; en toen hij zich realiseerde wat hij had gedaan, zag hij geen andere manier om het goed te maken dan de verhouding te beëindigen door te vertrekken en nooit weerom te keren. En dus verliet hij het huis voordat de echtgenoot terug was, ging op een lange reis, maar viel in handen van een roversbende en werd bestolen en vermoord, zodat er nooit meer iets van hem werd vernomen. Maar de echtgenoot ontdekte toen hij thuiskwam bij toeval wat er tijdens zijn afwezigheid was voorgevallen en ten prooi aan woede, jaloezie en gekrenktheid, vatte hij in zijn hart een verschrikkelijke verlangen op naar wat hij in zijn dwaasheid heldhaftige en respectabele wraak achtte, zodat hij vrijwel onmiddellijk op zoek ging naar zijn 'vriend', al kon hij deze nooit vinden omdat hij dood was. En wekenlang zette hij zijn zoektocht voort, en weken werden maanden die weer uitgroeiden tot jaren, zodat hij zichzelf eindeloos veel moeite bezorgde, maar toch werd hij steeds weer gedreven tot nieuwe pogingen door dat ene onuitwisbare denkbeeld, dat hij op geen enkele manier uit zijn geest probeerde te bannen. En tenslotte, toen hij eindelijk tot het inzicht kwam dat al zijn omzwervingen door het gehele land geen enkele vrucht afwierpen, en hij dientengevolge alleen maar oud, ziek en uitgeput raakte, keerde hij terug naar huis, want alle geld dat hij had meegenomen was op en dus bleef hem weinig anders over. Maar zijn vrouw, die hij had verlaten zonder ook maar een brief of enige boodschap achter te laten en die zich in de steek gelaten zag door haar minnaar en door haar man, was intussen, verscheurd door een mengeling van verdriet, wroeging en smacht, ten prooi gevallen aan een dodelijke ziekte, en tenslotte gestorven. Dus toen haar echtgenoot terugkeerde, trof hij een verlaten huis aan, bedekt met stof en spinneweb en in vervallen staat; want zijn vrouw was al een aantal maanden dood, en de priester had haar begraven op het naburige kerkhof. En toen nu die boosdoener in de persoon van de echtgenoot zag wat er gebeurd was, had hij geen spootje medelijden met zijn vrouw, maar zwolg in zelfmedelijden vanwege zijn eenzaamheid en vanwege het onrecht dat hem naar zijn mening was aangedaan; en verlangend naar troost zocht hij toevlucht bij het huis van dezelfde priester die zijn vrouw had begraven, en deed zijn beklag in een stroom van wrevelige woorden. Maar nadat de priester hem een poosje had aangehoord, keek hij hem koel aan, en zei: 'Kinderachtig en boosaardig mens! Wat heeft het voor nut u te beklagen over rampspoed en ellende die u over uzelf hebt afgeroepen door uw eigen boosaardigheid en domheid en door uw onlesbare dorst om iets te doen, dat niet eens de moeite waard is om over na te denken, laat staan om de wereld voor rond te zwerven teneinde het uit te voeren? Want alleen een dwaas of een kleuter zouden blij kunnen geven van zo'n volslagen gebrek aan onderscheidingsvermogen, door pijn, moeite en ergernis die maanden of jaren blijven slepen, af te zetten tegen een uiterst twijfelachtig genoeg, dat hooguit slechts even kan duren en dat zelfs als het verkregen is waarschijnlijk gevolgd zal worden door jaren van nog meer pijn en moeite, in de vorm van wroeging en onverzoenlijke spijt. Bovendien, welke andere geest dan die van een dwaas of van een kind zou zo volkomen gespeend kunnen zijn van gedachten of zaken van meer gewicht en belang, dan het opvatten en het overwegen van een genoeg, dat een ieder met ook maar het geringste onderscheidingsvermogen helemaal niet als een genoeg zou beschouwen. Want zelfs al heeft uw vriend uw vrouw bezeten, hij deed dit niet om u te plagen of u opzettelijk te kwetsen, maar eenvoudig omdat hij er geen weerstand aan kon bieden; dit feit blijkt als vanzelf uit het verdere verloop van de gebeurtenissen, want hij verliet uw huis meteen al de volgende dag, om afstand te nemen van een verleiding die hij totaal niet kon weerstaan. En dus overtreft uw eigen dwaasheid de zijne in alle opzichten, aangezien u in volkomen koelen bloede en met genoeg een verschrikkelijke letsel overwoog en beraamde, terwijl hij van zijn kant op geen enkele manier ooit de bedoeling had u kwaad te berokkenen. En kijk nu eens wat het resultaat is van uw onvoorstelbare kinderachtigheid, die u op grond van een algemeen aanvaarde doch ongefundeerde overtuiging van

onnozelen en onwetenden, aanzag voor heldhaftig en groots? Want ten eerste heeft u jaren van uw leven verspild aan een volkomen vruchteloze zoektocht, waarmee u zichzelf voor niets een eindeloze hoop last heeft bezorgd; en ten tweede heeft u uw vrouw verloren die aan een verdriet stierf, hetgeen gemakkelijk voorkomen had kunnen worden door uw vergevingsgezindheid; en ten derde zou u uw vriend gedood hebben als u hem gevonden had, en uzelf aldus ook van zijn aanwezigheid beroofd hebben; zo hebt u alles verloren, zonder ook maar iets te winnen. Bovendien, net zoals uw boosaardige bedoeling onloochenbaar kinderachtig en ongefundeerd was, zo was de gedachte die eraan ten grondslag lag eveneens niet meer dan kinderachtig, want deze kwam uitsluitend voort uit blindheid en ijdelheid, eigenschappen die beide eerder bij de kindertijd horen dan bij volwassenheid. Want alleen de dwazen denken dat de toewijding van een ander privé-bezit is, volkomen blind als ze zijn voor de mogelijkheid deze geheel of gedeeltelijk te verliezen door omstandigheden die zij niet in de hand hebben, zoals dat het geval was bij uw vrouw en u. Daarenboven klampen alleen kinderen en vrekken zich aan iets vast, en zeggen, "Dit is van mij en niemand anders mag het hebben." Bovendien: zowel uw liefde voor uw vrouw als uw genegenheid voor uw vriend waren onzuiver en bezoedeld met eigenbelang en ijdelheid en laakbaar egoïsme, want ware het anders geweest, dan had u hun geluk boven het uwe geplaast; en als u dan niet zo heldhaftig en grootmoedig zou zijn geweest om hun verhouding te gedogen, zou u hen op z'n minst vergeven hebben, hetgeen u vast en zeker heel wat minder moeilijkheden zou hebben bezorgd dan de wereld rond te trekken, zoals u dat nu heeft gedaan. Zodat uw gedrag, alles welbeschouwd, uw ziel dermate ernstig heeft aangetast, dat alleen een leven van boetvaardigheid, welwillendheid en zelfopoffering haar kan redden voor gevolgen die uitermate gruwelijk zouden zijn, en los daarvan, onafwendbaar; want een mens zal oogsten wat hij zaait, daarover bestaat geen enkele twijfel."

En hier pauzeerde Aristion even, want hij was gekomen aan het eind van zijn verhaal, en toen zei hij langzaam en nadrukkelijk: "Weet daarom, dat ondeugd en zwakheid van de mensen niets anders is dan vermomde kinderachtigheid, en dat enkel vanwege de glans die onwetendheid eraan verleent en die voortkomt uit dwaasheid en conventies, er een fictieve waardigheid aan wordt toegekend die helemaal geen waardigheid is; zoals dit eveneens geldt voor wrok en jaloezie en elke vorm van wraak of laster. Want zoals die oude priester terecht zei: het kost minder moeite te vergeven dan op wraak te zinnen, en alleen degene wiens geest volkomen gespeend is van zaken van meer gewicht zou zoiets vluchtig overwegen. En daarom moeten we onze zwakheden, willen we ons ervan ontdoen, in het juiste licht plaatsen en niet in hun denkbeeldigheid, zoals de vrouw uit het verhaal van gisteren de boom waarnam, waarvan ze aanvankelijk dacht dat het een man was. Maar boven alles moeten we onze geest vereenzelvigen met die Onvoorwaardelijke vreugde die in ons leeft, want door dat te doen zullen we rijpen tot een spirituele volwassenheid, die alle onrecht als even onbeduidend en vaag terzijde schuift als het geblaas van een paar schapen in een veraf gelegen schaapskooi.

En nu heb ik jullie alles geleerd waartoe ik bevoegd ben; jullie volgende leraar [4] is een kluizenaar die op de top van gindse heuvel woont in zijn boshut. Ik zal je een berichtje voor hem meegeven, Antonius, ofschoon hij jullie beiden al verwacht; wat een verblijfplaats betreft, er is een huisje in de buurt waar je terecht kunt voor voedsel en onderdak, aangezien hij geen plaats heeft voor jullie in zijn kleine hut. Blijf niettemin hier tot morgen of zolang jullie willen, want de reis is langer dan je denkt en jullie zullen een hele dag nodig hebben om je bestemming te bereiken, zelfs al vertrekken jullie heel vroeg in de ochtend." En Aristion stond op en glimlachte, en sprak: "Tot vanavond - en moge vrede u beiden vergezellen." Daarop liep hij de tuin door en de poort uit.

X

En de volgende dag stonden Antonius en Cynara heel vroeg op, en nadat ze met spijt in hun hart afscheid hadden genomen van hun gastheer en zijn vrouw, zetten zij hun reis voort met de nodige aanwijzingen van Aristion zelf. En urenlang liepen zij voort langs een weg die een richel vormde langs een heuvelkam en een prachtig uitzicht bood. Want beneden hen lag een weidse vallei waar zich een brede rivier doorheen slingerde die even blauw was als de hemel maar die, omzoomd door de schaduwen van populieren, lichtgroen kleurde beneden langs haar oevers. En in de vallei lagen hier en daar schilderachtige dorpjes, evenals op de grote hellingen van de tegenoverliggende bergen, die bedekt waren met lappen bosgrond en weiland waarop kuddes graasden; en het getinkel van hun bellen werd door de vallei gedragen met het zuchten van de wind. En soms waren de noten van een schalmei nog net hoorbaar in de verte, terwijl elders flarden van een liedje opstegen uit de mond van een zorgeloze schipper die op zijn gemak voortpeddelde over de rivier. Toen de weg een

bocht maakte, kwamen ze bij een koe die eenzaam in het gras lag te luieren, en Antonius zei: "Ik vraag me af wat die koe daar ziet van al dit schoons, want hoewel zij ongetwijfeld dezelfde ogen heeft als wij en dus enerzijds op eenzelfde manier naar deze bergen, bossen en de rivier beneden moet kijken, moeten deze anderzijds toch volkomen betekenisloos zijn of een totaal andere betekenis bezitten, die wij gewoon niet kunnen navoelen. Want worden we niet van alle kanten omringd door schoonheid, kleur en poëzie? En toch is hier een schepsel dat begiftigd is met bewustzijn zonder er zich in het geringste van bewust te zijn, zoals een vis zich niet bewust is van alles wat zich buiten zijn element bevindt. En heeft Aristion dus niet juist gesproken, toen hij zei: 'Niets draagt Schoonheid of Geluk in zichzelf, maar alles dient slechts om een klein beetje van die oneindige Schoonheid en Vreugde te wekken die latent aanwezig zijn in de geest, of beter gezegd in de ziel'? Ongetwijfeld is die veehoeder die daarginds uit zijn hutje tevoorschijn komt, welhaast even blind voor al dit schoons als zijn koe; want hoewel hij dezelfde omlijsting van de bergen en hetzelfde peilloze blauw van het firmament ziet, is zijn waarneming gespeend van iedere poëzie omdat deze in zijn geest ontbreekt." En Cynara antwoordde speels: "Nou, jij hebt wel snel geprofiteerd van je lessen, temeer daar zelfs een koe jou blijkbaar iets kan leren, ondanks al je langdurige studie en scholing; maar wat die koe daar betreft, wie weet wat voor wijsheid deze wel niet heeft opgedaan in haar communicatie met de natuur, en misschien is ze wel een wijze in vermomming, zoals die oude bedelaar van jou, aan wie wij iets nagenoeg onbetaalbaar verschuldigd zijn. Laat ons daarom niet al te snel een smet werpen op onze nederigere broeders, aangezien het uiterlijk zo verraderlijk is, vooral omdat ik, hoe vreemd het ook moge klinken, een onverklaarbare genegenheid voel voor die veehoeder daar, ook al is hij dan vuil en lelijk en al met al weinig bevallig; daarom staat het me tegen je te horen zeggen dat hij geen poëzie in zijn ziel draagt." En Antonius lachte, en antwoordde: "Het ziet ernaar uit dat ook jij geprofiteerd hebt van je onderricht, want het is duidelijk dat jij een vleugje Onvoorwaardelijke Liefde in je hart voelt voor die broeder ginds, aan wie helemaal niets kleeft dat iets van een persoonlijk gevoel op kan roepen; en omdat ik iets geleerd heb van de koe en jij iets van haar baas, staan we nu quitte." En Cynara lachte op haar beurt, maar antwoordde: "Dat klopt niet helemaal, want als mijn liefde werkelijk onvoorwaardelijk zou zijn, zou die gindse vriend er weinig toe doen en dan zou ik me er voortdurend van bewust zijn geweest, zelfs vóór ik hem ook maar gezien zou hebben. En nu zal ik je een geheimpje vertellen dat je, afhankelijk van je neiging, al dan niet mag geloven: wie liefde in haar hart heeft, kan niet anders dan deze overal rondademen; want dat is de natuur van ware liefde die als de zon is, welke na eenmaal te zijn toegelaten in de kamer alles verlicht, het lelijke net zo goed als het mooie. Liefde die dit niet doet is helemaal geen ware liefde, maar slechts een zelfzuchtige maskerade die onder deze naam schuilgaat." En Antonius glimlachte haar goedkeurend toe, en zei: "Kleine filosoof, jij bent werkelijk een zo verheven titel waardig, en heb ik je niet gezegd dat ik veel wijsheid zou gaan vernemen uit jouw mond, die als het ware een spreekbuis vormt voor je prijzenswaardige intuïtie." En samen kwamen zij te spreken over Aristion en zijn onderricht, zijn kalmte en zijn charme, en ze vroegen zich tegelijkertijd af hoe hun volgende leraar zou zijn en welke vreemde lessen hij voor hen in petto had. Zij liepen de hele dag voort, slechts éénmaal rustend om te eten in een klein dorpje dat bovenop een bergengte lag, waarvandaan een indrukwekkende stroom naar beneden viel, onstuimig voortrazend naar de brede rivier beneden. Na hun maaltijd waren ze genoodzaakt door deze kloof af te dalen, tussen grote zwerfkeien en met mos bedekte rotsen, en bespat door koele druppels; maar zij konden geen gesprek voeren vanwege de weergalmende muziek van het water waarbij hun stemgeluid in het niet viel. Laat in de middag nu bereikten zij de vallei aan de oever van de brede rivier waarin witte zwanen voortgleden, temidden van de schaduw van cypressen en populieren; en vóór hen verhief zich de met bos bedekte heuvel die ze moesten beklimmen om hun bestemming te bereiken. Na een langzame en moeizame klimtocht bereikten ze de top bij zonsondergang, en vonden een huisje dat ingenesteld stond tussen de bomen; aan een oude dame die op de drempel stond, vroegen ze de weg. En als antwoord stelde zij de merkwaardige vraag: "Bent u het tweetal dat door Petrius de Kluizenaar wordt verwacht? Want zo ja, dan wordt u geacht hier in dit huis te logeren; hij ontvangt u morgenvroeg." En Antonius antwoordde bevestigend, terwijl hij dacht: "Deze mensen schijnen alles te weten; door welke toverkracht stellen zij zich in kennis van het doen en laten van anderen?" Maar tegen haar zei hij: "Dat is goed; en nu, goede vrouw, bid ik u ons te willen voorzien van wat eten en water waarmee we ons kunnen oprispen, want we hebben een lange reis achter de rug en we zijn erg moe."

Dus stonden ze de volgende morgen vroeg op, en nadat ze gebed en ontbeten hadden vertelde de oude vrouw hen een honderdtal passen naar beneden te gaan, aan de rechterzijde van de heuvel waar het bos erg dicht was en het pad nagenoeg overwoekerd en moeilijk te ontdekken. Zij volgden haar aanwijzingen en verwachting en geestdrift mengden zich met enige vrees; zo kwamen ze uiteindelijk uit op een open plek in de vorm van een grasveld, waarin zich een rond en helder

bergmeertje bevond alsmede een stenen hut, die bedekt was met een groene overdaad aan wilde klimplanten. En in de hut zat een man, kalm van gelaat. Hij had een zwarte puntbaard en droeg een lang gewaad dat op een monnikspij leek maar minder somber was van kleur; deze was namelijk van een prachtig koninklijk blauw, een nuance donkerder dan de hemel. Toen hij hen zag naderen, stond hij op en glimlachte, en kwam naar voren om hen te verwelkomen met een paar welgekozen, innemende woorden. En hij sprak: "Het is lang geleden dat ik een nieuwe leerling had, want de leraar is bereidwilliger om te onderwijzen dan de leerling om te leren; en toch kunnen we geen zoektocht houden naar nieuwelingen, aangezien in onze Wetenschap een andere regel geldt dan in andere Wetenschappen in die zin, dat de leerlingen hier niet door hun ouders naar school *gestuurd* kunnen worden, maar geheel uit eigener beweging moeten komen." En hij glimlachte weer, en zei: "Mijn onderkomen is erg bescheiden, maar het groene gras biedt ons heerlijk zachte zitplaatsen, en ik stel dan ook voor plaats te nemen in de schaduw van die bomen aan de vijver die altijd aangenaam en koel is, omdat zijn bron midden in het bos ligt." En toen ze zaten, keek Antonius naar de kluzenaar, en zei: "Vader, ik ben getroffen door de schijnbaar onveranderlijke vreugde en kalmte van zowel Aristion die ons beiden hierheen heeft gestuurd, als ook van uzelf die ondanks uw volkomen eenzaamheid en uw keus om ver van de wereld te leven, totaal geen sporen van strengheid in uw gelaatstrekken draagt." En de kluzenaar lachte een beetje, en antwoordde: "Een droeve wijsgeer, broeder, zou toch een innerlijke tegenspraak zijn, en de titel wijsgeer bepaald niet waardig, want wat zou de zin van wijsheid zijn als zij ons geen gemoedsrust brengt?" "En toch", antwoordde Antonius, "heb ik over menig filosoof horen vertellen die streng en somber was, die een lang gezicht trok, eenzaam en mensenschuw was en niet in de wereld paste." Weer lachte de kluzenaar vriendelijk, en antwoordde: "Dan ziet het ernaar uit dat het slechts filosofen in naam en geen feitelijke filosofen betrof, want hij die de eenheid van alle leven realiseert, kent geen eenzaamheid noch mensenschuwheid of onvrede, integendeel. Dit te bewerkstelligen is immers precies het doel van de filosofie: zij verspreidt een goddelijke onverschilligheid in ons, waardoor het volkomen onbelangrijk wordt of we ín dan wel buiten de wereld leven, in een paleis of in een krot, of waar dan ook. Want weet, dat er twee soorten onverschilligheid bestaan: een goddelijke die voortvloeit uit onveranderlijke vreugde, en een wereldse die voortvloeit uit onveranderlijke verveling; en de ene is karakteristiek voor de wijze, en de andere voor de cynicus. Want zoals de eerste verklaart: ik voel me te gelukkig om me ooit nog ongelukkig te kunnen voelen, zo zal de laatste verklaren: ik voel me al zo ongelukkig dat ik me moeilijk nog ongelukkiger kan voelen, laat staan dat ik ooit vreugde zou kunnen voelen; zodat de houding van de ene positief is en die van de ander daarentegen volkomen negatief. En dus cultiveert de ware wijsgeer een goddelijke onverschilligheid, die bewerkstelligd wordt door onwrikbare contemplatie op de gelukzaligheid van de ziel, en die ik vermag over te brengen aan leerlingen die bereid zijn om te leren." En Petrius glimlachte en streek even langs zijn baard terwijl hij zijn toekomstige leerlingen beurtelings aankeek met een blik van genegenheid. Toen werd zijn gezicht plotseling ernstig, en hij zei: "Maar er zijn geheimen in het leerproces die niet aan leken onthuld mogen worden, want aan hen die toegewijd oefenen vallen grote krachten ten deel, die tot schadelijke instrumenten van vernietiging zouden kunnen worden wanneer ze in verkeerde handen vallen; zij zouden dan een bedreiging kunnen vormen voor het welzijn van de Mensheid. En daarom ben ik gedwongen stappen te ondernemen om geheimhouding te garanderen bij degenen die ik onderwijs, want wanneer ze die niet in acht nemen, moet de snelle weg naar kennis voor hen gesloten blijven en blijft hen geen andere keus dan de trage weg te volgen. En deze geheimhouding is nog niet alles, want geloof en verdraagzaamheid moeten daar nog eens aan worden toegevoegd, daar verdraagzaamheid de grote garantie is tegen machtsmisbruik voor kwalijke doelen, die de schijn hebben goed te zijn. Want eens, lang geleden, versoepelde ik uit misplaatste goedheid de voorschriften van onze orde, door een van mijn leerlingen bepaalde krachten te schenken voordat hij over de noodzakelijke verdraagzaamheid in zijn hart beschikte om deze juist te gebruiken. Deze leerling koesterde een grote genegenheid voor een vriend die hij kost wat kost wilde overhalen om hetzelfde pad naar kennis te volgen als hijzelf, aangezien het hem vreugde gebracht had; maar die vriend moest er niets van hebben en reageerde boos op al zijn smeekbeden en wilde er tenslotte helemaal niets meer over horen. Toen zei mijn leerling in zijn fanatisme: 'Welnu, aangezien je volslagen blind bent voor alles wat voor je eigen bestwil is, zal ik van mijn krachten gebruik maken en je zo dwingen mijn wensen in te willigen'; maar de zaak kwam mij ter ore, en ik verbande die dwaze leerling voor een periode van drie jaar, en zei hem de deugd der verdraagzaamheid te leren alvorens terug te keren; alle fanatici zijn immers niet alleen gevaarlijk voor de gemeenschap, maar ze zijn ook totaal gespeend van onderscheidingsvermogen en wijsheid. Want weet dat alle mensen, wie zij ook mogen zijn, allen dat pad der kennis bewandelen dat het beste past bij henzelf, bij hun karakter en temperament; proberen hen te dwingen een snellere of meer rechtstreekse route te volgen is niet

alleen verspilde energie maar ook je reinste dwaasheid, omdat het hen zeer waarschijnlijk naar de ondergang zal voeren. Want de beweegreden voor iedere actie is het zoeken naar Geluk, en het enige verschil tussen de heilige en de zondaar is dat de eerste de directe weg zoekt en de laatste de indirecte weg. Maar enkel de moedigen en sterken kunnen hopen de loodrechte bergwand te beklimmen zonder ongelukken, terwijl de zwakkeren noodgedwongen het bochtige en langere, spiraalsgewijze pad nemen; zo ook kunnen alleen de moedigen en sterken van geest hopen de steile bergwand naar Goddelijke kennis te beklimmen, en moeten de zwakkeren het langzamere pad nemen, daar iedere andere koers onvermijdelijk tot hun vernietiging zou leiden." En Petrus de Kluizenaar pauzeerde weer, terwijl hij zijn ogen even liet afdwalen naar de blauwe lucht als in gedachten, en daarop versmolt zijn ernstige uitdrukking weer tot een glimlach, en hij zei: "Het doel van de Goddelijke Leer is het transformeren van gewoon bewustzijn naar een bewustzijn dat niet in woorden te vatten is en alleen ervaren kan worden, maar nooit beschreven. Dit is evenwel geen argument tegen de mogelijkheid ertoe of het bestaan ervan - zoals vele betweters en geleerde ignoramusen ons willen doen geloven - want wie zou zoetheid kunnen beschrijven aan iemand die nog nooit honing geproefd heeft, of liefde aan iemand die nog nooit heeft liefgehad, of het gezichtsvermogen aan iemand die blind geboren is, ofschoon al deze dingen toch ervaren kunnen worden? Maar zoals aan bepaalde voorwaarden voldaan moet worden om allerlei wereldse zaken te kunnen ervaren, zo moet er ook aan bepaalde voorwaarden worden voldaan om Godsbewustzijn te ervaren: ten eerste kennis over het *wat* van de oefening, ten tweede over het *hoe*, en ten derde het oefenen zelf, want zonder dit drietal onmisbare vereisten kan niets bereikt worden. En nu is het mijn taak u in alle drie te onderrichten, en na een inleidende uitleg die ik morgen op hetzelfde tijdstip zal geven, zal uw oefening een aanvang nemen; moge het geluk met u zijn." [5] En Antonius en Cyra die deze woorden opvatten als een stille wenk dat hun leraar zijn meditatie graag wilde voortzetten, stonden vervolgens op en vertrokken; en na een korte wandeling door het bos keerden ze terug naar hun eigen verblijf.

De lucht van de heuvels maakte hen ongewoon hongerig en bracht hen ertoe de oude dame die het kleine onderkomen beheerde te vragen wat zij als middagmaal kon bieden. Maar als antwoord keek ze alsof de vraag nooit eerder gesteld was en zei: "Wat anders kun je op een afgelegen heuvelkam verwachten dan brood, melk, kaas en boter, omdat ik enkel mijn koeien daar beneden heb om me van voedsel te voorzien?" [6] En Antonius keek veelbetekenend naar Cynara en zei, nadat de oude dame was vertrokken: "Het lijkt erop dat onze ontberingen beginnen, want hoe moet ik het klaarspelen om mijn lichaam te onderhouden op basis van een dergelijk karig en eentonig voedsel, gezien het feit dat ik totaal niet gewend ben aan kost die noch vlees noch wijn bevat? Maar ja, ik veronderstel dat ik me maar moet troosten met de gedachte dat menige arme sterveling gedwongen is het zelfs met nog minder te doen en enkel op water en brood leeft, terwijl een niet gering aantal ongelukkige broeders in alle opzichten honger lijdt. En Cynara lachte, en zei: "Het klopt wat je zegt, maar niettemin is je troost nogal schraal; en zeker niet erg nobel en misschien wel geen echte troost; want hoe kan het lijden van anderen jezelf ooit tot troost zijn, aangezien dit juist het omgekeerde zou moeten bewerkstelligen? Nee, een betere en meer verheven troost zou gelegen zijn in de gedachte: Als ik zelf verlies moet lijden, dank ik het Geluk dat ik de enige ben en dat mijn medeschepselen in ieder geval gelukkig zijn en volledig vrij van mijn eigen specifieke ellende." Toen lachte Antonius op zijn beurt, en zei: "Kleine filosoof, je bent werkelijk snel met je wijze en gevatte reacties, waarmee je de luchtbel van onechte en dwaze clichés der onnadenkenden doorprijkt, die ons onachtzaam ontglijpen zonder dat we de moeite nemen te onderzoeken wat ze betekenen of na te gaan óf ze eigenlijk wel een greintje waarheid bevatten. Maar nu heb je mij met je ernstiger wijsheid beroofd van iedere troost, aangezien mijn eigen kleine ontberingen me doen stilstaan bij de grotere van anderen, waar ik voorheen nooit over had nagedacht; en de enige manier om het kwaad dat je hebt aangericht ongedaan te maken, is door samen het bos in te gaan en wilde bessen en kruiden te verzamelen, zodat we ons sobere maal kunnen verrijken; die extra moeite is jouw straf omdat je me te slim af was met je lastige weerwoord."

XI

En onze reizigers brachten de rest van de dag door met het zoeken naar bessen en zuring en allerlei soorten eetbare kruiden die goed smaakten; maar toen de volgende dag aanbrak, gingen ze na een droomloze en verfrissende nachtrust weer op weg naar de hut van de Kluizenaar, een stukje heuvelafwaarts.

Nadat deze hen vriendelijk had begroet, zei hij: "Gisteren liet ik al even doorschemeren dat

alle leven in werkelijkheid *een* is en dat het Eenheidsbewustzijn de hoogste graad van Bewustzijn is, in tegenstelling tot gescheidenheid; uit het eerste ontstaat Gelukzaligheid en uit het laatste pijn. En luister nu waarom dit waar is: zoals immers de golf één is met de oceaan en haar gescheiden zijn enkel in naam en vorm bestaat en niet in feitelijkheid, zo is elk levend wezen één met het Universele Bewustzijn, hoewel het in naam en vorm gescheiden schijnt. En vanwege het feit dat de golf één is met de oceaan, is hij tevens verenigd met alle andere golven, hoewel hij een eigen individualiteit bezit; er zijn namelijk geen twee golven exact hetzelfde. Hetzelfde geldt voor de mensheid, want ofschoon elke bewustzijnseenheid individualiteit bezit, is hij toch verenigd met alle andere eenheden, omdat zoals ik al aangaf alle bewustzijn *één* is. En dit is de reden waarom elk verheven onderricht verklaart: Bemin uw naaste en doe hem geen kwaad, want uw naaste schaden is uzelf schaden, aangezien in deze grote oceaan van Universeel Bewustzijn de wet der eeuwige Vergelding heerst; hetgeen een mens uitzendt keert uiteindelijk bij hemzelf terug, overeenkomstig de grote wet van Oorzaak en Gevolg of Actie en Reactie." En Petrius pauzeerde, glimlachte en vroeg: "Ben ik begrijpelijk genoeg voor jullie?" En Cynara antwoordde: "Zeker vader, hoe zou men iemand die zijn leerlingen bijstaat met zulke eenvoudige en goed gekozen vergelijkingen niet kunnen begrijpen?" Daarop vervolgde Petrius: "En het doel van de Goddelijke Leer is deze eenheid met alle Leven te verwerkelijken zodat, zoals ik al eerder zei, er een bewustzijns-transformatie plaatsvindt; het individu wordt zich dan bewust van zijn verbondenheid met het Universele en verwerft zodoende hier en nu onvoorwaardelijk Geluk, en niet ergens in de toekomst zoals de onwetenden veronderstellen. En als voorbereiding op dit doel moet hij een gevoel van volmaakte liefde naar alle wezens laten uitgaan en tegelijkertijd, hoe paradoxaal het ook moge klinken, ditzelfde gevoel als het ware vangen in het net van zijn eigen geest, om het daar voor altijd vast te houden en het nooit meer te laten ontsnappen. Want deze onvergelijkelijke oefening opent de deur naar Realisatie; en ook al levert deze methode niet meteen resultaat op, dát hij uiteindelijk resultaat oplevert staat buiten kijf. Maar de snelle methode om deze realisatie te bereiken is een geheim, of liever een reeks geheime oefeningen die ik gedeeltelijk aan u openbaar zal maken en ik zal u er steeds meer onthullen indien u zich daartoe waardig betoont; maar ze zullen u worden onthouden wanneer u van het tegenovergestelde blijk geeft. En ga nu terug naar uw onderkomen en kom morgen weer naar me toe, maar kom in het vervolg afzonderlijk, een uur na elkaar; bovendien mag u elkaar niet onthullen wat ik onderwijs, totdat ik u daartoe permissie geef; want hoe kan iemand verwachten dat een ander een geheim bewaart als hij er zelf geen kan bewaren? Maar zelfs geheimhouding is iets dat een beetje oefening vereist; het is een goede manier om de tong te leren controleren, die steeds weer al te bereid is om te kwebbelen als hij beter zou kunnen zwijgen. Maar voor nu: tot morgen, en moge vrede met u zijn."

XII

Wekenlang bestudeerden Antonius en Cynara de grote Leer onder leiding van Petrius de Kluizenaar, en ze kweten zich nauwgezet van hun taak waarvoor ze de ochtend gebruikten, terwijl ze de rest van de dag over de heuvels rondzwierven en zich vermaakten. En hoe vreemd het ook mag klinken, ze begonnen er allebei jonger, gezonder en mooier uit te zien. Cynara verloor haar fletsheid [7] en herkrede haar jeugdigheid, maar met een gelaatsuitdrukking die er nooit tevoren geweest was en die rechtstreeks naar het hart ging van een ieder die haar zag, zoals dat ook gold voor de toegenomen rijpheid van haar stem, die vol sympathie, welwillendheid en liefde was. En Antonius dacht bij zichzelf: "Cynara's aantrekkelijkheid zou warempel een bedreiging voor mijn gemoedsrust kunnen gaan vormen en mijn vorderingen op het pad der kennis in de weg kunnen staan, want mijn leraar zal vast en zeker iedere vorm van passie afkeuren en me niet langer onderwijzen als ik bezwijk, zodat ik dan helemaal verloren zal zijn. Maar ik kan Cynara toch ook weer niet in de steek laten om mijn gemoedsrust te herstellen en haar zonder metgezel of beschermer aan haar lot overlaten. Bovendien lijkt ze meer dan ooit van me te houden, en het laatste wat ik zou willen is haar te doen lijden, na alles wat ze voor mij heeft gedaan." Zo bekeek Antonius de kwestie van alle mogelijk kanten, zich afvragend waar het uiteindelijk toe zou leiden, maar hij zei hierover niets tegen Petrius of Cynara zelf.

Op zekere middag, nadat ze in de voorbije dagen alle wandelingen die maar mogelijk waren in de buurt van de berghut gemaakt hadden en ze voor de verandering kozen om verder van huis te gaan, kwamen Antonius en Cynara in een dorpje aan dat een paar kilometer verderop in een vallei lag. En omdat het warm was en ze allebei een beetje moe waren na hun wandeling, liepen ze naar een herberg om daar hun avondeten te gebruiken, en dan in het maanlicht terug te wandelen. Toen ze nu in de tuin van die herberg hun avondmaal zaten te gebruiken, hoorden ze toevallig een gesprek

dat plaatsvond tussen een paar andere gasten die verscholen zaten achter een afscheiding van bladeren, hetgeen hen weliswaar onzichtbaar, maar perfect verstaanbaar maakte. En een van hen zei: "Ah, ja, hij beoefent magie daar in het bos, en loert op onschuldigen die hij wijsmaakt waardevolle geheimen te verstrekken." "Ja," zei een ander, "en alleen maar om hen in zijn macht te krijgen en hen daarna zijn wil op te kunnen leggen." "En daarom," zei een derde, "durft hij niet te wonen in een van de dorpen en woont helemaal in z'n eentje daarboven, want hij weet donders goed dat de mensen hem van elke fatsoenlijke plaats zullen verdrijven met zijn tovenarij en verdorven praktijken." "En nu," zei de eerste weer, "heb ik gehoord dat hij weer een nieuwe vrouw in zijn greep heeft, een sloerie die met een man is meegekomen; maar ik weet maar al te goed waar dat naartoe gaat, want de man zal worden weggestuurd en de vrouw zal blijven, en als hij genoeg van haar heeft zal hij haar ook wegsturen; en zo zal het verder gaan, totdat hij op zekere dag wraak afroept over zichzelf." "Ja, en daar komt nog bij" zei de tweede, "dat hij niet alleen staat in zijn slechtheid, want er bestaat een hele zwarte broederschap van hen, die elkaar bijstaan in hun zondige plannen en onschuldigen in het verderf storten." En daarop klonk een geschuifel van voeten en een paar opmerkingen die ze niet konden verstaan omdat de sprekers opstonden om weg te gaan. Maar Antonius en Cynara keken elkaar aan, en voelden een vreemd wantrouwen in hun hart dat, ook al duurde het maar een moment, niettemin een zwakke schaduw van twijfel achterliet. En onder het naar huis lopen wisselden zij van gedachten over de kern van hun overpeinzingen, maar spraken niet éénmaal hun twijfel uit over de integriteit van hun leraar die zij nu liefhadden en vereerden, aangezien de bewijzen van zijn onderricht zich in hun eigen zelf geopenbaard hadden. Ofschoon Cynara hierover nooit een woord gezegd had tegen haar leraar, sneed Antonius echter de volgende morgen een onderwerp aan waarvan hij wist dat het wellicht een licht zou kunnen werpen op hetgeen hij gehoord had. En hij zei: "Vader, omdat Cynara iedere dag mooier wordt, vrees ik dat de as van mijn oude begeerte weer tot vuur gewakkerd wordt, temeer daar nu, in tegenstelling tot de laatste keer, liefde en bewondering de graadmeters zijn, twee krachten die moeilijk te overwinnen zijn, zo het al wenselijk zou zijn deze te overwinnen. Maar als wat ik vrees werkelijk zou plaatsvinden, dan weet ik niet welke koers ik moet bewandelen en vraag ik me af, of het niet het beste voor me zou zijn om haar maar helemaal te verlaten, waardoor het probleem in elk geval op de best mogelijke manier zou worden opgelost." Daarop dacht Petrius even na, en antwoordde peinzend: "Die koers zou altijd een mogelijkheid zijn, want scheiding is in de regel de beste remedie voor passie, maar waarom vooruitlopen op dingen die wellicht helemaal nooit vorm vinden, en die zodoende de geest toestaan allerlei hersenspinsels te aanvaarden die op zichzelf volkomen futiel zijn? Nee, iets vrezen betekent gelegenheid scheppen om het tot leven te brengen, want de geest is creatief en wat een mens denkt zal hij vroeger of later scheppen; terwijl een mens anderzijds datgene wat hij weigert te denken laat wegwijnen, zodat het in de kiem gesmoord wordt bij gebrek aan voeding." En Petrius glimlachte, en voegde eraan toe: "Dus ga nu naar huis en wees gelukkig, en denk op geen enkele manier meer aan deze kwestie; dat is het beste advies dat ik kan geven."

Aldus keerde Antonius terug naar zijn onderkomen, diep verzonken in een doolhof van uiteenlopende gedachten, waarbinnen geloof en twijfel als een pendule heen en weer slingerden. Want hij redeneerde: "Als mijn meester onoprecht was, zoals die stemmen in de tuin beweerden, waarom nam hij dan de gelegenheid die ik hem bood niet meteen te baat door me te verbannen en Cynara zo voor zichzelf te houden; maar van de andere kant, waarom stond hij me zelfs maar even de gedachte toe om haar te verlaten en haar in de steek te laten, in plaats van me op te dragen mijn begeerte te bedwingen op straffe van een of andere strenge maatregel, hetgeen hij gemakkelijk had kunnen doen? Niettemin, aan hem te twijfelen lijkt een volkomen laakbare houding mijnerzijds, in het licht van alles wat hij voor me gedaan heeft. Want waarachtig, men herkent de kwaliteit van de vrucht aan zijn zoete smaak; en alles wat met mijn oefening samenhangt is precies zo uitgekomen als hij voorspeld heeft." En toen werd Antonius kwaad op zichzelf, en dacht: "Ik maak een eind aan dit alles en beken mijn twijfels morgen en zal hem alles wat gebeurd is zonder omhaal vertellen." En zo voerde hij de volgende dag zijn plan uit en verhaalde van het incident van de wandeling en de herberg en de lasterlijke stemmen in de tuin en alles wat daaruit voortkwam. Toen hij uitgesproken was, keek Petrius hem aan met een glimlach waarin een zweem van teleurstelling lag, maar ook niet meer dan dat, voldoende evenwel om Antonius' hart te raken, waardoor het - meer dan boosheid, een uitbrander of wrevel ooit hadden kunnen doen - gekweld werd door verdriet, schaamte en spijt. En Petrius zei: "Mijn broeder, de onwetenden redeneren alles weg overeenkomstig hun onwetendheid, daar ze niet beter weten, en als ze daarbij ook nog boosaardig zijn, dan zijn hun verklaringen dienovereenkomstig. Want de sprekers naar wie u verwijst, worden geconfronteerd met een raadsel dat ze niet kunnen oplossen zonder de hulp in te roepen van laster en liefdeloosheid, en vanwege dit feit grijpen ze naar onbarmhartige leugens in plaats van naar barmhartige waarheid, zonder zich ook

maar een moment af te vragen of het al dan niet klopt, want ze zijn maar al te blij een excuus te hebben om zich over te geven aan lasterlijke praat. In het algemeen is de wereld immers absoluut niet in staat om een altruïstische en onbaatzuchtige beweegreden te begrijpen, geneigd als men is om nog liever te geloven in geen enkele beweegreden dan in een altruïstische. En toch waren die sprekers slechts instrumenten van de kwade krachten die bekend staan als de Zwarte Broederschap en die er voortdurend alles aan doen om de leerling af te brengen van het Pad van de Rechterhand, zodra hij tekenen vertoont een kracht ten goede te worden. Want zij waren het die u, zonder dat u het wist, aanspoorden om naar die herberg ginds te gaan zodat u zou horen wat u gehoord hebt. En hoewel ik dit wist, omdat de subtielere zintuigen van de ingewijde deze kwade broeders kunnen waarnemen, heb ik u toch niet gewaarschuwd, daar ik het raadzaam achtte dat u beiden deze test zou ondergaan en uw vertrouwen op de proef gesteld zou worden, zoals dat ook onmiskenbaar is gebeurd; want dergelijke proeven zijn nodig voor uw vooruitgang en vormen een inleiding op de ontvangst van grotere spirituele waarheden. U moet weten dat wij van de Witte Broederschap ernaar streven om zelfs het kwade ten goede te keren, waarbij we gebruik maken van de werktuigen van onze tegenstanders, door ze op onze beurt voor verhevener doeleinden te benutten; en ofschoon de giftige snede van de werktuigen waarvan zij zich bedienen u geen schade heeft berokkend, heeft de schonere en scherpere snede die wij hanteren u een heel klein beetje geschamd, aangezien u de aanval weliswaar zegevierend doorstond, maar er toch niet helemaal onbeschadigd uit tevoorschijn bent gekomen. Want de allerbeste methode is gewoon nooit te twijfelen, en de tweede is je eigen twijfels te betwijfelen, zoals u deed, terwijl de derde en onjuiste methode is om alleen maar te twijfelen; en dat betekent vertraging of zelfs uiteindelijke mislukking."

Toen keek Antonius bedroefd naar zijn leraar, en zei: "O meester, ik ben terechtgewezen door zowel uw vriendelijkheid als uw overtuigingskracht, waardoor ik me schaam over mijn twijfels en spijt heb van wat me nu als ondankbaarheid voorkomt; maar toch: zou het juist zijn wanneer ik blindelings voorwaarts zou gaan, zonder me ook maar ooit iets af te vragen?" En Petrus antwoordde met een glimlach vol genegenheid: "Nee, dat zou zeker niet wenselijk zijn; maar uw vraag als zodanig toont onmiskenbaar aan dat u leergierigheid verwacht met twijfel, omdat u denkt dat ze hetzelfde zijn, hetgeen zeker niet het geval is, aangezien er juist een heel subtiel onderscheid tussen beide bestaat; vragen stellen is toch een teken van vertrouwen en geloof in de redelijkheid van hetgeen men zich afvraagt en is derhalve positief en opbouwend, maar twijfelen is een teken van ongeloof in het nut van de vraag zelf, en is derhalve negatief en afbrekend. Of om het in andere woorden te stellen: het stellen van vragen is de methode waarmee we iets trachten te bouwen op een ondergrond die naar wij weten solide is - zoals iemand die een stevige bodem gevonden heeft, aan de slag gaat met het ontwerp en de inrichting van het huis dat hij graag wil bouwen; de daad van het twijfelen echter betekent ongeloof in de mogelijkheid om ook maar enig huis te bouwen, omdat men het fundament zelf corrupt en instabiel vindt, en dus ongeschikt om welk bouwwerk dan ook te dragen. Maar denk niet dat twijfel als zodanig een zonde is, maar veeleer een aanwijzing van de mate van onwetendheid, of zo u wilt van kennis in de geest van degene die twijfelt, want iemand die men per se twee paar kiezelstenen moet tonen om hem ervan te overtuigen dat tweemaal twee vier is - omdat hij aan de mogelijkheid hiervan twijfelt - toont z'n leraar meteen zijn gebrek aan intelligentie, aangezien hij niet in staat is een simpel feit te beseffen zonder het materiële bewijs hiervoor geleverd te zien. En ga nu naar huis en denk niet meer met een gevoel van wroeging over dit onderwerp, want werkelijk, wroeging is een verspilling van goede energie, omdat de geest geïdentificeerd wordt met droefheid en depressie in plaats van met vreugde, hetgeen zijn goddelijk erfgoed is." En toen hij uitgesproken was, nam Antonius zijn hand en kustte die, en wendde zich af zonder een verder woord.

XIII

En vele weken gingen voorbij, en iedere week bracht iets meer kennis, geluk en kracht, en daarnaast schoonheid van lichaam en ziel. Op zekere dag zei Petrus tegen Antonius: "Enige latente krachten staan nu op het punt te ontwaken en er is als het ware slechts een lichte aanraking nodig om ze tot manifestatie te brengen en dan zal een gedeelte van de subtielere rijken der natuur zichtbaar worden voor uw inmiddels meer verfijnde zintuigen. Maar eerst heb ik een opdracht voor u, in de vorm van een voetreis van enige uren die u alleen zult maken. Want ik heb hier een kostbaar pakketje, dat ik graag door u bezorgd zou zien bij een broeder die in een dorp woont op de heuvelrug die je daar ziet door een kleine opening in de bomen." En hij leidde Antonius naar de plek die hij bedoelde, terwijl hij een pakketje tevoorschijn haalde dat hij aan hem gaf met diverse instructies. De volgende dag nu ging Antonius op pad, blij dat hij de leraar van wie hij hield een dienst kon bewijzen,

maar anderzijds bezwaard vanwege de instructies die hij vooraf in verband hiermee had ontvangen. Toen hij vertrok was de lucht bedekt met dichte wolken waaruit weldra buien losbarstten, waardoor het water al gauw in stroompjes het pad afliep en modder, kiezel en grint met zich meevoerde, zodat Antonius doornat werd terwijl hij zich zo goed en zo kwaad als het ging met behulp van zijn wandelstok een weg baande. Maar toen hij beneden in de brede vallei aankwam, hield het op met regenen en schoven de grote dampgordijnen opzij en gunden hier en daar een blik op het firmament: blauwe meren, omgeven door een grijs, ondefinieerbaar loof. En door één open plek zag hij toen de met sneeuw bedekte bergtop die op een dag zijn bestemming zou zijn en die haar grote kin in de lucht verhief, omgeven door een grijze, mistige wolkenbaard. En hij dacht bij zichzelf: "Hoe lang zal het duren eer ik die grote top beklim, áls ik hem al ooit beklim, want ik zou met genoeg hier beneden blijven; ben ik immers niet bezig gelukkig genoeg te worden zonder nog verdere risico's te nemen? Maar ja, als ik daar verhoudingsgewijs evenzeer kan groeien in vreugde als ik hier al heb gedaan, dan zou het dwaas zijn om voorgoed te blijven vertoeven waar ik nu ben." En met dergelijke overpeinzingen bereikte hij de overzijde van de brede vallei en begon aan de beklimming van de heuvel aldaar: hij versnelde zijn pas opdat hij zijn doel vóór het ondergaan van de zon zou bereiken. Het slechte weer had voor ernstige vertraging gezorgd en het was nu onmogelijk geworden om nog dezelfde dag naar Petrus terug te keren, omdat het al nacht zou zijn alvorens hij het doel van zijn tocht kon vervullen. En als gevolg van de hevige neerslag was het een moeilijke en glibberige klim, zodat hij het gevoel kreeg dat er nooit een einde aan zijn reis zou komen; maar bij het vallen van de schemering kon hij het licht van het betreffende dorp zien twinkelen in de heilige lucht die erboven hing. En toen hij voortklom, enkel bedacht op het voorkomen van een verkeerde stap in de duisternis, sprong er opeens een man tussen de bomen tevoorschijn die zich zonder een woord te zeggen op de voetreiziger stortte en het pakketje uit de plooiën van zijn kleding probeerde weg te grissen, zodat er een worsteling ontstond die zonder meer rampzalig zou zijn geweest als Antonius niet de sterkste was gebleken. Op het moment van aanvallen wilde Antonius zijn belager slaan met zijn staf, maar bliksemsnel was daar de tegengedachte om zijn hand in te houden, uit vrees dat hij de man zou verwonden. Toen rukte de man zich plotseling los en Antonius zag de fonkeling van een dolk in zijn hand terwijl de man dreigend op enkele passen van hem stond. En deze zei "Geef me dat pakje, of ik boor deze dolk in je borst." Maar Antonius antwoordde: "Dat zal niet gaan, want ik mag dit pakje niet weggeven." Daarop sprak de man: "Ik zal het goed met je maken en je het pakje laten houden, als je het wilt openen en mij het geheim voorleest dat het bevat; alleen op deze voorwaarde zal ik je leven sparen." Toen zei Antonius: "Als ik mijn leven verlies dan zal het geheim helaas ook verloren gaan, want er zal niemand zijn om u te beletten het weg te nemen; wanneer we er evenwel om vechten, zal ik van mijn kant slechts proberen u te ontwapenen en u niet doden, aangezien ik met medelijden vervuld ben voor iemand die dermate bezeten is dat hij onschuldigen, die hem geen kwaad gedaan hebben, wil beroven. En kijk, ik draag ook een wapen bij me waarmee ik u ongetwijfeld zou kunnen afmaken omdat ik de sterkere ben, maar het zou kwalijk zijn om het tegen u te gebruiken, en daarom neem ik het niet in overweging." "Dan lafaard", zei zijn tegenstander, "wil je alleen maar je huid redden, en verberg je je lafheid slechts onder het mom van grootmoedigheid, en hoewel ik de zwakkere ben wil ik vechten om in het bezit te komen van dat geheim, dat me meer waard is dan mijn leven." Op het horen van zo'n onterechte aantijging, schoot er een vlam van woede door Antonius' hart, en hij moest zich tot het uiterste inspannen om de kracht ervan te beheersen; en het volgende moment kwam de impuls in hem op om zijn dolk weg te gooien (en daarmee de verleiding), en zonder verder dralen gaf hij hieraan gehoor. En tot zijn verbazing zei een ongekend vriendelijke stem opeens: "Mijn broeder, u heeft gewonnen en de proef heel goed doorstaan; want in werkelijkheid ben ik helemaal geen dief, maar ben ik de broeder voor wie dit pakje bestemd was; ik ben u tegemoet gegaan om uw leraar te helpen bij het uitvoeren van de test die enkel en alleen voor uw eigen bestwil bedoeld was. En raap nu uw dolk op en stop hem terug op zijn plaats; al zult u hem over al te lange tijd niet meer nodig hebben, daar hij die volmaakte Liefde verwerft vrij is van elke aanval, want hij weet zich te verdedigen met wapens die machtiger zijn dan zwaarden." En Antonius raapte zijn dolk op, overspoeld door een mengeling van vreugde, opluchting en verbazing en te overrompeld om iets te kunnen zeggen, maar zijn vijand die zich als vriend ontpopt had, kwam op hem toe en nam zijn arm, terwijl hij sprak: "En laat me u nu de rest van de route vergezellen, want u zult de nacht bij mij thuis doorbrengen, waar u uiteraard van ganser harte welkom bent en waar u welverdiend voedsel, warmte en rust zult ontvangen." Antonius volgde hem en voelde zich opmerkelijk kalm, alleen al door de vriendelijke stem, ofschoon hij vanwege de duisternis en de dichtheid van het bos nauwelijks iets van 's mans gezicht kon zien. En zijn metgezel zei: "Het was een zware beproeving, zelfs zwaarder dan u ooit zou kunnen vermoeden, omdat u niet weet met hoeveel berekening we in uw hart hebben proberen door te dringen. Maar daarover zullen we het later hebben, nadat u zich heeft opgefrist en

voorzien bent van warme kleding en voedsel; over een paar minuten zijn we bij mijn huis."

Na een poosje stond Antonius in het huis van zijn nieuwe vriend en kreeg hij de gelegenheid eens naar het gezicht te kijken dat bij die vriendelijke stem hoorde; en het lamplicht toonde een man van ongeveer vijfendertig jaar, tener maar vol leven, gezondheid en kracht, en zonder een greintje vrouwelijkheid, ondanks de opvallende vriendelijkheid waarmee hij sprak. En zijn huis was sober en zonder luxe, maar proper en smaakvol ingericht; het werd blijkbaar onderhouden door één mannelijke bediende die een bad voor Antonius klaarmaakte en voor schone kleren zorgde waar hij erg blij mee was, want hij voelde zich nat, moe en enigszins verkleumd. En toen hij gebaad en verschoond was en gegeten had, zei hij tegen zijn nieuwe metgezel: "Nu zou ik u willen vragen me meer te vertellen over de betekenis van alles wat er gebeurd is, want hoewel ik me realiseer dat ik een test heb ondergaan, is het me niet duidelijk wat die test allemaal inhoudt en wat de waarde en het belang ervan precies zijn." En zijn metgezel zei: "Zoals Petrus u ongetwijfeld al verteld zal hebben, is de tijd gekomen voor uw inwijding in de methode om krachten te verwerven die aan leken onthouden worden, maar voor het zover is moet de leraar zich ervan verzekerd hebben dat de leerling dergelijke machtige krachten kunnen worden toevertrouwd, om te voorkomen dat als het ware vuur in de handen van een kind wordt gelegd. Want weet, dat het hart gezuiverd moet worden van alle verleiding om wraak te nemen en onder elke mogelijke provocatie vrij van rancune moet blijven, dat het vrij moet zijn van kwade impulsen die tot een gebrek aan controle leiden, alsmede van iedere vorm van vergelding en neiging tot terugslaan. En dit is nog niet alles, want absolute geheimhouding moet worden betracht met betrekking tot deze krachten, zodat de leerling liever zijn lichaam op het spel zou zetten dan zijn geheim prijs te geven. En daar ik tot de Broederschap behoor, kreeg ik de opdracht u aan deze strenge test te onderwerpen; ik viel u aan om te ontdekken of u terug zou slaan en vervolgens probeerde ik u een geheim te ontfutselen, teneinde uw integriteit volledig op de proef te stellen. "Welnu", sprak Antonius, "dit alles begrijp ik nu, maar één punt vraagt nog om opheldering, want toen ik weigerde om een dodelijk gevecht aan te gaan en ik u vertelde dat ik, zelfs wanneer ik u in mijn macht zou hebben, enkel mezelf zou beschermen en nooit zou proberen u te verwonden, laat staan u een fatale slag toe te brengen, waarom dan, in het licht van dit alles, noemde u me een lafaard, aangezien een strijd onder dergelijke moeilijke voorwaarden die beschimping nauwelijks verdiende?" Daarop glimlachte zijn metgezel heel vriendelijk naar hem, en zei: "Mijn broeder, dat was de climax van de test, bedoeld om in uw hart het uiterste aan dapperheid bloot te leggen, want die eigenschap is wezenlijker voor een nieuweling dan welke andere ook. Want weet dat moed (en omgekeerd lafheid) twee kanten heeft, waarvan de lagere van lichamelijke en de hogere van spirituele aard is; en waar de eerste enkel afhankelijk is van gezondheid en algemeen welbevinden, is de tweede afhankelijk van iets veel hogers en is daarom ook zeldzamer. Nee, hoe vreemd het ook moge klinken, het een lijkt vaak tegengesteld aan het ander, zoals dat ook bij u het geval was, want men mag rustig stellen dat degene die weigert te vechten vaak heldhaftiger genoemd mag worden dan hij die zich in de strijd werpt. En dit komt omdat voor de spirituele held de hoon van vriend en vijand even weinig betekent, als de slagen van de tegenstander voor de fysieke held die alleen aan overwinnen denkt en aan niets anders. Maar wat is dat waard, vergeleken bij de grootmoedigheid van iemand die zegt 'Waarde tegenstander, al word ik door de hele wereld als lafaard bestempeld, dan nog waag ik het niet uw leven te nemen, ondanks het feit dat u me heel wat heeft aangedaan; want wat betekent de dood van mijn reputatie in vergelijking tot de dood van uw lichaam, hetgeen uw moeder en broers ongetwijfeld in rouw en geweeklaag zou storten!'. Wel, mijn vriend, nu begrijpt u waarom ik u een lafaard noemde, zonder dat daar ook maar in de geringste mate sprake van kon zijn, want het was enkel bedoeld om de diepte van uw spirituele moed te peilen; en het bleek inderdaad een zware beproeving, aangezien u gedurende een fractie van een seconde wankelde en uw wapen moest weggooiden uit vrees te zwichten voor de verleiding." Toen hield zijn metgezel op met spreken en keek goedkeurend naar Antonius, maar deze zei: "Dan was de zege dus eigenlijk niet compleet, anders had ik de dolk toch niet hoeven weg te werpen?" En zijn metgezel antwoordde glimlachend: "Ach, waren wij allemaal volmaakt, dan zou het bestaan van dergelijke toetsen overbodig zijn; en denk er maar niet meer over, want een goed hart weerhoudt de hand van verkeerde daden, en de impuls die u voelde was niet meer dan het dovend vuur der gewoonte, een restant uit honderden vorige levens dat niet in één enkel moment volledig geblust kan worden. En geef me nu het pakje dat aan u is toevertrouwd door onze broeder, dan zal ik u een ander in ruil geven om bij hem te bezorgen."

En de volgende morgen aanvaardde Antonius de terugtocht naar zijn tijdelijk onderkomen, zijn geest vol vreugde en liefde en weldadige verwachting. Want de regen was weggetrokken, en liet een naspel van sneeuw Witte stapelwolken achter in de turquoise lucht en een vochtige geur op aarde, die de zintuigen en zelfs de ziel verfriste. En honderden kleine bloemen waren die nacht ontloken en

vermengden hun bonte kleuren met het fris gewassen groen van bossen, lanen en weiden, zodat de van liefde doordrenkte ziel van Antonius de Natuur als het ware een hymne van adoratie toezong terwijl hij voortwandelde. En hij dacht bij zichzelf: "Ik ben maar één hele dag en nacht van Cynara verwijderd geweest, en toch verlang ik ernaar haar prachtige gezicht terug te zien, dat op een of andere manier verweven is met al dit lieflijks en dat de essentie van dit alles op een mystieke, onverklaarbare wijze verrijkt. En dat niet alleen, want ook het kalme gelaat van mijn dierbare leraar is met dit alles verbonden; en hoe meer ik van Cynara houd, des te meer houd ik van hem en hoe meer ik van hem houd, des te meer houd ik van Cynara, en allen zijn één, versmolten in één grote, vreugdevolle eenheid." En hij versnelde zijn pas, meegesleept door de blijdschap van zijn gedachten die hem het gevoel gaven op lucht te lopen, enkel gedragen door schaduwen van bloemen, gras en mossige paden die geen enkele weerstand boden.

Tegen het vallen van de avond naderde hij zijn thuis, en toen hij er nog zo'n honderd passen van verwijderd was, zag hij de gestalte van Petrius die hem tegemoetkwam aan de voet van de heuvel. En hij haalde het pakje onder zijn kleding vandaan, klaar om het te overhandigen, maar toen Petrius hem genaderd was en het zag, omhelsde hij zijn leerling, en zei: "Mijn broeder, u heeft het goed gedaan en ik ben blij u weer te zien met de zegepalm. Ginds in mijn hut wacht Cynara op u en zij heeft met ongeduld naar uw terugkeer verlangd; maar zeg haar niets van dit alles, want dat zou mijn plannen in de war sturen, daar ook zij haar toetsen heeft, net als u." Dus gaf Antonius zijn belofte terwijl ze samen naar de hut liepen, en bij het zien van Cynara kuste hij haar met een vreugde in zijn hart die hij met geen mogelijkheid kon verbergen; onderwijl keek Petrius, die naast hen stond, naar hen zoals een goedhartige vader zou kijken naar twee gelukkig spelende kinderen.

XIV

En de volgende dag zwierven Cynara en Antonius, na hun gebruikelijke uren van onderricht, rond in de bossen zoals ze dat gewoonlijk 's namiddags deden, bij voorkeur tegen de tijd dat de avondkoelte viel, en dan brachten ze de tijd door in vergenoegde conversatie. Maar vandaag stond Antonius' gezicht een beetje bedroefd en peinzend, zodat Cynara een opmerking maakte over zijn zwijgzaamheid en hem naar de reden ervan vroeg, hem met klem verzoekend haar te laten delen in hetgeen hem bedrukte. En hij keek haar aan met een droeve intensiteit, en zei: "O Cynara, ik ben een beetje gevorderd op het pad der kennis en heb met goed gevolg enige hindernissen overwonnen zonder ook maar voor een moment te beseffen, dat het grootste obstakel al die tijd in mijn eigen hart sluimerde, waar het slechts wachtte om gewekt te worden en tot leven te komen." En Cynara zei: "En wat mag dat dan wel zijn?" En hij antwoordde: "O Cynara, jij bent het en mijn liefde voor jou, die zich gedurende al deze weken slapend heeft gehouden en nu plotseling ontwaakt is en aan de deur van mijn bewustzijn klopt met de hardnekkigheid van iemand die weigert zich te laten afschepen!" En Cynara wierp hem een wijze glimlach toe, en zei: "En waarom zou dat dan een obstakel zijn, want mijn eigen liefde leeft toch al die tijd al voor jou?" En hij antwoordde: "Dat maakt het helaas alleen maar des te erger voor me, want hierdoor wordt juist de barrière voor mijn passie die jouw afwijzing zou hebben opgeworpen weggenomen, waardoor mijn lichamelijke ascese aan de rand van de afgrond staat, zonder enige afrastering om de val te voorkomen die onontkoombaar is, tenzij er iets totaal onvoorziens gebeurt." Daarop lachte Cynara weer haar wijze glimlach, en antwoordde: "Ben je zo zeker dat absolute ascese, zoals jij het noemt, vereist is voor hen die liefhebben; liefde zelf verheft toch het lagere tot het hogere, en doet zo haar zuiverend werk? En was onze vorige leraar Aristion niet getrouwd, en spreekt zijn voorbeeld dus hetgeen jij zojuist beweerd hebt niet tegen?" Daarop antwoordde Antonius: "O verleidster! Ben jij soms ook een verholen test? Want als dit zo is, dan is dit absoluut de moeilijkste tot nu toe en dan ben ik bang dat ik zal falen." En Cynara antwoordde: "Nee, voor zover ik weet ben ik geen test, ofschoon ik geen idee heb wat onze leraar allemaal in gedachten heeft, want ik zou weleens een heel andere test kunnen zijn dan jij denkt in die zin, dat niet jouw ascese maar jouw onbaatzuchtigheid op de proef gesteld wordt, want het is aangenamer dat de liefde beantwoord wordt wanneer men liefheeft zoals ik jou liefheb, dan dat men helemaal niet bemind wordt." Toen antwoordde Antonius: "Maar heb ik je niet zojuist verteld hoeveel ik van je houd?" En Cynara zei: "Maar wat heeft liefde voor zin als het nooit geuit wordt? Want als men de liefde verbergt die in het hart leeft, en daardoor blijdschap onthoudt aan hen die ernaar verlangen deze te ontvangen, gaat men voorbij aan het allereerste beginsel van ware liefde, hetgeen niets anders is dan vreugde schenken aan anderen, waarbij men het geluk van de ander altijd plaatst vóór het eigen geluk."

Daarop zei Antonius vol vuur: "O, mijn liefste, een oceaan vol juwelen zou ik geven om jou

gelukkig te maken en je woorden treffen mij als een steek in het hart; en toch voel ik me heen en weer geslingerd tussen mijn liefde voor jou alsmede de wens jou alle geluk te schenken waartoe ik maar in staat ben, en mijn verlangen naar kennis die me vast en zeker onthouden zal worden wanneer ik aan hartstocht ten prooi val, want zo staat het in de oude boeken. En dat is nog niet alles. Mijn dilemma reikt verder dan dit, want als ik aan jouw zijde blijf zal ik ongetwijfeld zwichten voor je lieflijkheid, en als ik wegga zal ik geplaagd worden door het verlangen terug te keren, niet alleen omdat ik je weer wil zien, maar ook vanwege je droefenis die mijn hart bijna zou doen breken." En Cynara, die zag hoezeer hij leed, legde zijn hoofd tegen haar borst en streekde zijn haar, terwijl ze zijn hoofd herhaaldelijk kustte en hem suste als een kind. En hij klaagde: "En ik dacht het geluk te hebben verworven dat rechtstreeks van de ziel stamt, en nu blijkt dat geluk bedekt te zijn door een sluier en ben ik volkomen verloren. Meer dan ooit verlang ik naar jouw kussen, [8] te meer daar ik ernaar verlang je gelukkig te maken en ik me nu realiseer hoezeer jij al die tijd geleden moet hebben, toen ik nauwelijks van je hield. En toch ben je sterker dan ik, omdat je nooit geklaagd hebt en me mijn zelfzucht nooit hebt verweten, hoewel jij al die tijd wist dat toen ik jou voor het eerst ontmoette, ik enkel de liefde met je bedreef om me te vermaken en mijn passie bot te vieren, zonder enig ander verhevener motief. Want in die dagen wist ik niet wat liefde was, en beschouwde ik het slechts als een droom en als een dwaasheid waar ik om lachte met het cynisme van onwetendheid en onervarenheid. En dit is nu mijn straf, waaraan de natuurwet van oorzaak en gevolg ten grondslag ligt, welke ervoor zorgt dat jij als het ware gewroken wordt voor de fouten die ik heb begaan."

En plots flitste er een gedachte door zijn geest. Hij hief zijn hoofd op, en riep uit: "Eens stuurde ik jou zelfzuchtig weg vanuit mijn begeerte naar kennis, waarbij ik slechts aan mezelf dacht en niet aan jou; maar het lot is me goedgezind geweest en staat me toe mijn fout te herstellen, door jou met dit doel weer naar me terug te zenden; en nu kwam het even in me op om je weer te verlaten of jou mijn liefde te onthouden en stond ik op het punt om precies dezelfde fout te maken, en daarmee volkomen voorbij te gaan aan de les die ik ongetwijfeld geacht werd te leren. Maar zover mag het niet komen: jou mijn liefde te onthouden komt me nu even laakbaar voor als het me daarstraks billijk leek, want hebben we niet steeds geleerd dat kennis niet verworven mag worden op basis van zelfzucht en andermans lijden; en mocht hier sprake zijn van misleiding, waardoor kennis mij tijdelijk onthouden zal worden, dan is dit te verkiezen boven het verwerven ervan tegen zo'n fatale prijs. Ik heb nu dus mijn keuze gemaakt, en morgen zal ik Petrius inlichten over mijn dilemma en de oplossing daarvan, in de wetenschap dat hij met zijn mildheid en tolerantie geduld met me zal hebben en me waarschijnlijk zal begrijpen als geen ander. En toen hij uitgesproken was sloeg Cynara haar armen om hem heen in een vlaag van blijdschap en trok hem dicht tegen zich aan, als wilde ze hem nooit meer laten gaan.

En de volgende morgen ging Antonius op het afgesproken uur naar zijn meester, verzonken in gedachten en gissend naar wat deze ervan zou zeggen en hoe hij op zijn besluit zou reageren. Hij herinnerde zich hoe diezelfde meester hem niet zo lang geleden juist over het onderwerp dat hij nu te berde ging brengen van advies had gediend. En iets in dat advies maakte hem ongerust en hield hem bezig, aangezien Petrius in feite gezegd had: "Scheiding is de beste remedie voor hartstocht." Het verlaten van zijn geliefde kon derhalve niet geheel buiten beschouwing worden gelaten. Maar nu, na zoveel weken temeer te hebben genoten van elkaars uiterst aangename en intieme gezelschap, raakte alleen al deze gedachte hem werkelijk als een giftige pijl midden in het centrum van deernis: zijn grote en liefhebbende hart. Toen werd zijn overpeinzingen plotseling een halt toegeroepen, want de bocht van het pad bracht hem binnen het gezichtsveld van Petrius, die hem wuivend verwelkomde toen hij naderbij kwam.

Na de gebruikelijke begroeting deed Antonius zijn verhaal en vertelde hem van zijn moeilijkheden en angsten en van de oplossing die hij in gedachten had, en hij smeekte hem om zijn leiding en zijn wijze oordeel en deed een beroep op zijn troost en vergeving, want hij voelde zich zwak en onderhevig aan begeerte, terwijl hij juist voortdurend ernaar verlangde sterk te zijn. En hij beëindigde zijn verhaal met: "En als dit weer een test is die u voor mij bedacht heeft, o vader, dan ziet het ernaar uit dat ik dit keer zal falen." Petrius keek hem een moment aan met een blik vol liefde en mededogen, en sprak toen bedaard: "Mijn broeder! De wijzen gaan rustig en op hun gemak te werk, zonder teveel van zichzelf te eisen, en zij volstaan met wandelen als ze nog niet toe zijn aan rennen, laat staan aan vliegen. En de wijzen die in hun verdraagzaamheid en mildheid hebben geleerd niets van anderen te eisen, hebben op zijn minst het recht verdiend om van zichzelf niet het onmogelijke te vragen, hetgeen u min of meer doet, want u wilt de sterkste kracht der Natuur in één keer te lijf gaan, zonder te beschikken over de kennis en kracht die noodzakelijk zijn om een taak van een dergelijk kaliber te volbrengen. En daarom bent u - vergeef me de vergelijking - als een kind, dat denkt te moeten vechten met een reus en zich beklagt het te moeten opnemen tegen zo'n geduchte

tegenstander en zijn hulpeloosheid en zwakte betreurt, in plaats van te overwegen het gevecht helemaal niet aan te gaan. Want uw fout ligt niet in uw nederlaag maar veeleer in uw gebrek aan bescheidenheid, die maakt dat u zichzelf meer kracht toekent dan u in werkelijkheid bezit. Volmaaktheid kan namelijk niet in enkele weken bereikt worden, zelfs niet in maanden of jaren, en doorgaans niet eens binnen het tijdsbestek van één leven. Daarnaast heeft u de aard van het probleem verkeerd begrepen. Het gaat namelijk niet om de vernietiging van alle hartstocht via een proces van stelselmatig uitbannen, maar veeleer om een toenemende zuivering en beheersing ervan. Want weet, dat hartstocht drie lagen kent: het zelfzuchtig bevredigen van eigen begeerte ten behoeve van sexueel genot, zonder aandacht voor het welbevinden van de partner; dit is de eerste en minst edele laag, daar niet alleen iedere onbaatzuchtigheid maar tevens de zuiverende werking van liefde ontbreekt. De tweede vorm is het verlangen naar vereniging met het lichaam van een vrouw voor wie men genegenheid en toewijding voelt, maar waarbij men tijdens de daad het eigen genot laat prevaleren boven het hare. En de derde en hoogste is die vorm, waarin men zichzelf vergeet en slechts oog heeft voor het welbevinden en het genieten van de geliefde en men de geslachtsdaad niet meer pleegt om de zinnen te bevredigen, maar louter als uiting van liefde op het lichamelijke vlak, of anders gezegd, om een nieuw wezen in de wereld der mensheid te plaatsen.

U begrijpt nu dus wel dat dit geen proef is die ik zelf beraamd heb, maar dat deze inherent is aan het natuurlijk verloop der dingen, en dat hierdoor een les van onschatbare waarde geleerd kan worden die de schuld tussen u en uw geliefde vermag te vereffenen. Want ofschoon ik een poosje geleden, enkel om uw geloof te testen, erop zinspeelde dat het behandelen van hartstocht middels vergetelheid in sommige gevallen genezend kon werken, zou deze procedure in het onderhavige geval volkomen laakbaar zijn, want indien u uw geliefde voor een tweede maal zou verlaten, dan zou hiermee niet alleen worden voorbijgegaan aan de schuld die al is ontstaan, maar er zou een nog grotere aan worden toegevoegd. Want weet, dat hoewel de hoogste kennis niet verworven kan worden eer hartstocht tot de allerhoogste graad gezuiverd is, deze evenwel ook niet verworven kan worden via de pijn en het verdriet van anderen - zoals de Hemel niet bereikt kan worden via een ladder die is samengesteld uit de beenderen der doden. Zodat uw besluit volledig juist was en u de test die de Natuur u heeft bereid, weerstaan heeft. Zorg er niettemin voor dat u de volle vruchten plukt van deze les, door de hartstocht te temperen via de zuiverende werking van matiging, onbaatzuchtigheid en beheersing, want zo zult u winnen in plaats van verliezen en aldus de weg bereiden naar dat Geluk dat te duurzaam is om ruimte te bieden aan de kwellingen der hartstocht of welke andere vorm van verlangen dan ook."

Toen zei Antonius: "O meester, uw woorden hebben mij troost en helderheid gebracht en ik ben u heel dankbaar; toch zou ik graag willen weten waarom in die oude boeken te lezen staat dat lichamelijke ascese essentieel is om de hoogste wijsheid te bereiken." En Petrus glimlachte, en sprak: "De wereld is er op uit om begeerte na te jagen, en men schuwt geen enkel middel om deze te doen toenemen in plaats van ruimte te bieden aan het natuurlijk verloop ervan. En dit is helemaal in tegenspraak met de Goddelijke Leer, want wie is er *in staat*, of liever wie is erin *geïnteresseerd* om over geestelijke zaken na te denken wanneer men volledig in beslag genomen wordt door vleselijke roerselen? De oude schrijvers nu wisten dit, en benadrukten daarom de noodzaak van onthouding, waarmee ze matiging en soberheid bedoelden en niet het kwellen van het lichaam in een poging om de natuurlijke lusten volledig de kop in te drukken. Want deze te willen onderdrukken betekent niet dat je ervan bevrijd bent, maar juist dat je ze tot leven roept in je geest, hetgeen het toppunt van dwaasheid zou zijn, aangezien ze dan gemakkelijk tot een obsessie kunnen worden die het slachtoffer voortdurend kwelt en die hem afleidt van alle meer verheven gedachten en daden. Nee, ik zal u een verhaal vertellen van een hoogstaand en altruïstisch maar eenvoudig man die al rondtrekkend goede daden verrichtte en mediteerde op Liefde en Goddelijk Bewustzijn, en die er op uit was om allen die hij ontmoette troost, geluk en verlichting te brengen. Op zekere dag kruiste een uitgemergelde gelovige zijn pad en deze zei tegen hem, na de zegeningen van devotie uiteen te hebben gezet: 'Maar om de hoogste en puurste geestesgesteldheid te bereiken is het noodzakelijk om te vasten door verscheidene dagen achtereen helemaal niets te eten; dit advies heb ik al aan velen gegeven en het resultaat is uitzonderlijk goed, zoals ik uit eigen ervaring weet.' Onze argeloze en goedgelovige altruïst nu volgde het advies zonder enige bedenking op, en begon diezelfde dag nog te vasten. Maar helaas, in plaats van enig mirakel in de vorm van extatische visioenen of vlagen van vreugde, leverde het iets totaal anders op; want het hongergevoel nam volledig bezit van zijn geest, waardoor hij aan niets anders kon denken en nog zwak en ziek werd ook, zodat hem zowel de kracht ontbrak om nog langer goede daden te verrichten als de concentratie om verheven gedachten te koesteren. En terwijl hij in die bedroevende staat verkeerde, kwam een bevriende oude priester ter ore dat hij ziek was en niet langer goede werken kon verrichten, en dus zocht hij hem thuis op. En hij

zei vriendelijk tegen hem: 'Mijn zoon! Wat zijn je klachten, en hoe heb je deze ondermijnende ziekte opgelopen die zo'n smartelijke belemmering vormt voor jouw talrijke barmhartige werkzaamheden?' En daarop vertelde hij deze vertrouwensman het hele verhaal, en de oude priester wist niet of hij moest lachen of schelden, en liet het maar in het midden. En hij zei: 'Eén ding is duidelijk, en dat is het recept: je moet gaan eten, en wel meteen, zonder verder uitstel. Maar daarmee eindigt mijn advies niet; ik raad je verder aan, je niet door begeerte van de wijs te laten brengen en andermans methoden over te nemen die van toepassing kunnen zijn op de een, maar juist hoogst onwenselijk voor een ander; een stunt immers die door een acrobaat met gemak wordt volbracht, kost een gewoon iemand de grootste moeite. Of nog anders gezegd, het fruit dat twintig personen heerlijk vinden, kan de eenentwintigste tegenstaan; er bestaat helemaal niets dat opgaat voor de hele wereld, want voor alles zijn er wel uitzonderingen vanwege individuele omstandigheden, omgevingsfactoren en gesteldheid.'

Toen pauzeerde Petrius even en glimlachte, en hij voegde eraan toe: "Welnu, begrijpt u de strekking van mijn verhaal, en hoe die verband houdt met uzelf en met de vraag die u stelde? Want zoals die oude priester al zei: dit is iets dat ieder mens zelf moet ontdekken via eigen inzicht, in het besef dat de regels die in boeken te vinden zijn slechts richtlijnen zijn voor alle leerlingen te zamen en voor de mensheid in haar geheel, en niet wetten die door allen blindelings gehoorzaamd dienen te worden. Nee, de snelste vooruitgang boekt men altijd door te handelen ten behoeve van anderen, en niet door zich alleen maar te onthouden van het kwade en een heel leven te wijden aan het wegwerken van een bepaalde ondeugd of eigenschap, zeker als dat betekent dat daardoor juist de goede handelingen worden verhinderd. Want in waarheid doet diegene zijn karakter het meeste goed, die er de laagste dunk van heeft." En Antonius antwoordde: "Ik begrijp het: net zoals voedsel een middel is dat door de Natuur wordt aangereikt om het leven in het lichaam te bestendigen, zo is hartstocht een vergelijkbaar middel om het leven te bestendigen van de menselijke soort. En wanneer men zichzelf elke vorm van hartstocht ontzegt, dan is dat alsof men zichzelf verbiedt te eten; en zo'n verbod helpt je niet om vooruit te komen, maar vormt juist een belemmering om goede daden te verrichten vanwege de dwangmatige gedachte aan honger die daaruit voortvloeit, zoals blijkt uit het voorbeeld van de goedgelovige altruïst in uw verhaal. Immers, zowel voedsel als hartstocht zijn geschikt voorzover men ze gebruikt voor het geschikte doel, namelijk het stillen van honger; en enkel wanneer ze als het ware een liefhebberij gaan vormen, verworden zij tot onheil waarmee een even geducht obstakel wordt opgericht op het pad van vooruitgang als in het andere uiterste, waarbij men tracht zich van beide te ontdoen."

En daarop onderbrak Petrius hem, en zei: "En nu wil ik u nog een brokje wijsheid toevertrouwen, maar wellicht hebt u dat al geraden als gevolg van uw oefeningen: puurheid van hart beïnvloedt ongetwijfeld het lichaam en daarmee alle lichaamsfuncties, zodat degene die zijn geliefde omhelst in een daad van toewijding, zonder enige zelfzucht in zijn hart, door die omhelzing geen enkele vorm van spiritueel vermogen verliest en geen terugslag of matheid dientengevolge ervaart; maar hij daarentegen, die vanuit een onzuiver en liefdeloos hart zijn minnares omhelst uit lust en niets anders, verzwakt en benadeelt zowel lichaam als geest. En de moraal luidt dus: leg puurheid en liefde in al wat je maar doet; dat is het geheim van gezondheid en harmonie, zowel wat het lichaam als wat de ziel betreft."

Toen stond Antonius op, kuste de hand van Petrius, en sprak dankbaar: "Waarlijk, de weg der wijzen is fantastisch en schenkt een en al bemoediging; want nooit wordt het onmogelijke gevraagd of het volslagen onpraktische, zoals de zogenaamde wijsheid van de wereld doet, welke niets dan vermomde zinloosheid en schijnheiligheid is. En nu is mijn hart opgelucht en gesterkt om het grote werk voort te zetten," en met die woorden draaide hij zich om, en liep huiswaarts de heuvel op.

En voor het huisje zat Cynara vol ongeduld op hem te wachten, benieuwd naar wat hij te zeggen had. En terwijl hij vreugdevol kwam aanlopen, riep hij verrukt: "O liefste, eens te meer heb ik baat gehad bij jouw wijsheid en invoelingsvermogen, en jij was helemaal geen verleidster maar spreekbuis van de waarheid, en mijn besluit was volkomen juist." En hij voerde haar weg naar een bankje tussen de bomen in de gaard, en kuste haar meermaals nadat zij plaatsgenomen hadden. En zij zei: "Nu is de beker van mijn geluk tot de rand gevuld, zeker na het lange wachten, dat me nu juist blij stemt in plaats van droevig." En hij antwoordde, terwijl pure liefde uit zijn ogen straalde: "Jij bent steevast de edelmoedigste ziel geweest; niet éénmaal heb je me berispt vanwege mijn wandaden, en zelfs nu geloof ik dat je me aan de oplossing geholpen hebt, niet zozeer omwille van jezelf maar veeleer om mijnentwille, in het besef dat elke andere aanpak mij alleen maar ellende zou brengen, hetgeen ongetwijfeld zo zou zijn geweest." Maar als antwoord drukte zij enkel zijn hand tegen haar hart en betuigde zwiingend haar instemming. En hij zei: "Ik wist het wel, je geeft immers geen

antwoord." Toen voegde hij er plots aan toe: "O Cynara, waar leerde jij je grootmoedigheid, want zoals ik al zo vaak heb gezegd, jij bent verder gevorderd dan ikzelf." En zij antwoordde: "Nee, nee, want jij hebt wat ik niet heb, en misschien heb ik een klein beetje dat jij niet hebt, maar dat maakt ons juist gelijkwaardig in plaats van mij beter dan jou. Desalniettemin, al mag ik dan misschien een greintje grootmoedigheid hebben geleerd, je weet dat mijn leven verre van voorbeeldig is geweest en door velen als door en door slecht wordt beschouwd; maar van het slechte kan altijd iets goeds worden geleerd, alleen al ten gevolge van de ervaring. Want juist dankzij die ervaring en de daarmee samenhangende ellende, heb ik me sommige dingen eigen gemaakt die ik anders nooit zou hebben bereikt; ik werd als het ware geranseld tot het verwerven van enige wijsheid door de pijnlijke klappen van een zelfverkozen lot. Ja, terwijl de een na de ander me verliet, leerde ik om niet te treuren maar om de dingen te nemen zoals ze zijn, bewust van de nutteloosheid van wrevel en van de waarde daarentegen van berusting. En toen ik zag hoe hun hart zich van mij afkeerde en zich wendde tot andere vrouwen van grotere schoonheid en aantrekkingskracht, leerde ik niet afgunstig te zijn maar mijn ijdelheid en trots los te laten, alsook mijn dolende minnaars niet te verwijten dat ze mij in de steek hadden gelaten. En nu ben ik blij om dit alles, aangezien ik zo een betere geliefde en vriendin zal zijn voor jou dan ik anders ooit had kunnen worden." En Antonius riep uit: "Rep niet van geliefde maar heb het liever over vrouw, want van nu af aan laat ik je nooit meer vertrekken, tenzij jij dat uit eigen wil verkiest." Maar Cynara antwoordde meteen: "Zeg dat niet; een man van jouw stand moet niet huwen met iemand als ik, die in de ogen van de wereld geen enkele deugd bezit en die kan fungeren als een molensteen om je nek, wanneer je als een groot wijs man terugkeert naar diezelfde wereld die je nu hebt verzaakt. Want als de tijd rijp is, zal het jouw taak zijn anderen te onderrichten en tot wijsheid te brengen, maar wie zal er naar jou luisteren en geloven in de integriteit van een wijsgeer die niet een godin van geleerdheid, in de gedaante van een dame van hoge komaf, tot levenspartner heeft gekozen, maar slechts een verguisde en onontwikkelde gezelschapsdame?"

En Antonius riep in bewondering en vervoering: "O Cynara, jij bent werkelijk nog nobeler dan ik al dacht, als dat al mogelijk zou zijn, en mijn liefde voor jou is nu sterker dan ooit tevoren; ik heb het gevoel dat een stroom van genegenheid mijn hart doet barsten. Maar je woorden stemmen me ook droef, aangezien je daarmee aangeeft dat je zelfs ook maar een ogenblik kunt *denken* aan een scheiding die voor mij, en ook voor jou hoopte ik, absoluut onverdraaglijk zou zijn. En wat jouw dame van hoge komaf betreft, ik heb maling aan haar en aan de domme praatjes van de wereld, die haar volkomen negatieve deugd durven te vergelijken met jouw bewonderenswaardige ziele-adel. Want waarachtig, die veelgeprezen onschuld en deugdzaamheid van de meeste vrouwen is niets anders dan een onvoorziene beperking, waaruit een volslagen gebrek aan ervaring voortvloeit; zij is daarom geheel en al negatief, zoals de tamheid van een gekooide vogel die onmiddellijk zou wegvliegen zodra hij maar een ogenblik werd vrijgelaten." Toen zei Cynara met een speels lachje: "Jouw argumenten zijn ongetwijfeld vernuftig en een redenaar waardig; desalniettemin, wat ik zojuist zei is waar, en daarom wil ik alles voor je zijn, [9] maar jou tegelijkertijd je vrijheid laten. Want zolang de roes der liefde jou verblindt, verkeer je niet in de juiste conditie om te beslissen of ik een geschikte echtgenote voor je ben of niet; je verstand heeft je een klein beetje in de steek gelaten, en daarom is er enige tijd vereist om het te laten terugkeren. Maar nu zal ik elk verder argument smoren met kussen, en je verder meevoeren in het bos, waar we aan niets anders hoeven te denken dan aan liefde."

XVI

Nadat nu enige weken waren verlopen brak het moment aan om een volgende stap te zetten op de tocht die hen voerde naar een stad die op enkele dagen loopafstand hoger in de heuvels lag. Zodat Petrus zijn twee leerlingen op een goede morgen liet weten, dat zij afscheid moesten nemen van hem om verder te trekken naar nieuwe gebieden. "En van nu af aan," zei hij, "moet jullie leven een poosje anders gaan verlopen dan voorheen, en moeten jullie je niet langer afzonderen van je medemensen, maar zullen jullie eerder lijken op zendelingen die iets van verlichting willen verspreiden in hun omgeving, ofschoon jullie tegelijkertijd het geheim van de oefeningen die ik aan jullie zorgen heb toevertrouwd, nauwgezet zullen bewaren. En daartoe zullen jullie geld nodig hebben en meer kleding en uitrusting in het algemeen, omdat jullie een woning zullen betrekken die op mijn verzoek voor jullie in gereedheid is gebracht; wat het geld en de kleding betreft: ik zal een van de broeders die in de buurt van jullie huis woont zo snel mogelijk een bediende te paard laten sturen, zodat jullie hem zelf alle noodzakelijke aanwijzingen kunnen geven. Want wij leden van de Broederschap kunnen door de ruimte met elkaar communiceren, zoals jullie in de nabije toekomst

zullen leren; dan zullen jullie beseffen dat ruimte geen obstakel vormt voor gedachtekracht of voor bewustzijnsoverdracht van de ene naar de andere plaats. Morgenavond zal jullie bediende dus hier zijn, en dan zullen jullie de dag daarop op pad gaan om nieuwe daden te verrichten. Bovendien: in de stad van jullie bestemming, Marmerstad geheten (vanwege het feit dat alle gebouwen uit wit marmer zijn gehouwen), zullen jullie een andere leraar treffen, Floriaan de Wijze genaamd, een man met een eerbiedwaardig voorkomen en beroemd om zijn wijsheid. Maar jullie zullen slechts af en toe naar hem toe gaan, al zullen jullie hem opzoeken bij het moment van aankomst, aangezien hij jullie je verblijfplaats zal wijzen, alsook de werkzaamheden die jullie op je zult nemen."

Zo gebeurde dan alles zoals Petrius had gezegd; zijn eigen bediende arriveerde de volgende avond met geld en spullen, en met muilezels waarop men de lange en steile tocht kon ondernemen. Maar naarmate het uur van vertrek naderde werd Antonius' hart vervuld van smart en ontroerd door de emoties van het afscheid nemen, zodat hij ternauwernood de tranen kon bedwingen die ongehinderd opwelden in zijn ogen. En terwijl hij voor de laatste keer op Petrius toe ging, zei hij met een gebroken stem: "Veel heb ik geleerd uit uw mond, o meester, maar één ding heb ik nog niet kunnen leren, en dat is geen verdriet te voelen bij het verlaten van iemand die ik liefheb. En nu word ik helemaal overweldigd door smart, die voortkomt uit een genegenheid en dankbaarheid waarvoor ik geen uitdrukking kan vinden in woorden, maar enkel in tranen." En Petrius keek hem aan met een onnoemelijke zachtheid en deernis in zijn blik, en terwijl hij zijn hand nam, zei hij zo geruststellend als maar mogelijk was: "Wees niet beschaamd om uw tranen, mijn broeder; zij vloeien voort uit uw poëtische aard en verwoorden dankbaarheid beter dan menig goedgekozen formulering. Niettemin zou eigenlijk ik degene moeten zijn die u dankbaar is, vanwege uw onvoorwaardelijk vertrouwen en geduld en inzet en aandacht; en als ook ik niet ween, dan is dat omdat uw vertrek geenszins scheiding van u inhoudt, aangezien ik u zal volgen met mijn bewustzijn tot aan het eind van de wereld; en zo ook mijn geliefde Cynara" (en hij trok haar tot zich, daar zij droevig naast hen stond toe te kijken). "Want weet, dat de band tussen meester en leerling nooit verbroken kan worden, en dat jullie bewustzijn nu deel uitmaakt van mijn eigen bewustzijn, voorgoed verbonden in de grote wereldziel. En dus, lieve vrienden, weest niet bedroefd over een illusie, en denk niet dat jullie mij in werkelijkheid kunt verlaten, enkel en alleen omdat het lichaam weggaat. Want het zal niet lang meer duren voordat jullie mij echt kunnen zien en met mij kunnen communiceren wanneer je maar wilt, aangezien jullie dan als het ware de blik hebben verworven om datgene waar te nemen dat jullie nu nog niet kunnen waarnemen. Nee, afscheid is slechts verspilde droefenis, al is het onontkoombaar zolang de ogen nog tot tranen in staat zijn en niet voorgoed zijn drooggelegd door de pure zonneshijn van vreugde die straalt uit de ziel. Niettemin zou mijn liefde jullie tranen gewis drogen als zij dat kon, maar omdat dat niet mogelijk is, moeten jullie erop vertrouwen dat deze scheiding slechts van korte duur zal zijn, want binnenkort zal jullie innerlijk zicht ontwaken en dan zullen jullie je oude leraar liefdevol aan je zijde zien staan, als hadden jullie hem nooit verlaten." En ga nu, lieve vrienden! Want het uitstellen van jullie vertrek zou slechts verlenging van jullie verdriet betekenen. Mijn zegen en vrede zij met jullie op je weg." Toen voerde een betraande Cynara de nu snikkende Antonius weg de heuvels op, en Petrius keek hen na met een glimlach, waarin liefde en mededogen en bescherming tot een geheel versmolten waren, totdat hij hen niet langer meer kon zien.

Van toen af aan onderging het leven van de twee reizigers een verandering, te beginnen met hun reis naar de stad van marmer en daarna een langdurig verblijf temidden van zijn witte muren. Maar ditmaal was de reis niet lang of inspannend, dankzij de muilezels die Antonius mocht gebruiken. Niettemin was zijn hart enige tijd vervuld van droefenis en gingen het landschap en de gebeurtenissen van de reis haast onopgemerkt aan hem voorbij; zijn gedachten bleven alsmaar bij Petrius en bij het roerend afscheid dat hem zo had geraakt. En toch bleek deze pijn slechts van korte duur, en verdween zo snel dat hij de aandrang voelde om tegen zijn metgezellin te zeggen: "Deze Wetenschap van God is werkelijk prachtig; zij verdrijft je somberheid in een mum en laat die van je afglijden als water van de gevederde rug van een zwaan, zoals onze leraar Aristion zei. En ik heb een gevoel alsof zelfs haar smarten mooier zijn dan de mooiste genietingen van de wereld, als men hier tenminste van schoonheid kan spreken; want alles wordt gesublimeerd, het doet er niet toe wat het is, en het meest van al liefde, mijn beminde zielsvriendin." En Cynara keek hem teder aan en wuifde hem een kus toe, terwijl ze zij aan zij voortreden op de muilezels. En toen zij in het late middaguur de top van een heuvel bereikt hadden, zagen zij de witte pracht van Marmerstad beneden hen in een wijde kom, aan de overzijde overschaduwd door enorme bergen. En de rode gloed van de zon kleurde haar gewelven en koepels en torens oranje, hetgeen de aanblik gaf van een betoverde lusthof, tussen de heuvels verborgen voor het profane gezwoeg van de mensheid. Want hier en daar verrezen hoge cypressen tussen de gebouwen als grote wachters die er onafgebroken waakten, zodat Cynara uitriep: "Zo'n indrukwekkende verstillings en schoonheid heb ik nog nooit aanschouwd!"

En een tijdje later, na veel vragen en zoeken, stonden de reizigers oog in oog met Floriaan de Wijze, die ten volle beantwoordde aan het beeld dat zijn naam opriep. Want hij had wit lang haar dat naar achteren viel vanuit een hoog, breed voorhoofd waarop echter geen rimpeltje te bespeuren viel; en zijn baard was sneeuw wit, spits toelopend, en golfde nagenoeg tot aan de hartstreek, terwijl zijn ogen merkwaardig diep in de kassen lagen, met een blik die rechtstreeks leek door te dringen tot in de ziel zelf. Bovendien had hij het voorkomen en de waardigheid van een hoveling, met een ernst die zelden gematigd werd, zelfs niet door een glimlach; maar als hij glimlachte, dan vertoonde zijn gelaat zo'n volkomen goedheid en mildheid, dat hij als het ware een geheel ander wezen leek. En ook zijn stem paste in zijn hele manier van doen: diep en welluidend en indrukwekkend, want hij sprak weloverwogen en nadrukkelijk, maar zijn uitdrukkingswijze bezat een ingebouwde humor, die des te geestiger was omdat hijzelf er zich in het geheel niet van bewust scheen te zijn, want zijn treffendste opmerkingen liet hij maar net gepaard gaan met een zweem van een glimlach.

En terwijl Cynara en Antonius door een bediende werden binnengeleid om kennis te maken met deze ontzagwekkende verschijning, stond hij op uit zijn stoel waarin hij een boekrol had zitten lezen, en maakte een buiging, waarna hij hen met een gebaar van zijn lange dunne witte hand verzocht plaats te nemen. En terwijl hij weer ging zitten, zei hij: "Jullie komen van mijn vriend Petrius, geloof ik? Dat is goed. Jullie huis is al klaar gemaakt; het ligt hier vlakbij, en mijn leerling Leonidas zal jullie aanstonds erheen brengen." En daarop pauzeerde hij even, terwijl Antonius hem bedankte voor zijn gastvrijheid; toen vervolgde hij: "De goden hebben jullie gezonden om me bij te staan in ons werk; want deze stad wemelt van ontlukende filosofen die onderricht behoeven; merendeels gaat het enkel om geleerde dagdromers die in een kringetje draaien en menen daarbinnen de waarheid te vinden, terwijl ze volkomen blind zijn voor het feit dat juist de waarheid zich ten enenmale buiten hun kring bevindt." Toen zei Antonius: "O eerbiedwaardige vader! Met iemand als u in hun midden ontbreekt het hun toch niet aan een verlosser en zullen zij nauwelijks verhongeren wegens gebrek aan wijsheid." En de wijze antwoordde: "Zoals je ziet heeft de tijd mij getekend, en men vindt mij dan ook ouderwets en achterhaald; deze jongeren bejegenen mij slechts met toegeeflijkheid, vermengd met een lichte verachting en met een overvloed aan oneerbiedigheid. Maar dat is tevens mijn bescherming; zo kan ik als het ware ongehinderd achter de schermen werken. Want zij zeggen: 'Hij is maar een oude man die wat schuifelt door de vervallen sloppen van verouderde filosofieën, en daarom is zijn mening niet interessant.' En dus laten ze me geheel en al met rust, en dat is precies wat ik wens, want dat stelt me in staat om mijn jongere leerlingen aan het werk te zetten voor onze zaak zonder dat ik er zelf bij betrokken lijk te zijn, en dat is altijd de efficiëntste manier van werken om mensen te beïnvloeden en een steentje bij te dragen aan de bevordering van menselijkheid. Want helaas: in deze tijd waarin we leven stort men zich hals over kop in het moeras van materialisme en blind ongelof; en dat komt voort uit gebrekkige kennis, hetgeen gevaarlijk is vanwege het totale gebrek aan bescheidenheid en het daaruit voortvloeiende cultiveren van zelfverzekerdheid. En zodoende houden onze filosofen onechte kennis staande die op niets anders dan onwetendheid is gebaseerd, en zij ontkennen dientengevolge de onsterfelijkheid van de ziel en het bestaan van enig bewustzijn buiten en boven het stoffelijk omhulsel; zij proberen zelfs degenen wier zintuigen verfiend genoeg zijn om een bovenzinnelijk bestaan waar te nemen, ervan te overtuigen dat een dergelijk gewaarzijn niets anders dan pure verbeelding is. Maar één ding is zeker: de onwetende kan de wetende nooit overtuigen, zoals onervarenheid ook nooit opweegt tegen de vruchten van ervaring; hetgeen me trouwens herinnert aan een verhaal dat ik jullie wil vertellen, aangezien het wellicht ooit van pas kan komen in een betoog. Lang geleden was er een bepaalde stad, vol onwetende en bijgelovige mensen, die de goden griefden vanwege de goddeloze en heiligschennende rituelen die zij uitvoerden, waarbij mensenoffers vergezeld gingen van afschuwelijke wreedheden en martelingen. En niet alleen werden onschuldige mannen en vrouwen aan geesten geofferd, maar eerst werden hun ogen uitgestoken onder het toezien van het gepeupel dat bedwelmd was door het schouwspel en het geluid der angstkreten die de lucht vulden. En toen werden de goden, zoals ik al zei, tenslotte vertoornd en zij zwoeren in te grijpen om een eind te maken aan dat monsterlijke gedoe, tenzij men er onmiddellijk mee ophield en er nooit meer aan zou beginnen; er werd hen een proclamatie toegezonden bij monde van een heilige man, die van verre kwam, zich midden op het marktplein opstelde, en hen maande hun leven te beteren. Maar toen zij niet wilden luisteren en allen, met uitzondering van vijf of zes man, hem bespotten en zich van hem afkeerden, riep hij tenslotte uit: 'Aangezien jullie doof en eigenwijs zijn, is nu aan mij de taak om de opdracht van de goden, mijn meesters, te volbrengen, namelijk een zodanige vloek over deze stad uit te spreken dat al haar inwoners, met uitzondering van degenen die mij aandacht schonken, en al hun kinderen en kleinkinderen en achterkleinkinderen getroffen zullen worden door blindheid. En bij dezen doe ik dat in de naam van de Almachtige.' En zijn stem weerklonk vreselijk en overweldigend in die

ontzagwekkende vloek. Daarop begonnen alle inwoners van die stad, uitgezonderd de vijf of zes boetvaardigen, hun gezichtsvermogen te verliezen, zodat hun kinderen en kleinkinderen en achterkleinkinderen blind geboren werden en geen herinnering of notie meer hadden wat het was om te kunnen zien; maar de nakomelingen van die paar boetvaardigen werden net als alle andere mensen geboren met een normaal gezichtsvermogen. En zo kwam het, dat er van tijd tot tijd heftige discussies ontstonden tussen de blindgeborenen en de zienden; en de eerstgenoemden stelden: 'Ach jullie dwazen, datgene wat jullie "zien" noemen is alleen maar verbeelding en begoocheling en onzin, zonder enige feitelijke basis, en met jullie gebeuzel daarover willen jullie je alleen maar gewichtig maken en opvallen, om te proberen ons, normale en verstandiger stervelingen, de loef af te steken.' Daarop probeerden de laatstgenoemden hen via logica en welsprekendheid te overtuigen, maar aangezien al hun argumenten bot vingen, zeiden ze: 'Goed dan, wij zullen jullie overtuigen door dingen te doen waartoe jullie zelf onmogelijk in staat zijn,' hetgeen niet zo moeilijk was, gegeven het feit dat zij niet gebukt gingen onder de beperkingen van blindheid en van alles konden uitvoeren dat de anderen helemaal niet konden. Maar weer zei hun tegenpartij: 'Dat bewijst niets, want die demonstraties van jullie zijn alleen maar tovertrucs en kwade opzet van kwakzalvers en oplichters, dus weg ermee, we willen er niets meer van horen.' En toen kwam uiteindelijk het moment waarop de vloek werd opgeheven; dat werd ingeluid door de verschijning van een vreemde, indrukwekkende dokter die plots opdook in de getroffen stad en opschudding veroorzaakte vanwege een wonderlijke zelf die hij gebruikte voor de ogen, waardoor de blinden na enkele behandelingen weer konden zien. En zij die zich lieten behandelen werden genezen, maar de anderen verklaarden dat de man een kwakzalver was en slechte invloed had, en zij spanden tegen hem samen, zodat de autoriteiten hem uit de stad verbanden op grond van het lasterlijk voorwendsel dat hij onder aantoonbaar valse voorwaarden betaling ontving. Toen de goden dit vernamen, zeiden zij onder elkaar: 'De vloek die wij als straf over deze dwaze burgers hebben uitgesproken om hen af te brengen van hun zondige paden, heeft zijn werk gedaan en is derhalve beëindigd, maar als zij ervoor kiezen om een tweede vloek op zich te nemen in de vorm van vooroordeel en domheid, zodat zij met minachting de mogelijkheden die wij hen bieden verwerpen, dan is dat hun eigen zaak en niet langer onze verantwoordelijkheid,' waarna de goden weer verder gingen met hun werk. Maar dientengevolge bleef de stad nog twee generaties lang met blindheid geslagen, en zij zou dat tot op de dag van vandaag zijn gebleven als de enkele verlichte geesten die genezen waren, zich niet uit mededogen voor hun naasten bleven inzetten en de dokter terugbrachten, en nog vele anderen als hij, zodat allen tenslotte werden genezen."

Toen pauzeerde de oude wijze een ogenblik alvorens de moraal van zijn verhaal toe te lichten, terwijl hij zijn beide toehoorders met een doordringende blik aankeek. En hij sprak: "De betekenis van mijn verhaal zal duidelijk zijn voor wie inzicht bezit, want de getroffen stad is niets anders dan de wereld, en haar burgers zijn de bewoners van deze aardbol die ooit het vermogen bezaten om vormen te zien vanuit een staat van helderziendheid en bovenzintuiglijke waarneming. Maar ten gevolge van verlangen naar voordeel, machtswellust en andere verdorvenheden die zelfzucht en materialisme met zich meebrengen, zagen de wakers van het Lot zich gedwongen hen te beroven van die extra zintuigen; zij spraken als het ware de vloek van blindheid over hen uit en maakten slechts een uitzondering voor enkele verlichte en meer altruïstisch ingestelde zielen, opdat de waarheid nooit geheel en al teloor zou gaan in de wereld. En nu is de tijd gekomen om die vloek te beëindigen, en diezelfde wakers van het Lot hebben doktoren gezonden in de gedaante van ingewijden, profeten en leraren om de blindheid van de mensheid op te heffen. Maar in plaats van hun nieuwe verlossers te verwelkomen, willen zij er niets van weten en bestendigen zo uit eigen wil de vloek, enkel op grond van vooroordelen, waanwijze ontkenning, intellectuele ijdelheid en soortgelijke kenmerken van onwetendheid die zich aandienen onder het mom van kennis; zij vervolgen deze verlossers, en pogen hen volledig te verbannen van het terrein van wetenschappelijk denken. Desalniettemin blijven deze verlossers hier, uit mededogen voor hun vervolgers, en zij planten juweeltjes van Waarheid in de geest van dichters, filosofen en schrijvers, al zijn deze zich er niet van bewust. Want weet dat inspiratie niets minder is dan een glimp van de waarheid, aan een hoger vlak ontleend en in het hart van de dichter of filosoof geplaatst op voorspraak van intelligenties die onophoudelijk werken voor de verlichting der mensheid; zodat zijn vermogen om geïnspireerd te worden evenredig is aan zijn vermogen om ontvankelijk te zijn, en zijn geest te vrijwaren van beperkingen als vooroordeel, ijdelheid en eigendunk, welke als niets anders het hart bezoedelen. Welnu, mijn zoon, zoals ik al zei: in deze stad wemelt het van ontluikende filosofen, alsook van allerlei dichters en beeldhouwers en muzikanten, want zij voelen zich aangetrokken door haar schoonheid en door de zuivere atmosfeer; en sommigen van hen verkondigen volslagen onzin, terwijl anderen hier en daar een glimp van de waarheid opvangen en dus vroeg of laat misschien verbonden worden

met de Broederschap; maar gezien het geringe aantal leerlingen tot nu toe, ben ik blij dat jullie de geleerden komen aanvullen en namens mij kunnen spreken in de vergaderzaal, om hier en daar een zaadje op vruchtbare bodem te kunnen laten vallen... Maar nu zal ik mijn leerling Leonidas roepen om jullie naar je verblijf te vergezellen, want het past niet je bediende al te lang buiten te laten wachten met de muilezels." En zo liep hij langzaam de kamer uit, maar met een rechte rug en met een ferme tred, alsof hij een jongeman was.

En Cynara wendde zich met een ondeugende glimlach tot Antonius, en zei, fluisterend als een onbescheiden scholier, wanneer de leraar voor een ogenblik de klas heeft verlaten: "Ik vraag me af hoe oud hij wel niet mag zijn, en waarom hij er eigenlijk oud uitziet als alle anderen er verhoudingsgewijs jong uitzien, want hij is niet alleen eerbiedwaardig maar hij vervult me ook met ontzag?" En juist op dat ogenblik kwam hij weer de kamer binnen, te zamen met een jongeman, van gemiddelde grootte en met een opmerkelijk klein hoofd, en zijn manier van doen getuigde van een overvloedige levenslust welke tot uiting kwam in zijn tamelijk snelle bewegingen, al bleven zij verstoken van enige opwindning. En deze nieuwkomer begroette zijn medestudenten met een hartverwarmende glimlach en enkele welgemeende welkomstwoorden, waarin hij te kennen gaf zich geheel in hun dienst te stellen en bereid te zijn alles voor hen te doen wat zij wensten. Nadat zij dan afscheid hadden genomen van de wijze, bevonden zij zich zo al snel in hun nieuwe onderkomen dat weliswaar bescheiden maar smaakvol en comfortabel was ingericht en smetteloos schoon onderhouden; en een gouden schemer, getemperd door het maagdelijk wit van de muren, vormde zich uit vage stralen van de zojuist ontstoken lamp.

XVII

En zodoende onderging hun beider leven van toen af aan een verandering en maakten zij weer contact met hun medemensen, sloten vele vriendschappen en namen allerhande activiteiten op zich. En in de loop der tijd kwamen de krachten tot leven die Antonius waren toegezegd, zodat hij bijvoorbeeld ontdekte dat hij was begiftigd met een taalbeheersing en welsprekendheid waarover hij zelf verbaasd stond; zo ook bezat hij het vermogen om zieken te genezen van vele kwalen, en bovenal zielepijn te helen. En dientengevolge schaarden zich allerlei mensen om hem heen, sommigen om te leren, sommigen om te discussiëren, en sommigen om genezen te worden; maar ook vijanden [10] mengden zich onder hen, want hij ontkrachtte heel wat vormelijkheden en wekte ook argwaan en afgunst vanwege zijn goede werken en genezingen, aangezien hij geen vergoeding vroeg voor zijn inspanningen; en aan de ene kant waren er de artsen die hierover in woede ontstaken, en aan de andere kant de priesters die in hun onderzoek naar zijn religieuze standpunten ontdekten dat die niet overeenkwamen met de hunne. En de doktoren zeiden onder elkaar: "Hij geeft gratis behandelingen en dat richt ons te gronde, want al onze patiënten zullen ons verlaten om naar hem te gaan. Bovendien verkettert hij onze medische wetenschap, want hij gebruikt methoden die wij niet goedkeuren en die onmogelijk juist kunnen zijn; als de patiënten hiervan beter worden, dan is dat derhalve louter en alleen ten gevolge van hun eigen goedgelovigheid, en niets anders." En de priesters zeiden: "Hij neemt nooit deel aan onze bijeenkomsten, bezoekt onze kerken niet en looft de goden niet, daarom moet hij wel een ketterse en kwade invloed hebben; hij is dus een gevaar voor de gemeenschap, en het zou goed zijn als we zijn val konden bewerkstelligen." En de vormelijken zeiden: "Hij overtreedt de wetten van onze samenleving, en hij gehoorzaamt aan niets of niemand; trouwens, veel van zijn leerlingen zijn vrouwen en meisjes, en aangezien hij geen geld aanneemt voor zijn onderricht, kunnen we veilig stellen dat hij een zedeloos iemand genoemd mag worden, die het overdragen van wijsheid gebruikt als excuus om zijn verdorvenheid te verbergen." En zelfs de atheïsten veroordeelden hem, en zeiden: "Hij is een kwakzalver, een goochelaar en een oplichter; om bekendheid te verwerven, verricht hij wonderen die slechts tovertrucjes zijn, en juist het feit dat hij geen geld aanneemt bewijst dat het klopt wat wij zeggen, want daardoor wint hij nog meer bekendheid, terwijl hij doet alsof hij oprecht, goedbedoelend en deugdzaam is. Maar als wij hem vragen hoe hij zijn prestaties volbrengt, luidt zijn ontwijkend antwoord 'Via beheersing van natuurlijke wetten, maar het geheim daarvan mag ik niet prijsgeven', en daaruit blijkt al dat die hele zaak alleen maar op handigheid berust, en niets anders." En al bleven zijn vrienden onwrikbaar, toch nam het aantal vijanden geleidelijk toe; en zij maakten hem te schande met allerhande roddel en laster, in een poging hem op alle mogelijke manieren te dwarsbomen en uit te putten.

Maar hij zei tot zichzelf: "Mijn geluk dat van de ziel afkomstig is, kan niet worden uitgewist door de bedroevende dwaasheid van deze onwetende stervelingen; maar het lijkt erop, dat het verhaal van de oude wijze een zekere voorspelling inhield omtrent mijzelf, en aan het eind zal ik uit

deze stad verbannen worden en verder gezonden worden op mijn tocht zoals het lot dat bepaalt, ongeacht mijn eigen voorkeur; en dat zal niet lang meer op zich laten wachten." En zo gebeurde het; want de priesters spanden samen met de artsen, en de artsen met de atheïsten, en alle drie de partijen togen naar de overheid en eisten dat deze kwakzalver terecht zou worden en daarna in het gevang zou verdwijnen, of voorgoed verdreven zou worden uit de gemeenschap. Maar intussen kwamen zijn vrienden tot hem, en zeiden: "Wij hebben gehoord dat men je morgen of overmorgen zal arresteren, en daarom smeken we je de stad te ontvluchten nu er nog tijd is, want het is beter uit vrije wil te gaan, dan ertoe gedwongen te worden."

Maar Antonius zei: "Nee, ik stel me ermee tevreden te wachten en gevangen genomen te worden; want als het de bedoeling was geweest dat ik iets anders [11] deed, dan zouden mijn meesters me daarvan in kennis hebben gesteld. Niettemin ben ik jullie dankbaar voor je advies, aangezien ik erdoor word voorbereid en aangespoord om mijn vrienden vaarwel te zeggen zolang er nog gelegenheid toe is." Dus bezocht hij diezelfde dag nog Floriaan de Wijze, wetend dat hij van hem aanwijzingen zou ontvangen betreffende de volgende fase van de tocht; want gedurende zijn verblijf in Marmerstad was Floriaan in het geheim steevast zijn gids en raadgever. En toen hij binnenkwam, zei de oude wijze man: "Mijn zoon, je hebt goed gewerkt en veel goede zaadjes geplant in deze stad, waardoor de wetenschap van de ziel er vele leerlingen bij heeft gekregen; en al lijkt jouw val een groot onheil, toch zal er veel goeds uit voortvloeien, want daardoor zullen de ware leerlingen gescheiden worden van de zwakke en wispelturige, en het zal duidelijk maken wie oprecht is en wie slechts een meeloper is die bij het eerste teken van gevaar alle vertrouwen verliest en klaar staat om te vluchten. Maar wat jouzelf en Cynara betreft: jullie kunnen nu beginnen aan het laatste gedeelte van de tocht, want jullie hebben het recht verdiend om de definitieve inwijding te verwerven van de meesters, die zoals je weet daarachter op die besneeuwde berg verblijven die we door het raam kunnen zien. Besef echter goed, dat de beklimming lang en moeilijk is; je moet vechten tot het uiterste om het doel te bereiken, en jezelf geen moment toestaan te denken aan mislukking. De weg is nu duidelijk, want je hebt de top steevast in je blikveld; maar mocht je je onzeker voelen aangaande de richting, raadpleeg dan je geest, om het zo maar te zeggen, en het antwoord zal je gegeven worden." En daarop zei Antonius hem vaarwel, en dankte hem voor zijn onderricht en voor de overvloedige wijsheid die hij zo vrijelijk had geschonken, waarop de oude man hem omarmde en zegende met zijn vredeswensen.

Zo keerde Antonius terug naar huis en samen met Cynara trof hij de voorbereidingen voor het vertrek, niet zonder enige zachte droefheid in zijn hart. En hij sprak tot haar: "Heb jij afscheid genomen van je leraar Floriaan, want wie weet wat de dag van morgen brengen zal?" En zij antwoordde: "Ik zal nu gaan." Maar toen zij zich omkeerde om te vertrekken, stond daar plotseling, zonder enige waarschuwing, Petrus de Kluizenaar aan hun zijde. En om hem heen straalde een weergaloos mooi licht, terwijl welwillendheid en liefde als altijd in zijn ogen glansden, maar nog intenser nu en onbeschrijflijk minzaam. En een grote vreugde welde op in de harten van Antonius en Cynara, vermengd met bewondering en liefde, zodat zij op datzelfde moment de aandrang voelden om neer te knielen en hem te eren; maar hij zei: "Ik ben maar een mens, en ik kom op grond van de belofte die ik nog niet zo lang geleden heb gedaan; dit is mogelijk dankzij het feit dat jullie waarnemingsvermogen is toegenomen, zodat jullie mij vrijwel kunnen zien wanneer je maar wilt." En toen zei hij: "En luister nu goed, want morgen zullen de autoriteiten jou, Antonius, gevangen nemen; maar ik weet dat jij het vertrouwen niet zult beschamen, dat je geen enkel geheim zult prijsgeven, je niet zult wapenen en niet de geringste melding zult maken van het feit dat Floriaan jouw leraar is geweest. Want jouw val in de ogen van de wereld is jouw verheerlijking in de ogen van de meesters, en tegelijkertijd het teken dat jouw werk op het vlak van werving voorbij is, voor het ogenblik tenminste, want het is aan jou om te bepalen of je het later weer op je wilt nemen. Maar weet, dat zij die vernedering ondergaan omwille van de meesters en omwille van de mensheid, duizendvoudig beloond worden, zoals je binnenkort zult ervaren. Welnu, mijn zegen rust op jullie beiden, totdat wij elkaar weer zullen ontmoeten;" en met die woorden verdween hij even geruisloos uit hun gezicht als hij was gekomen.

XVIII

En 's ochtends verschenen, zoals voorspeld, soldaten bij het huis en arresteerden Antonius; en zij leidden hem zonder omhaal naar de rechtbank, terwijl Cynara hen volgde, want zij wilde niet van hem gescheiden worden op dit hachelijk en belangrijk moment. En een grote groep mensen had zich verzameld, want de kwestie was rondgebazuind, waardoor de bevolking vervuld was van een

intense nieuwsgierigheid, verwachting en opwinding, en van een ziekelijk plezier. Maar Antonius van zijn kant bezag de rechters en de toeschouwers met een rimpelloze geest, en hij sprak tot zichzelf: "Ik zal van deze gelegenheid gebruik maken om iets goeds te doen, en zo proberen de Groten te volgen en als het ware verkeerde gereedschappen te benutten voor juiste doelen." En terwijl hij daar tegenover hen allen stond met zijn kalme gelaatsuitdrukking, fluisterden sommige toeschouwers onder elkaar: "Ofwel dit is helemaal geen oplichter, ofwel hij is de koning der oplichters zelf, aangezien hij juist nu hij vernederd wordt zoveel waardigheid en sereniteit in zijn uitdrukking legt." Toen alles gereed was, zei de aanklager: "Wij beschuldigen u ervan dat u de vrouwen en meisjes van deze stad tot schande hebt gemaakt, onder het voorwendsel dat u hen een geheime wetenschap bijbracht, terwijl u hen weglokte van de ware godsdienst en misbruik maakte van hun lichtgelovigheid door het te doen voorkomen alsof u communiceerde met geesten en wonderen verrichtte via het genezen van zieken. Gegeven deze feiten, beschouwen wij u als een gevaar voor de gemeenschap en als een negatieve invloed; wij horen ons derhalve hiervan te ontdoen, aangezien het welzijn van onze burgers ons ter harte gaat." En Antonius glimlachte, en zei op zijn gemak: "Jullie hebben mij in kennis gesteld van jullie beschuldigingen tegen mij; wat nu?" En de rechters wisten zich niet goed raad met de situatie, en omdat zij dachten dat zij beroofd zouden worden van de afleiding die zij verwacht hadden, nu de gevangene geen aanstalten maakte om zich te verdedigen, overlegden zij met elkaar op zachte toon, zich afvragend hoe zij verder moesten gaan; intussen werd onder de menigte een luid gemompel hoorbaar, ten teken dat men teleurgesteld was. Toen sprak de aanklager weer: "Mocht u niet in staat zijn uw onschuld te bewijzen, dan luidt de straf gevangenis of verbanning." En wederom glimlachte Antonius, en hij antwoordde met een onverstoorbare sereniteit: "Het zij zo; maar voordat u bewijzen van mijn onschuld verlangt, noem mij de bewijzen van mijn schuld." Toen zei een andere rechter, hardop lezend van een rol: "Wij hebben boodschappers uitgezonden en ons ervan vergewist dat u vroeger in uw geboortestad een ontaard leven hebt geleid en zich overgaf aan alle mogelijke vormen van losbandigheid, tegendraadsheid en verdorvenheid." En Antonius antwoordde afstandelijk: "Zijn de dwaasheden en wandaden uit de kindertijd soms een maatstaf voor het gedrag als volwassene? En dient volgens u een mens zich op zijn tiende te gedragen als op zijn tweede, of op zijn dertigste als op zijn twintigste, of op zijn zeventigste als op zijn veertigste? [12] Bestaat er immers niet zoiets als verandering en vorming en rijpheid, zowel voor de volwassene als voor de jongeling? Maar goed, al vormen uw woorden geen bewijs maar hoogstens een gevolgtrekking, ga verder met uw lijst van aanklachten." En de rechter zei: "Wij hebben vernomen dat het merendeel van uw zogenaamde leerlingen bestaat uit vrouwen en jonge meisjes, en niet uit jongens en mannen, hetgeen op zich al veelzeggend is; maar toen wij verder vernamen dat u geen vergoeding ontving voor uw verdacht tijdrovend onderricht, was het ons duidelijk dat u niet in geld werd betaald maar via gunsten in de vorm van losbandige geneugten, want geen mens geeft zijn tijd en diensten zonder er iets voor terug te vragen. Nee, het is zonneklaar, mede gezien uw vroegere leven." Toen zei Antonius kalm: "Ook hier is er geen sprake van bewijs, maar enkel van een gevolgtrekking; en toch hebt u me inderdaad in een moeilijke positie gebracht, omdat ik beseft dat mijn onschuld evenmin te bewijzen is als mijn schuld: want als ik al mijn vrouwelijke leerlingen als getuigen zou oproepen, wetend dat zij die ongeoorloofde omgang waarvan u mij verdenkt zouden ontkennen, dan nóg zou uw antwoord luiden: 'Deze getuigenissen vormen geen enkel bewijs, aangezien geen enkele vrouw haar eigen schande zou bekennen.' Niets zou mij er evenwel toe kunnen brengen om welke getuige dan ook op te roepen, want daardoor zou ik hun reputatie op het spel zou zetten ten gunste van de mijne; en het is nu eenmaal eigen aan schandalen dat de mensen, zelfs al zou ik vrijgesproken worden, zeggen: 'Zijn getuigen hebben gelogen om zo weer publiekelijk aanvaard te worden.'" Daarop zei de rechter: "Wij constateren dat u niets ontkent, en daaruit trekken wij onze eigen conclusies; maar dat is nog niet alles wat er tegen u ligt, zodat ik nu zal vervolgen met de verdere aanklachten die elk uw schuld zullen bevestigen. Want het is bekend dat u voorwendde geheime krachten te gebruiken en inspeelde op de goedgelovigheid van onschuldigen, door te veinzen dat u hun ziektes genas, terwijl de patiënten intussen vanzelf beter zouden worden en daadwerkelijk beter *zijn* geworden. En dit bedrog van uw kant was dubbel laakbaar, aangezien de artsen steeds meer beroofd werden van een eerlijk levensonderhoud, doordat hun patiënten bij hen vandaan gelokt werden en de hoogstaande medische wetenschap in diskrediet werd gebracht." Toen werd rond Antonius' lippen de zweem van een ironische glimlach zichtbaar, en hij zei: "Een hoogstaande wetenschap is er een die doordrongen is van altruïsme en grootmoedigheid, vóór alles erop gericht verbetering te brengen, hetzij in therapeutische zin, hetzij in enige ander zin, teneinde de mensheid te verlichten en Waarheid tot uitdrukking te brengen. En een echte wetenschapper is iemand die zijn overtuigingen zó ordent dat zij samenvallen met de feiten, en niet de feiten zodanig dat zij samenvallen met zijn overtuigingen, zoals uw artsen hebben gedaan ten aanzien van mij. Want

toen zij ontdekten dat ik in staat was verbetering te brengen dankzij methoden die hen onbekend waren en derhalve buiten de grenzen van hun kennis lagen, ontkenen zij slinks mijn genezingen of probeerden deze weg te redeneren, in plaats van eerst een onderzoek in te stellen en dan zo nodig daarna hun beperkingen te erkennen." Toen zei de rechter streng: "Het zal u niet baten de artsen te belasteren; het zal er alleen maar toe bijdragen uw schuld te bevestigen want uw bewering stemt niet overeen met de Waarheid, aangezien diverse artsen u hebben benaderd met het verzoek hen uw geheimen toe te vertrouwen, hetgeen u hebt geweigerd: daaruit trekken wij onze conclusies, en het sterkt ons alleen maar in de overtuiging dat er helemaal geen geheimen te ontsluiten waren, omdat de hele zaak slechts op bedrog berustte en op niets anders." Antonius antwoordde met een welwillende glimlach: "Degene die zoekt met de juiste instelling, zal waarheid en kennis niet onthouden worden, alsook degene die bereid is om aan de juiste voorwaarden te voldoen om onderricht te ontvangen; maar aangezien uw artsen al van den beginne naar mij toe kwamen met een volslagen verkeerde geesteshouding, en dan ook nog regelrecht weigerden te handelen overeenkomstig de voorwaarden die ik moest hanteren, kon ik toch moeilijk iets anders doen dan hen onverrichterzake weer terug te sturen? Want u moet weten dat bepaalde kennis zowel ten goede als ten kwade gebruikt kan worden, juist zoals men vuur kan gebruiken om te vernietigen en om te verwarmen; en wanneer ik mijn specifieke soort kennis in de handen zou geven van onbetrouwbaren, zou dat niet alleen het toppunt van domheid zijn, maar ook een bedreiging voor de mensheid in het algemeen."

En toen begonnen de rechters weer fluisterend te overleggen met elkaar, terwijl men weer een geroezemoes van onderdrukte meningsuitingen kon horen in de menigte. Maar na enkele ogenblikken stond de aanklager op en zei: "Niettegenstaande hetgeen u zojuist hebt verklaard is er nog een manier voor u om uw veroordeling te minimaliseren en uw reputatie te herstellen, want omdat wij geloven dat er geen geheimen bestaan en u het tegendeel beweert (terwijl u tracht hun ontraadseling tegen te gaan, door de indruk te wekken dat zoiets gevaarlijk zou zijn voor de gehele mensheid), kunt u ons die geheimen persoonlijk mededelen, opdat hun bestaan onomwonden wordt aangetoond. Welnu, als wij de waarde ervan onderkennen, zal uw integriteit boven elke twijfel verheven zijn, en zo niet, zal er geen kwaad zijn geschied." En weer kon men een licht gemurmur horen opstijgen uit de menigte, maar het werd in de kiem gesmoord door de aanklager en door het stemgeluid van Antonius die weloverwogen antwoordde: "Wat mijn veroordeling en mijn reputatie betreft, zij betekenen helemaal niets voor mij; het zou kinderachtig en niet de moeite waard zijn om te trachten het eerstgenoemde te minimaliseren, en wat het laatstgenoemde betreft, nou ja, bekommernis om een goede reputatie komt voort uit ijdelheid en zelfzucht, en meer niet. Bovendien, wanneer ik hier en nu mijn reputatie zou vestigen in de ogen van de wereld, dan zou ik die verliezen in mijn eigen ogen, want daarmee zou ik aantonen dat mijn hart ijdel, zelfzuchtig en onbetrouwbaar is, en bereid om de mensheid in gevaar te brengen omwille van zoiets waardeloos als de openbare mening. En derhalve ben ik niet bereid in te stemmen met hetgeen u verlangt; gaat u daarom maar verder met uw aanklachten, zo er nog meer zijn."

Toen zei de rechter: "Wij beschuldigen u ervan ketterse en bijgelovige principes te onderwijzen; u lokt uw leerlingen weg van de enige ware Godsdienst, en u veinst te kunnen communiceren met hun overleden familieleden en vrienden, terwijl u toch weet dat zoiets onmogelijk is en dus op geen enkel manier bewezen kan worden." En Antonius antwoordde hoffelijk: "Uw uitlatingen bestempelen mij tot bijgelovige, maar welk groter bijgeloof kan er zijn dan dat, waarin verklaard wordt dat niets waar is tenzij het kan worden bewezen, en omgekeerd, dat alles onwaar is wat duidelijk weerlegd kan worden? Want welke zoon kan bewijzen dat zijn formele vader ook zijn werkelijke vader is; het is immers veel gemakkelijker dit feit te weerleggen dan het te bewijzen? Ja, er was ooit een krankzinnige, die in de veronderstelling verkeerde dat zijn formele vader helemaal niet zijn echte vader was, en alle tegenwerpingen van zijn artsen en vrienden konden het niet winnen van zijn gegronde argumenten, zodat zij het stuk voor stuk moesten opgeven en zich terugtrokken. 'Want' zo beweerde hij, 'men heeft mij alleen maar *verteld* dat mijn moeders echtgenoot werkelijk mijn vader is, en aangezien alle mensen leugenaars zijn, is dat waarschijnlijk niet waar.' Toen zei een van zijn vrienden: 'Maar jouw moeder is een deugdzaame vrouw aan wie elk idee van overspel vreemd is, en het is algemeen bekend dat zij nooit een minnaar heeft gehad.' Maar die tergend logische krankzinnige reageerde: 'Wie is er nu in staat om te zeggen of zij al dan niet een minnaar heeft gehad, want alle vrouwen die ook maar een beetje gezond verstand hebben ontmoeten hun minnaars in het geheim, en niet op de markt of op het balkon van hun huis? Trouwens, ook al bezat zij geen minnaar, wie zegt dat zij niet op de een of andere dag alleen in het veld aan het wandelen was en daar een of meerdere schurken is tegengekomen die haar toen verkracht hebben?' Daarop zei een andere vriend: 'Maar als dat het geval was geweest, dan zou zij toch, gezien het feit dat zij nog in

staat is het na te vertellen, de autoriteiten hebben verwittigd en tumult hebben veroorzaakt, zodat soldaten die woestelingen konden vangen en voor het gerecht slepen?' En de krankzinnige antwoordde: 'Dat klopt niet, want mijn moeder zou die schande eerder aan zichzelf wijten, en als dat al niet het geval zou zijn, dan zou zij bang zijn voor het schandaal en het verdriet dat haar man ten deel zou vallen wanneer dit bekend zou worden, en daarom zou zij er de voorkeur aan geven om stilte te bewaren en zonder klagen te boeten voor haar fouten.' En zo redeneerde die waanzinnige rationalist, en voor elke tegenwerping had hij een onherroepelijk verweer; en al die tijd was zijn vader werkelijk zijn echte vader. Maar ofschoon zijn argumenten inderdaad verstandig waren en een op de miljoen keren van toepassing konden zijn, beweer ik toch dat zij zo uiterst onwaarschijnlijk waren dat zij nauwelijks het overwegen waard zijn, want zij kwamen alleen maar voort uit een waanidee. En dat is nu ook precies het geval met uw argumenten betreffende mijn schuld, want die komen eveneens voort uit een waanidee: het waanidee van misdadigheid dat een vaste plek heeft gekregen in uw geest; want net als bij die krankzinnige zijn de meeste van uw argumenten gebaseerd op zulke onwaarschijnlijke veronderstellingen, dat enkel extreme naïevelingen er enige waarde aan zouden kunnen hechten. Ja, misschien kunt u zien dat de goedgelovigheid van de scepticus in elk opzicht gelijk is aan die van de gelovige, en dat geeft inderdaad stof tot nadenken aan de onderzoekende geest; want het enige verschil zit hem in het feit, dat de gelovige gezag toekent aan een bepaald samenstel van waarden, en de scepticus aan een ander, maar daaraan ontleent hij verklaringen waarmee hij verschijnselen ontkent, die duizendmaal moeilijker zijn te volgen dan de verschijnselen zelf."

En terwijl hij dit zei, steeg er een licht geroezemoes op uit de menigte als blijk van goedkeuring, hetgeen echter meteen door de rechter werd afgekapt; maar Antonius ging geheel onbewogen verder met zijn toespraak. En hij zei: "Wat bewezen kan worden en wat weerlegd kan worden, is dan ook geen maatstaf voor Waarheid, noch voor onwaarheid; maar men dient desalniettemin te weten, dat denken en handelen onoprecht kunnen zijn; en degene die een onwaarschijnlijke en belachelijk vergezochte verklaring betreft bij de zaak, enkel omdat dit strookt met zijn eigen veronderstellingen of overtuigingen, is zonder enige twijfel een oneerlijke denker. En dat is precies de manier waarop u allen gedwaald hebt ten aanzien van mijzelf (zoals dat vast en zeker ook het geval zal zijn ten aanzien van anderen): met uw spionnen-geest, [13] om het zo maar te noemen, zoekt u onraad, ondeugd, onheil achter alle dingen die in uw gedachten vreemd en onbekend lijken, in plaats van eerst te zoeken naar vriendelijker en voor de hand liggender verklaringen. En zodoende gaat u geheel voorbij aan de eenvoudige waarheid die belichaamd wordt in het ene woord altruïsme, de sleutel tot deze hele kwestie - want degene die zelf geluk heeft gevonden, koestert de wens dat anderen ook gelukkig mogen zijn; en dus komt u met een aantal onhoudbare verdachtmakingen, en kent mij eigenschappen en vermogens toe die ik helemaal niet bezit. Want om het feit te verantwoorden dat ik van geen enkele van mijn talloze leerlingen geld aanneem, begiftigt u me met de erotische vaardigheden van een haantje, en vergeet daarbij voor het gemak dat die rakker of bon-vivant zich van anderen onderscheidt door de tekens die hij op zijn lijf en kop draagt ten gevolge van alle overmaat. En om mijn principes en mijn helderziende vermogens te verantwoorden, noemt u me een oplichter, en weer vergeet u voor het gemak dat oplichters hele goede redenen hebben om bedrog te plegen, namelijk de behoefte om geld te verwerven, iets waaraan ik helemaal geen behoefte heb. En tenslotte zegt u ook dat ik mijn leerlingen weglok van de ware godsdienst door te veinzen dat ik communiceer met de zielen van overledenen, hetgeen volgens u onmogelijk is omdat zo iets op geen enkele manier bewezen kan worden. Maar wordt de kern van alle godsdienst niet juist bepaald door het geloof in de onsterfelijkheid van de ziel? En wanneer ik dus met de overledenen communiceer omwille van troost en verlichting voor de nabestaanden, dan help ik juist Godsdienst te bewijzen en niet te weerleggen, en zodoende leer ik mijn leerlingen te *weten* wat zij voorheen slechts hebben *geloofd*." En weer werd er enige onrust merkbaar in de vergadering, ten teken van een zekere instemming en tevens van lichte verbazing; en intussen voerden de rechters van hun kant zachtjes en langdurig overleg, want de beschuldigde bleek hinderlijk gezegend met argumenten, overtuigingskracht en taalbeheersing.

Uiteindelijk sprak de aanklager: "Hoewel u beschikt over de gave van het woord, hebt u ons toch niet kunnen overtuigen, en beschouwen wij u als een slechte invloed in ons midden, iemand die inbreuk maakt op onze gewijde tradities en anderen ertoe aanzet hetzelfde te doen; maar na rijp beraad, neigen wij tot mededogen: nu wij geluisterd hebben naar uw verdediging, komt u eerder op ons over als een misleid mens, dan als een doorgewinterde crimineel. En gegeven dit feit zijn wij bereid de straf enigszins te verminderen: geen gevangenisstraf, maar enkel verbanning uit deze stad, gekoppeld aan het verbod om ooit nog hier terug te keren." Toen sprak Antonius, met een zachte glimlach: "Ik heb het vonnis vernomen, en nu ik vertrek voel ik slechts in één opzicht spijt, en dat

heeft te maken met het berouw en mededogen voor mijn vijanden die hebben samengespannen om mijn ondergang te bewerken; want helaas, vanwege de wet van Vergelding waarover ik geen zeggenschap heb, zullen zij zonder enige twijfel vroeg of laat moeten lijden, niet zozeer omwille van het onrecht dat mij is aangedaan, maar veeleer dat wat hen is aangedaan die mij willen laten blijven. Want weet dat ieder ogenblik van onheil dat wij anderen aandoen door onze wandaden, betaald moet worden met eigen onheil. [14] En het feit dat ik uw tradities, gewoontes en overeenkomsten heb doorbroken, doet hieraan geen enkele afbreuk. Want tradities zijn niet gevoelig voor pijn, terwijl de harten der mensen vooralsnog niet in staat zijn om via de zon van Verlichting en Waarheid immuun te zijn voor alle lijden. Bovendien: ik doorbrak uw tradities omdat zij een belemmering vormden voor altruïsme en barmhartigheid en het schenken van vertroosting en verlichting aan anderen." Daarop wendde hij zich plots tot de verzamelde menigte met een glimlach van weergaloze welwillendheid, en hij sprak: "Broeders en zusters, morgen zal ik deze stad voorgoed verlaten, zoals jullie hebben gehoord; maar willen jullie voor ik vertrek nog even geduld met me hebben, zodat ik jullie een verhaal kan vertellen?" En een luid applaus weerklonk, en kreten als "Ja, een verhaal!", want hij had de sympathie en goedkeuring van de schare gewonnen, dankzij zijn welsprekendheid en rechtschapenheid.

Derhalve begon hij: "Vroeger leefde er in een stadje tussen de heuvels een weduwnaar die twee zonen had; en hij was erg verknocht aan de genoegens van jacht en sport, zoals ongetwijfeld ook velen van jullie. Maar op een dag viel hij tijdens de jacht van zijn paard en raakte zo ernstig gewond dat zijn metgezellen zich gedwongen zagen een draagbaar te halen om hem naar huis te brengen; en daar bleef hij zijn hele verdere leven: ongeneeslijk invalide, nooit meer in staat ergens naar toe te gaan, zelfs niet om op te staan van zijn rustbed. Desalniettemin kwam er geen klacht of ergernis over zijn lippen, en hij bleek zo'n toonbeeld van deugdzaamheid dat de priester die hem geregeld bezocht, zei: 'Waarachtig, alleen al het zien van dit berustend slachtoffer is een heuse preek op zichzelf.' En zo gingen er vele jaren voorbij, en de zonen groeiden op en gaven blijk van plichtsbeseft en liefde tegenover hun vader, al zagen zij zich noodgedwongen verplicht hem vaak alleen te laten vanwege het feit, dat beiden koopman waren geworden en daarom wel een groot deel van de dag op kantoor moesten doorbrengen. En terwijl het slachtoffer al aardig bejaard was, kwam er een dag waarop enkele vrienden hem bezochten; in hun gezelschap bevond zich een jonge vrouw met een knap uiterlijk en met een zacht en vriendelijk hart. En toen zij hem daar zo zag liggen werd zij vervuld van mededogen en zorgzaamheid, zodat zij verzocht van tijd tot tijd zijn eenzaamheid te mogen komen verlevendigen en hem te verzorgen, als een verpleegster haast. Door haar aanwezigheid dan voelde de oude man zich minder eenzaam en veel gelukkiger; zij voorzag in zijn behoeften en welbevinden, totdat zij als het ware helemaal onmisbaar werd voor hem. En uit dankbaarheid en omdat zij zo zacht en vriendelijk en beminnelijk was, ontwikkelde de oude man tenslotte een romantische band met haar en zij ook met hem, uit mededogen en bewondering voor zijn geduld en grootmoedigheid. Maar toen de twee broers, die ook een sterke onderlinge band als broers hadden, beseften wat er aan de hand was, zeiden ze: 'Dit heeft geen enkele zin; wat verwacht onze oude vader er nu van om op *zijn* leeftijd verliefd te worden en blijk te geven van gebrek aan waardigheid? Bovendien zullen de mensen gaan praten en onaangename roddels gaan verspreiden, want het is tegen de regels dat een oude man een jonge aantrekkelijke vrouw alleen bij zich in huis heeft, elk uur van de dag. Maar ergst van al: wie weet of hij haar niet zijn vermogen zal nalaten, of een gedeelte ervan, en zodoende ons zal beroven van ons rechtmatig erfdeel? Het is duidelijk dat wij dus zo snel mogelijk een eind moeten maken aan deze onwenselijke en hachelijke situatie.' Daarop spanden deze twee hardvochtige broers samen en ontzegden de jonge vrouw de toegang tot het huis, en zij gaven de bediende het strikte bevel haar onder geen enkele voorwaarde ooit meer toe te laten. Maar ten gevolge van dit alles doofde als het ware het licht in het hart van de oude man, en van verlangen, smart en eenzaamheid, teleurgesteld over de hardvochtigheid van zijn zonen, werd hij ernstig ziek en onderging alle mogelijke kwellingen, totdat hij uiteindelijk stierf en naar de Elyseïsche velden ging. En pas op zijn sterfbed werd hem vergund afscheid te nemen van zijn geliefde, en zo vredig te sterven, dankzij de vriendelijke tussenkomst van een welwillende oude priester die protesteerde bij de hardvochtige en meedogenloze zonen. Maar het noodlot, gehoorzaam aan de wet van actie en reactie, trof deze zonen en scheidde hen van elkaar zoals zij ook anderen hadden gescheiden; want de jongste ging kort daarop naar zee en werd door piraten overvallen en gedood, terwijl de ander achterbleef om te treuren over dit verlies en te leven in eenzaamheid en droefenis, want zijn broer was zijn enige vriend in de wereld." En Antonius pauzeerde een ogenblik en keek naar de menigte; en toen zei hij: "Bedenk dus dat er tijden zijn waarop je je aan de regels moet houden en tijden waarop je die moet schenden, zoals in het geval van dit verhaal en in mijn eigen geval; want het is duidelijk dat deze twee broers, al deden zij wat volgens de gangbare normen in de

wereld het juiste was, een ernstige misdaad tegen het hart hebben begaan, zo ernstig dat de werking van hun zelfverkozen lot hen zonder omwegen heeft getroffen. Immers, die oude man werd al voldoende pijnlijk beproefd vanwege zijn vreselijke en ongeneeslijke gebrek; hem nu nog meer te kwellen door misbruik te maken van zijn hulpeloosheid, was een wrede en uitermate lafhartige daad. Want liefhebben en verliefd worden is geen tekortkoming, maar juist een verrijking; en dat af te straffen in plaats van het te honoreren, is een misdaad in de ogen van God." En daarop wendde hij zich nogmaals tot zijn rechters, en zei bedaard en met een glimlach van mededogen: "U die mij hebt veroordeeld hebt ook een misdaad begaan tegen het hart; maar aangezien ik u niets kwaads nadraag en u ook geen pijnlijke gevoelens van wrok of boosheid in mij wekt, kan uw misdaad mij niet raken. Maar overweeg goed wat u gedaan hebt, ten bate van degenen die zullen volgen en voor u zullen staan zoals ik hier vandaag sta. Welnu, burgers van Marmerstad, vaarwel, en moge vrede met u zijn!"

Toen brachten de soldaten hem weg, maar onder de menigte ontstond groot tumult, want de mensen zeiden: "Hij is onschuldig veroordeeld; hij is geen oplichter, maar een heilig en rechtvaardig mens. Zag hij er niet edelmoedig en indrukwekkend uit zoals hij daar stond, en was hij niet een groot redenaar?" En met dergelijke woorden gaven zij uitdrukking aan hun gevoelens, totdat zij zich weer verspreidden. Maar Antonius werd terug naar zijn woning begeleid, waar hem de bijzondere gunst werd verleend afscheid te mogen nemen van zijn leerlingen en vrienden, ofschoon enkelen van hen niet waren komen opdagen en hem op dat moment in de steek lieten, want zij waren bang voor de openbare mening en wilden niet meer in zijn gezelschap gezien worden. Toen dan allen te zamen gekomen waren en zich rond hem geschaard hadden, en in welgemeende woorden uiting gaven aan hun liefde en bewondering, zei hij: "Vrienden, hoewel ik hier vandaan ga, zijn er anderen met wie jullie niet alleen net zulke gesprekken kunnen voeren, en betere, maar van wie jullie ook geheimen kunnen leren en ontvangen die ik niet mocht onthullen. En al lijkt mijn teloorgang hier een onheil, in werkelijkheid komt er veel goeds uit voort, want het heeft duidelijk gemaakt welke leerlingen echt zijn en welke onecht, en wie standvastig is in zijn zoeken naar kennis en wie wispelturig en wankelmoedig." Zo brachten zij de rest van de dag door met filosofische uiteenzettingen en het treffen van regelingen voor verder onderricht door Petrius of door Floriaan de Wijze; maar naarmate het uur van vertrek naderde, weenden sommigen uit liefde en dankbaarheid, en uit verdriet om het afscheid, niet alleen van Antonius maar ook van Cynara.

XIX

De volgende ochtend bevonden de twee reizigers zich andermaal op weg; en deze keer ging het om het laatste gedeelte van de tocht. En terwijl zij voortliepen, klemde Cynara zich liefdevol aan Antonius en zij noemde hem haar held en dergelijke: koosnamen waarin tederheid, bewondering en liefde tot uiting kwamen. En soms lachtten zij beiden over de gebeurtenissen van de vorige dag, maar op andere momenten voelden zij zich enigszins bedrukt door mededogen. "Want," zei Antonius, "als het je gemakkelijk valt om één onschuldige te veroordelen, dan is het ook niet zo moeilijk om er honderden te veroordelen; en ofschoon het in mijn geval geen snars uitmaakt, omdat ik net als jij, een innerlijke vreugde bezit die niemand of niets kan wegnemen, zijn anderen minder fortuinlijk en ondergaan misschien onnoemelijk leed ten gevolge van hun vonnis." Maar Cynara antwoordde: "Ook al is het waar wat je zegt, toch zijn zelfs de onschuldig veroordeelden niet absoluut onschuldig in een bepaalde zin van het woord, want je vergeet dat zij slechts lijden vanwege vroegere wandaden, welke overeenkomstig de wet van oorzaak en gevolg nog steeds vruchten dragen, al herinneren zij zich dat misschien helemaal niet meer. En dus, liefste, vergeet je blijkbaar je eigen woorden van gisteren en treur je in zekere zin voor mensen die slechts bezig zijn zich een weg naar geluk te banen door hun oude schulden af te lossen." Toen zei Antonius, terwijl hij haar lachend een kus gaf: "O, toonbeeld van wijsheid! Jij hebt altijd een argument bij de hand om mijn droefheid te verdrijven, jij bent de belichaming van troost in eigen persoon; want al kunnen velen de geest ertoe verleiden zijn problemen te vergeten, jij maakt met feilloze vaardigheid een eind aan de problemen zelf. Maar er rest nog één probleempje dat je nog niet hebt willen oplossen; weet je waar ik op doel?" En zij antwoordde: "Hoe zou ik dat kunnen weten?" Toen zei Antonius: "Door mijn gedachten te lezen, iets waartoe jij naar mijn vaste overtuiging in staat bent." Maar Cynara antwoordde: "Nee, zonder jouw toestemming zou dat niet juist zijn." Toen zei Antonius: "Maar je hebt mijn toestemming." En Cynara lachte en keek een beetje verlegen, en toen zei ze: "Jouw gedachten behelzen een vraag en een wens." En Antonius zei: "Jouw vermoeden is juist; en wat is jouw reactie?" En Cynara antwoordde: "Ik zal je uitsluitel geven aan het einde van de tocht, wanneer we weer terug thuis zijn, als we tenminste

nog ooit terug zullen gaan; maar als troost zal ik je nu een kus geven, om je lippen te verzegelen."

En nadat zij hem een kus had gegeven, zei hij: "Ach, toen het woord thuis viel, kreeg ik plots een onbedwingbaar verlangen om mijn dierbare vriend Pallomides weer te zien; zijn kalme mooie gelaat verscheen voor me als een goddelijk portret, terwijl hij tot mij sprak door de grote ruimte. O, het lijkt al zo lang geleden dat ik hem voor het laatst zag in zijn villa aan zee. Maar kom, kleine tovenares! Ik geloof zowaar dat jij op een of andere manier zijn beeld bij mij opgeroepen hebt om me te verhinderen nog verder vragen te stellen; is dat niet zo?" En zij antwoordde: "Nee hoor, niets van dat alles; je vriend Pallomides was ongetwijfeld op dat moment aan jou aan het denken, en omdat jouw geest als een spiegel is, werd zijn beeld weerkaatst."

En juist toen hij uitgesproken was, kwamen zij door een bocht op het pad dat zij volgden, en zie, daar vlak voor hen lag een hond die gewond was aan zijn poot en erge pijn leed, want hij jankte en maakte een meelijwekkend geluid. En toen Antonius meteen op hem toe ging en hem aaide, kwispelde hij met het puntje van zijn staart en wierp hem een smekende blik toe. Dus aaide en streelde Antonius hem nog meer en praatte tegen hem, terwijl hij intussen de wond onderzocht; deze was te wijten aan een grote doorn die in het vlees was gedrongen en daar een zwerende wond had veroorzaakt. En Cynara zei: "Als jij de splinter zoekt en verwijdert, dan zal ik wat speciale bladeren gaan zoeken die we op de wond kunnen leggen, nadat die is schoongemaakt met water." Met die woorden ging zij de nabij gelegen velden in, nadat zij voordien een keteltje uit haar bundel had gehaald waarmee zij water kon verzamelen uit een sijpelende bergbron. En Antonius van zijn kant brak een grote scherpe doorn van een heester vlakbij, en sprak op geruststellende toon tot de hond, terwijl hij zich aan het werk zette: "Beste makker, we bestrijden de ene doorn met een andere, zoals we de ene boef inzetten om een andere te vangen;" en de hond jankte en blafte en kronkelde, maar toch begreep hij het, en was dankbaar. En toen de doorn was verwijderd, kwispelde hij met zijn staart en likte de hand van zijn weldoener, totdat Cynara terugkeerde met de bladeren en een beetje water in het keteltje. En daarop zette zij zich aan het schoonmaken van de wond, waarna zij die met een stuk linnen doek dat zij van haar bundel scheurde zodanig verbond, dat de bladeren vast op de wond bleven zitten. Toen zei Antonius: "We kunnen deze jongere broeder van ons niet hier op de weg achterlaten, zonder een bewoonde plek in de buurt; we zullen hem moeten meenemen, opdat hij niet dakloos wordt en gaat dwalen." En met die woorden nam hij het slachtoffer heel zacht in zijn armen en droeg hem mee.

Toen de avond viel, kwamen de drie tochtgenoten na een flinke klim aan bij een dorp hoog in de bergen. En de sneeuw bedekte de grond, want zij bevonden zich op grote hoogte en het was winter nu, zodat zij het koud hadden en hongerig waren en heel vermoeid; en het was geen geringe inspanning geweest om de hond zo ver te dragen. Zij vonden er slechts een heel armoedige en bouwvallige herberg, want er kwamen maar af en toe enige reizigers naar deze afgelegen plek, zeker in de wintertijd. Niettemin konden zij voedsel en drank krijgen, en warmte van een genoeglijk knapperend haardvuur. De herbergier bleek heel vriendelijk en zorgzaam voor zijn gasten, en ook heel benieuwd om te weten welke aangelegenheid hen wel niet hierheen bracht, en nog wel op zo'n ongelegen tijd van het jaar. En Antonius ging in op zijn vragen, en zei: "Vriend, wij zijn op zoek naar een klooster dat dichtbij of bovenop de top van deze berg hier ligt, en morgen zullen we dan ook bij het aanbreken van de dag onze tocht onverwijld vervolgen." Toen hief die vriendelijke oude herbergier zijn handen bezorgd en benauwd ten hemel, en zei: "Het lukt u nooit om die top te beklimmen, en dat nog wel in de winter, en met een dame erbij; trouwens: wat moet u met die vreemde monniken daarboven, die naar men zegt allerlei ongehoorde kunsten beoefenen en die, voorzover wij weten, geen bezoekers ontvangen?" En Antonius antwoordde: "Toch zullen wij gaan, want daarboven ligt wel degelijk onze bestemming, tenzij wij sterven onderweg." Toen zei de herbergier, handenwringend: "O wat spijtig, jullie zullen vast en zeker omkomen in de sneeuw of in een ravijn vallen, of sterven van kou of uitputting; en zo zullen jullie uit pure roekeloosheid de dood vinden, en dan zal niemand ooit meer iets van jullie vernemen." En Antonius zei: "Nee vriend, wij zijn uitzonderlijk sterk en vol levenskracht; wees daarom niet bang en maak u niet bezorgd om ons!" Maar de herbergier antwoordde: "Zo jong en mooi, en dan als bevroren lijken in de sneeuw begraven liggen, en geen menselijk oog dat jullie ooit nog ziet, alleen de sterren." En Antonius zei: "U hebt werkelijk een broos hart, en uw sympathie en goedbedoelde pogingen ons ervan te weerhouden om onze onderneming voort te zetten zullen niet onbeloond blijven, maar uw medelijden met ons wekt bij ons weer medelijden met u, en daaraan zouden wij graag iets doen; en aangezien wij geen betere manier weten, verzoek ik u een fles van de beste wijn uit uw kelder te halen, zodat u het glas met ons kunt heffen en zich zodoende iets minder melancholisch voelt."

En daarop klaarde het gezicht van de teerhartige oude man op, en Antonius dankzeggend schuifelde hij de kamer uit en ging op zoek. En Cynara zei, toen hij weg was: "Je ziet dat de Heren

van het Pad van de Linkerhand weer aan het werk zijn om ons af te schrikken, maar ditmaal werken zij deels via goedheid en teerhartigheid en bezorgdheid, door die lieve oude man voor hun karretje te spannen in plaats van klets-kousen en onbillijke rechters en dergelijke, zoals eertijds. Ja waarachtig: de deugdzame kan evengoed voor kwade doeleinden worden ingezet als de verdorvene, ofschoon onze vriend hier geen onheil, maar zoals je al zei, beloning ten deel zal vallen, aangezien hij op geen enkele manier schuldig is aan enige kwade opzet. Is het eigenlijk niet zo, dat hij met zijn goedheid lijkt op het zuivere water van een rivier dat de dorst lest van menige dorstige ziel, waarmee het iets goeds bewerkstelligt, maar tegelijkertijd de reiziger ervan afhoudt zijn weg te vervolgen, waarmee het iets slechts bewerkstelligt?" En Antonius glimlachte vol genegenheid naar zijn geliefde: "Maar," zei hij, "kleine moralist, dit keer gaat je vergelijking enigszins mank, want welke rol spelen de Heren van het Pad van de Linkerhand met betrekking tot jouw rivier?" En Cynara antwoordde: "Zij zorgen ervoor dat de reiziger naar een gedeelte gevoerd wordt waar geen doorwaadbare plaats of brug is, of waar zo'n sterke stroming staat dat hij angst heeft om over te steken." En daarop antwoordde Antonius met een lach: "Jij hebt je punt gescoord en ik zal mijnerzijds boeten door jou een kus te geven."

XX

Toen het tijd werd om de dag te sluiten, ging Antonius in meditatie, en na korte tijd zag hij Petrius voor zich, stralend van liefde. En de Kluisenaar zei: "Mijn leerling, je hebt goed werk verricht: gisteren heb je veel vruchtbaars gezaaid door jouw verhoor te maken tot een toespraak ten bate van de bevolking, en door je te verdedigen op een manier die, al wekte het de schijn, toch helemaal niet de indruk maakte van een verdediging; bovendien heb je in overeenstemming met ons gebod, geen geheimen geopenbaard. Welnu, ter beloning zul je vannacht, wanneer je lichaam slaapt maar je ziel bij bewustzijn is, verwijlen in gebieden van onuitsprekelijke schoonheid en gelukzaligheid. Maar wees op je hoede en denk niet bij jezelf: 'Deze onnoemelijke vreugde is allesvervullend, waarom zou ik nu nog verder moeten gaan en de laatste beproeving aangaan?' Want weet, dat er tot aan het moment dat het Einde is bereikt altijd een Goddelijke Onvrede in het hart van de mens zal bestaan, waaruit voortdurend opklinkt 'Zelfs dit is niet genoeg', want enkel wanneer het Einde bereikt is wordt Gelukzaligheid een Onvoorwaardelijk en Tijdloos Bewustzijn dat de ziel nooit meer verlaat. Daarom, zoals ik zei: wees op je hoede, en moge mijn zegen met je zijn!" En toen verdween Petrius onverwacht.

Zodoende viel Antonius' lichaam die nacht in een diepe slaap, maar zijn ziel betrad een onbeschrijflijk bewustzijn, juist zoals zijn meester had voorspeld. Toen de ochtend aanbrak werd hij wakker en wreef zijn ogen uit en voelde zich gesterkt als nooit tevoren, maar tegelijkertijd had hij het gevoel te zijn teruggekeerd in een gevangenis, of in een toestand van droom in plaats van ontwaakt leven. En toen hij was opgestaan en zich had aangekleed, en hij samen met Cynara aan het ontbijt zat, zei hij: "Liefste, vannacht in mijn slaap was ik samen met jou in gebieden waar een onuitsprekelijke vreugde, licht en kleur heersten die op geen enkele manier in woorden te vatten zijn; zeg eens, herinner jij je ook zo'n sublieme toestand?" En zij antwoordde: "Ja, maar ik kan daar geen zinnig woord over zeggen, want zoals je al zei, woorden zijn niet in staat om een gesteldheid te beschrijven die alle bekende aardse ervaringen te boven gaat. Maar zoveel kan ik je zeggen: het werelds bewustzijn lijkt op een somber schaduwgebied, gedragen door onwerkelijkheid en begoocheling, in vergelijking met de staat van zijn waarin wij beiden hebben verkeer. En nu begrijp ik ook heel goed waarom mystici en filosofen allemaal verschillende en tegenstrijdige beschrijvingen geven van hun vervoering en hun extatische visioenen, waardoor de kritiek en scepsis van leken gewekt wordt; want die mystici probeerden het onmogelijke te bereiken door in hun beschrijvingen gebruik te maken van overdrijvingen en buitenissige vergelijkingen waarin zij het hadden over gouden straten en kostbare stenen die niet feitelijk bestaan, maar die slechts een zwakke poging vormen om enig idee te geven van de overvloed, de grootsheid en de uitstraling die met een dergelijk zalig bestaan verbonden zijn." Toen zei Antonius: "Liefste, ben jij, ongeacht hetgeen je hebt ervaren, bereid om verder te gaan?" En Cynara antwoordde: "Jazeker, en wel meteen."

Daarop bereidden zij dan een voorraad voedsel en drank, want voortaan zouden zij geen dorpen meer op hun weg vinden; en nadat zij geregeld hadden dat de hond bij de vriendelijke herbergier kon blijven die hen opnieuw smeekte om toch vooral maar niet te gaan, begaven zij zich op weg in de koude frisse lucht. Maar de hond blafte en jankte uit dankbaarheid, en toen hij hen zag vertrekken probeerde hij uit alle macht te ontkomen aan de dwang van een nieuwe baas; en terwijl zij hun weg vervolgden, waren de klagende geluiden nog lang te horen.

En Antonius zei: "Ik zou dat arme schepsel maar al te graag hebben meegenomen, als ik niet

bang was geweest dat het in de sneeuw zou omkomen; en nu denkt hij vast en zeker bij zichzelf (als hij tenminste kan denken, hetgeen ik nauwelijks betwijfel): 'Vreemde wezens zijn die mensen; eerst zijn ze vriendelijk tegen je, en het volgend moment heel onvriendelijk; door een liefdevolle handeling wekken ze mijn liefde voor hen, en daarna negeren ze die door weg te gaan en me hier gewoon achter te laten.'" En Cynara zei: "Maar het zijn niet alleen honden die zo redeneren ten aanzien van hun baas, maar ook mensen ten aanzien van het Goddelijke of Haar Helpers, want op het moment dat geluk hen toelacht, zeggen zij: 'Wat is God goed,' maar wanneer daarentegen ongeluk zich aandient, zeggen zij: 'Nu heeft God mij in de steek gelaten,' zonder te beseffen dat het laatste wel eens evenzeer een blijk van Goddelijke welwillendheid kon zijn als het eerste. Ja, meer nog zelfs, want ook jouw schijnbare verwaarlozing van de hond is een groter blijk van vriendelijkheid dan hem mee te nemen en te laten omkomen in de sneeuw. Maar de reden voor 's mensen onbegrip van het Goddelijke is niet zo moeilijk te raden: de fout zit hem in het feit dat zij alles maar ten dele bekijken in plaats van het geheel te zien; en dan denken zij dat het ene stuk goed is en het andere slecht, en blijven zich afvragen waarom dat zo is. Want de onontwikkelden staan maar al te vlug klaar om God en de Universele Wetmatigheden de les te lezen, in plaats van zichzelf te corrigeren; zij vergeten dat h e het Kosmisch bestel ook geordend zou worden, zij altijd wel aan te merken hebben en van mening zijn dat de dingen er toch voordeliger aan toe konden gaan." Toen zei Antonius: "Waarachtig, jouw oefeningen hebben je begiftigd met welsprekendheid, en het feit dat jij nauwelijks of geen boeken hebt gelezen, bevestigt steeds duidelijker de waarheid dat welsprekendheid en inspiratie voortkomen uit het hart en niet uit het verstand." En terwijl hij sprak, hoorden zij plots de hond komen aanrennen, zo goed en zo kwaad als het ging op zijn drie poten door de sneeuw. Toen zei Cynara: "Kijk nou, hij is je te slim af geweest; dit trouwe schepsel heeft zijn ankerkettingen verbroken en is ontsnapt." En toen de hond hen bereikte, kwispelde hij met zijn staart en rende rond en brieste en sprong tegen hen op, eerst tegen Antonius, dan tegen Cynara; hij was buiten zichzelf van vreugde, zodat geen van beiden de moed had om hem terug te sturen. En Cynara lachte, en zei: "Zie je, dit beest is zijn Goddelijkheid getrouwer dan de mens de *zijne*; staat er immers niet geschreven: 'Ook al zult gij mij verlaten, ik zal u niet verlaten.'" En zij klopte zijn ruige ongekamde vacht en kustte zijn kop.

En zo ploeterden de drie de hele dag door de sneeuw, en de weerkaatsing van het zonlicht verblindde hun ogen maar verwarmde hun hart. De klim was heel steil en steeds weer werd Antonius gedwongen zich af te vragen of dit de juiste weg was. En rondom hen verrezen aan alle kanten talloze witte toppen en valleien, lichtpaars en azuur getint door de blauwe hemel en de schaduwen, en de lucht voelde aan als de meest uitgelezen sprankelende wijn. Maar tegen het vallen van de avond begon het ijskoud te worden, want de zon zonk in een grote vermiljoenrode schijf en liet de aarde als het ware voor wat zij was: een groot hart, verstoken van liefde, helderheid en gerief, en al wat het leven onderhoudt. En Antonius zei: "We kunnen niets meer zien en zijn te vermoeid om nog verder te gaan, laten we dus met onze handen een holte in de sneeuw graven om ons te beschermen tegen de ijzige wind, en zo enige rust zoeken. Maar laten we ervoor hoeden niet in slaap te vallen, want dat zou betekenen dat we nooit meer wakker worden." En ze deden wat hij gezegd had en namen een hele tijd rust, totdat de kille cynische maan opkwam en haar spookachtig licht verspreidde, als een masker dat scheef hing in een diepe ondoorgrondelijke lazuurstenen hemel. En toen ploeterden zij tenslotte steeds moeizamer nog enkele uren verder, totdat zij volkomen uitgeput gedwongen waren weer een holte in de sneeuw te graven om beschermd tegen de wind te kunnen gaan liggen. En zo brachten zij de hele nacht door, en elk opeenvolgend uur ging moeizamer en moeizamer, totdat zij op het laatst het gevoel hadden dat zij het niet meer zouden redden. Maar toen dan uiteindelijk de zon opkwam, konden ook zij opstaan en weer beginnen aan die vreselijke klim die met elke stap ontzagwekkender leek te worden. En de hond raakte zo verzwakt en vermoeid, dat Antonius naast zijn eigen last ook nog het dragen van de hond op zich moest nemen; "want" zo zei hij, "ik zou net zo lief zelf sterven, als hem hier stervend achterlaten." Maar Cynara zei: "Het zal niet lang meer duren voordat jij ons allebei hier zult moeten laten sterven, want over een tijdje zal ik echt niet meer kunnen lopen." En intens bezorgd keek hij naar haar, en hij zag dat zij afgetobd en ziek was, zodat zijn hart welhaast weende uit medelijden en liefde. En hij probeerde haar aan te moedigen met opbeurende woorden, door te zeggen dat het nauwelijks nog veel verder kon zijn, want ze waren al zo ver gekomen; maar hoe langer het duurde, hoe meer ook haar kracht wegebde, zodat zij bijna helemaal niet meer vooruit kwam. En toen de zon andermaal onder ging en de ijzige avondkille over de aarde daalde, zeeg zij tenslotte ineem, totaal niet meer in staat om nog maar  en stap te zetten. Toen werd Antonius nagenoeg overspoeld door wanhoop en hij wist zich absoluut geen raad meer, want terugkeren of verdergaan, het was allemaal even zinloos en noodlottig; en het was onmogelijk haar in zijn armen te dragen, aangezien ook hijzelf vrijwel alle macht kwijt was. En dus begon hij haar handen warm te wrijven en haar gezicht en haar ledematen, en haar tegen zich aan te drukken en

geruststellend te fluisteren, terwijl de hond zich dicht tegen hen beiden aan nestelde en tekenen gaf van genegenheid en haar gezicht en handen likte zo goed hij maar kon, binnen de grenzen van zijn totale uitputting. En Cynara fluisterde: "Ga jij maar alleen verder, liefste, en laat me hier slapen, want ik weet nu wat de meesters bedoelden; met mijn verblijf in dit lichaam bereik ik mijn doel niet, ik moet oversteken naar de andere zijde van de dood." En Antonius antwoordde, terwijl zijn ziel haar als het ware kuste: "Dan ligt óók voor mij de vervulling aan de overzijde van de dood, want ik zou je nu niet kunnen verlaten, zelfs al was het hele universum mij tot loon." En zij begon te smeken en te bidden met het laatste vonkje van haar tanende kracht, en ze zei: "Hoe kan ik me naar mijn geluk begeven, als ik weet dat ik jou heb laten mislukken?" En hij zei: "Met jou te sterven betekent zegevieren, niet mislukken; want ik ben er heilig van overtuigd dat dit de laatste beproeving is en de laatste toets voor het hart: afstand te doen van het leven, teneinde het in werkelijkheid te winnen en uit deze lijfelijke gevangenis te verrijzen om voor eens en voor altijd vrij te zijn." En zij antwoordde zwakjes: "Nee, nee, jij bent nog sterk genoeg om het doel op aarde te verwerven; blijkbaar hebben de meesters besloten dat slechts ik moet sterven, en niet jij." En weer begon zij er bij hem op aan te dringen om te gaan, en haar te laten slapen in de sneeuw.

Toen stopte haar stem plotsklaps en haar ogen sloten zich, en haar gelaat werd doodsbleek, en Antonius kon geen adem meer voelen toen hij in ondraaglijke spanning zijn lippen op de hare drukte. En hij schreeuwde, door wanhoop bewogen: "Kan dan niets ter wereld haar redden? Waar zijn onze meesters nu? En waar is de gelukzaligheid van mijn ziel gebleven?" En onafgebroken, urenlang zo kwam het hem voor, schudde hij, hevig wenend en jammerend: "Nu ben ik van alles en iedereen verlaten." [15] Maar zijn trouwe metgezel likte zijn handen en duwde zijn snuit tegen zijn gezicht, en nestelde zich dicht tegen zijn lichaam, en jankte nu en kwispelde dan, en kefte en likte dan weer, en nestelde zich nog dichtbij, vervuld van een sympathie en verbondenheid die in intensiteit haast niet onderdeden voor de wanhoop van zijn baas. Toen hield hij eensklaps op, hief zijn hoofd en spitste zijn oren om te luisteren; en toen blafte hij en snoof, en tenslotte, alsof hij een ogenblik lang elke vermoeidheid was vergeten, holde hij weg op zijn drie poten en verdween achter een grote besneeuwde rots die op de rand van de helling torende. Antonius veegde zijn gezicht schoon en keek verwonderd op; en datzelfde moment verschenen er twee grote gestalten vanachter de rots, terwijl de hond aan hun zijde sprong en blafte, als wilde hij hen tot haast manen. Zij waren gekleed in een vreemde monnikachtige dracht in een donkere kleur en zij hadden lange puntbaarden, al was Antonius te bevangen om iets anders te zien dan dat het mensen waren. Maar toen zij dichtbij kwamen herkende hij hun kledij en wist dan ook direct dat zij de monniken waren van de Broederschap, want de maan was nu verschenen en verlichtte hen met haar vale stralen. En toen zij vlakbij waren, zonk hij, gebroken van zielepijn, buigend voor hun voeten en huilde: "O meesters, u komt te laat, mijn liefste is dood." En toen tilde een van hen beiden, de grootste en meest indrukwekkende, hem met een haast vrouwelijke zachtheid recht en hij zei met een onuitsprekelijk tedere en bemoedigende stem: "Nee broeder, zij is slechts bewusteloos." En onmiddellijk haalde de ander een medicijnflesje tevoorschijn met een donker drankje, en hij hief haar hoofd op, opende haar lippen en liet het vocht in haar keel lopen. En terwijl Antonius vol onzekerheid en verwachting toekeek, opende zij na enkele ogenblikken haar ogen, waarna diezelfde broeder haar in zijn armen tilde alsof zij een kind was, en hij zei: "Ik zal haar wegbrengen van hier, want het zou niet goed zijn hier nog langer te blijven - volgen jullie me zo snel mogelijk;" en met die woorden verdween hij. Maar Antonius stotterde: "Mijn ledematen weigeren zich te verroeren, mijn hoofd duizelt, ik ben volkomen van slag." Toen knielde de lange monnik naast hem neer, streelde even zijn hand, en glimlachte hartelijk. En hij zei: "Je zorgen zijn voorbij, broeder! Je hebt je grootste beproeving doorstaan ten koste van niets ernstigers dan een uitgeput lichaam dat snel weer hersteld zal zijn. Drink dit maar, want het zal je verkwikken zoals niets ter wereld je ooit verkwikt heeft." Terwijl hij sprak haalde ook hij een medicijnflesje tevoorschijn en bracht het aan Antonius' lippen. En hij dronk het, terwijl hij zijn hoofd liet rusten tegen de monnik, als een gekoesterd kind. Al heel snel begon hij zich verfrist en gesterkt te voelen, zodat elk gevoel van zwakte of duizeligheid als bij toverslag verdween; en in zijn ziel ervoer hij een onbeschrijflijke opluchting die zo intens was dat hij zich nu haast genoodzaakt zag het uit te schreeuwen van vreugde, met even grote overgave als hij een ogenblik tevoren geschreeuwd had van ellende. Maar in plaats hiervan zei hij tenslotte: "Ik ben klaar om te gaan nu, en ik ben maar wát blij dat ik weer kan lopen, want mijn kleren zijn bevroren en ik zou graag onze bestemming bereiken; ik hoop dat het nu niet ver meer is."

En de monnik zei: "Nee, het is dichtbij, we zullen er zo zijn." Met die woorden stond hij op en na ook Antonius zachtjes te hebben geholpen met opstaan, begonnen ze zich te verwijderen. Maar toen zij enkele passen hadden gelopen, stopte Antonius plots en zei: "Maar de hond, waar blijft hij?" En toen hij rondkeek zag hij die trouwe metgezel bewegingloos liggen in de sneeuw. En met deernis

in zijn stem sprak hij: "Ach, als die trouwe vriend nu dood is zal mijn hart nog barsten van verdriet; maar misschien is hij ook alleen maar bewusteloos en kunnen we hem weer tot leven wekken." En hij keerde meteen om en knielde neer bij de hond, en klopte en streefde hem, en probeerde hem te wekken, maar vergeefs. En hij zei tegen de monnik: "Ik verzoek u mij iets van uw elixer te geven om dit ongelukkig dier te helpen." En de monnik antwoordde: "Hoezo, mijn kostbare elixer verknoeien aan een gewone hond?" Toen riep Antonius: "Ach, had ik dat kostbare vocht maar niet gedronken, dan kon dit arme schepsel mijn portie hebben gekregen" En de monnik zei: "Waarom je verdriet verspillen aan een wezen dat geen pijn meer voelt, bewusteloos is en derhalve tevreden? Bovendien kunnen we beter niet al te lang hier blijven, dus kom mee: warmte, gerief, voedsel en belangrijker nog, je geliefde wachten op jou." Toen riep Antonius uit: "Geen stap zal ik zonder dit trouwe dier zetten voordat ik zeker weet dat alle hulp vruchteloos is, en als u mij niets van uw elixer wilt geven zal ik hem naar het klooster dragen om te zien of warmte hem weer bij bewustzijn kan brengen; ik zal hem in elk geval niet hier laten sterven in de sneeuw." Toen zei de monnik met een stem die plots doordrongen was van goedkeuring en genegenheid en liefde: "Broeder, jij hebt inderdaad geleerd wat mededogen werkelijk inhoudt, [16] en nu zie ik dat jouw ontwikkeling het Pad van Barmhartigheid heeft afgelegd en dat jij geschikt bent als Dienaar van de Mensheid. Maar weet dat ik jouw trouwe hond in elk geval zou hebben gespaard, niet alleen omwille van jou, maar uit liefde voor een jongere broeder in de evolutie." Daarop haalde hij weer het levenschenkend medicijnflesje tevoorschijn, en nadat hij de kostbare inhoud had toegediend aan de zieltogende hond, nam hij hem in zijn armen en droeg hem zo naar huis.

XXI

Nu hoefden Antonius en de monnik, wiens naam Pasimunda was, niet langer de bergtop te beklimmen, maar konden zij hun weg vervolgen langs een uitstekende richel, een heel eind onder de spits. En toen zij eromheen waren gelopen en de andere zijde hadden bereikt, lag daar, niet ver in een vallei en beschut tegen alle windvlagen, het klooster, verlicht door het zilveren schijnsel van de maan; en de vele raampjes verspreidden een gele gloed die de sneeuw kleurde. En Pasimunda zei: "Daar ligt ons einddoel; lijkt het niet een waar welkomsteest, met al die oplichtende ramen? En als je nu iets verder kijkt, dan zie je daarachter de lichten van een dorp opflikkeren in het sneeuwlandschap; wij zijn helemaal niet zo geïsoleerd als jij veronderstelde, want wie de juiste weg weet kan zonder enige moeite de beschaafde wereld bereiken, zoals je zelf zult zien wanneer de tijd is gekomen om naar huis te gaan." En Antonius antwoordde: "Mijn huis is nu feitelijk de hele aarde en ik voel me niet langer meer inwoner van de een of andere stad, of eigenaar van enig huis, of burger van welk land dan ook; en toch zal ik omwille van een vriend die ik liefheb ooit met plezier naar huis terugkeren, want ik houd niet alleen van hem maar ben hem ook een dank verschuldigd waaraan ik nooit zal kunnen voldoen." En Pasimunda zei: "Welke dienst heeft hij jou dan bewezen?" En Antonius antwoordde: "Hij heeft mijn ogen geopend voor het Grote Weten, en al leende hij me slechts enkele boeken om mijn belangstelling te wekken, ik zou mijn hele leven vergooid hebben als hij niet zo vriendelijk was geweest." En Pasimunda zei: "Enkel de wijzen weten welke onberekenbare gevolgen kunnen voortvloeien uit de meest alledaagse welwillendheid; maar ik denk dat je al heel vlug zult ontdekken dat jij zelfs nog meer bij hem in de schuld staat dan je al veronderstelde. Maar loop behoedzaam nu, want dit is een steile afdaling en het pad is glad, dus zorg dat je niet valt." Zo bereikte Antonius na korte tijd eindelijk het doel van zijn tocht, en toen hij het klooster binnenging en de grote hal betrad die verlicht werd door lampen en een vlamvend haardvuur, kwam Cynara op hem toe en omhelsde hem lang en hartstochtelijk. En de hond, nu weer helemaal opgeknapt, sprong uit Pasimunda's armen en dartelde rond zijn baas en bazin, terwijl de andere bewoners van het klooster die zich hadden verzameld in afwachting van het avondmaal, rondom toekeken en glimlachten met hun prachtige welwillende ogen. Toen voerde een van de broeders Antonius naar een kamer waar alles in gereedheid bleek te zijn gebracht voor gerief en verfrissing, en hij verzocht hem een beetje haast te maken omdat het bijna tijd was voor het avondeten. Hij nam dus een bad en trok de warme droge kleren aan die voor hem waren klaargelegd, en hij verspilde zo min mogelijk tijd want hij had een flinke honger na die lange ontbering. En toen hij klaar was, liep hij door de lange smalle gang naar de eetzaal, en hij dacht bij zichzelf: "Op de een of andere manier heb ik het voorgevoel dat mij een grote en blijde verrassing staat te wachten, maar ik heb geen idee wat het kan zijn, want aan het scala van onvermoede mogelijkheden kan toch moeilijk nog iets worden toegevoegd, behalve dan op geestelijk vlak, want dat is onbegrensd en daar word ik door de ziel gegidst, en niet door uiterlijkheden. En toen hij een hoek van de gang omging, zag hij plotseling de open deur van de

etzaal, en tot zijn verbazing stond daar, een klein eindje naar binnen en pratend met Cynara, niemand minder dan Pallomides. En een ogenblik later omhelsden zij elkaar, met de vervoering van twee lang gescheiden zielen die weer herenigd worden, terwijl Antonius zei: "Hoe kon ik vermoeden dat de beker van mijn geluk tot aan de rand gevuld kon worden; maar dat is wat ik nu gewaar ben, en niets anders ter wereld zou dat hebben kunnen bewerkstelligen dan jouw onverwachte aanwezigheid. Maar zeg eens: hoe ben je hier gekomen?" En Pallomides lachte zachtjes, en zei: "Tja, dit is een oord waar ik vaak vertoef; ik voel me er even thuis als in mijn villa daarbuiten aan zee." En Antonius zei verbaasd: "Dan ben jij ook een broeder, maar sinds wanneer? En waarom wilde je niet met me meekomen, toen ik het je vroeg?" En Pallomides lachte weer, en zei: "Nou, aangezien ik diezelfde weg die jij nu bent gegaan al had afgelegd, hoefde ik die tocht niet nóg eens te maken, en met name voor jou zou het niet bevorderlijk zijn geweest."

Toen bevroedde Antonius opeens de waarheid, indachtig de woorden van Pasimunda. En hij zei, vol liefde en respect: "Meester, ik heb alles aan u te danken, en nu ben ik ervan overtuigd dat u het was die mij die oude wijze vermomd als bedelaar zond om me aan te sporen de Weg te zoeken, en u was dus al die tijd als het ware de onzichtbare macht achter de troon, die mij leidde naar mijn verschillende leraren." Maar toen klonk plots de bel voor het avondmaal, zodat Pallomides alleen maar glimlachte ten antwoord en zijn leerling toegenegen aan tafel leidde; en hijzelf ging aan het hoofd van de tafel zitten, en hij liet Cynara aan zijn rechterzijde en Antonius aan zijn linkerzijde plaatsnemen, terwijl de andere broeders de vele zetels aan beide zijden van de tafel bezetten. En de gesprekken tijdens de maaltijd waren luchtig en vrolijk, en het hartelijk gelach van de onbezwaarde monniken klonk als muziek in de oren van de beide nieuwkomers. En Antonius dacht: "Hoe prachtig is de bescheidenheid van de Groten toch, want het is nu duidelijk dat Pallomides het Hoofd van de Broederschap is, daar hij de ereplaats bezet; en toch heb ik hem al die jaren gekend, en niet éénmaal heeft hij ook maar een woord gerept over dit veelzeggend gegeven." Maar toen de maaltijd voorbij was en de broeders zich weer verspreid hadden, waren Antonius en Cynara en Pallomides alleen. En Antonius zei: "Meester, vertel ons nu wat dit alles betekent, want al kan ik veel bevroeden, toch zou ik graag alles uit uw mond horen." En Pallomides zei: "Vriend, noem me niet 'Meester'; ik zal jullie beiden alles vertellen wat je weten wilt, want jullie moeten goed beseffen dat jullie tocht, al was het een feitelijke ervaring, ook als het ware een symbolische ervaring is geweest: het was zowel een reis van de ziel naar Goddelijk Weten, als een reis van het lichaam naar verwerkelijking. En al had ik jullie kunnen onderrichten in mijn villa aan zee, toch zou mijn onderricht vruchteloos of hoogstens heel omslachtig en gebrekkig zijn gebleken, zonder deze tocht en de ontberingen en bittere ervaringen die eraan verbonden zijn geweest. Want uiteindelijk is de lange weg vaak de kortste, en onderrichten (zoals jij in Marmarstad deed, Antonius) is leren, omdat je je daarmee waarden eigen maakt die jou toegang verlenen tot verdere kennis. En nu kunnen jullie beiden hierboven, waar de lucht zuiver en ijel is en niet bevuild door het onzuivere denken van de stad, je verder ontwikkelen op een manier die elders zo goed als ondoenlijk zou zijn. En al bestaat er een eenvoudige route hierheen die mijn broeders en ik nemen, toch was de steilere route nodig voor jullie, als toets en ervaring om jullie hart te reinigen, zoals jullie zelf nu ook ongetwijfeld zullen inzien. Maar goed: het ware einde van deze tocht ligt bij jullie thuis, aangezien het zinloos zou zijn om hier voorgoed te blijven terwijl er nog zoveel te doen is in de wereld. En die thuiskomst zal ook weer tegelijkertijd een symbool zijn en een feit, want net zoals jullie dan een tocht vol omwegen zullen hebben gemaakt, zo geldt dat ook voor de mensen in het algemeen: men gaat op zoek naar geluk en kennis, om er tenslotte achter te komen dat die alleen in de eigen ziel te vinden zijn." En Antonius zei: "In jouw boeken las ik vaak over de lange jaren van grote inspanningen en veel verlies die noodzakelijk zijn om contact met het Goddelijke te bereiken, maar als ik terugkijk dan lijkt de weg, afgezien van die laatste kwelling toen ik het gevoel had dat alles verloren was, helemaal niet zo zwaar." En Pallomides zei: "Weet broeder, dat het begin van jouw bestijging helemaal niet in dit leven ligt, zoals je spoedig zult ontdekken wanneer de herinnering aan je vroegere levens weer verschijnt; en hoewel het begin van je huidige klim met haar overdaad aan zintuiglijk genot ver verwijderd lijkt van de Weg en er niets gemeenschappelijks mee lijkt te hebben: schijn is altijd bedrieglijk, en degene die het meest ver af lijkt, is vaak het dichtst bij het doel, zoals ook het geval was bij Cynara, jouw trouwe en belangeloze helpster en vriendin. Want werkelijk: keer op keer blijkt, dat wie door de wereld een zondaar wordt genoemd, vaak slechts een haarbreedte gescheiden is van een heilige, of op zijn minst een *potentiële* heilige, en dat diens ondeugden dan ook slechts een laatste opflikkering zijn van de dovende vlam van het lagere zelf, voordat het voor eens en voor altijd sterft." En toen pauzeerde Pallomides even, en keek liefdevol naar zijn twee leerlingen, waarop hij zei: "En nu moet ik me enige tijd wijden aan mijn meditatie en jullie alleen laten, maar ik zal nog even terugkomen voordat we ons terugtrekken om te gaan slapen."

En toen hij weg was nam Antonius Cynara's hand, en zei: "Liefste, dit is het einde, en tegelijkertijd is het pas het begin, want tot nu toe zijn we slechts kinderen geweest die hebben leren lopen en die vanwege hun beperkingen niet in staat waren om te handelen, ja zelfs niet in staat waren om gewaar te zijn en lief te hebben. Want nu pas weet ik dat wat de ongewijde liefde noemt, in vergelijking met de verrukking die ik met jou deel, nauwelijks liefde genoemd kan worden, maar slechts een grillig mengsel is van begeerte en teleurstelling, en van periodieke vreugde, angst, afgunst en zoveel andere onbestendige dingen." En Cynara glimlachte, en zei: "Wat de liefde betreft moet ik je gelijk geven, maar wat het einde betreft: dat geldt wel voor jou, maar nog niet voor mij; want bedenk dat ik die vreselijke wanhoop niet heb doorleefd die tot het uiteindelijke doel leidt." En Antonius keek haar aan met een blik doordrongen van liefde en mededogen, en zei: "Ach, ik wou dat ik je dat moment kon besparen, want die pijn is onbeschrijflijk, alsof alle kwellingen op een en hetzelfde moment in je samenkomen. Maar zal ik je vertellen hoe mij dat overkwam?" En zij antwoordde: "Zeg het me!" En hij zei: "Je moet weten dat ik daarbuiten op die berg werkelijk dacht dat jij dood was." En zij drukte zijn hand, en keek hem recht in de ogen, met een regenboog aan gevoelens in haar blik, maar een ogenblik lang uitte zij geen woord. Toen sprak ze: "Maar mocht ik dood zijn geweest, dan weet ook jij heel goed dat er van scheiding geen sprake zou zijn." En hij antwoordde: "Dat weet ik wel, maar toch diende die vuurproef zich aan, omdat mijn ziel een laatste maal overweldigd werd door de afschuwelijke illusie van eenzaamheid, waardoor ik me volkomen verlaten voelde en zelfs beroofd van Liefde zelf. Maar ik wil je wel vertellen dat redding nooit zo nabij is als op het moment dat hij volkomen onmogelijk lijkt, en onthoud dit daarom als de tijd voor jouw laatste vuurproef is gekomen. En nu moet je me iets zeggen." En zij zei: "Wat kan ik voor je doen?" En hij zei: "Hoorde jij ook de meester zeggen dat er iets te doen valt in de wereld?" En zij zei: "Jazeker!" En hij zei: "De belemmeringen van ruimte en tijd en vermoeidheid zijn nu voorgoed verdwenen, en elke broeder schept er een diep behagen in om het weeskind Mensheid te helpen door middel van zijn toegenomen vermogens; het werk waar Pallomides over sprak zal dan ook wel te maken hebben met het aardse vlak." En zij antwoordde: "Misschien wel; wat wil je daarmee zeggen?" En hij antwoordde: "Nou, gemeten aan de Eeuwigheid zijn deze lichamen maar van korte duur, en er zijn niet zoveel broeders om het werk voort te zetten, zodat ons aards bestaan pas zijn grootste vervulling vindt in het creëren van een voertuig voor een verheven ziel: mag ik je nu om twee dingen vragen? Wil je me een echtgenote schenken in de gedaante van jouw lieve en mooie zelf - en een zoon?" En zij antwoordde: "Dat wil ik."

En zo keerden deze twee verenigde zielen na enige tijd terug naar hun woonplaats, en mettertijd werd hen een zoon geboren; en vanwege de puurheid van hun liefde en de grootsheid van hun ziel, ontvingen zij zo'n verheven wezen, dat hij een grote wijze werd die de wereld verrijkte door haar een goddelijke filosofie na te laten. Maar wat zijn ouders betreft: in de herfst van hun leven, nog steeds jong en mooi, verlieten zij het lichaam, en nu werken zij samen in de weidse velden van Gelukzaligheid, totdat voor hen de tijd aanbreekt om opnieuw herboren te worden in dienst van de verdere ontwikkeling van de Mensheid.

Noten

1. Dit boek verscheen in 1920 [noot vertaler].
2. Onderzoek heeft aangetoond dat de term Steen der Wijzen nooit anders dan een puur symbolische bedoeling heeft gehad.
3. Degenen die Aristion te tolerant vinden of van mening zijn dat hij er verkeerd aan deed Cynara's vroegere leven te vergeven, mogen niet vergeten dat "de zondaars en hoeren dichterbij het Koninkrijk der Hemelen staan dan de farizeeërs", zoals het Nieuwe Testament stelt.
4. Zowel de lange reis als de diverse leraren in iedere fase zijn puur symbolisch voor de geleidelijke ontwikkeling van de leerling.
5. De oefeningen waar hier naar verwezen wordt, zijn die van Yog Vidya, een geheime leer die uit India kwam en in de loop der tijd over de hele wereld verspreid werd. In Engeland bestaat zij al 300 jaar, hoewel onder strikte geheimhouding.
6. Onthouding van elk stimulerend voedsel wordt aanbevolen in de Yog-leer. Bovendien is het doden van dieren onverenigbaar met de hogere graad van mededogen zoals die wordt beoefend door ingewijden.
7. Dit is geen bedenksel maar een feit, want sommigen die de leer van Yog Vidya beoefenen, herwinnen hun jeugdigheid.
8. Dit blijkt ook een van de tendenzen te zijn gedurende occulte groei, namelijk de geboorte van een diepe passie voor een hoogontwikkelde ziel.
9. Dit symboliseert het feit dat de conventionele moraal niet noodzakelijkerwijs een aanduiding is van spiritualiteit; eerder is het tegendeel het geval, aangezien die moraal veelal gebaseerd is op zelfzucht en ijdelheid.
10. Dit is altijd het geval, want de krachten van het kwade nemen elk middel te baat om belemmeringen te plaatsen op het pad van degenen die een kracht ten goede worden.
11. Deze teloorgang in de ogen van de wereld is iets waarmee elke ingewijde geconfronteerd wordt; en een van de regels is dat hij zichzelf nooit mag verdedigen door zijn eigen karakter te rechtvaardigen. Zelfs de grootste der geschoolden, Jezus, moest dit onder ogen zien; en bij de lagere ingewijden zou men kunnen verwijzen naar mevrouw Blavatsky en anderen.
12. Laten zij die van mening zijn dat een roerige jeugd niet tot spiritualiteit kan leiden, zich het voorbeeld van de heilige Franciscus van Assisi voor de geest halen.
13. Daarmee wordt de geestesgesteldheid bedoeld van een detective die voortdurend alert is op misdaad, en zodoende in de meest onschuldige gebeurtenis al snel iets ziet van een verdacht misdadig karakter.
14. In de occulte literatuur heet dit de wet van Karma.
15. In alle mystieke literatuur gaat deze martelende verlatenheid vooraf aan verwezenlijking.
16. Het ware mededogen is prachtig beschreven in de Mahabarata, een verhaal waarin ook een hond centraal staat welke Arjuna weigert alleen te laten.